RIIHIMÄEN RAKENNETUT KULTTUURIYMPÄRISTÖT

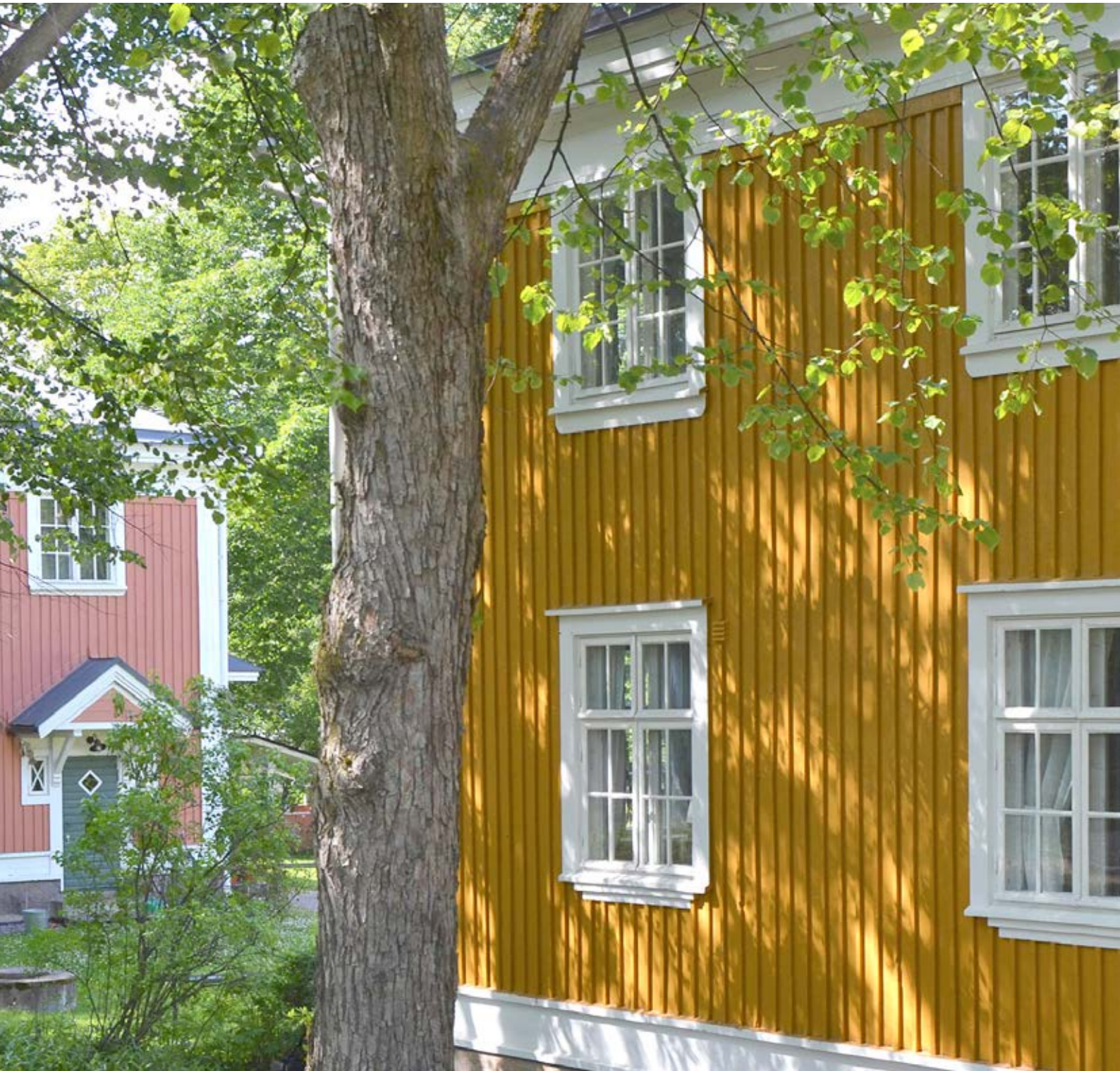

Etukannen kuvat: Ylärivi vasemmalta oikealle: Pirttilän (nyk. Hannulan) pihapiiri, Arolampi; Suomen lasimuseo; Urheilutalo ja Pohjolanrinteen koulu; Riihimäen vankilan porttirakennus.Suuri kuva: nk. kaksikerroksisia kasarmeja Rautatienpuistossa.
Kuvaaja: Kristian Tuomainen

RIIHIMÄEN

RAKENNETUT KULTTUURIYMPÄRISTÖT

RIIHIMÄKI

3. korjattu painos

Julkaisija:
Riihimäen kaupunki
Elinvoiman toimiala
kaavoituksen vastuualue 2020

ISBN 978-952-7357-10-1 (sidottu)
ISBN 978-952-7357-11-8 (PDF)

Painopaikka:
T-Print Painotalo Oy

Kuvat:
Kristian Tuomainen, Riihimäen kaupunki
(ellei toisin mainita)

Sisällysluettelo:

Esipuhe
1. Johdanto 1
2. Keskeiset käsitteet 1
3. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt Riihimäellä - RKY 2009 1
4. Maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt Riihimäellä 2
5. Aineisto ja menetelmät 2
5.1 Aineisto 2
5.2 Menetelmät ja sidosryhmäyhteistyö 2
5.3 Arvotusperusteet 3
6. Riihimäkeläisen kulttuuriympäristön erityispiirteet 3
6.1 Riihimäen kulttuuriympäristön kehitys ja vaiheet 3
6.2 Riihimäen rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteet 6
6.2.1 Asuminen 6
6.2.2 Hallinto ja puolustus 7
6.2.3 Kirkollishistoria 8
6.2.4 Liikenne 8
6.2.5 Liiketoiminta ja palvelut 9
6.2.6 Maatalous ja kartanot 10
6.2.7 Sivistyshistoria 11
6.2.8 Sosiaali- ja terveydenhuolto 12
6.2.9 Teollisuus 12
6.2.10 Vapaa-aika ja urheilu 13
7. Riihimäen merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt –luettelo 14
8. Yhteenveto 24
Lähteet 25
Kohdekortit

3. painokseen korjattu tietoja kohdekorteissa 166, 215, 218, 243, 244, 247 ja 248.

Esipuhe

Riihimäen rakennetut kulttuuriympäristöt -selvitys on järjestyksessään kolmas. Noin kymmenen vuoden välein on syntynyt tarve päivittää aiemmin tehty tarkastelu. Tämä päivitysaikajänne on yleinen vastaavissa selvityksissä myös muualla. Selvitysten suuntaus on ollut kaikissa sama; yhä enemmän ja enemmän arvostamme vanhaa olemassa olevaa rakennusperintöämme ja kohteiden määrä on lisääntynyt jokaisella tarkastelukerralla.

Viihtyisä ja miellyttävä asuin- ja elinympäristö vaatii ajallista ulottuvuutta, pysyvyyttä ja jatkuvuutta sukupolvien välillä. Kiinnostava kaupunkiympäristö muodostuu eri ajanjaksojen kerrostumista. Uudet sukupolvet suunnittelevat hyvää ja toimivaa ympäristöä omien aikakausiensa lähtökohdista. Silloin arvostetaan aiempien sukupolvien työtä ja selvitykseen kerättyjen tietojen avulla voidaan välittää eri aikakausien kauneusajatuksia eteenpäin.

Riihimäen rakennetut kulttuuriympäristöt -selvitys on yksi jatkuvan suunnittelun periaatteella tehtävän yleiskaavoituksen perusselvityksistä.

ystävänpäivänä 2020

Jari Jokivuo
vs. kaavoituspäällikkö

Riihimäen rakennetut kulttuuriympäristöt -selvitys on löytänyt tiensä monien riihimäkeläisten sydämiin; käsilläsi oleva teos on jo kolmas, korjattu painos vuoden 2020 selvityksestä. Julkaisun suosio kertoo kaupunkilaisten kiinnostuksesta omaa lähiympäristöään ja erityisesti rakennettua kulttuuriympäristöä kohtaan.

Kaupunki ei ole koskaan valmis, vaan se muuttuu koko ajan. Millaisia tarinoita Riihimäki kertookaan vuosikymmenien päästä?

toukokuussa 2023

Niina Matkala
kaavoituspäällikkö

1. Johdanto

Hyvin hoidettu ja elinvoimainen kulttuuriympäristö on voimavara, joka lisää hyvinvointia ja jolla on tärkeä merkitys elinkeinotoimintojen kehittämisessä ja viihtyisän asuinympäristön luomisessa. Kulttuuriympäristöjen merkitystä elinvoimatekijöinä painotetaan myös Valtioneuvoston 20.3.2014 hyväksymässä Kulttuuriympäristöstrategiassa.

Riihimäen paikallisesti merkittävä rakennusperintö on edellisen kerran luetteloitu Riihimäen rakennuskulttuuria 2010 -selvityksessä. Tämän jälkeen sekä rakennusperintökohteissa että niiden arvotuksessa on tapahtunut muutoksia: maakunnallisesti merkittävien kohteiden luettelo ja alueraukset ovat muuttuneet, arvotuskriteeristöä on ollut tarpeen muuttaa, kohteista on saatu lisää tietoa ja niissä on tapahtunut fyysisiä muutoksia. Päivitystyössä on huomioitu RKY 2009 - ja maakunnallisesti arvokkaat kohteet ja alueraukset, ja arvioitu paikalliset kulttuuriympäristökohteet suhteessa päivitettyyn arvotuskriteeristöön.

Riihimäen rakennetut kulttuuriympäristöt -päivitysselvityksen lähtökohtana ovat valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009), Hämeen maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt -selvitys (2019) sekä Riihimäen rakennuskulttuuria 2010 -selvitys ja Riihimäen voimassa olevat kaavat. Selvitys on toteutettu Riihimäen kaupungin kaavoituksessa 2019–2020 aikana. Kohteiden arvottaminen on tehty yhteistyössä Riihimäen kaupungin toimijoiden sekä Kanta-Hämeen maakuntamuseon ja Museoviraston edustajien kanssa.

Selvityksen aluekokonaisuuksittain ja teemoittain etenevä listaus Riihimäen arvokkaista kulttuuriympäristöistä ei ole sinänsä suojeluluettelo. Suojelullisen merkityksen kohteet saavat vasta kaavoituksen tai lainsäädäntöön perustuvien päätösten kautta. Selvitys toimii Riihimäen jatkuvan suunnittelun periaatteella tehtävän yleiskaavoituksen selvitysaineistona rakennetun kulttuuriympäristön osalta ja tukee kulttuuriympäristöjen käytön suunnittelua ja vaalimista. Selvitys toteuttaa osaltaan vuonna 2018 valmistunutta Riihimäen rakennetun ympäristön ohjelmaa.

2. Keskeiset käsitteet

Kulttuuriympäristö tarkoittaa ihmisen toiminnasta sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntynyttä ympäristöä. Siihen kuuluu kulttuurimaisema, rakennettu kulttuuriympäristö ja muinaisjäännökset. Kulttuuriympäristö pitää sisällään sekä aluekokonaisuuksia että yksittäisiä kohteita.

Kulttuurimaisema on ihmisen ja luonnon yhteisvaikutuksena syntynyttä ympäristöä, jota voi tarkastella esimerkiksi alueellisena, visuaalisena, kokemuksellisena tai historiallisena kokonaisuutena.

Rakennettu kulttuuriympäristö eli rakennusperintö tarkoittaa rakennettuja alueita, rakennuksia sekä erilaisia rakenteita, kuten teitä, siltoja ja sähkölinjoja.

Arkeologinen kulttuuriperintö muodostaa kulttuuriympäristön vanhimman ajoitettavan kerrostuman ja kulttuuriympäristön historiallisen pohjan.

Muinaisjäännökset ovat maisemassa, maaperässä tai veden alla säilyneitä rakenteita, muodostelmia tai esineitä, jotka ihminen on tehnyt.

Lähteet: Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020.
Opetus- ja kulttuuriministeriö, Ympäristöministeriö

3. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt Riihimäellä - RKY 2009

RKY 2009 on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt Riihimäellä on osoitettu taulukossa 1.

Taulukko 1. Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY 2009) Riihimäellä

RKY 2009 -kohteet Riihimäellä	
1	Riihimäen kasarmialue
2	Riihimäen keskusliikekatu
3	Riihimäen Lasin tehdasalue
4	Riihimäen rautatieasema ja Rautatienpuisto
5	Riihimäen urheilupuisto
6	Riihimäen vankila

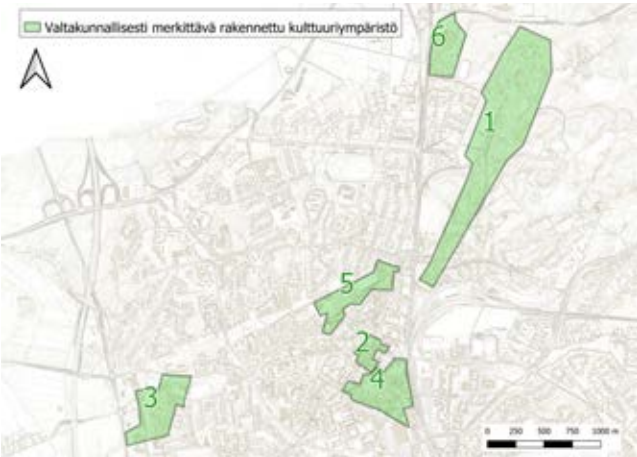

Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen sijainti Riihimäellä.

4. Maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt Riihimäellä

Hämeen maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt on Hämeen liiton vuosina 2018–2019 toteuttama, maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuva ja maakuntakaavoituksen selvitysaineistona toimiva inventointi maakunnallisesti merkittävän rakennusperinnön osalta. Maakunnallisesti merkittävät kohteet on arvotettu yhteistyössä Hämeen liiton, Museoviraston, Hämeen ELY-keskuksen ja Kanta-Hämeen kuntien edustajien kanssa. Maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt Riihimäellä on osoitettu taulukossa 2.

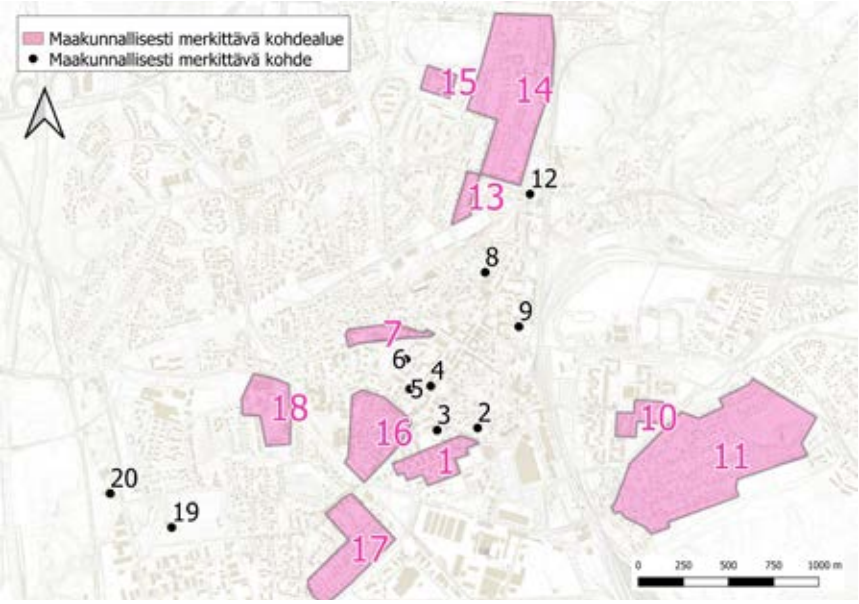

Riihimäen taajama-alueella sijaitsevat maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt.

Taulukko 2. Maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt Riihimäellä.

	Maakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuri ympäristöt Riihimäellä
1	Paloheimonkadun katunäkymä
2	Rajapolku 8
3	Riihimäen linja-autoasema
4	CGI, entinen kunnallistietotalo, Hämeenkatu 10
5	Valtion virastotalo, Taidemuseo
6	Kansalaisopisto, Puistikko 5
7	Kalevankadun koulurivistö ja kaupungin virastotalo
8	Allinna, Koulukatu 14
9	Kino-Sampo
10	Peltosaaren tuulimyllykorttelit
11	Patastenmäen pientaloalue
12	Pohjoinen koulu, Karankatu 13
13	Asevelitalot, Aseveljentie 9-25
14	Petsamon ja Juppalan pientaloalueet
15	Ilomäen tyyppitalot ja asemakaava
16	Koivistonmäki, III kaupunginosa
17	Hirsimäen eteläosan pientaloalue
18	Sako Oy:n teollisuusalue
19	Kappelikirkko, hautausmaa
20	Suomen metsästysmuseo
21	Riihiviidan kartano ja kulttuurimaisema, Ryttylä
22	Herajoen kylä ja kulttuurimaisema
23	Herajoen työväentalon ympäristö
24	Hiivolan kulttuurimaisema
25	Isolan kartano ja kulttuurimaisema, Arolampi
26	Arolammin kylä
27	Rauhasaari, Arolampi
28	Pitkäsenkulma

5. Aineisto ja menetelmät

5.1 Aineisto

Selvitystyössä on huomioitu valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen RKY 2009 -kohteet ja Kanta-Hämeen maakunnallisesti merkittävät rakennetun kulttuuriympäristön kohteet. Ympäristöhallinnon ohjeen mukaisesti valtakunnallisesti ja maakunnallisesti arvokkaat kohteet tulee huomioida yleis- ja asemakaavoituksessa. Lisäksi työssä on huomioitu Riihimäen rakennuskulttuuria 2010 -selvityksessä luetteloidut paikallisesti merkittävät kohteet, Kuninkaankartaston tielinjat sekä asemakaavalla suojellut rakennuskohteet. Riihimäellä ei ole yhtään rakennussuojelulailla suojeltua kohdetta. Riihimäen keskuskirkko on suojeltu kirkkolailla.

Aineistoina inventointityössä on hyödynnetty Riihimäen kaupungin rakennusvalvonnan ja kaavoituksen arkistoja, vuoden 2010 jälkeen Riihimäellä toteutettuja kohde- ja aluekohtaisia rakennetun ympäristön inventointeja, Suomen maatalousmuseo Sarkan sukutilat.sarka.fi -sivustoa, Riihimäen Sanomien 1970-luvulla julkaisemaa Vanhat rakennukset kertovat -artikkelisarjaa, Riihimäen historia I: vuoteen 1960 -teosta ja muita historiateoksia, sekä kohteiden omistajien ja muiden paikallistuntemusta omaavien ihmisten haastatteluita.

5.2 Menetelmät ja sidosryhmäyhteistyö

Riihimäen paikallisesti merkittävän rakennuskulttuurin selvityksen päivitys on toteutettu Riihimäen kaupungin kaavoituksessa 10.6.2019–18.3.2020. Selvityksen on laatinut projektisuunnittelija Kristian Tuomainen. Aluksi koottiin kohdekohtaiset taustatiedot ja tehtiin tarvittavat maastokäynnit, joilla on arvioitu kohteen kuntoa ja nykytilaa ja mahdollisuuksien mukaan haastateltu paikalla olleita henkilöitä. Kaikki kohteet on valokuvattu selvitystyön aikana.

Syksyllä 2019 kutsuttiin koolle Riihimäen kaupungin, Kanta-Hämeen maakuntamuseon ja Museoviraston edustajista koostuva kulttuuriympäristöryhmä. Pidetyssä kokouksessa esiteltiin selvitystyötä ja arvioitiin kohteet arvottamiskriteerien, kootun aineiston ja selvittäjän esityksen pohjalta. Kulttuuriympäristöryhmään kuuluvat:

Kaija Kiiveri-Hakkarainen	intendentti, Museovirasto
Tuulia Tuomi	museonjohtaja, Kanta-Hämeen maakuntamuseo
Mika Herpiö	elinvoimajohtaja, Riihimäen kaupunki
Anniina Korkeamäki	kaavoituspäällikkö, Riihimäen kaupunki
Hannu Mattila	rakennuspäällikkö, Riihimäen kaupunki
Kyösti Piipponen	rakennusvalvontapäällikkö, Riihimäen kaupunki
Ari Vettenterä	kaupungingeodeetti, Riihimäen kaupunki
Helena Lindstén	johtava intendentti, Riihimäen kaupunginmuseo
Outi Jääskeläinen	suunnitteluarkkitehti, Riihimäen kaupunki
Jori Weltner	suunnittelija, Riihimäen kaupunki
Päivi Sundman	vs. kaupunginpuutarhuri, Riihimäen kaupunki
Otto Mäkelä	kaavasuunnittelija, Riihimäen kaupunki
Paula Leppänen	kaavoitusinsinööri, Riihimäen kaupunki
Jari Jokivuo	kaavoitusarkkitehti, Riihimäen kaupunki
Niina Matkala	yleiskaava-arkkitehti, Riihimäen kaupunki
Raija Niemi	ulkopuolinen asiantuntija

Arvotuskokouksen päätösten perusteella on koottu luettelo Riihimäen arvokkaista rakennetuista kulttuuriympäristöistä. Kohteisiin kuuluvat rakennukset ja muut rakenteet sekä tapauskohtaisesti myös maisemaelementit on kuvattu sanallisesti. Osa kohteista on merkitty kartalle pistekohteina, osa on rajattu alueina. Selvityksen tulokset julkaistaan raporttina, joka sisältää kuvauksen Riihimäen kulttuuriympäristön kehityksestä ja ominaispiirteistä. Luettelon kulttuuriympäristökohteet esitellään raportissa kohdekortteina tekstein ja valokuvin. Selvitystyön aikana kerätyt tiedot kootaan myös paikkatietoaineistoksi mahdollisimman tehokasta jatkokäyttöä silmällä pitäen.

Riihimäen rakennettujen kulttuuriympäristöjen luetteloa on paitsi päivitetty, myös täydennetty 2019 selvityksen yhteydessä. Paikallisesti merkittävien kohteiden luettelo on pyritty saamaan Riihimäen rakennetun ympäristön ominaispiirteiden kannalta edustavaksi ja mahdollisimman kattavaksi. Täydennysinventointia on tehty mm. seuraavien teemojen alla:

- Maatalousympäristöt ja rakennetun ympäristön agraarikerrostuma
- Rautatieläiset ja Riihimäen keskustaajaman puukaupunkikerrostuma
- Teollisuusympäristöt ja työväestön asuinrakentaminen
- Jälleenrakennuskausi ja varhainen lähiörakentaminen

5.3 Arvotusperusteet

Paikallisesti merkittäville kohteille on selvitystyön aikana annettu määreet, jotka kuvaavat niiden kulttuurihistoriallisen arvon muodostumisen perusteita. Selvityksessä käytetyt arvotusperusteet on kuvattu taulukossa 3.

Taulukko 3. Rakennettujen kulttuuriympäristöjen arvotuksen perusteet.

Historialliset perusteet (H)
Kohde liittyy esimerkiksi koko maan tai kyseisen alueen vaiheisiin, johonkin keskeiseen historialliseen ilmiöön, prosessiin tai tapahtumaan. Perusteet voivat olla hyvin monimuotoisia ja ominaisuus voi liittyä esimerkiksi henkilö-, sivistys-, sosiaali-, liikenne- tai teollisuushistoriaan.
Rakennushistorialliset perusteet (R)
Kohde voi olla arvokas rakennushistoriallisesti, rakennusteknisesti ja /tai rakennustaiteellisesti. Kohde ilmentää aikakautensa, alueen tai yhteiskuntaryhmän rakennustapoja ja -ihanteita sekä teknistä osaamista ja materiaalin käyttöä.
Maisemalliset ja kaupunkikuvalliset perusteet (M)
Maisemallisesti arvokas kulttuurimaisema, kaupunki-/taajamakuva, katunäkymä, rakennettu kokonaisuus tai näiden osa.

6. Riihimäkeläisen kulttuuriympäristön erityispiirteet

6.1 Riihimäen kulttuuriympäristön kehitys ja vaiheet

Riihimäki paljastui veden alta Yoldiamerivaiheen (10 200—9 500 vuotta sitten) aikana. Tänä aikana Vantaanjoen latvat saivat hahmonsa ja päävedenjakaja syntyi. Silmäkeneva oli kivikaudella, n. 10 000–3 500 vuotta sitten järvi, joka ulottui Arolammilta nykyisen keskustan alueelle. Merenranta oli kivikaudella nykyisen Vantaan kaupungin kohdalla. Silmäkeneva oli noin 30–40 km:n etäisyydellä merestä, johon sen yhdisti nykyisin Vantaanjokena tunnettu vesistö. Järven on arvioitu soistuneen 500-lukuun mennessä.

Pojansillan talon paikka ja sen editse kulkeva tielinjaus Vähäjärven ja Paalijärven välisellä kannaksella mainitaan jo Kuninkaankartastossa (1776—1805).

Suomenlahteen laskevan vesireitin lisäksi asutushistorian kannalta merkityksellinen on Riihimäkeä halkova ensimmäinen Salpausselkä, jonka geologinen Itämeren varhaisvaiheisiin liittyvä historia selittää seudun varhaisen asutushistorian merkittävyyttä. Silmäkenevan kivikautisista kohteista ensimmäisenä, vuonna 1989 löydetty Penninmäki on ajoitettu varsinaiskampakeramiikan aikaan, 3500–4000 eKr. Silmäkenevan ympäristössä kesällä 1997 tehdyssä alustavassa tutkimuksessa löydettiin n. 90 m meren pinnan yläpuolella olevalta vyöhykkeeltä 15 kivikautista asuinpaikkaa. Vuosina 1999–2002 Silmäkenevalla tehtiin myös maassamme harvinaisia suonalaisia muinaislöytöjä. Silmäkenevan laaja suo- ja peltoalue lähiympäristöineen muodostaa Etelä-Suomen oloissa ainutlaatuisen kivikautisen muinaisjäännöskokonaisuuden.

Historiallisen ajan varhaisimmat pysyvät asukkaat ovat todennäköisesti asettuneet Riihimäen seudulle, Ryttylään, 1200-luvulla. Vuodesta 1539 lähtien laadituissa veroluetteloissa mainitaan Ryttylän lisäksi jo Karan, Herajoen, Arolammin ja Vantaan kylät. Kuninkaankartastoon (1776–1805) on merkitty Riihimäen nykyiselle hallinnolliselle alueelle Arolammin ja Herajoen lisäksi Hiivolan kylä. Asutusta, lähinnä suurempiin taloihin liittyviä torppia, on kartaston mukaan ollut myös Kenkiän, Vatsian ja Retkiojan alueilla samoin kuin Paalijärven ja Vähäjärven rannoilla. Kylät ja asutuskeskittymät hakeutuivat sora- ja moreeniharjuille, joiden liepeillä oli myös peltoviljelyyn sopivia hieta- ja hiesumaita.

Torppariasutus alkoi lisääntyä Riihimäellä 1700-luvun lopulla ja 1800–luvun alussa torppien perustamisen tultua talonpoikaistilojen mailla mahdolliseksi vuodesta 1743 alkaen. 1900-luvun alussa torpat alkoivat muuttua itsenäisiksi tiloiksi. Vanhasta asutuksesta kertovia kylämäisiä asuntoryhmiä peltomaisemineen on säilynyt Herajoella, Arolammilla ja Hiivolassa. Pienempiä, vanhoilla asuinpaikoilla vuosisatoja sijainneita taloryhmiä ja peltomaisemia on Retkiojalla, Kenkiässä, Vatsiassa sekä Paalijärven ja Vähäjärven tienoilla.

1800-luvun lopulla Suomeen luotiin mittava rautatieverkko, jonka runkona toimi vuonna 1870 avattu Helsinki–Riihimäki–Viipuri–Pietari -päärata. Helsinki–Hämeenlinna -rata oli avattu liikenteelle 1862. Elinkeinojen vapautuminen ja samaan aikaan tapahtunut teollistumisen läpimurto 1870-luvulla mullistivat talouselämän ja yhteiskunnan rakenteen. Riihimäen teollistumisen merkittävät tuotannonalat, lasi- ja sahateollisuus, saivat alkunsa vuosisadan vaihteessa. Riihimäellä taajamatyyppistä, alkutuotantoon liittymätöntä pysyvää asutusta kehittyi 1850-luvun lopulla Voudinmäen, nykyisen Rautatienpuiston, alueelle Helsinki–Hämeenlinna -radan rakennustöiden alettua. Rautatieyhdyskunta muodosti Riihimäen taajaman ytimen 1900-luvun alkuun saakka, jolloin alkavan teollistumisen ja Riihimäki–Pietari -radan valmistumisen myötä väkiluku kaksinkertaistui. Asutuksen painopiste siirtyi pohjoisemmaksi, nykyisen Suokylän alueelle. Silloisen Riihimäen seudulla asui vuoden 1860 lopussa 1 225 henkeä, ja väkiluku kasvoi vuoteen 1900 mennessä 1 385 hengellä.

Asema-aukio ja Voimala 1960-luvun alussa. Etualalla oikealla Rautatien hotelli. Kuva: A. Haakana, Riihimäen kaupunginmuseon kuva-arkisto.

Riihimäestä tuli taajaväkinen yhdyskunta vuonna 1919 ja kauppala vuonna 1922. Kauppalan perustamisasetuksessa 1921 ei vielä määritelty tarkasti kauppalan aluetta, vaan Riihimäen kauppalan alue määriteltiin vasta valtioneuvoston päätöksessä 1926. Riihimäen nykyisen keskustan alkaessa kehittyä tekivät maanomistajat Suokylän alueelle maan myynnin ja rakentamisen järjestämiseksi yksinkertaisia palstoitussuunnitelmia, jotka muodostivat osaltaan tulevien asemakaavojen perustan. Riihimäen ensimmäinen varsinainen asemakaava on Harald Andersinin laatima ja vuodelta 1916. Taajaväkisen yhdyskunnan alkaessa laajentua päätettiin teettää laajemman kokonaisuuden sisältävä asemakaava, joka vahvistettiin vuonna 1925. Laatija oli arkkitehti O. I. Meurman. Asemakaava-alueeseen kuuluivat Harjukylä, Suokylä, Koivistonmäki, Peltokylä, Jokikylä ja nykyisen Peltosaaren alue.

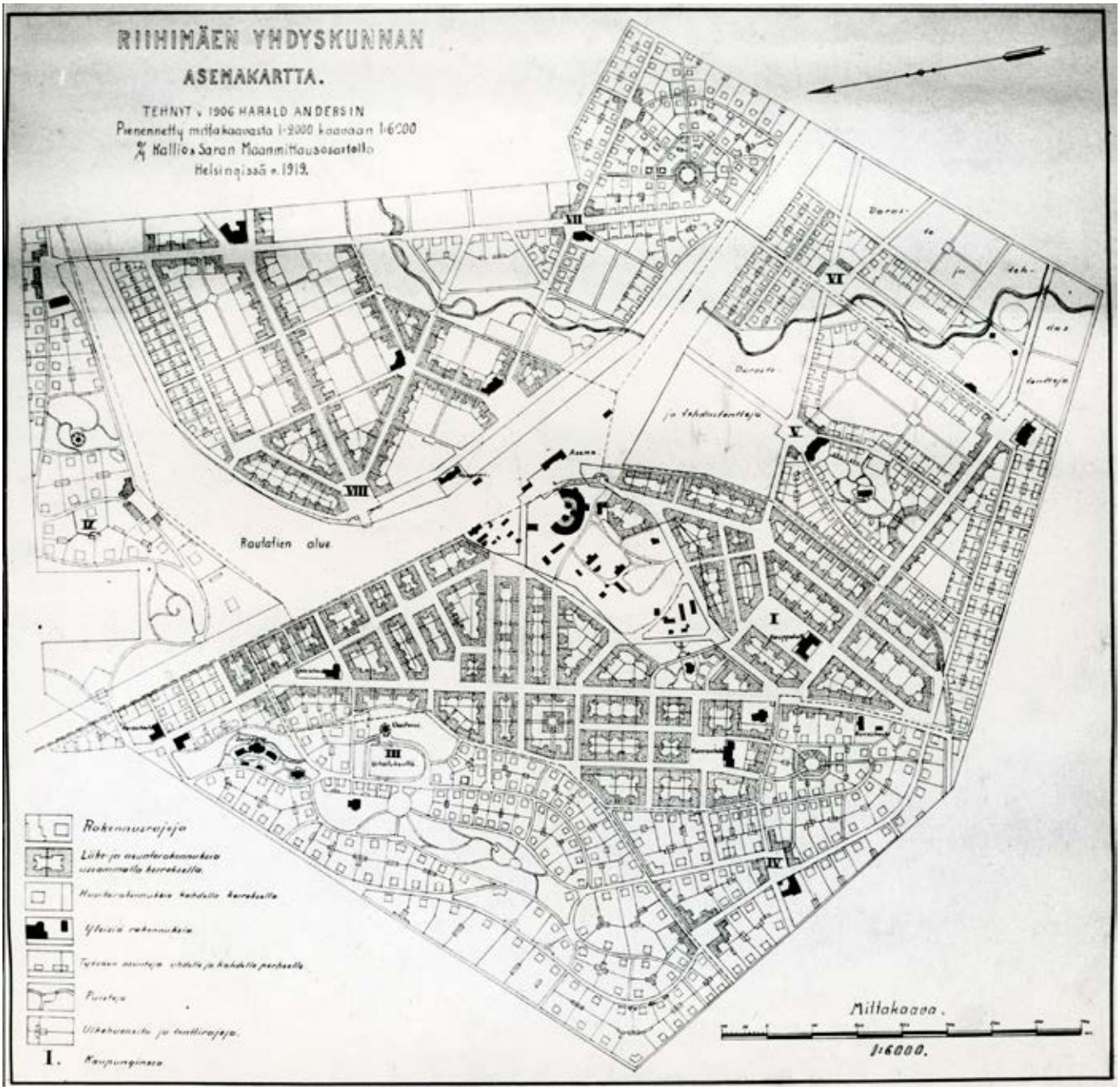

Riihimäen ensimmäisen asemakaavan vuodelta 1916 laati Harald Andersin. Kuvassa Andersinin laatima asemakartta vuodelta 1906.

Meurmanin Riihimäen asemakaava sisälsi määräyksiä rakennusten korkeuksista ja sijoittamisesta sekä Suomen asemakaavahistoriassa ensimmäistä kertaa julkisivujen sommittelusta (julkisivukaaviot). Kaupunkikuvallisen sommittelun periaatteet olivat samankaltaisia kuin Eliel Saarisen Munkkiniemi–Haaga suunnitelmassa (1915), jonka Meurman tunsi hyvin: hänhän työskenteli Eliel Saarisen apulaisena heti arkkitehdiksi valmistuttuaan vuosina 1914–1915. Esikuvat tulivat puutarhakaupunkisuunnitelmista Englannista, Saksasta ja Ruotsista: Letchworthin puutarhakaupunki, Berliinin Wilmersdorff ja Tukholman Lärkstaden tai Tysta Gatan.

Katuverkosto on Riihimäen keskusta-alueella rakentunut pääpiirteissään Harald Andersinin asemakaavan ja sen pohjalta laaditun O. I. Meurmanin kaavan mukaisesti. Rakennusten osalta vuoden 1925 asemakaava jäi pääosin toteutumatta; rakentaminen toteutui huomattavasti hitaammin ja väljemmin kuin Meurmanin suunnitelman urbaani, n. 40 000 asukkaan kaupunkikeskusta. Asemakaavan periaatteista kertovat kaavan hengessä toteutetut Västäräkki, musiikkiopisto, Centrumin talo ja kansalaisopisto.

Musiikkiopisto ja Västäräkin talo toteuttavat O. I. Meurmanin 1920-luvun asemakaavaa. Kuva: Juho Haavisto.

Sodan jälkeistä asutustoimintaa palvelivat Petsamon asemakaava 1945 (O. I. Meurman), Juppalan asemakaava 1947, Punkantien risteyksen (Puutteenmäen) asemakaava 1948 sekä Patastenmäen ja Hirsimäen asemakaavat 1949 ja 1951. Rakentamisen vilkkaus 1950-luvulla näkyi siten, että uusi asuntoaluekaava valmistui lähes vuosittain: Petsamon länsiosan ja Uramon asemakaavat 1952 sekä Kumelan, Hirsimäen, Harjukylän ja Koivistonmäen osien asemakaavat 1953, Huhtimon ja Uhkolan asemakaavat 1955, Räätykänmäen asemakaava 1957 ja Tienhaaran asemakaava 1958.

Ilmakuva Petsamon kaupunginosasta pohjoiseen päin vuodelta 1961. Kuva: Riihimäen kaupunginmuseon kuva-arkisto.

Koko kauppalaa (taajamaa) koskeva yleiskaava uusittiin vuonna 1954. Kaupungin sisääntuloväyliä ja muita pääväyliä varten varattiin alueita. Osa näistä on jäänyt toteutumatta ja ne näkyvät Riihimäen nykyisessä kaupunkirakenteessa puistomaisina vyöhykkeinä. Keskustan asemakaavasuunnitelmaa väljennettiin vuonna 1958: katuja levennettiin, puistoja lisättiin ja rakennusoikeuksia vähennettiin. Riihimäen uusi yleiskaava valmistui vuonna 1972, ja sen laati arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen. Kaavassa Riihimäen asukasluvun ennustettiin kasvavan voimakkaasti, ja lisärakentamista sijoitettiin tasaisesti kaupungin eri osa-alueille. Vuoteen 2010 ulottuva yleiskaava hyväksyttiin 1997.

Riihimäellä laadittiin vuosina 2013–2017 yleiskaava 2035, joka eräitä maaseutualueita koskevia poikkeuksia lukuun ottamatta sai lainvoiman syksyllä 2017. Taajama-alue on säilyttänyt kiinteän rakenteensa ja täydentynyt reunoiltaan 1970–2000 -luvuilla, kun uusia asuntoalueita on kaavoitettu taajaman rakentamattomille alueille. Lähes kaikki rakentamiskelpoiset alueet taajaman sisällä kaavoitettiin vuoteen 2010 mennessä. Riihimäen varuskunta-alueen rakennuskannasta osa on muutettu asuinkäyttöön 2010-luvulla Puolustusvoimien vähentäessä kiinteistöomistuksiaan. Yleiskaava 2035:n mukaan entisiä varuskunta-alueita kehitetään asuinalueina, joilla arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön arvot huomioidaan ja uudisrakentaminen tulee sopeuttaa ympäristöönsä.

6.2 Riihimäen rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteet

6.2.1 Asuminen

Historiallisesti asuminen on pitkään ollut suoraan sidoksissa harjoitettuihin elinkeinoihin. Hämeelle tyypillinen maaseudun kyläasuminen perustuu talonpoikaiseen elämäntapaan ja peltoviljelyyn. Venäjän vallan aikana valtio pyrki edistämään uusien tilojen perustamista asetuksin, ja itsenäinen Suomi jatkoi tilattoman väen asuttamista säätämällä 1918 torpparilain ja 1922 asutuslain. Lakien nojalla torppia itsenäistyi ja uusia pientiloja syntyi kartanoista lohkotuille maille.

Teollistumisen myötä syntyi myös uudenlaista asutusta. Ennen nykyisen kunnallishallinnon syntyä teollisuusyritykset vastasivat usein niin yhdyskuntasuunnittelusta ja rakentamisesta kuin peruspalveluiden järjestämisestäkin. Riihimäellä merkittävän esimerkin tarjoaa Riihimäen Lasin entinen teollisuusalue, jossa kymmenen vuoden kuluessa tehtaan perustamisesta rakennettiin tuotantolaitosten lisäksi virkailija-asuntoja ja laaja työväen asuinalue sekä perustettiin alueelle oma koulu. Lasitehtaan alue muodosti 1900-luvun alkukymmeninä oman pienoisyhdyskuntansa, joka eli elämäänsä varsin erillään keskus-Riihimäestä.

Riihimäen keskusvankilan asuinalue rakennettiin vuosina 1935—1949. Alue edustaa aikansa laadukasta suunnittelua ja kokonaisvaltaista rakentamista, jossa työpaikkojen yhteyteen rakennettiin myös asunnot.

Kaavoitus oli valtiojohtoista vuoden 1932 asemakaavalakiin saakka, jolloin se siirtyi kuntien vastuulle. Teollistumisen kiihdyttämä kaupungistuminen irrotti asumisen suorasta elinkeinoyhteydestä. Siirtolaisten ja rintamamiesten omakotialueiden ja jälleenrakennuskauden kerrostaloalueiden rakentaminen perustui usein ammattitaitoiseen ja tarkkaan asemakaavasuunnitteluun. Kaavaohjaus, tyyppipiirustukset ja nopea rakentaminen saivat suuretkin alueet rakentumaan yhtenäisiksi. Riihimäen rakennetulle kulttuuriympäristölle ominaisia ovat eheinä säilyneet pientaloalueet, joissa on säilynyt rakennettuja kerroksia 1900-luvun alusta, mutta jotka ovat saaneet nykyisen muotonsa jälleenrakennuskaudella.

Patastenmäen pientaloalue muodostaa ajallisesti kerroksellisen kokonaisuuden, jossa on säilynyt rakennetun ympäristön kerroksia 1900-luvun alusta.

Sotien jälkeisinä vuosina merkittävä siirtoväen asutustoiminta sijoittui Hämeen lääniin. Siirtoväen asuttamiseksi ja asuntopulan helpottamiseksi Suomessa säädettiin vuonna 1945 maanhankintalaki, jonka painotus oli vahvasti agraarinen, joskin lakia sovellettiin myös kaupunkeihin. Riihimäellä merkittävä siirtoväen ja rintamamiesten maaseudun asutuskeskittymä, Siirtola, muodostui Riihiviidan kartanosta erotetuille maille.

6.2.2 Hallinto ja puolustus

Suomeen perustettiin 1910-luvun alussa viisi kasarmialuetta, joiden tarkoitus oli turvata Pietarin pohjoista selustaa sekä estää saksalaisten mahdollinen maihinnousu. Strategisista syistä kasarmialueet perustettiin rautateiden läheisyyteen, ja Riihimäen kasarmialue päätettiin sijoittaa pääradan ja Pietariin johtavan rautatien risteyskohdan läheisyyteen viljelykseen kelpaamattomalle maalle. Varuskunta-alueen rakennuskanta on valmistunut pääosin kahdessa vaiheessa: ensin venäläisten toimesta 1910-luvulla -suomalaisten asevelvollisuus oli vuosisadan alun levottomuuksien vuoksi lakkautettu, joten uudet joukot koostuivat yksinomaan venäläisistä sotilaista- ja suomalaisten täydennysrakentamisvaiheessa 1950-luvulla.

Varuskunta-aluetta määrittävät venäläiskauden rakennukset 1910-luvulta.

Vankilapaikkojen tarve kasvoi 1920-luvun Suomessa tuntuvasti, ja 1929 päätettiin perustaa uusi vankila silloisen Riihimäen kauppalan liepeille, hyvien rautatieyhteyksien tuntumaan. Laitoksen suunnitteli vankeinhoitolaitoksen arkkitehti Uno Sjöholm. Riihimäen vankila on yksi 1920- ja 1930-luvuilla rakennetuista suurista keskusvankiloista ja kuuluu syntyaikojensa vankilarakentamisen keskeisiin tuloksiin. Riihimäki oli alkuaan maatalousvankila Joutsenon Konnunsuon ja Sonkajärven Sukevan keskusvankiloiden tapaan, mutta Riihimäellä maataloustoiminnasta luovuttiin sittemmin. Läheinen Sammaliston ratsutila rakennettiin alkujaan vankilan maatilaksi.

Vankilan maatilana toimineen Sammaliston tilan navetan yläkerrassa oli vankien asuinhuoneita, mistä muistuttavat edelleen ikkunassa säilyneet kalterit.

Uudempaa valtionhallinnon rakentamista Riihimäellä edustaa arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatisen suunnittelema Valtion virastotalo vuodelta 1963. Kunnallista hallintorakentamista puolestaan edustaa arkkitehti Veli Valorinnan suunnittelema Riihimäen kaupungintalon vanha osa vuodelta 1948.

6.2.3 Kirkollishistoria

Riihimäen kirkollinen rakennuskanta on hämäläisittäin verraten nuorta, sillä Riihimäestä tuli itsenäinen seurakunta vasta 1900-luvun alkupuolella. Nykyisen Riihimäen alue kuului Janakkalan kirkkopitäjään vuoteen 1611, jolloin Hausjärven kylään rakennettiin saarnahuone. Tämän kappelin piiriin liitettiin myös Karan kylään kuuluvana Riihimäen nykyisen keskustan tienoo ja sitä ympäröivät kylät. Riihimäestä muodostettiin oma rukoushuonekuntansa vuonna 1899, ja seurakunta itsenäistyi 1922.

Arkkitehtitoimisto Nyström-Petrelius-Penttilän suunnittelema, alkujaan rukoushuoneeksi suunniteltu keskuskirkko valmistui vuonna 1905. Kirkko rakennettiin riihimäkeläisten kokoamilla vapaaehtoisilla varoilla ja rautatiehallituksen tuella. Hautausmaan perustamisesta päätettiin 1909 pidetyssä rukoushuoneyhdistyksen vuosikokouksessa, sillä oman seurakunnan muodostamisen ehtona oli oman kirkon lisäksi myös oma hautausmaa. Hautausmaan alueeksi ostettiin vuonna 1910 H. G. Paloheimolta 2 hehtaarin suuruinen maa-alue, joka lopulta vihittiin hautausmaaksi heinäkuussa 1917. Hautausmaan vanhin rakennus, seppelehuone, on samalta vuodelta.

Yleisen hyvinvoinnin ja elintason kasvaessa kohosivat vaatimukset Suomessa myös hautauskäytäntöjen suhteen: enää ei haluttu seisoa taivasalla avoimen haudan äärellä säässä kuin säässä, vaan siunauskappeleita alettiin rakentaa 1900-luvun ensikymmenillä. Myös Riihimäelle toivottiin siunauskappelia, ja Riihimäen kirkkohallintokunta tilasi 1946 suunnitelman kappeliin arkkitehti Viljo Rewelliltä, mutta suunnitelmia ei koskaan toteutettu. Hautausmaan länsilaidalla sijaitseva, arkkitehti Lauri Heinäsen suunnittelema kappelikirkko valmistui lopulta vuonna 1956.

Riihimäen vuonna 1905 rakennettu keskuskirkko on kirkkolailla suojeltu. Kuva: Juho Haavisto.

Seurakunnan väkiluvun kasvaessa 1960-luvulle tultaessa kasvoi myös tilojen tarve. Aiemmin Murtokatu 1:ssä sijainneet seurakuntatalon yleiset tilat olivat tulleet epätarkoituksenmukaisiksi. Seurakunta päätti rakennusohjelmassaan sijoittaa seurakuntakodin Kirkkopuistoon, ja virastot ja asunnot Temppelikadun varrelle. Suunnittelusta järjestettiin 1962 kolmen arkkitehdin kutsukilpailu, jonka voitti Erkko Virkkunen. Sekä kirkkopuiston seurakuntakoti että Temppelikadun virasto- ja asuintalo valmistuivat 1964.

Riihimäen varuskunta-alueelle valmistui vuonna 1914 ortodoksinen kirkko, joka on rakennettu samojen venäläisten mallipiirustusten mukaan kuin Kouvolan venäläisen varuskunnan kirkko. Kirkko joutui vuoden 1918 tapahtumien jälkeen heitteille ja sitä käytettiin mm. varastona, kunnes kirkkorakennus muutettiin luterilaiseksi 1960-luvun alussa. Kirkko on valtion omistama ja sitä ylläpitää Riihimäen luterilainen seurakunta.

6.2.4 Liikenne

Vanhinta liikenteen kerrostumaa Riihimäellä edustavat historialliset tielinjat. Etelä-Suomesta laadittu Kuninkaan kartasto perustuu Ruotsin sota-arkistossa säilytettyihin, sotilaallista käyttöä varten 1700-luvulla laadittuihin karttoihin. Kuninkaan kartasto (1776–1805) on vanhimpia kattavia, tieverkon historiallista muodostumista koskevia dokumentteja maastamme. Teiden varsille ja solmukohtiin sijoittuivat myös historialliset kylät. Riihimäellä Kuninkaan kartaston tielinjaukset ovat säilyttäneet luonteensa ja ovat edelleen käytössä reiteillä Myllybacka–Herajoki, Kenkiä–Hiivola–Epranoja sekä Arolammilla välillä Nokkala–Uutela ja Isola–Retkioja–Vatsia.

Helsinki–Hämeenlinna-rata rakennettiin vuosina 1857–1862 ja rautatien rakentamisen myötä Riihimäen asemanseutu syntyi Herajoen kylään, Karan kartanon takamaille. Riihimäki valittiin Pietarin radan risteysasemaksi ja itäisen radan rakennustyöt laajensivat ja vilkastuttivat asemanseutua vuosina 1868–1870. Rautatietä rakennettaessa vedettiin radan myötäisesti myös lennätinlinja. Sen kunnossapitoa varten perustettiin Riihimäelle 1881 Valtion Rautateiden Telegrafikonepaja, josta muodostui valtion viestiteknisen hallinnon keskus.

Riihimäen rautatieaseman ympäristöä kesällä 2019: lennätinkonepaja ja osa veturitalleista.

Pääratojen risteysasemana Riihimäki on yksi liikenteellisesti merkittävimmistä. Alueen sadan vuoden aikana syntynyt, runsas ja hyvin säilynyt rakennettu ympäristö kuvastaa poikkeuksellisen monipuolisesti rautateiden historiaa ja toimintaa. Aseman kupeeseen rakentuneella Rautatienpuiston alueella on säilynyt runsaasti yksityistä ja julkista rakennuskantaa 1800- ja 1900 -lukujen taitteesta. Riihimäki rakentui aikoinaan rautatien vaikutuksesta ja sen toimintojen ympärille: vielä 1840-luvulla nykyisen keskustaajaman alue oli joko asumatonta korpea tai maanviljelysmaata. Historiallisesti rautatien merkitys Riihimäellä onkin säilynyttä rakennettua ympäristöä huomattavasti laajempi.

Suomen ensimmäinen linja-autoyhteys avattiin Turun ja Uudenkaupungin välille 1905, ja Hämeessä maakunnallinen linja-autoliikenne käynnistyi 1928. Sotien jälkeisen materiaalipulan helpottaessa linja-autojen määrä alkoi 1950-luvulla kasvaa ja väestö liikkua. Junaverkosto ei voinut tyydyttää kaikkea matkustamisen tarvetta ja yksityisautot olivat vain harvojen käytettävissä. Siksi 1950-luvulla käynnistyi samanaikaisesti lukuisia hankkeita saada jokaiseen kaupunkiin ja kauppalaan oma linja-autoasema. Tältä ajalta on myös Riihimäen linja-autoasemarakennus, joka edustaa aikansa tasokasta arkkitehtuuria ja liikenneasemasuunnittelua.

6.2.5 Liiketoiminta ja palvelut

Riihimäen historian alkuvaiheet kulkevat käsi kädessä Suomen rautatieverkoston kehittymisen kanssa. Vuonna 1862 valmistunut Helsinki–Hämeenlinna -rautatie ja vuonna 1869 avattu Riihimäki–Pietari -radan osuus Lahteen tekivät Riihimäestä vilkkaan risteysaseman, jonka ympärille alkoi kerääntyä yhä tiivistyvämpää asutusta. Nykyinen kaupunkikeskusta alkoi samanaikaisesti hiljalleen muodostua. Vuosisadan vaihteessa teollisuuden ja vilkkaan risteysaseman ansiosta Riihimäelle alkoi muuttaa yhä enemmän ihmisiä, jolloin rautatieläisyhdyskunnan merkitys taajaman maantieteellisenä ja kulttuurisena ytimenä alkoi heiketä. Yksi tärkeä askel tässä muutoksessa oli Hämeenkadun eli “uuden maantien” avaaminen käyttöön vuonna 1906. Hämeenkadusta muodostui nopeasti Riihimäen keskeisin kulkuväylä, jonka varrelle ja ympäristöön alkoi muodostua tiiviimpää ja kaupunkimaisempaa asutusta.

Liikekeskustan rakentamiseen osallistuivat aktiivisesti erityisesti osuuskaupat ja rahalaitokset, joita Riihimäellä toimi kauppalan alkuvaiheessa monia. Kaupankäynti alkoi 1920-luvulla erikoistua ja sekatavarakauppojen sijaan erikoisliikkeiden määrä kasvoi. Kun Riihimäen asemakylässä oli 1910-luvulla yhteensä kymmenkunta kauppaa, oli myymälöiden määrä vuonna 1920 jo yli kolmekymmentä. Keskuskatu saatiin rakennettua kokonaisuudessaan 1930-luvun alussa ja siitä kehittyi myös merkittävä liikekatu. Hämeenkadun ja Keskuskadun risteyksestä oli kauppalakauden loppuvaiheessa tullut keskustan tärkein kohtaamispaikka ja liikekeskustan sydän. 1960-luvun rakennusbuumi elementtirakennuksineen muutti kaupunkikuvaa melkoisesti, mutta keskusta-alueen nykyisenkin yleisilmeen määrittävät erityisesti 1930–1950 -luvuilla rakennetut kauppala-ajan isot, kiviset liiketalot.

Riihimäen vanha ja uusi rautatieasema vuonna 1934. Kuva: Riihimäen kaupunginmuseon kuva-arkisto.

Hämeenkadun ja Kauppakadun kulmassa sijaitsevan, alkuaan 1920 rakennetun Seurahuoneen nykyinen ilme on 1940-luvulta. Rakennus vau-rioitui pahoin talvisodassa. Vasen kuva Hämeenkadulta 1939–1940, Riihimäen kaupunginmuseon kuva-arkisto. Oikea kuva: Juho Haavisto.

Suomessa elettiin 1980-luvulla voimakasta taloudellista nousukautta, talouskasvu oli voimakasta ja yrityksillä oli mahdollisuuksia investoida suuriakin summia uusien toimipisteiden rakentamiseen. Entinen Kunnallistiedon, sittemmin CGI:n, postmodernistinen toimitalo vuodelta 1984 on hieno esimerkki aikakauden näyttävästä toimitilarakentamisesta.

6.2.6 Maatalous ja kartanot

Talonpoikaiskulttuuri oli sääty-yhteiskunnan ilmiö, joka alkoi muuttua 1800-luvun loppupuolella sääty-yhteiskunnan hajotessa. Merkittävä murrosvaihe oli 1860- ja 1870 -luvuilla alkanut teollistumiskausi ja siihen liittynyt taloudellinen noususuhdanne. Hämeen kulttuurimaisemasta merkittävä osa on talonpoikaiskulttuurin aikaansaannosta. Entisajan suomalaisen talonpoikaiskylän olemus vaihteli maan eri osissa luonnonolosuhteiden mukaan tiheistä kylistä kyliin, joissa talot sijaitsivat hajallaan. Kylien asukasmäärän lisääntyessä syntyivät yhteisesti aidatut pellot ja niiden viljelyä rytmittämään sarkajako ja vainiopakko. Valtio puuttui talonpoikaiseen kyläelämään vain verotuksen muodossa.

Vasta 1700-luvulla talonpoikaiselämään alkoivat vaikuttaa viranomaisten antamat pakkomääräykset, joista kenties merkittävimpänä isojako. Hämeelle luonteenomaiset ryhmä- ja rivikylät ovat syntyneet sarkajaon vaikutuksesta. Peltolohkojen keskellä oli kylän yhteinen tonttimaa, jossa talonpoikaistalojen rakennukset sijaitsivat tiiviinä rykelmänä tai raittia seurailevana rivinä. Isojako suoritettiin Hämeessä 1600-luvun lopulta alkaen, pääosin 1700-luvulla ja 1800-luvun alussa. Tässä yhteydessä kylien tiiviit, tulipaloille alttiit rakennusryhmät pyrittiin hajauttamaan ja talot saatettiin siirtää etäällekin vanhasta kylätontista. Näistä pyrkimyksistä huolimatta moni hämäläinen kylä on säilyttänyt tiiviin rakenteensa.

Vanha, Kuninkaankartaston mukainen tie kulkee Arolammin kylän halki. Kylän vanhojen tilojen Katilan, Nokkalan ja Pirttilän rakennukset osoittavat keskiajalta periytyvän kylätontin paikan.

Varsin monessa hämäläiskylässä on löydettävissä rautakautisen asutuksen jälkiä juuri vanhalla tonttimaalla. Vaikka kyläasutusta koskevat historialliset lähteet ulottuvat parhaimmillaan vain keskiajalle, on täysi syy otaksua monilla Hämeen kylillä asutuksen juontavan juurensa jo rautakaudelta. Tuolloin luotiin peltoviljelyn myötä hämäläisen kulttuurimaiseman ydin. Talonpoikaistilojen rakentajista on sitä vastoin ennen 1900-luvun alkua säilynyt vain hajanaisia tietoja. Mikäli varat sallivat, turvauduttiin ammattikirvesmiehen apuun. Usein ovat kuitenkin isännät itse, tilattomista puhumattakaan, tarttuneet kirveeseen. Suunnitelmista ei yleensä ole säilynyt piirustuksia, jos niitä koskaan on ollutkaan.

Vaikka valtaosa maatalouden kulttuurimaisemista on talonpoikaiskulttuurin aikaansaannosta, on kartanoilla erittäin merkittävä asema hämäläisessä maalaismaisemassa. Suurien maaomaisuuksien johdosta kartanoita ympäröivät peltoalatkin ovat laajoja. Puistot ja kartanopihoihin johtavat puukujanteet antavat oman lisänsä näihin vaihteleviin maisemiin. Kartanoilla on keskeinen asema myös hämäläisessä talous- ja kulttuurihistoriassa. Niihin liittyy monia kansallisen historiamme merkkitapahtumia ja paikallisesti niiden

vaikutus on ollut yleensä huomattava niin tapahistorian kuin maatalouden kehityksenkin kannalta. Talousrakennuksissa, kuten karjasuojissa, talleissa ja myöhemmin myös meijerirakennuksissa, kartanot ottivat ensimmäisinä käyttöön uudet toiminnalliset ratkaisut.

6.2.7 Sivistyshistoria

Laajat kansanpiirit saavuttava kansanopetus sai Suomessa alkunsa 1800-luvun keskivaiheilla. Vielä vuoden 1858 asetus jätti alkuopetuksen kotien harteille, mutta vuoden 1866 maaseutua koskeva kansakouluasetus muutti tilanteen nopeasti. Varhaisimpia koulurakennuksia varten ei ollut varsinaisia esikuvia. Koulut rakennettiin yleensä maaseudun asuinarkkitehtuuria mukaillen. Erityisesti kaupungissa suunnittelusta vastasivat kuitenkin ammattilaiset.

Jokaiseen kylään, jossa oli yli 30 lasta, nousi 1900-luvun vaihteen tienoilla koulurakennus. Suomen kuntiin rakennettiin vuoteen 1913 mennessä yli 3300 koulua. Riihimäen ensimmäinen kansakoulu, Rautatien koulu, aloitti toimintansa vuonna 1879. VR:n oma koulurakennus, nykyisin ns. Musiikkitalo, valmistui Rautatienpuistoon 1880. Riihimäen ensimmäinen kunnallinen kansakoulu puolestaan oli vuonna 1897 perustettu ja oman koulutalon 1899 saanut Arolammin kansakoulu.

Ensimmäiset rakennushallituksessa laaditut tyyppipiirustukset maaseudun kouluja varten ilmestyivät 1892. Arkkitehtuuriltaan ne olivat ns. nikkarityyliä. Arkkitehti Yrjö Sadeniemen 1905 laatima tyyppikokoelma ”Maalaiskansakoulujen rakennuspiirustuksia” julkaistiin 1910, ja niitä käytettiin pitkään 1920-luvulle kautta koko Suomen. Maalaiskansakoulujen arkkitehtuuri oli pitkin 1920- ja 30 -lukua vielä paljolti tyyppipiirustusten mukaista. Patastenmäen puukoulu, entinen Erkyläntien koulu, vuodelta 1924 on rakennettu arkkitehtien Borg, Siren & Åberg vuonna 1922 laatimien maalaiskansakoulun tyyppipiirustusten mukaan.

Uusi vaihe kansakoulujen arkkitehtuurissa käynnistyi 1950-luvun alussa, kun suuret ikäluokat aloittivat koulutiensä. Uudet koulut rakennettiin valtaosin kivestä. Tyyppipiirustuksia käytettiin nytkin, mutta useat koulut rakennettiin jo yksilöllisin piirustuksin. Arkkitehti Georg Jägerroosin suunnittelemat Haapahuhdan ja Harjunrinteen koulut edustavat varsin tyypillisiä ajan kivisiä koulurakennuksia rapattuine julkisivuineen.

Kansakoulun käyneiden jatkokoulutusmahdollisuudet olivat pitkään rajalliset. Riihimäen yhteiskoulu, nykyinen Riihimäen lukio, perustettiin 1905. Koulu oli Riihimäen Lyseo vuodesta 1944 1970 -luvulle. Koulun vanhin osa, talvisodan pommituksilta säästynyt voimistelusali, on rakennettu rakennusmestari J. E. Valorinnan suunnitelmien mukaan 1927.

Ammatillisen koulutuksen tarve todettiin Riihimäellä erityisesti lasiteollisuuden parissa jo varhain. Tähän tarpeeseen vastasi osittain vuonna 1923 annettu oppisopimuslaki, joka vakiinnutti nuorten työntekijöiden kouluttamisen ammattitaitoisiksi työn yhteydessä. Sotien jälkeen kasvoi pyrkimys ammattikoulutuksen laajentamiseen ja syventämiseen. Kauppalan yleinen ammattikoulu aloitti 1947 ensin iltakouluna Eteläisellä kansakoululla. 1950-luvun alussa aloitettiin lähikuntien yhteisen päiväammattikoulun suunnittelu. Riihimäki, Hausjärvi ja Loppi muodostivat 1951 Riihimäen ammattioppilaitoskuntainliiton. Oppilaitokseen oli tarkoitus yhdistää sekä ammatti- että kauppakoulu, mutta koulut perustettiin lopulta erillisiksi: arkkitehti Martti Jaatisen suunnittelema ammattioppilaitos valmistui Sakon teollisuusaluetta vastapäätä 1958, ja Marjatta ja Martti Jaatisen suunnittelema Kauppaoppilaitos Kalevankadun varteen 1960-luvun puolella.

Sivistyshistorian piiriin kuuluvat myös kulttuurilaitokset, kuten kirjastot, museot sekä konsertti- ja teatteritalot. Alun perin kulttuurikäyttöön rakennettuja rakennuksia on Hämeessä erityisesti 1900-luvun jälkipuolelta lähtien. Poikkeuksen muodostaa Kino-Sampo, joka valmistui 1917 elokuvateatteriksi. 1980-luvulla on rakennettu Suomen Metsästysmuseo (arkkitehdit Osmo Lappo ja Juhani Westerholm) ja Riihimäen kaupunginkirjasto (Osmo Lappo). Vanhemmasta rakennuskannasta monet ovat päätyneet kulttuurikäyttöön, kun rakennusten alkuperäinen käyttö on tullut tiensä päähän. Suomen Lasimuseo on vuodesta 1981 toiminut Riihimäen Lasin entisessä alalasitehtaassa, joka saneerattiin museoksi akateemikko Tapio Virkkalan suunnitelmien mukaan.

Pohjoisen koulun rakennukset muodostavat historiallisesti ja arkkitehtonisesti kerroksellisen kokonaisuuden Karankadun ja Istuinkiven kulmaan. Koulun vanha, vuonna 1913 rakennettu ja 1928 laajennettu osa on suojeltu asemakaavalla.

Vuonna 1917 valmistunut Kino-Sampo on maamme vanhimpia, edelleen käytössä olevia puisia elokuvateattereita. Rakennuksen sisätiloissa ja sisustuksessa on säilynyt vuosikymmenten aikana muodostuneita kerroksia, kuten 1938 asennetut Oy Veljekset Lampilan teräsputkituolit.

6.2.8 Sosiaali- ja terveydenhuolto

Riihimäki muodostui 1900-luvun alkuvuosikymmeninä Hausjärven terveydenhoidon keskukseksi: Riihimäellä toimi kunnanlääkäri, apteekki, kätilö ja eläinlääkäri. Vakituisen kunnansairaalan Riihimäki sai 1918. Terveyden- ja sairaanhoidolla oli selvät käytännöt, joten kauppalaksi tulo 1922 ei aiheuttanut suuria toimenpiteitä. Kauppalan väkiluvun nopea kasvu ja lääketieteen kehitys edellyttivät kuitenkin muutoksia. Keskussairaalalaki ja valtakunnallisen keskussairaalaverkoston rakentamisen aloitus 1940–1950 -luvuilla vaikuttivat osaltaan myös Riihimäen terveyden- ja sairaanhuollon järjestämiseen. Sekä entisen kauppalansairaalan 1950-luvun alusta että entisen aluesairaalan vuodelta 1970 on suunnitellut arkkitehti Veikko Larkas.

Sotien jälkeen myös Hämeeseen rakennettiin Ruotsin-avun turvin joitakin sosiaali- ja terveydenhuoltoa palvelleita rakennuksia. Mannerheimin Lastensuojeluliiton vuonna 1921 perustettu Riihimäen osasto rakennutti Riihimäen ruotsalaisen ystävyyskaupungin Karlskogan tuella Junailijankadun lastentalon vuosina 1950–1951. Rakennuksessa toimivat aluksi lasten- ja äitiysneuvola sekä lastenseimi ja -tarha. Nykyisin rakennuksessa toimii päiväkoti. Uudempaa päiväkotisuunnittelua, jonka mittakaavassa on huomioitu lapsen näkökulma, edustaa Kirjauksen päiväkoti vuodelta 1992.

Kirjauksen päiväkodin vuodelta 1992 suunnitteli rakennusarkkitehti Päivi Tuomola.

6.2.9 Teollisuus

Riihimäen elinkeinoelämässä keskeisin yksittäinen vaikuttaja on ollut Paloheimo Osakeyhtiö, joka on harjoittanut tuotantotoimintaa useilla elinkeinoelämän alueilla. H.G. Paloheimon perustama Riihimäen Sähkö- ja Sahalaitos piti yllä mm. sahaa, puusepäntehdasta, sähkölaitosta sekä Riihimäen–Lopen Rautatie OY:n rautatietä. Paloheimo myös näkyi vahvasti Riihimäen maisemassa. Rautatieaseman kupeessa keskustan suunnassa oli yhtiön pääkonttori, etelän suunnassa sähkölaitos ja sen takana yhtiön Riihimäen sahan alue. Puunjalostusteollisuus oli Paloheimo OY:n toiminnan tärkein tuotannonala. Yhtiö harjoitti myös puutaloteollisuutta. Ala ei jäänyt sotavuosien asuntopulan aikaiseksi kokeiluksi, vaan vuonna 1948 valmistuneessa puutalotehtaassa pystyttiin valmistamaan puutaloja 4000–5000 standartin vuosivauhdilla (standartti on aiemmin varsinkin laivauksessa käytetty puutavaran tilavuusyksikkö). Nykyisin Riihimäen sahan alueella toimii Versowoodin Riihimäen tuotantoyksikkö.

Erittäin tärkeä teollisuudenala Riihimäellä on ollut lasiteollisuus. Rautatien lisäksi Riihimäen etuna oli, että lasitehtaiden tarvitsemaa polttoainetta oli saatavissa kaupungissa sijainneelta sahalta. M. A. Kolehmainen ja H. G. Paloheimo tekivät vuonna 1909 sopimuksen perustettavasta osakeyhtiöstä ja 1910 perustettiin Riihimäen lasitehdas. Aluksi valmistettiin vain yksinkertaista talouslasia, myöhemmin ikkunalasia ja sittemmin myös monipuolisesti käyttö- ja taidelasia sekä kristallia. Suurimmillaan työntekijöiden määrä Riihimäen Lasilla oli 1951 lähes 1200, minkä jälkeen työntekijöiden määrä kääntyi laskuun.

1970-luvulla suomalainen lasiteollisuus ajautui vaikeuksiin ja tämä näkyi Riihimäellä mm. ikkunalasin valmistuksen loppumisena kokonaan. Pakkauslasin valmistus jatkui vielä 1990-luvulle, kunnes enemmistön Riihimäen Lasin osakkeista hankkinut A. Ahlström päätti lakkauttaa Riihimäen pakkauslasitehtaan ja keskittää tuotannon Karhulan tehtaille. Riihimäellä 1930-luvulta vuoteen 1985 toimineesta toisesta lasitehtaasta, Kumelasta, on jäljellä enää kolme puista työväenasuntoa, mutta Riihimäen Lasin entinen teollisuusalue muodostaa edelleen riihimäkeläisestä teollisuushistoriasta kertovan edustavan kokonaisuuden, joka on arvotettu valtakunnallisesti merkittäväksi.

Riihimäen Lasin entinen alalasitehdas rakennettiin alun perin Polttoturve Oy:n rakennukseksi 1914. Rakennus kunnostettiin Suomen Lasimuseon käyttöön 1980-luvun alussa.

Riihimäelle perustettiin sisällissodan jälkeen ampumatarviketehdas. Tehdas valmistui 1920 ja toimi Oy Suomen ampumatarviketehdas AB nimisenä vuoteen 1927 asti. Tuolloin Helsingissä toiminut Suojeluskuntain Ase- ja Konepaja Oy osti tehtaan tontteineen ja laajensi tehdasta, joka jatkoi Oy Sako Ab nimellä. Tehdas siirtyi sotien jälkeen Suomen Punaisen Ristin omistukseen ja tehtaassa valmistettiin myös tekstiiliteollisuuden koneita vuoteen 1964 asti. Pääpaino oli kuitenkin metsästysaseiden ja patruunoiden valmistuksessa, suurin osa tuotannosta myytiin ulkomaille. 1970-luvulla tehtaalla oli noin 700 työntekijää, mutta 1990-luvun lopulla määrä oli laskenut pariin sataan. Sakon teollisuusalue on arvotettu maakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi, ja sen arvokkaimmat rakennukset on suojeltu asemakaavalla.

Puu-, lasi- ja aseteollisuuden lisäksi Riihimäellä on säilynyt myös muusta teollisuushistoriasta muistuttavaa rakennuskantaa. Entinen Oravan tehdasrakennus vuodelta 1945 on näkyvä maamerkki radan varressa saavuttaessa Riihimäelle pohjoisesta päin. Herajoen meijerin, nykyisen Valion, alue rakennettiin vuosien 1966–1967 aikana. Konttorin ja rivitaloista koostuvan asuinalueen suunnitteli arkkitehti Matti K. Mäkinen.

6.2.10 Vapaa-aika ja urheilu

1800-luvun lopulla teollistuminen, maatalouden uudistuminen, kaupungistuminen ja koulutus loivat yhdessä edellytykset erilaisten muutosliikkeiden syntyyn. Maaseudulla ja kaupungissa ihmiset järjestäytyivät työväenaatteen, nuorisoseura- ja raittiusliikkeen, maamiesseurojen, vapaapalokuntien tai voimistelu- ja urheiluseurojen lippujen alle. Näkyvimmän osan hämäläisessä kulttuurimaisemassa saivat nuorisoseuranliike ja työväenliike. Vuonna 1908 perustetun Herajoen työväenyhdistyksen talo on arvotettu maakunnallisesti merkittäväksi. Sen muutostyöt vuodelta 1919 suunnitteli rakennusmestari Heikki Siikonen.

Teollistumisen myötä elintaso kohosi, ja vuosilomalaki 1939 takasi palkansaajille kesälomat. Vapaa-aika lisääntyi. Liikunta ja urheilu nousivat suosioon maailmansotien välisenä aikana. Riihimäen 1952–1979 rakennettu urheilupuisto muodostaa esimerkillisen sotien jälkeisen urheilualueen. Urheilupuiston yleissuunnitelman vuodelta 1950 laati arkkitehti, professori Yrjö Lindegren.

Vuonna 1956 valmistunut maauimala on keskeinen osa Riihimäen urheilupuistoa. Kuva: Juho Haavisto.

7. Riihimäen merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt -luettelo

RKY: valtakunnallisesti merkittävä kohde
MRKY: maakunnallisesti merkittävä kohde
Ei merkintää arvoluokasta: paikallisesti merkittävä kohde
Suojelumerkintä sr: kohde on suojeltu asemakaavalla

H: historialliset perusteet
R: rakennushistorialliset ja rakennustaiteelliset perusteet
M: maisemalliset/ kaupunkikuvalliset perusteet

Nro	Teema	Kohde	Arvoluokka	Suojelu	Arvotus
1	Teollisuus	RIIHIMÄEN LASIN TEHDASALUE	RKY		
2	Teollisuus	Konttorirakennus, 1920, arkkit. Yrjö Sadeniemi, laajennus 1941, rkm. Oiva Ahola	RKY	sr-1	
3	Teollisuus	Pakkauslasitehdas, 1919, 1935, 1951	RKY laajennus sr-2	sr-1,	
4	Teollisuus	Hiomo, konepaja, 1910, 1915, 1943	RKY	sr-2	
5	Teollisuus	Autohuoltorakennus, 1935, 1957 vanhin osa sr-1, uudempi osa	RKY	sr-2	
6	Teollisuus	Työväen asuinrakennukset, 8 asuinrakennusta, ns. Hyttikortteli 1910-1916	RKY		
7	Teollisuus	Leipomo- ja pesularakennus, 1913, 1916	RKY		
8	Teollisuus	Kellaripytinki, 1920	RKY	sr-1	
9	Teollisuus	Lehmushovi, 1911	RKY	sr-1	
10	Teollisuus	Maikkila, 1910	RKY	sr-2	
11	Teollisuus	Kolehmaisen talo, 1916	RKY	sr-2	
12	Teollisuus	Työnjohdon asunnot, 1949			H, M
13	Teollisuus	Suomen lasimuseo, ent. alalasitehdas, 1914	RKY		
14	Sivistyshistoria	Suomen metsästysmuseo, 1989, arkkit. Osmo Lappo & Juhani Westerholm	MRKY		
15		RIIHIMÄEN RAUTATIEASEMA JA RAUTATIENPUISTO	RKY		
16	Liikenne	Asuinrakennus, ent. Rakennusmestarin talo, 1857 ja 1925	RKY	sr-1	
17	Liikenne	Ns. Vanhat parakit, 1858	RKY	sr-1 ja sr-3	
18	Liikenne	Rajapolku 8, 1900	MRKY		
19	Liikenne	Kaupunginmuseo, ent. ratainsinöörin talo, 1858 ja 1960	RKY	sr-1	
20	Liikenne	Asuinrakennus, ns. Pitkä kasarmi, 1860-luvun loppu	RKY	sr-1	
21	Maatalous ja kartanot	Ent. Karan kartanon ulkotilan asuinrakennus, ns. Riihimäen kartano, 1868	RKY	sr	
22	Maatalous ja kartanot	Maantie 5, ent. Karan meijeri			H, R, M
23	Liikenne	Paloheimo Oy:n pääkonttori, ent. Rautatien hotelli 1879	RKY	sr	
24	Liikenne	Öllerinkadun musiikkitalo, ent. Rautatien koulu 1880	RKY	sr-1	
25	Liikenne	Punainen talo, ent. Rautatieläisten talo, 1881 ja 1907	RKY	sr-1	
26	Liikenne	Asuinrakennus, ent. Rautatielääkärin talo, 1890-luvun alku	RKY	sr	
27	Liikenne	Asuinrakennus, ent. Asemapäällikön talo, 1907, arkkit. August Granfelt	RKY	sr-1	
28	Liikenne	Ent. Lepohuone, alun perin kansakoulu, 1907, arkkit. August Granfelt	RKY	sr-1	
29	Liikenne	Asuintalot, ns. Kaksikerroksiset kasarmit, 4 kpl, 1922-24, arkkit. Thure A. Hellström	RKY	sr-1	
30	Liikenne	Asuinrakennus, ns. Valtion vanha kivitalo, 1925, arkkit. Bruno Granholm	RKY	sr-1	
31	Liikenne	Jälleenrakennustalot, 1945, 1949	RKY	sr-1 ja sr-3	
32	Liikenne	Asuinrakennus, ent. Santarmien rakennus	RKY	sr-3	
33	Liikenne	Tiiliset varastot, 3 kpl	RKY	sr-1	

Nro	Teema	Kohde	Arvoluokka	Suojelu	Arvotus
34	Liiketoiminta ja palvelut				
		Riihimäen puhelimen puhelinkeskus, 1929			H, R, M
35	Liikenne	Riihimäen asemarakennus, 1935,			
		arkkit. Thure A. Hellström	RKY	sr-1	
36	Liikenne	Aseman postitalo, 1936,			
		VR:n huoneenrakennustoimisto	RKY		
37	Liikenne	Lennätinkonepaja, 1			
		881, 1888, 1901, 1907 ja 1929RKY		Rautatiesopimus 1998	
38	Liikenne	Veturitallit, 1869, 1876, 1892 ja 1900-luku;			
		vesitorni 1892 ja 1928	RKY	Rautatiesopimus 1998	
39	Liikenne	Turun kasarmi, nyk. toimisto	RKY	Rautatiesopimus 1998	
40	Liikenne	Valtionrautateiden ratateknillinen toimisto,			
		Huoltorakennus Hakanen, 1936, laajennus 1985			H, R, M
41	Liiketoiminta ja palvelut				
		Vihreä puutalo, 1800-l. loppu			H, R
42	Liikenne	Korjauspajan konttori, nykyinen toimisto, 1936	RKY		
43	Liikenne	Asuinrakennus, 1937			H, R
44	Teollisuus	Voimala, entinen Paloheimon sähkölaitos, 1910-1959	RKY	sr-1, piippu sr-2	
45	Liiketoiminta ja palvelut				
		Matkakeskuksen toimistotorni, 2009,			
		arkkit.tsto Hyvämäki-Karhunen-Parkkinen	R, M		
46	Liikenne	VR:n vesitorni, 1935, arkkit. Jarl Ungern	H, R, M		
47	Liikenne	Kuuselantien entinen ratavahdin			
		mökki ja ulkorakennukset	H, M		
48	Hallinto ja puolustus				
		RIIHIMÄEN VARUSKUNTA-ALUE	RKY		
		Asuintalot, ent. venäl. upseerien asuintalot, 1912:	RKY		
49		Varuskunta rak 44	RKY		
50		Varuskunta rak 46	RKY		
51		Varuskunta rak 45	RKY		
52		Varuskunta rak 42	RKY		
53		Rak 41: Oppilasasuntola, 1912	RKY		
54		Rak 43: Oppilasasuntola (kolme vanhaa upseeria), 1912	RKY		
55		Rak 64: Ent. Viestimuseo, ent. venäl. upseerikerho 1913	RKY		
56		Rak 40: Upseerikerho, ent. venäl.			
		Rykmentin komentajan asunto, 1914	RKY		
57		Rak 164: Asuinkerrostalo, 1958	RKY		
58		Rak 165: Asuinkerrostalo, 1958	RKY		
59		Rak 16: Päävartio, ent. venäl. kanslia, 1914	RKY		
60		Rak 22: Päällystökerho, ent. erikoisjoukkojen ja			
		aseettomien kasarmi, 1913	RKY		
61		Rak 47: Asuintalo, ent. venäl.			
		aliupseerien rakennus, 1914	RKY		
62		Rak 20: Ent. miehistöruokala,			
		ent. venäl. väliaikainen kirkko 1912	RKY		
63		Rak 21: Sotilaskoti,			
		ent. venäl. koulutusyksikön kasarmi, 1913	RKY		
64		Rak 18: Miehistökasarmi, 1913	RKY		
65		Rak 61: Varuskuntakirkko, 1914	RKY		
66		Rak 28: Viestirykmentin esikunta ja terveysasema,			
		ent. venäläinen sairaala 1913	RKY		
67		Rak 8: Varusvarasto, ent. Vuoristopatterin varasto, 1914	RKY		
68		Rak 9: Autotalli/huoltorakennus,			
		ent. Vuoristopatterin varasto, 1914	RKY		
69		Rak 10: Autotalli/varasto, ent. tykkivaja, 1914	RKY		
70		Rak 11: Autotalli, ent. hevostalli, 1914	RKY		
71		Rak 66: Autotoimisto, ent. tallivartiotupa, 1910	RKY		
72		Rak 3: Miehistöruokala, 1914	RKY		
73		Rak 2: Vanha sotilaskoti, 1914	RKY		
74		Rak 1: Kasarmi, 1914 ja 1950-luku	RKY		
75		Rak 13: Entinen venäläinen upseerirakennus,			
		suurempi, 1914	RKY	sr-1	

Nro	Teema	Kohde	Arvoluokka	Suojelu	Arvotus
76		Rak 14: Entinen venäläinen upseerirakennus, 1914	RKY	sr-1	
77		Rak 158: Rapattu asuinkerrostalo, 1954	RKY	sr-1	
78		Rak 159: Rapattu asuinkerrostalo, 1954	RKY	sr-1	
79	Hallinto ja puolustus				
		RIIHIMÄEN VANKILA	RKY		
80		Muuntaja, 1929	RKY	sr-2	
81		Muuri, 1930	RKY	sm, suojeltu muuri (vastaa sr-2:ta)	
82		Porttirakennus, 1931	RKY	sr-1	
83		Työhuonerakennus, 1932	RKY	sr-2	
84		Talousrakennus, 1934	RKY		
85		Päärakennus:	RKY		
85a		Päiväselliosasto 1934	RKY	sr-2	
85b		Hallintorakennus, 1936 (sis. kirkkosalin)	RKY	sr-2, kirkkosali s	
85c		Yöselliosasto 1938	RKY	sr-2	
		Asuinkerrostalot 1935-1949:	RKY		
86		asuinrakennus nro 1, 1935	RKY		
87		asuinrakennus nro 2, 1937	RKY		
88		asuinrakennus nro 3, 1943	RKY		
89		asuinrakennus nro 4, 1946	RKY		
90		asuinrakennus nro 5, 1949	RKY		
91		Sauna- ja pesutuparakennus 1936	RKY		
92		Haapahuhdan liikuntahalli, 1997, arkkit. Harri Hietanen			R, M
93		Tilanhoitajan ja työliikkeenjohtajan asuintalo, 1939			H, R, M
94		Sammaliston tallin rakennukset, 1930-luku			H, R, M
95	Liiketoiminta ja palvelut				
		RIIHIMÄEN KESKUSLIIKEKATU	RKY		
96		Mäkelän talo, 1934, arkkit. Arvo Aalto	RKY		
97		Teräksen kulma, slma 1951, arkkit. Veli Valorinta	RKY		
98		Hämeenkatu 23, Laakso, 1951, Kesko Oy:n rakennuststo.	RKY		
99		Hämeenkatu 25-27, Majakka, ent. Osuusliike Ahjo, 1940 KK:n rakennusosasto Erkki Rautiola	RKY	sr-2	
100		Hämeenkatu 29, Seurahuone, 1920 arkkit. Väinö Vähäkallio, 1941	RKY		
101		Hämeenkatu 31, ent. Varmala, slma 1941, rkm. Oiva Ahola	RKY		
102		Åkerfeltin talo, nyk. Juomahuone Laitinen, 1911			H, R, M
103		Hämeenkatu 30, ent. Urheilukulma, 1920-l. alku, laajennus ja muutos 1959, Urho E. Mäkinen	RKY		
104		Hämeenkatu 32, Puputin kulma, 1939, arktsto Aalto & Kokko	RKY		
105		Keskuskatu 11, ent. kutomo ja asuintalo, 1929, Fritjof A. K. Ehrstedt	RKY		
106		Hämeenkatu 38, ent. Uusi apteekki, 1934, arkkit. Marius af Schultén	RKY		
107		Kauppakatu 6, ns. Centrumin talo, slma 1927	RKY	sr-1	
108		Musiikkiopisto, 1930, arkkit. Kauno S. Kallio	RKY		
109		Västäräkki, 1926, arkkit. Eino Forsman	RKY	sr	
110		Keskuskatu 3, Pohjoismaiden yhdyspankin talo, 1936, arkkit. Oiva Kallio	RKY		
111		”Riihilinna”, As. Oy Keskus, arkkit. Arvo Muroma, 1940, arkkit. Matti Heusala, 1942	RKY		
112	Vapaa-aika ja urheilu				
		RIIHIMÄEN URHEILUPUISTO	RKY		
113		Vesilinna, 1953, arkkit. prof. Yrjö Lindegren	RKY		
114		Maauimala, 1956, arkkit. prof. Yrjö Lindegren & arkkit. prof. Aulis Blomstedt	RKY		
115		Uimahalli, 1979, arkkit. prof. Osmo Lappo	RKY		
116		Urheilutalo, 1967, arkkit. Raimo S. O. Valjakka	RKY		
117		Pohjolanrinteen yläaste 1967, arkkit. Raimo S. O. Valjakka, saneeraus 2008, arkkit.tsto Perko Oy			R, M

Nro	Teema	Kohde	Arvoluokka	Suojelu	Arvotus
118	Teollisuus	SAKO OY:N TEOLLISUUSALUE	MRKY		
119		Tehdaspalvelurakennus, 1913 ja 1931	MRKY	sr-2	
120		Esittelyrakennus, 1922	MRKY	sr-2	
121		Hallintorakennus, 1941, arkkit.tsto Lappi-Seppälä ja Martas Oy	MRKY	sr-1	
122		Sako Oy:n Toimihenkilöiden Eläkesäätiö s.r:n kerrostalot, 1965, arkkit.tsto Vahtera & Heino			R, M
123		Sako Oy:n johtajan asuintalo, Uramontie 18, mahd. 1920-luku, muutos 1944, arkkit. Bertel Strömmer			H, R, M
124	Asuminen	PALOHEIMONKADUN KATUNÄKYMÄ	MRKY		
125	Liiketoiminta ja palvelut	Autolan talo, Torikatu 9, slma 1962, arkkit.tsto Marjatta ja Martti Jaatinen	MRKY		
126	Asuminen	"Pomolinna", Riihimäen Saha Oy:n työnjohdon asuntoja, slma 1941, arkkit. Jarl Eklund	MRKY		
127	Asuminen	"Nälkälinna", Riihimäen Saha Oy:n työväen asuintalo, slma 1946, arkkit. Viljo Rewell	MRKY		
128	Asuminen	”Pistetalot”, kolmen vuokratalon kokonaisuus, slma 1949, arkkit.tsto Ole Gripenberg	MRKY		
129	Asuminen	”Pengertalo”, Paloheimonkatu 27, slma 1954, arkkit. Veli Valorinta	MRKY		
130	Asuminen	Paloheimonkatu 18, 1911, rkm. I. Viktor Laine	MRKY	sr-1	
131	Asuminen	Paloheimonkatu 15, asuinrakennus 1880-luku, piharakennus (leipomo) 1950-luku			H, R, M
132	Asuminen	Paloheimonkatu 9, ”Tottila”, 1922, arkkit. Uno Sjöholm			H, R, M
133		TEMPPELIKADUN KATUNÄKYMÄ	MRKY/paikallinen		R, M
134	Hallinto ja puolustus	Valtion virastotalo, Taidemuseo, arkkit.tsto Marjatta ja Martti Jaatinen, 1963, arkkit.tsto Mikko Jaatinen, 1995	MRKY		
135	Liiketoiminta ja palvelut	Hämeenkatu 10, ent. Kunnallistietotalo, 1984, arkkit. Kaarina Löfström & Matti K. Mäkinen	MRKY		
136	Kirkollishistoria	Seurakunnan asuin- ja virastotalo ja kansaneläkelaitos 1964, arkkit. Erkko Virkkunen, laaj. 1988, arkkit. Harri Hietanen			
137	Liiketoiminta ja palvelut	Temppelikatu 10, 1991, arkkittsto Karvala Silvennoinen Koskinen			
138		KALEVANKADUN KOULUT JA KAUPUNGINTALO	MRKY		
139	Hallinto ja puolustus	Kaupungin virastotalo (vanha osa, 1948), arkkit. Veli Valorinta			
140	Sivistyshistoria	Harjunrinteen koulu, 1950, arkkit. Georg Jägerroos	MRKY		
141	Sivistyshistoria	Karan koulu, 1954, arkkit. Eeva Larkka, peruskorjaus, 2010, arkkit. Siistonen Oy	MRKY		
142	Sivistyshistoria	Kauppaoppilaitos, slma 1963, arkkit.tsto Marjatta ja Martti Jaatinen, laajennus 1990, arkkit. Erkki Valovirta	MRKY		
		ASUMISEN YMPÄRISTÖT			
143	Asuminen	HIRSIMÄEN ETELÄOSAN PIENTALOALUE	MRKY		
144	Asuminen	KOIVISTONMÄKI, III KAUPUNGINOSA	MRKY		
145	Asuminen	Koivistonrinne 9, 1925, rkm. J. E.Valorinta	MRKY		H, R, M
146	Maatalous ja kartanot	Koivistonkatu 4, Koiviston mökki, 1850-luku, ja Koivistonkatu 3, 1930-l.	MRKY		H, R, M

Nro	Teema	Kohde	Arvoluokka	Suojelu	Arvotus
147	Sivistyshistoria				
		Eteläinen koulu, 1932, rkm. U. E. Mäkinen,			
		laaj. 1958, arkkit. prof. Martti Jaatinen, laaj. 1997			
		arkkit. Harri Hietanen. Opettajan asuinrakennus 1907	MRKY		
		koulun vanha osa sr-3, opettajan asuinrak. sr-1			
148	Teollisuus	Nuorisotalo Monari, ent. makkaratehdas, 1946,			
		ark. Veli Valorinta			H, R, M
149	Asuminen	Veturi-korttelin eteläosa			H, R, M
150	Asuminen	PATASTENMÄEN PIENTALOALUE	MRKY		
151	Sivistyshistoria				
		Patastenmäen puukoulu, ent. Erkyläntien koulu,			
		slma 1922, arkkit. Borg, Siren, Åberg,			
		maalaiskansakoulurakennuksen piirustus, tyyppi IV	MRKY		
152	Sivistyshistoria				
		Patastenmäen koulu, 1955,			
		arkkit. prof. Martti Jaatinen, laaj. 2004, arkkit.tsto Perko Oy			R, M
153	Asuminen	PETSAMON JA JUPPALAN PIENTALOALUEET	MRKY		
154	Asuminen	Ruotsinkadun eteläpään ruotsalaistalot,			
		Ruotsinkatu 2-22, 1940-luku, tyyppipiirustukset	MRKY		
155	Asuminen	Ruotsinkadun sauna- ja pesularakennus, 1948,			
		arkkit. Veli Valorinta			H, R, M
156	Asuminen	Petsamonkadun jälleenrakennustalot, 1945,			
		Petsamonkatu 15-21	MRKY		
157	Asuminen	Tervakoski-puukerrostalot, 1943, Petsamonkatu 25-31	MRKY		
158	Asuminen	Asevelitalot, Aseveljentie 9-25, 1940-luku	MRKY		
159	Asuminen	Ilomäen asemakaava ja tyyppitalot	MRKY		
160	Asuminen	Sipusaaren alue, kaava ja jälleenrakennuskauden			
		rakennuskanta			H, R, M
161	Kirkollishistoria				
		Sipusaaren seurakuntakoti, 1970, rkm. U. Lehtonen			R, M
162	Asuminen	Peltosaaren tuulimyllykorttelit, asemakaava 1972,			
		arkkit. Mane Hetzer ja Kaj Nyman	MRKY		
163	Asuminen	Allinna, Koulukatu 14, 1919, arkkit. Oiva Kallio	MRKY	sr-1	
164	Asuminen	Salpausseläntie 13, 1928-29, rkm. J. E. Valorinta		sr-2	H, R, M
165	Sivistyshistoria				
		Salpausseläntie 11, ent. koulu, 1925		sr-2	H, R, M
166	Asuminen	Äkkijyrkkä 5, 1895		sr-2	H, R, M
167	Asuminen	”Voutilaisen talo”, Äkkijyrkkä 3, 1911		sr-2	H, R, M
168	Asuminen	Äkkijyrkkä 2, valmistunut 1912		sr-2	H, R, M
169	Asuminen	Kuusniemen talo, Harjunrinne 5, 1926,			
		Elli Kuusniemi ja rkm. Heikki Siikonen			H, R, M
170	Asuminen	Palstakatu 3, entinen lasitehtaan			
		konttoripäällikön asuintalo, 1910			H, R, M
171	Asuminen	Pohjoinen Rautatienkatu 34, asuinrakennus n. 1920,			
		ulkorakennus n. 1910			H, R, M
172	Asuminen	Museokatu 17, tiilitehtaan johtaja Vendenin asuintalo,			
		myöhemmin synnytyslaitos, 1930, arkkit. Väinö Vähäkallio			H, R, M
173	Asuminen	Kalevankatu 8, nykyinen Partiotalo, 1911			
174	Asuminen	Uramontie 7, junapakkamestari Otto Salimäen talo, 1910-luku			
175	Asuminen	Salpausseläntie 21, veturinkuljettaja			
		John August Sinivuoren talo, 1910			
176	Asuminen	Isokäyrä 13, 1920-luku, rkm. J. E. Valorinta			
177	Asuminen	Isokäyrä 12, veturinkuljettaja Toivo Lehtisen talo,			
		1950-l., T. Lukkariniemi			
178	Asuminen	”Inhala”, maisteri S. S. Inhalan asuinrakennus,			
		Isokäyrä 9, 1941, Urho A. Lehmussaari.			R, M
179	Asuminen	Pekkalantie 6-10, Kumelan lasitehtaan			
		entiset työväen asuinrakennukset 1940-l. lopulta			H, R, M
180	Asuminen	Ersalonkatu 2-4, Paloheimo Oy:n entiset työväen			
		asuinrakennukset, 1946			H, R, M

Nro	Teema	Kohde	Arvoluokka	Suojelu	Arvotus
181	Maatalous ja kartanot				
		Sipusaaren torppa, 1860-luku, ja maatilan kiviaita			H, R, M
182	Maatalous ja kartanot				
		Mattilan kartano, päärakennus 1920, talli ja navetta			H, R, M
		SIVISTYSHISTORIA			
183	Sivistyshistoria				
		Haapahuhdan ala-aste 1948, arkkit. Georg Jägerroos, l			
		aaj. 2002, arkkit.tsto Jukka Turtiainen Oy.			R, M
184	Sivistyshistoria				
		Uramon uusi koulu 2019, Innovarch Oy			R, M
185	Sivistyshistoria				
		Pohjoinen koulu, 1913 ja 1928, rkm.			
		J. E. Valorinta, laaj. ja liikuntahalli 2005,			
		arkkit.tsto Pääsky & Siistonen	MRKY	sr-2	
186	Asuminen	Pohjoisen koulun entinen opettajan asuinrakennus			H, R, M
187	Sivistyshistoria				
		Riihimäen lukio, voimistelusali 1927, rkm. J. E. Valorinta,			
		keskiosa 1940, rakennushallitus, eteläsiipi 1959,			
		arkkit. V. E. Rauhala, perusparannus ja laaj. 2007,			
		arkkit. Anneli Hellsten ja Seppo Markku			H, R, M
188	Sivistyshistoria				
		Teknillinen oppilaitos, Hämeen ammattikorkeakoulu 1965,			
		1972, arkkit. Kalevi Väyrynen, laaj. ja peruskorjaus 1998,			
		arkkit.tsto Perko & Rautamäki			R, M
189	Sivistyshistoria				
		Ammattioppilaitos 1959, arkkit. Marjatta ja Martti Jaatinen,			
		laajennus 1995, arkkit. Reijo Perko			R, M
190	Sivistyshistoria				
		Kansalaisopisto, 1928, rkm. J. E. Valorinta	MRKY	sr	
191	Sivistyshistoria				
		Kino-Sampo, 1917, laajennus 1958	MRKY	sr-2	
192	Sivistyshistoria				
		Riihimäen kaupunginkirjasto 1986, arkkit. prof. Osmo Lappo			R, M
193	Sivistyshistoria				
		Työväentalomuseo, Teuron työväentalo, 1908,			
		siirretty Riihimäelle 1969			H, M
194	Liikenne	Linja-autoasema, 1955, arkkit. prof. Martti Jaatinen	MRKY	sr-2	
195	Liiketoiminta ja palvelut				
		Hallikuja 1, kaupungin kutomo, ent. maidon ja			
		lihan tarkastamo, 1920-30-lukujen vaihde, laaj. 1938		sr-2	H, R, M
		KIRKOLLISET RAKENNUKSET			
196	Kirkollishistoria				
		Riihimäen kirkko, 1905,			
		arktsto Nyström-Petrelius-Penttilä	RKY	Kirkkolaki	
197	Kirkollishistoria				
		Kirkkopuiston seurakuntakoti, 1964, arkkit.			
		Erkko Virkkunen	RKY		
198	Kirkollishistoria				
		Kirkkopuiston pappila, 1964, arkkit. Erkko Virkkunen			R, M
199	Kirkollishistoria				
		Sankarihaudat, Yleissuunnitelma 1947,			
		arkkit. Viljo Rewell, sankaripatsas 1948,			
		kuvanveistäjä Kalervo Kallio		Muinaismuistolaki	H, M
200	Kirkollishistoria				
		HAUTAUSMAA	MRKY/paikallinen		H, R, M
201	Kirkollishistoria				
		Kappelikirkko, 1956, arkkit. Lauri Heinänen,			
		laaj. ja peruskorj. 1986, arkkit. Harri Hietanen	MRKY		
202	Kirkollishistoria				
		Seppelehuone, 1917			

Nro	Teema	Kohde	Arvoluokka	Suojelu	Arvotus
		SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLTO			
203	SOTE	Junailijankadun lastentalo, 1951, arkkit. Veli Valorinta			R, M
204	SOTE	Kirjauksen päiväkoti 1992, rak. arkkit. Päivi Tuomola			R, M
205	SOTE	Riihikoti, ent. Kirjauksenmäen palvelukeskus 1960, arkkit. Martti Jaatinen, peruskorj. ja laaj. 1984, arkkit. Erkki Valovirta, peruskorj. ja laaj. 2009, arkkit.tsto PSM Oy			R, M
206	SOTE	Aluesairaala 1970, arkkit. Veikko Larkas			R, M
207	SOTE	Terveyskeskus, vanha osa, ent. Kauppalan sairaala, 1951			H, R, M
		TEOLLISUUS			
208	Teollisuus	Riihimäen Saha Oy:n talotehdas, 1948, arkkit. Toivo Paatela			H, R
209	Teollisuus	Riihimäen Saha Oy:n keskusvarasto, slma 1948, arkkit. Viljo Rewell			H, R, M
210	Teollisuus	Oravan tehdasrakennus, 1945, arkkit. Arvo O. Aalto			H, R, M
211	Teollisuus	Oravan tehtaan johtajan asuinrakennus, 1945, Helge Hedman			H, R, M
212	Teollisuus	Entinen luujauho- ja liimatehdas, nyk. Rasmix Oy, n. 1920			H, R, M
213	Teollisuus	SOK:n viljavarasto, Paalukatu 9, 1957, arkkit. Armas Lehtinen			R, M
214	Teollisuus	Herajoen meijerin (Valio) konttori ja asuinalue, 1967, arkkit. Matti K. Mäkinen			H, R, M
		MAASEUDUN KYLÄT JA KULTTUURIMAISEMAT			
215	Maatalous ja kartanot	AROLAMMIN KYLÄ	MRKY/paikallinen		H, R, M
216	Maatalous ja kartanot	Katilan tilan päärakennus 1889, laaj. 1973	MRKY		
217	Maatalous ja kartanot	Nokkalan (nyk. Ranta-Nokkala) tilan päärakennus, 1890-luku	MRKY		
218	Maatalous ja kartanot	Pirttilän (nyk. Hannula) tilan päärakennus, 1892	MRKY		
219	Maatalous ja kartanot	Nokkalan tila, päärakennus 1950			
220	Maatalous ja kartanot	Jusulan tila, Päärakennus 1900			
221	Maatalous ja kartanot	Niemelän pihapiiri, hirsipintainen päärakennus 1896			
222	Maatalous ja kartanot	Sillanpää pihapiiri			
223	Maatalous ja kartanot	RAUHASAAREN KULTTUURIMAISEMA	MRKY/paikallinen		H, R, M
224	Maatalous ja kartanot	Kartanon tilakeskus, päärakennus 1919, arkkit. Oiva Kallio	MRKY		
225	Vapaa-aika ja urheilu	Karjalasta 1916 tuotu hirsihuvila, Erkylän met sästysyhdistyksen metsästysmaja			
226	Maatalous ja kartanot	HERAJOEN KYLÄ JA VANHAN KORMUNTIEN ASUTUS	MRKY/paikallinen		H, R, M
227	Sivistyshistoria	Herajoen koulu, 1908, 1923, J. E. Valorinta, laajennusosa 1986, arkkit. Juhani Harju, l aajennusosa 2 2009, arkkit. tsto Pääsky & Siistonen	MRKY		
228	Maatalous ja kartanot	Yli-Laurila, tilan päärakennus 1920, rkm. Olamo, kuisti 1950-60-luku	MRKY		
229	Maatalous ja kartanot	Ali-Laurila, tilan päärakennus, 1890	MRKY		
230	Maatalous ja kartanot	Parmala, tilan päärakennus, 1893 ja puisto, rakennuttaja August Olander	MRKY	sr-1	
231	Liiketoiminta ja palvelut	Herajoen kylän vanha puumuuntaja	MRKY-alueella		
232	Vapaa-aika ja urheilu	Herajoen työväentalo, 1909, tiiliosa 1927, rkm. Heikki Siikonen	MRKY		

Nro	Teema	Kohde	Arvoluokka	Suojelu	Arvotus
233	Maatalous ja kartanot				
		Väinölän tila, päärakennus 1916	MRKY-alueella		
234	Maatalous ja kartanot				
		Myllybackan vanhat piharakennukset			
235	Maatalous ja kartanot				
		ISOLAN KARTANO JA KULTTUURIMAISEMA	MRKY		
236	Maatalous ja kartanot				
		kartanon päärakennus 1919	MRKY		
237	Maatalous ja kartanot				
		karjasuoja 1928, pakari ja jauhoaitta 1880-l., jyväaitta (kotimuseo), koneliiteri, pitkäaitta ja sauna 1850-l.	MRKY		
238	Sivistyshistoria	Arolammin kansakoulu, Kouluntie 91, 1899	MRKY		
239	Maatalous ja kartanot				
		RIIHIVIIDAN KARTANO JA KULTTUURIMAISEMA	MRKY		
240	Maatalous ja kartanot				
		päärakennus 1916	MRKY		
241	Maatalous ja kartanot				
		Siirtolan kylä	MRKY		
242	Sivistyshistoria				
		Riihiviidan kansakoulu, Rahikkalantie, 1952, arkkit. Lauri Heinänen	MRKY		
243	Maatalous ja kartanot				
		HIIVOLAN KARTANO JA KULTTUURIMAISEMA	MRKY		
244	Maatalous ja kartanot				
		nyk. päärakennus 1906	MRKY		
245	Maatalous ja kartanot				
		Vilja-aitta, 1901	MRKY		
246	Maatalous ja kartanot				
		Kelloaitta, 1890	MRKY		
247	Maatalous ja kartanot				
		Työväen asuintalo, rak. ennen 1890-lukua	MRKY		
248	Maatalous ja kartanot				
		Piharakennus, 1890	MRKY		
249	Sivistyshistoria	Hiivolan koulu, 1897, uudisrak. 1958, arkkit. prof. Martti Jaatinen, laaj. 1987, rkm. Y. Lehtonen	MRKY		
250	Maatalous ja kartanot				
		PITKÄSENKULMA	MRKY		
251	Maatalous ja kartanot				
		Ylitalon (Yli-Pitkänen) päärakennus, 1829 ja 1891	MRKY		
252	Maatalous ja kartanot				
		Alitalon (Ali-Pitkänen) päärakennus, n. 1850, aitta, 1889, riihi	MRKY		
253	Maatalous ja kartanot				
		VATSIAN KYLÄ			H, R, M
254	Maatalous ja kartanot				
		Vatsian tila			
255	Maatalous ja kartanot				
		KENKIÄN KULTTUURIMAISEMA			H, R, M
256	Maatalous ja kartanot				
		Yli-Kenkiä			
257	Maatalous ja kartanot				
		Ali-Kenkiä			
258	Maatalous ja kartanot				
		VÄHÄJÄRVEN-PAALIJÄRVEN LAAKSO			H, R, M
259	Maatalous ja kartanot				
		Pojansilta, vanha talon paikka (Kuninkaankartasto), päärakennus 1920-l., ja maaseudun kulttuurimaisema			
260	Maatalous ja kartanot				
		Vähäjärven tilan rakennukset, navetta 1935, aitta			

Nro	Teema	Kohde	Arvoluokka	Suojelu	Arvotus
261	Maatalous ja kartanot				
		Kunausojan laakson pellot ja nauhamainen asutus (Koskela, Peltola, Mikkola, Ojamäki)			
262	Maatalous ja kartanot				
		RETKIOJAN KYLÄ JA PELTOMAISEMA			H, R, M
263	Maatalous ja kartanot				
		Anttilan tilan päärakennus, lutti, 1898, jyväaitta, 1800-l.			
264	Maatalous ja kartanot				
	kylätien varren rakennukset ja peltomaisema: tien alun mökit,				
		Simolan ja Koivulan tilojen rakennukset, Sireenilä			
265	Maatalous ja kartanot				
		VÄLIMÄEN RAKENNUSRYHMÄ JA PELTOMAISEMA			H, R, M
266	Maatalous ja kartanot				
		RIUTTAN KULTTUURIMAISEMA			H, R, M
267	Maatalous ja kartanot				
		Yli-Riutta, päärakennus 1936			
268	Teollisuus	Koivu-Riutta, entinen Vatsian saha, päärakennus 1948, höyläämö 1938			
269	Maatalous ja kartanot				
		Riuttan tilakeskus, kivinavetta vuodelta 1900			
Liikenne		KUNINKAANKARTASTON TIET			
270	Liikenne	T1: Uusi-Nokkala–Isola–Retkioja–Vatsia–Kenkiä			H
271	Liikenne	T2: Köykkälä–Retkioja			H
272	Liikenne	T3: Kenkiä–Hiivola			H
273	Liikenne	T4: Riuttanmäki–Myllybacka–Herajoki			H
274	Liikenne	T5: Tuomela–Arolammi–Perttula			H
275	Liikenne	T6: Hiivola–Koskela			H
276	Liikenne	T7: Takala–Riihiviita–Rintala			H
277	Liikenne	T8: Suontausta–Rajala			H
278	Liikenne	T9: Vainio–Apilisto			H
279	Liikenne	T10: Herajoki–Suokylä, (Herajoentie, Lopentie, Hämeenkatu)			H

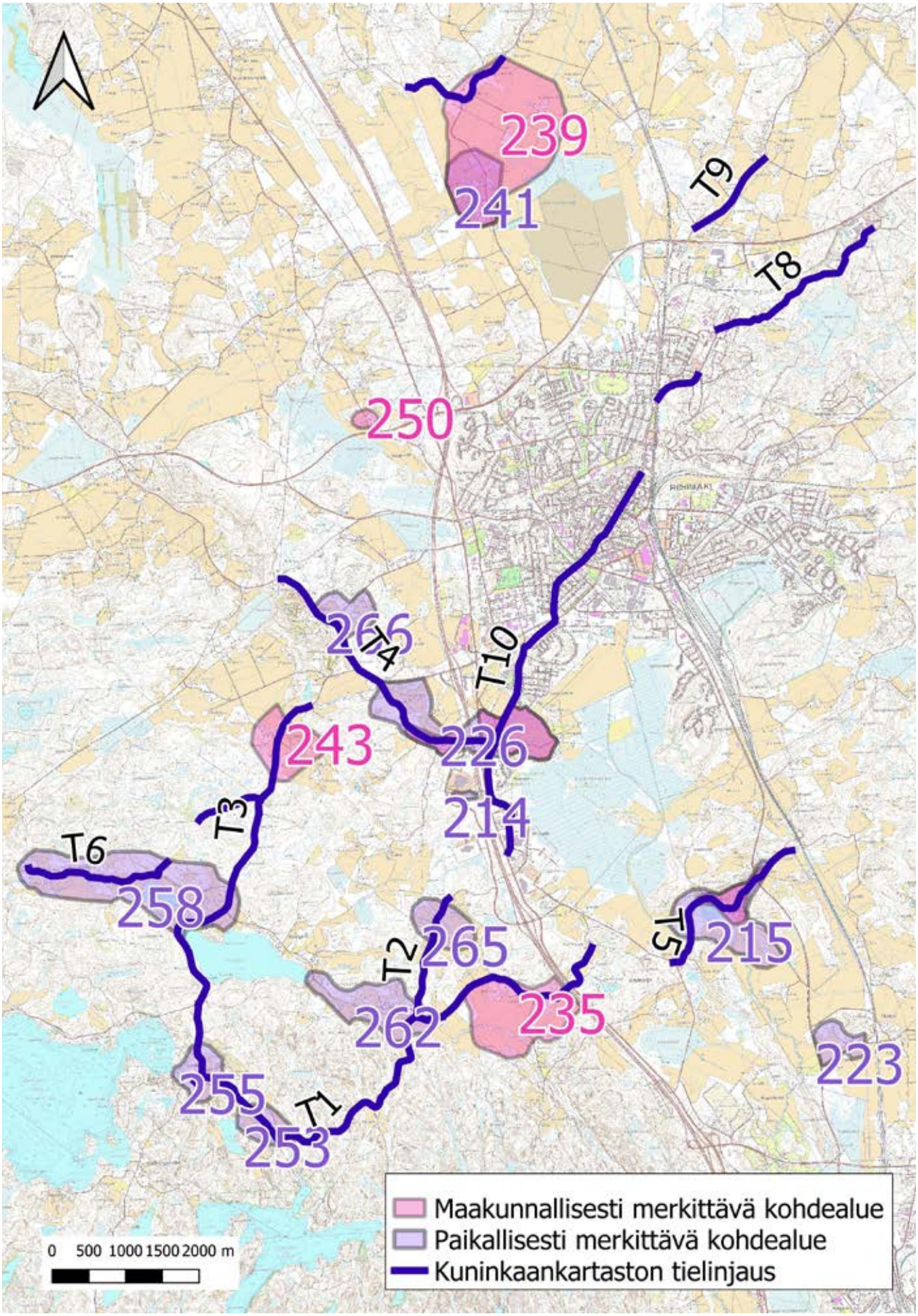

Taajama-alueen ulkopuoliset kulttuuriympäristökohteet Riihimäellä.

© MML 1/2020

8. Yhteenveto

Tämän työn tarkoituksena on ollut päivittää Riihimäen merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen luettelo ja kohdetiedot. Merkittäviä kulttuuriympäristökohteita ja -kokonaisuuksia on selvitystyön mukaan 279 kappaletta.

Riihimäen kulttuuriympäristön ajallisesti vanhimmat kerrostumat juontavat talonpoikaiskulttuurista ja agraarisesta yhteiskunnasta, jossa asuminen ja elinkeinot olivat kiinteästi sidoksissa alkutuotantoon. Jo Kuninkaankartastoon merkittyjen teiden varsille sijoittuvat kylät, kartanot ja ympäröivät peltomaisemat kertovat maisemarakenteen muotoutumisen historiasta: talojen paikat ja tielinjat ovat sijainneet samoilla sijoilla vuosisatoja.

Keskustaajaman rakentuminen alkoi Helsinki–Hämeenlinna-radan rakentamisesta 1850-luvulta, ja Riihimäki muodostuikin aluksi voimakkaasti Valtionrautateiden toiminnan ympärille. 1800-luvun lopulla tapahtunut teollistuminen ja elinkeinorakenteen monipuolistuminen yhdessä Pietarin radan rakentamisen (1868–1870) ja varuskunnan perustamisen kanssa loivat alkusysäyksen nykyisen kaupungin muotoutumiselle. Riihimäestä tuli taajaväkinen yhdyskunta vuonna 1919 ja kauppala vuonna 1922. O. I. Meurmanin laatima, 1925 hyväksytty asemakaava loi perusteet kauppalan muotoutumiselle, ja yleiskaava vuodelta 1954 jatkoi Meurmanin kaavoitustyötä. Erityisesti jälleenrakennuskaudella rakentaminen oli vilkasta, ja tuolloin muotoutuneet omaleimaiset pientaloalueet, koulut ja muu julkinen rakentaminen luonnehtivat Riihimäkeä edelleen. Toisaalta Riihimäellä on säilynyt myös modernia rakennusperintöä tasokkaasta 1960-luvun suunnittelusta 1980–1990-lukujen postmodernismiin.

Selvitystyön tavoitteena on ollut tunnistaa ja kuvata riihimäkeläisen kulttuuriympäristön ominaispiirteet ja arvot. Historiallinen kerroksellisuus luo ympäristöistä yksilöllisiä ja omaleimaisia. Rakennettu kulttuuriympäristö, joka on säilyttänyt arkkitehtoniset ja visuaaliset arvonsa, on merkittävä elinympäristön viihtyisyyttä lisäävä tekijä. Kaupunkisuunnittelulla ja rakentamisen ohjauksella voidaan vaikuttaa kulttuuriympäristöjen luonteen ja omaleimaisuuden säilymiseen. Siksi rakennettujen kulttuuriympäristöjen yksilöllisten ominaispiirteiden tunnistaminen on erityisen tärkeää.

Paloheimonkadulla on säilynyt mielenkiintoinen kokonaisuus eri vuosikymmenten arkkitehtuuria.

Lähteet

Haavisto, Juho & Louekari, Sami (2018). Riihimäen jälleenrakennuskauden pientaloaluetarkastelu: Patastenmäki–Kumela–Hirsimäki–Petsamo. https://www.riihimaki.fi/palvelut/asuminen-ja-rakentaminen/kaavoitus/rakennettu-ymparisto-2/pientaloalueet/

Riihimäen kaupunki / kaavoitusyksikkö (2010). Riihimäen rakennuskulttuuria 2010. Riihimäen merkittäviä rakennuksia, rakennusryhmiä ja kulttuurimaisemakokonaisuuksia. https://www.riihimaki.fi/wp-content/uploads/sites/3/2015/01/Riihim%C3%A4en-Rakennuskulttuuria-2010.pdf

Hämeen liitto (2019). Hämeen maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt. https://www.hameenliitto.fi/fi/hameen-maakunnallisesti-arvokas-rakennettu-kulttuuriymparisto

Hämeen liitto (2016). Kanta-Hämeen maakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventointi 2016. https://www.hameenliitto.fi/sites/default/files/kh_maakunnallisesti_arvokkaat_maisemat_raportti_04112016.pdf

Ympäristöministeriö (2009). Valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen huomioon ottamisesta kaavoituksessa ja lupamenettelyssä. Muisto 23.12.2009. http://www.rky.fi/read/asp/r_RKY_kaavoituksessa_ja_lupamenettelyssa.pdf

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY.www.rky.fi

Arkkitehtitoimisto Ark-byroo Oy (2018). Riihimäen eteläinen kasarmialue.

Palva, Aili & Palva, Lauri (1972). Seurakunnallista elämää Riihimäellä vuoteen 1971. Riihimäen seurakunta.

Hoffrén, Jouko & Penttilä, Kalevi (1979). Riihimäen historia I: vuoteen 1960. Riihimäen kaupunki.

Honka-Hallila, Helena (2000). Riihimäki — Hyvien yhteyksien kaupunki. Riihimäki 1960—2000. Riihimäen kaupunki. Karisto Oy, Hämeenlinna.

Lehtimäki, Terhi (2014). Terveyttä kaikille–keskussairaalat 1940-luvulta 1980-luvulle. Arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen Oy, Museovirasto. https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/Rakennettu_hyvinvointi/TEHO_Keskussairaalat_Lehtimaki_valmis2014_lowres.pdf

Penttilä, Kalevi (1990). Satakymmenen vuotta koulutoimintaa Riihimäellä 1879—1989. Riihimäen kaupunki. Karisto Oy, Hämeenlinna.

https://riksu.net/ : Kotikaupunkipolku ja Hämeenkatu.

Kohdekortit

Kohdekorteissa käytetyt lyhenteet

Arvo:

RKY	Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö
MRKY	Maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö
paikallinen	Paikallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö

Arvotusperuste:

H	Historialliset perusteet
R	Rakennushistorialliset ja rakennustaiteelliset perusteet
M	Maisemalliset/ kaupunkikuvalliset perusteet

sr	Asemakaavalla suojeltu kohde

1 Riihimäen Lasin tehdasalue

Arvo: RKY

Aluksi nimellä Osakeyhtiö Riihimäki toiminut lasitehdas perustettiin Hausjärven kunnan Riihimäen asemakylään vuonna 1910. Nimi muutettiin Riihimäen Lasi Oy:ksi vuonna 1937. Aluksi valmistettiin vain yksinkertaista talouslasia, vuodesta 1939 alkaen ikkunalasia, ja sittemmin tehdas laajensi tuotantoaan monipuolisesti käyttö- ja taidelasiin sekä kristalliin. Työntekijöiden määrä oli suurimmillaan 1950-luvun alussa, jolloin Riihimäen Lasi työllisti liki 1200 henkilöä. Tehtaan tuotteita vietiin 1960-luvun alussa yli 20 maahan. Tehtaan toiminta loppui 1990-luvulla, jolloin enemmistön Riihimäen Lasin osakkeista hankkinut A. Ahlström päätti lakkauttaa Riihimäen lasitehtaan ja keskittää tuotannon Karhulan tehtaille. Sivussa Riihimäen muusta taajamasta sijainnut lasitehdas muodosti omaperäisen pienoisyhdyskunnan, joka parhaimpina aikoinaan tuki voimakkaasti yhteenkuuluvuuden tunnetta koko lasitehtaan henkilökunnan keskuudessa.

Ensimmäiset tehdasrakennukset valmistuivat 1910-luvulla ja viimeiset 1970-luvulla. Vuonna 1929 otettiin käyttöön Tehtaankadun länsipuolella sijaitseva ”Alatehdas”, joka kunnostettiin 1914 rakennettuihin Polttoturve Oy:n tiloihin. Tehtaan rakentamisen rinnalla päätehtaan eteläpuolelle valmistui 1—1½-kerroksisia asuinrakennuksia. Tehtaan johtoportaan asuinalue muodostui Lehmustien länsipuolelle ja työväen asuinalue Hyttikortteli tien itäpuolelle. Tehdasyhdyskunnan rakennusten suunnittelusta ja rakennustöiden johtamisesta vastasi tehtaan teknillinen johtaja M. A. Kolehmainen, mistä johtuu alueen yhtenäinen yleisilme. Osa alkuperäisistä rakennuksista on vuosien saatossa purettu, mutta alueen omaleimainen tehdasyhdyskunnan miljöö on säilynyt ja muodostaa valtakunnallisesti merkittävän kulttuuriympäristökokonaisuuden. Osa alueen rakennuksista on suojeltu asemakaavalla. Entinen Alatehdas muutettiin Suomen Lasimuseoksi vuonna 1981.

Lasin alueen eteläpuolelle valmistui vuonna 1989 Suomen metsästysmuseo, joka on arvotettu maakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi.

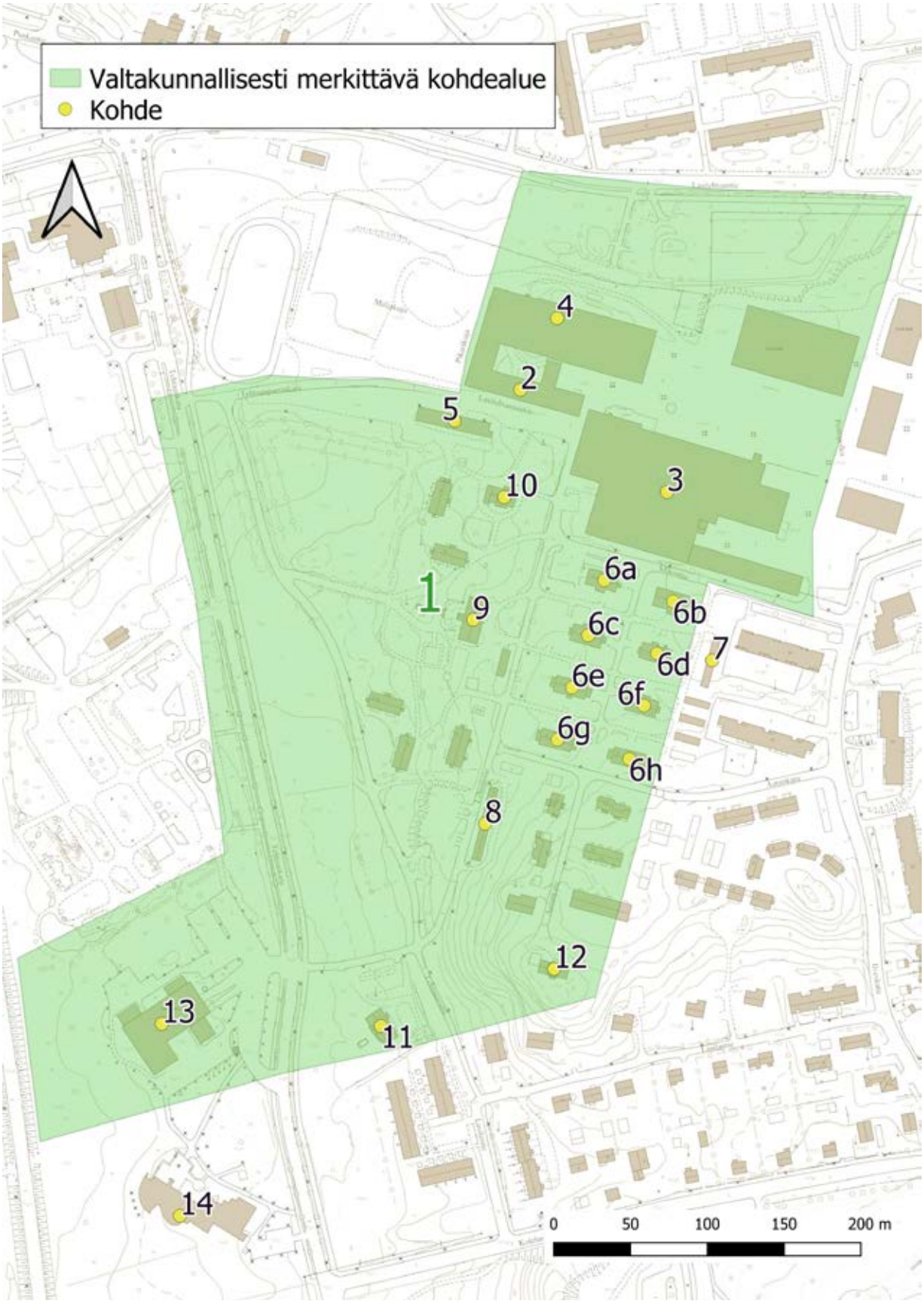

2	**Konttorirakennus**
3	**Pakkauslasitehdas**
4	**Hiomo, konepaja**
5	**Autohuoltorakennus**
6	**Työväen asuinrakennukset, ns. Hytti-kortteli**
7	**Leipomo- ja pesularakennus**
8	**Kellaripytinki**
9	**Lehmushovi**
10	**Maikkila**
11	**Kolehmaisen talo**
12	**Työnjohdon asunnot**
13	**Suomen Lasimuseo**
14	**Suomen Metsästysmuseo**

2 Konttorirakennus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-11-1105-1 Rakennusvuosi: 1920, 1941
Osoite:

Konttorirakennuksen alkuperäinen, vuonna 1920 valmistunut osa, on rakennettu alkujaan lasitehtaan toiseksi konttoriksi. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Yrjö Sadeniemi, ja se toimi konttorikäytössä (toimisto- ja laboratoriotiloja, sairaskassa ja palkkakonttori) valmistumisestaan tehtaan sulkemiseen v. 1990 saakka. Laajennusosan vuodelta 1941 on suunnitellut rakennusmestari Oiva Ahola, ja se toimi konttori- ja tehdastiloina.

Kokonaisuus on merkittävä osa entisen tehdasalueen miljöötä toimien arkkitehtonisena runkona alueen muulle rakentamiselle. Rakennushistoriallisesti kohde edustaa aikakaudelle tyypillistä puhdaspiirteistä ja pelkistettyä teollisuusrakennusarkkitehtuuria, jonka rakennustaiteellisia arvoja ovat punatiilijulkisivut, savitiilikate, komea pääsisäänkäynti porrastiloineen ja pääsisäänkäynnin päätykoristeaihe. 1940-luvulla rakennetulla osalla kantava pilari-laattajärjestelmä on ollut rakennusajankohdalleen nykyaikainen.

Rakennuksen varjeltavia piirteitä ovat julkisivut muoto- ja mittasuhteineen, ikkuna-aukotukset ja alkuperäiset puitejaot (vanhimmalla osalla pääosin 8-ruutuiset, laajennusosalla 9-ruutuiset), pääsisäänkäynnin porras ja portaikkoon liittyvä lasitiiliseinä sekä alkuperäiset julkisivumateriaalit ja –värit.

Rakennus on suojeltu vuonna 2000 voimaan tulleella asemakaavalla (merkintä sr-1).

3 Pakkauslasitehdas

Riihimäen Lasin
tehdasalueen kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1, laajennusosa sr-2

Kiinteistötunnus: 694-11-1105-1 Rakennusvuosi: 1919, 1935, 1951
Osoite:

Pakkauslasitehtaan vanhin osa lähimpänä konttorirakennusta rakennettiin vuonna 1919 ikkunalasin valmistusta varten. Rakennusta laajennettiin mm. vuonna 1935. Laajennusosa rakennettiin vuonna 1951 paikalta palaneen tehdashallin tilalle. Rakennukseen on myöhemmin lisätty erilaisia ulokkeita katolle ja pihan puolen julkisivuun. Lisäksi Mikonkadun puolen julkisivuun kiinni on rakennettu matala pakkaamo.

Koko rakennuksella on tärkeä miljööarvo tehdasalueen kokonaisuudessa. Rakennus hallitsee massallaan voimakkaasti ympäristöä ja erottaa osaltaan tehdasaluetta ja asuinaluetta toisistaan. Rakennus on tyylillisesti tyypillinen aikakautensa teollisuusrakennuksen edustaja. Vanhimmalla osalla on merkittävää rakennustaiteellista arvoa erityisesti tehtaan sisäänkäyntiaukion ja pääportin puoleisella julkisivulla, jonka kauniit mittasuhteet muodostavat yhdessä konttorirakennuksen kanssa koko tehdasalueen merkittävimmän rakennustaiteellisen kohdan.

Pakkauslasitehdas on suojeltu vuonna 2000 voimaan tulleella asemakaavalla (vuonna 1919 ja 1935 rakennetut osat sr-1, vuoden 1951 laajennusosa sr-2).

4 Hiomo ja konepaja

Kuva: Riihimäen kaupunki, Jari Jokivuo

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-11-1105-1 Rakennusvuosi: 1910, 1915, 1943
Osoite:

Rakennuksen vanhin osa on rakennettu vuonna 1910 lasitehtaan hiomoksi. Rakennusta on laajennettu vuosina 1915 ja 1943 sekä hiomon että konepajan käyttöön. Rakennus on merkittävä osa alkuperäistä Riihimäen Lasin tehdasmiljöötä. Sen rakennushistoriallinen arvo muodostuu aikakaudelle tyypillisistä pelkistetyistä teollisuusrakennuksen julkisivuista, muodoista ja mittasuhteista sekä rakennejärjestelmästä. Varjeltavia kohteita rakennuksessa ovat julkisivut ja niiden alkuperäiset materiaalit ja värit sekä mittasuhteet, julkisivujen aukotukset, ikkunoiden alkuperäiset karmi- ja puitejaot sekä kantavan rakennejärjestelmän periaate.

Historiallisesti rakennuksella on merkittävä arvo alueen vanhimpana tehdasrakennuksena lasitehtaan perustamisvuodelta toiminnan päättymiseen asti. Rakennus on suojeltu vuonna 2000 voimaan tulleella asemakaavalla (merkintä sr-2).

5 Autohuoltorakennus

Riihimäen Lasin
tehdasalueen kokonaisuus

Arvo: RKY

Arvotusperuste: -

Suojelu: vanhin osa sr-1,
uudempi osa sr-2

Kiinteistötunnus:694-11-1105-1
Osoite: Lasitehtaanaukio 1

Rakennusvuosi: 1935, 1957

Rakennuksen alkuperäinen osa on rakennettu vuonna 1935, laajennusosa vuonna 1957. Rakennusta on käytetty alusta asti autotallina ja autohuoltorakennuksena. Itäpäädyn vanhemmassa osassa säilytettiin alussa paloautoa ja torni toimi letkujen kuivaustornina.

Tiilinen, tiilikatteinen rakennus rajaa ja muodostaa konttorirakennuksen kanssa alueen pääsisäänkäyntiaukiota. Rakennuksella on rakennushistoriallista arvoa alkuperäisen käyttötarkoituksen rakennustyypin yksilöllisenä edustajana. Varjeltavia kohteita rakennuksessa ovat julkisivujen mittasuhteet ja alkuperäiset materiaalit sekä alkuperäiset ikkuna- ja ovimallit. Arvokkain osa on itäpäädyn torni. Tornin lasitiili-ikkunoissa on käytetty samoja lasitiiliä kuin vastapäisen konttorirakennuksen sisäänkäynnissä.

Rakennus on suojeltu vuonna 2000 voimaan tulleella asemakaavalla (alkuperäinen osa sr-1, laajennus sr-2).

6 Hyttikortteli

Riihimäen Lasin
tehdasalueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-11-5-3 Rakennusvuosi: 1910 - 1916
Osoite: Lehmustie - Mikontie

6a Puinen asuinrakennus, 1910	Lehmustie 4
6b Puinen asuinrakennus, 1911	Mikontie 4
6c Puinen asuinrakennus, 1911	Lehmustie 6
6d Puinen asuinrakennus, 1911	Mikontie 4a
6e Tiilinen asuinrakennus, 1916	Lehmustie 8
6f Puinen asuinrakennus, 1911	Mikontie 4b
6g Tiilinen asuinrakennus, 1916	Lehmustie 10
6h Tiilinen asuinrakennus, 1916	Mikontie 4c

Lasin valmistuksen työvoimavaltaisuudesta ja työn vaatimasta korkeasta ammattitaidosta johtuen lasitehtaat rakensivat työntekijöilleen tehtaan läheisyyteen asunnot. Lasinpuhaltajilla oli ammattikuntansa alkuajoista lähtien monia etuuksia muihin ammatteihin nähden, mutta ennen kaikkea tehtaan puolesta järjestettiin pääsääntöisesti kahden huoneen suuruinen asunto. Ensimmäiset Riihimäen tehtaan työntekijöille tehdyt asuinrakennukset käsittivät 10—12 tulisijallista huonetta, joista pääsääntöisesti kaksi oli toisessa kerroksessa. Tehtaan eteläpuolelle rakentuneesta tiiviistä asuntoalueesta on säilynyt kahdeksan asuinrakennuksen kokonaisuus, Hyttikortteli.

Rakennukset sijoittuvat kahteen vierekkäiseen, lähes pohjois-eteläsuuntaiseen jonoon. Rakennusten, samoin kuin koko alueen, suunnittelusta vastasi tehtaan perustaja ja teknillinen johtaja M. A. Kolehmainen. Asuinrakennuksista vanhin on alueen pohjoiskulman puinen rakennus (6a) vuodelta 1910. Muut puurakennukset tehtiin seuraavana vuonna ja kolme tiilistä asuinrakennusta vuonna 1916. Jokaiseen huoneistoon oli käynti suoraan ulkoa julkisivusta ulkonevasta eteisestä tai kuistista, mikä elävöittää edelleen rakennusten yksinkertaista suorakaiteen perusmuotoa. Julkisivusommittelu ikkuna- ja oviaukotuksineen on yksinkertainen ja selkeä. Puurakennusten julkisivut on jaettu vesilistoin kolmeen vyöhykkeeseen, joissa verhouslaudoituksen suunta on toisistaan poikkeava. Tiilirakennusten pitkät julkisivut on jaettu syvennyksiin kivijalan yläpinnasta ikkunoiden yläreunan ja räystään puoliväliin ulottuvilla pilastereilla. Syvennysten yläreunat on hammastettu.

Hyttikortteli on kaavoitettu vuonna 1966 vahvistetulla asemakaavalla ulkomuseoalueeksi. Rakennukset on kunnostettu alkuperäisen ilmeen säilyttämistä edellyttävän, vuonna 1983 laaditun, Hyttikorttelin rakentamisohjeen mukaisesti. Hyttikortteli on nykyisin asuinalue, jossa ylläpidetään asumisen yhteydessä taide- ja käsityöläistoimintaa. Korttelin rakennukset vehmaine pihapuutarhoineen ja puineen muodostavat hyvin säilyneen, arvokkaan kokonaisuuden.

Kuvat: Juho Haavisto

7 Leipomo- ja pesularakennus

Riihimäen Lasin tehdasalueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-11-5-3
Osoite: Mikontie 4d

Rakennusvuosi: 1913, 1916

Hyttikorttelin itälaidalle rakennettiin alueen asukkaille vuonna 1913 leipomo- ja pesularakennus, jota laajennettiin 1916. Vuonna 1964 rakennusta suurennettiin tekemällä eteläpäätyyn käymälätilat. Rakennus oli aikanaan lasitehtaan asuinalueen keskus: kahdessa pakarituvassa työntekijät leipoivat leipänsä, ja pesutupaa käytettiin ahkerasti. Rakennuksen takana oli alun perin myös tehtaan ainoa kaivo.

Tiilinen rakennus on muodoltaan yksinkertainen, pitkänmallinen suorakaide. Vaalean värityksensä ja yläkarmista kaartuvan ikkunamallinsa ansiosta se edustaa julkisivuiltaan samaa ilmettä Hyttikorttelin tiilisten asuinrakennusten kanssa. Asuinrakennuksista poiketen pitkien julkisivujen ikkunat eivät sijaitse pilastereiden jakamissa syvennyksissä, vaan seinäpinta on tasainen räystään alla olevaa hammastusta lukuun ottamatta. Rakennus on nykyisin asuinkäytössä.

Rakennus jää RKY 2009 –alueen rajauksen ulkopuolelle, mutta sitä tulee kohdella osana Hyttikorttelin valtakunnallisesti arvokasta kokonaisuutta.

8 Kellaripytinki

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-11-1106-1 Rakennusvuosi: 1920
Osoite: Lehmustie 12

Lehmustien vartta raittimaisesti rajaava kellaripytinki on rakennettu kahdessa vaiheessa vuosina 1919—1920. Aluksi rakennettiin rinteeseen betonirakenteinen, holvikattoinen kellarirakennus, jonka katto oli ylärinteen maanpinnan tasossa. Kellarirakennus toimi alueella asuvien työläisten varastotiloina. Tiilirakenteinen asuinkerros lisättiin myöhemmin. Rakennuksen pohjoispäädyssä toimi aluksi tehtaan ruokala, muu osa oli asuinkäytössä. Rakennus kunnostettiin uudestaan asunnoiksi 2000-luvun taitteessa sen oltua tyhjillään n. 20 vuotta.

Rakennus on voimakkaasti Lehmustien miljöötä muokkaava ja edustaa parihuoneiden asuntotyyppinä tyypillistä alueensa työväestön asuntokantaa. Ulkoverhouksena on keltaisella kalkkisementtilietteellä käsitelty savitiili. Ikkunat ovat pilastereiden jakamassa syvennyksessä, syvennyksen yläreuna on hammastettu.

Rakennus on suojeltu vuonna 2000 voimaan tulleella asemakaavalla (merkintä sr-1).

9 Lehmushovi

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-11-101-10 Rakennusvuosi: 1911
Osoite: Lehmustie 1

Lehmushovin puolitoistakerroksisen puurakennuksen on suunnitellut M. A. Kolehmainen, ja se on rakennettu vuonna 1911. Talossa oli kaksi asuntoa, joista toiseen muutti toimitusjohtaja A. P. Kolehmainen ja toiseen insinööri K. V. Koskimies. A. P. Kolehmaisen kuoltua vuorineuvoksena 1944 talossa ehti asua useampi tehtaan johtajista, kunnes se 1977 jäi pariksi vuodeksi tyhjilleen. Sen jälkeen rakennus on ollut ravintola- ja juhlakäytössä.

Lehmushovi on lasitehtaan asuinalueen päärakennus, jolla on yhdessä rakennusta ympäröivän kartanonpuistotyyppisen pihan kanssa kulttuurihistoriallisesti merkittävä arvo sekä rakennushistorian että miljöön kannalta. Rakennuksen arkkitehtuuri edustaa tyypillistä aikakautensa tuotetta, jossa on ns. nikkarityylin ohella havaittavissa kansallisromanttisia tyylipiirteitä: julkisivujen symmetria ja pihanpuolen voimakas akselisommitelma sekä rakennuksessa että puistossa. Rakennuksen julkisivuissa on vaalea lautaverhous. Keltamullattu, pystyrimalaudoitettu piharakennus on rakennettu saunatiloiksi vuonna 1938. Rakennus rajaa Lehmustietä ja sopii hyvin ympäristöönsä.

Lehmushovin päärakennus on suojeltu vuonna 2000 voimaan tulleella asemakaavalla (merkintä sr-1).

10 Maikkila

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-11-1103-4 Rakennusvuosi: 1910
Osoite: Lasitehtaanaukio 3

1960-luvulla Maikkilaksi nimetty puolitoistakerroksinen puurakennus on rakennettu vuonna 1910. Se on ensimmäinen ja vanhin tehtaan entisten johtajien asuinrakennuksista. Rakennuksen suunnitteli lasitehtaan teknillinen johtaja M. A. Kolehmainen, josta tuli myös talon ensimmäinen asukas. Aluksi rakennuksessa toimi myös lasitehtaan konttori. Tehtaan käytössä rakennus toimi viimeisimmäksi neuvottelutiloina. Rakennuksessa on vaalea pysty-vaaka-pysty-suuntainen lautaverhous. Pihan puolen kattofrontonissa on frontonin harjan muotoa mukaillen porrastettu seitsenpuitteinen ikkuna.

Maikkila liittyy olennaisena osana lähiympäristönsä puistomaisemaan. Rakennus on suojeltu vuonna 2000 voimaan tulleella asemakaavalla (merkintä sr-2).

11 Kolehmaisen talo

Riihimäen Lasin
tehdasalueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-11-1102-1 Rakennusvuosi: 1916
Osoite: Lehmustie 14

Betonikivijalalle perustettu puolitoistakerroksinen puurakennus on rakennettu 1916 asuinrakennukseksi. Julkisivuissa on vaalea lautaverhous. Rakennus on nykyisin käytössä asuin- ja liiketilana. Vehmaine pihapiireineen päärakennus muodostaa Lehmustien toisen päätteen vastapäätä Lasimuseota. Merkittävänä osana alueen alkuperäistä rakennuskantaa rakennuksella on sekä historiallinen että miljööarvo.

Rakennus on suojeltu vuonna 2000 voimaan tulleella asemakaavalla (merkintä sr-2).

12 Työnjohdon asunnot

Arvo: paikallinen kohde RKY-alueella

Arvotusperuste: H, M

Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-11-1111-1

Rakennusvuosi: 1946

Osoite: Aatunkatu 12

Puolitoistakerroksinen, betoniperustuksellinen puurakennus on rakennettu lasitehtaan virkamiesasunnoksi vuonna 1946. Rakennusta on laajennettu vuonna 1954. Julkisivussa on vaalea pystylaudoitus, katto on musta. Rakennusta luonnehtii pääsisäänkäynnin yllä oleva klassistishenkinen katos.

13 Suomen Lasimuseo

Riihimäen Lasin
tehdasalueen kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus:694-11-1101-5 Rakennusvuosi: 1914
Osoite: Tehtaankatu 23

H. G. Paloheimo rakennutti entisen tehdasrakennuksen omistamalleen Polttoturve Oy:lle vuonna 1914 turvejauheen valmistamista varten. Osakeyhtiö Riihimäki osti rakennuksen Paloheimolta lasiteollisuuden käyttöön 1921. Vuonna 1929 alatehdas oli saatu kokonaan lasitehtaan käyttöön ja lasinjalostus — hiominen, kaivertaminen, maalaaminen, etsaaminen — voitiin keskittää saman katon alle. Vuonna 1975 Alatehtaan osti Riihimäen kaupunki, ja Suomen lasimuseo aloitti entisessä tehtaassa vuonna 1981. Saneerauksen museokäyttöön suunnitteli akateemikko Tapio Virkkala.

Rakennuksen suuri keskiosa on rakennettu todennäköisesti kolmessa vaiheessa ja alun perin yksikerroksiseksi. Myöhemmin keskiosa on saanut vierelleen neljä siipirakennusta. Yhteys lasitehtaaseen aiheutti rakennuksen korottamisen nykyiseen ulkoasuunsa 1920-luvulla. Rakennuksen hallitsevan osan muodostaa kaksikerroksinen entinen lasihytti. Perusta on luonnonkiveä ja betonia, runko on poltettua savitiiltä, julkisivut on slammattu valkeaksi. Katemateriaalina on musta sementtinen kourukate. Maamerkkinä rakennuksen edustalla Tehtaankadulta katsottaessa kohoaa korkea punatiilinen tehtaanpiippu.

Lasimuseo sijoittuu luontevasti sitä nykyisin ympäröivään puistoalueeseen, ja muodostaa historiallisesti parin Tehtaankadun toisella puolen sijaitsevan Kolehmaisen talon kanssa. Rakennusten välinen näköyhteys tulisikin säilyttää. Lasimuseon ja sen eteläpuolella sijaitsevan Metsästysmuseon alue on osoitettu vuonna 1989 vahvistetulla asemakaavalla museorakennusten korttelialueeksi.

14 Suomen Metsästysmuseo

Kuva: Hämeen liitto, Juho Haavisto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-11-1101-4 Rakennusvuosi: 1989
Osoite: Tehtaankatu 23a

Suomen metsästysmuseo oli toiminut vuodesta 1972 lähtien Porvoossa Luonnontieteellisen museon yhteydessä ahtaissa tiloissa. 1980 perustettu Suomen Metsästysmuseoyhdistys ry. – Jaktmuseiförening i Finland rf. pyrki löytämään museolle kunnolliset toimitilat, ja monien vaiheiden jälkeen museon sijoituspaikaksi varmistui Riihimäki. Riihimäen kaupungin rakennuttama museorakennus valmistui Suomen lasimuseon eteläpuolelle vuonna 1989. Rakennuksen suunnittelivat arkkitehti, professori Osmo Lappo ja arkkitehti Juhani Westerholm.

Matalan, pohjamuodoltaan porrastetusti kaareutuvan rakennuksen vaaleaa julkisivua jäsentävät näyttävä, ansaloukkua muistuttava pääsisäänkäynti ja rakennuksen muotojen mukaan kaareutuva lasiseinä. Metsästysmuseo on arvotettu maakunnallisesti arvokkaaksi rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi vuonna 2019. Sen alue on osoitettu vuonna 1989 vahvistetulla asemakaavalla museorakennusten korttelialueeksi. Metsästysmuseo sijaitsee Lasimuseon välittömässä yhteydessä ja muodostaa sen kanssa arvokkaan, arkkitehtonisesti ja ajallisesti kerroksisen kokonaisuuden.

15 Riihimäen rautatieasema ja Rautatienpuisto

Arvo: RKY

Riihimäen asemanseutu syntyi rautatien rakentamisen myötä Karan kartanosta lunastetuille maille. Helsinki—Hämeenlinna-rata rakennettiin 1857—1862. Riihimäki valittiin Pietarin radan risteysasemaksi ja itäisen radan rakennustyöt laajensivat ja vilkastuttivat asemanseutua vuosina 1868—1870. Rautatietä rakennettaessa vedettiin radan myötäisesti myös lennätinlinja. Sen kunnossapitoa varten perustettiin Riihimäelle 1881 Valtion Rautateiden Telegrafikonepaja, josta muodostui valtion viestiteknisen hallinnon keskus.

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston reilun sadan vuoden aikana kehittynyt runsas ja hyvin säilynyt rakennettu ympäristö kuvastaa poikkeuksellisen monipuolisesti rautateiden historiaa ja toimintaa. Alue käsittää 1850-luvulta 1900-luvun puoliväliin rakentuneen Rautatienpuiston työväenasuinalueen, VR:n alueille ominaisen puiston sekä poikkeuksellisen edustavan veturitallien sarjan. Nykyinen funktionalistinen asemarakennus on rakennettu 1930-luvulla. Asemakokonaisuuteen liittyy alueen maamerkkinä toimiva entinen Paloheimo Oy:n sähkölaitos, joka on rakentunut 1910-luvulta lähtien.

Otto-Iivari Meurmanin vuonna 1922 laatimassa Riihimäen kauppalan ensimmäisessä asemakaavassa rautatiehallituksen omistamat alueet oli rajattu vahvistusalueen ulkopuolelle, ja vuoteen 1948 saakka Rautatienpuiston rakentamista säätelivät vain rautatiehallituksen omat määräykset. Vuodesta 1948 rakentamista on säädellyt Riihimäen kaupungin rakennusjärjestys. Ensimmäinen asemakaava alueelle vahvistettiin 3.9.1960. Ns. Maantien alueen asemakaava vahvistettiin ympäristöministeriössä 1989, ja sillä suojeltiin Paloheimo Oy:n pääkonttori, Riihimäen kartano ja Rautatielääkärin talo. Rautatienpuiston historialliset rakennukset ympäristöineen suojeltiin vuonna 1993 vahvistetulla asemakaavalla. Suuri osa Rautatienpuiston historiallisista rakennuksista sijoittuu osittain mukulakivipäällysteisenä säilyneen Maantien varteen, joka muodostaa historiallisesti merkittävän kaupunkimaiseman. Rautatienpuisto rakennuksineen, veturitallit, lennätinkonepaja ja Turun kasarmi sisältyvät myös Museoviraston ja VR:n väliseen Rautatiekohteiden suojelusopimukseen vuodelta 1998.

Riihimäen rautatieasema ja Rautatienpuisto muodostavat valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristökokonaisuuden, joka on arvokas niin historiallisesti, arkkitehtonisesti kuin maisemallisesti, ja jonka vaikutus ulottuu riihimäkeläiseen kulttuuriympäristöön myös alueen ulkopuolella.

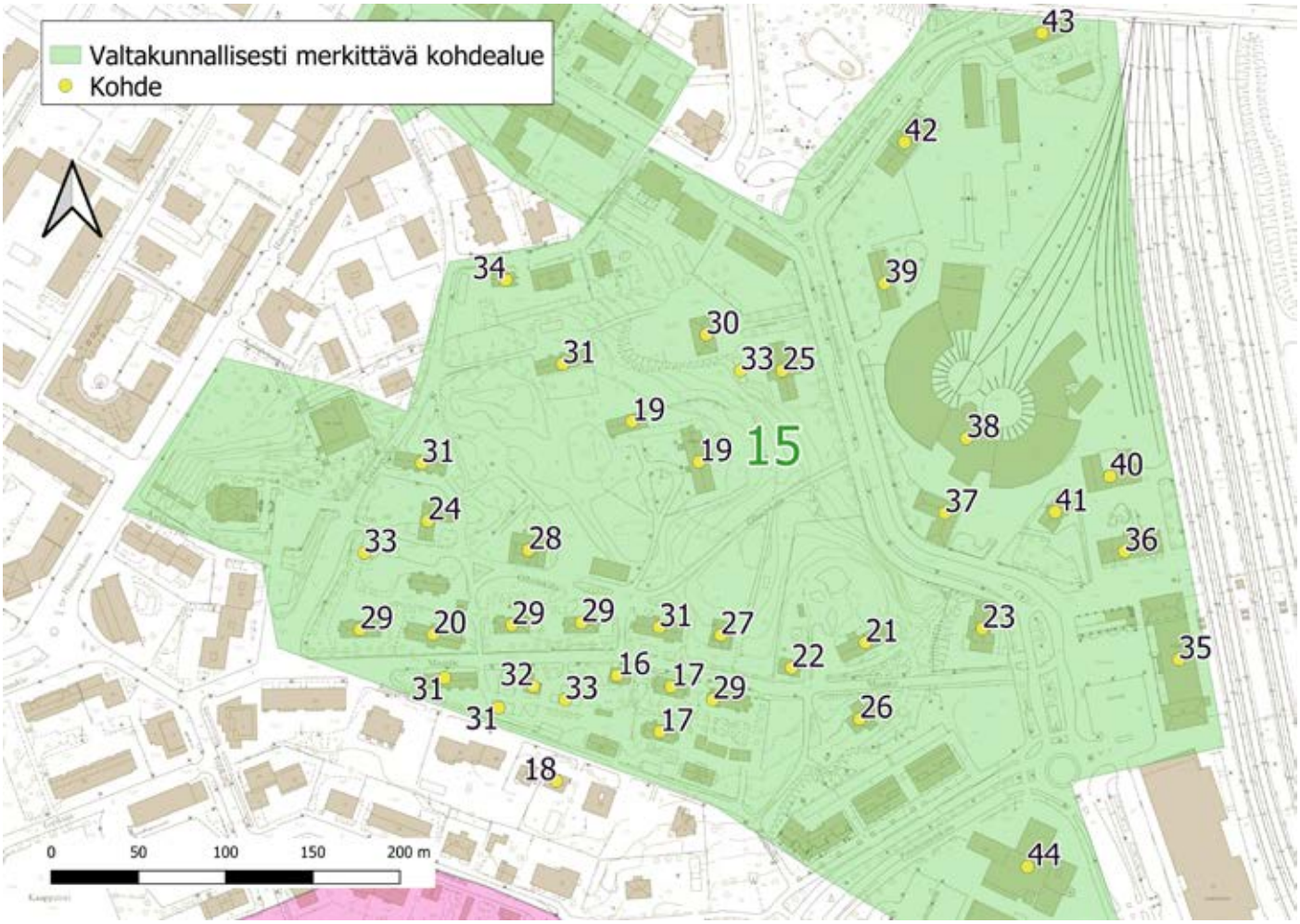

16 Rakennusmestarin talo
17 Ns. Vanhat parakit
18 Rajapolku 8
19 Kaupunginmuseo, ent. Ratainsinöörin talo
20 Pitkä kasarmi
21 Karan kartanon ulkotilan asuinrakennus, ns. Riihimäen kartano
22 Maantie 5, ent. Karan meijeri
23 Paloheimo Oy:n pääkonttori, ent. Rautatien hotelli
24 Öllerinkadun musiikkitalo, ent. Rautatien koulu
25 Punainen talo, ent. Rautatieläisten talo
26 Rautatielääkärin talo
27 Asemapäällikön talo
28 Ent. Lepohuone, alun perin kansakoulu
29 Kaksikerroksiset kasarmit
30 Valtion vanha kivitalo
31 Jälleenrakennustalot
32 Ent. Santarmien rakennus
33 Tiiliset varastot
34 Riihimäen puhelimen puhelinkeskus
35 Riihimäen rautatieasema
36 Aseman postitalo
37 Lennätinkonepaja
38 Veturitallit
39 Turun kasarmi
40 Huoltorakennus Hakanen
41 Vihreä puutalo
42 Korjauspajan konttori
43 Asuinrakennus, 1937
44 Voimala, ent. Paloheimon sähkölaitos

16 Rakennusmestarin talo

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-4-405-3 Rakennusvuosi: 1857, 1925
Osoite: Maantie 10b

Rakennusmestarin talona tunnettu asuintalo sisältää hirsikehikon, josta muodostettiin 1857 ensimmäinen rautatien työntekijöitä varten pystytetty asuinrakennus. Alkuaan rakennuksessa oli kaksi yhden huoneen ja keittiön asuntoa. Vuonna 1925 rakennusta korotettiin puolitoistakerroksiseksi. Alakerran neljä huonetta säilyivät ehjänä sillä käynti yläkertaan ratkaistiin itäsivulle tehdylle laajennuksella, jossa olivat rakennuksen eteinen ja portaat ullakolle. Ulkoverhous uusittiin ja alkuperäinen satulakatto muutettiin taitekatoksi. Rakennuksessa on nykyisin 4 huonetta ja keittiön käsittävä asunto.

Rakennusmestarin talo on suojeltu asemakaavalla (merkintä sr-1). Se on osa Maantienvarren historiallista kokonaisuutta.

17 Ns. Vanhat parakit

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY

Arvotusperuste: -

Suojelu: 17a sr-1, 17b sr-3

Rakennusvuosi: 1858

Kiinteistötunnus: 694-4-406-1

Osoite: 17a Maantie 10a, 17b Rajapolku 5

17a: Maantie 10a

17b: Rajapolku 5

”Vanhat parakit” on rakennettu 1858 Helsinki—Hämeenlinna-rautatien rakentajia varten. Molemmissa oli alkujaan kaksi suurta tupaa, joita makuulavitsat reunustivat. Liikenteen alkaessa rautatiellä huonejako muuttui, ja kumpaankin rakennukseen tuli kahdeksan huonetta, joihin muutti asumaan rautateillä työskennelleitä. Rakennukset ovat säilyneet alkuperäisillä paikoillaan lähes alkuperäisessä ulkoasussa. Hirsirunkoisissa rakennuksissa on saumarimavuoraus ja päädyissä harjakattoiset ulkoeteiset.

Rakennukset on suojeltu asemakaavalla: Maantie 10 merkinnällä sr-1, Rajapolku 5 merkinnällä sr-3.

18 Rajapolku 8

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Kuva: Hämeen liitto, Niina Matkala

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-118 Rakennusvuosi: 1900
Osoite: Rajapolku 8

Rajapolku 8 liittyy Rautatien koulun historiaan. Rakennus on vuonna 1900 rakennettu jugendtyylinen, jyrkkäkattoinen ja huvilamainen asuintalo. Rakennuttaja oli Rautatien koulun opettaja Juho Tuura. Rakennuksessa on beige pystyvuoraus, valkoiset vesilistat ja kadunpuoleisella julkisivulla sisäänrakennettu kuisti.

Rajapolku 8 jää juuri RKY 2009 –aluerajauksen ulkopuolelle, mutta se on arvokas osa Rautatienpuiston kokonaisuutta ja ainoita Rajapolun varressa säilyneitä historiallisia rakennuksia. Rakennus on arvotettu maakunnallisesti merkittäväksi rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi.

19 Kaupunginmuseo, ent. Ratainsinöörin ralo

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

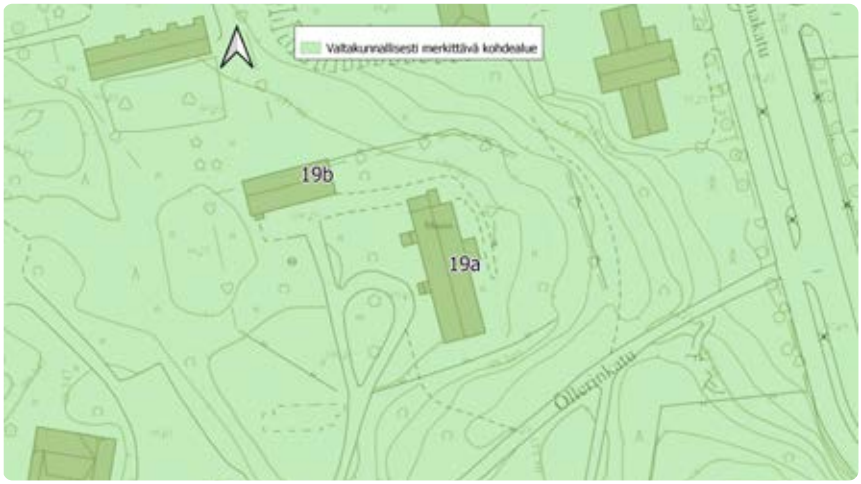

Arvo: RKY

Arvotusperuste: -

Suojelu: 19a sr-1, 19b sr-1

Rakennusvuosi:
19a 1858 ja 1960,19b 1940

Kiinteistötunnus:
694-2-232-4
Osoite: Öllerinkatu 3

Kaupunginmuseon rakennus, entinen ratainsinöörin talo (19a) valmistui syksyllä 1858. Se on suunniteltu VR:n huoneenrakennustoimistossa ja on sijaintinsa, ympäristönsä ja rakentamistapansa puolesta Rautatienpuiston näyttävin rakennus. Alkujaan rakennus oli tarkoitettu neljän perheen asunnoksi, mutta liikenteen alkaessa rautatiellä 1862 sitä käytettiin osittain myös aseman palvelutiloina; Riihimäen asemarakennus valmistui vasta saman vuosikymmenen lopulla. 1870-luvulta lähtien rakennus oli ratainsinöörin asuntona. Riihimäen kaupunginmuseo on toiminut rakennuksessa vuodesta 1970 lähtien. Kaupungin VR:ltä vuokraaman talon toinen puoli oli 1990-luvun loppupuolelle saakka kaupungin työsuhdeasuntona ja museon käytössä oli toinen puoli. 1990-luvun puolessa välissä rakennus siirtyi kaupungin omistukseen ja peruskorjauksen jälkeen koko rakennus saatiin museon käyttöön. Pihapiirin isohkossa talousrakennuksessa (19b) on alkujaan ollut sauna ja pesutupa.

Päärakennusta on laajennettu 1960. Alkuperäistä ulkoasua ovat laajennuksen lisäksi muuttaneet vanhan osan ikkunamuutokset, mutta kaikkiaan rakennus on ulkoasultaan säilynyt alkuperäisen kaltaisena. Hirsi- ja rankorakenteisessa rakennuksessa on punamullattu saumarimalaudoitus ja leveät valkoiset vesilistat perustuksen yläpuolella ja räystään alla. Sisäänkäyntien edustalla on kauniit satulakattoiset ulkoeteiset ja rautatielle laskevan mäen puolella tilava lasikuisti.

Sekä pää- että talousrakennus on suojeltu asemakaavassa merkinnällä sr-1.

20 Pitkä kasarmi

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-4-410-3 Rakennusvuosi: 1860-luku
Osoite: Maantie 15

Pitkä kasarmi rakennettiin 1860-luvun lopulla. Se on suunniteltu VR:n huoneenrakennustoimistossa. Rakennus käsitti alun perin kahdeksan asuntoa: molemmissa päädyissä oli kaksi huoneen ja keittiön asuntoa ja keskellä neljä hellahuonetta. Kahdella huoneistolla oli aina yhteinen eteinen. Pitkien sivujen keskellä sisäänkäynnit ulkonevat seinälinjasta poikkipäätyisiksi ulkoeteisiksi, päädyissä eteiset ovat muodoltaan muuhun rakennukseen liittyviä, huomaamattomia jatkeita. Sisätilat on muutettu kolmeksi 3 h + k:n asunnoksi, mutta ulkoasultaan kasarmi on säilynyt miltei alkuperäisenä.

Hirsirunkoisessa kasarmissa on sementtitiilikate ja vaakaponttilaudoitus. Rakennus sijaitsee Maantien varressa ja on osa Maantien historiallista kaupunkinäkymää. Rakennus on suojeltu asemakaavalla (merkintä sr-1).

21 Karan kartanon ulkotilan asuinrakennus, ns. Riihimäen kartano

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr

Kiinteistötunnus: 694-4-9002-11 Rakennusvuosi: 1868
Osoite: Maantie 3

Nykyistä Riihimäen asemanseutua alettiin muokata 1800-luvun puolivälin paikkeilla, kun Karan kartanolle kuulunut Pataistensuo päätettiin raivata viljelyskelpoiseksi. Nykyisen maantien varrelle perustettiin voudin hoitama ulkotila, jonka asuinrakennukseksi ns. Riihimäen kartano on vuonna 1868 rakennettu. Tilaa viljeltiin ilmeisesti 1870-luvun lopulle, jonka jälkeen rakennuksessa pidettiin mm. majataloa ja harjoitettiin varhaista koulutoimintaa. Rakennuksessa pidettiin apteekkia vuosina 1907—1949, ja tämän johdosta Voudinmäkeä alettiin 1900-luvun alussa nimittää Apteekinmäeksi. Myöhemmin rakennuksen omistus siirtyi Riihimäen Saha Oy:lle, ja rakennus toimi Paloheimo Oy:n toimistotiloina ennen sen palautumista jälleen asuinkäyttöön.

Rakennus on säilynyt ulkoisesti 1900-luvun alun asussa. Rakennuksen päädyn pulpettikattoinen laajennuskin lienee tehty ennen 1910-lukua. Rakennus on hirsi- ja rankorakenteinen, vaalealla vaakaponttilaudoituksella vuorattu ja sen pohjoissivulla on suuri lasikuisti.

Rakennus edustaa Riihimäen rakentumisen varhaisinta historiaa. Se on oleellinen osa historiallisen Maantien maisemaa asema-aukiolta noustaessa. Rakennus on suojeltu vuonna 1989 hyväksytyllä asemakaavalla (sr).

22 Maantie 5, ent.Karan meijeri

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: paikallinen, RKY-alueella

Arvotusperuste: H, R, M

Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-8-123

Rakennusvuosi: n. 1908

Osoite: Maantie 5

Karan kartanon meijeri aloitti toimintansa Maantien varressa 1880-luvulla. Rapattu kivitalo rakennettiin vuoden 1908 tienoilla meijerin laajennukseksi ja meijerinhoitajan asunnoksi. Rakennuksen osti kartanolta apteekkari Simberg 1920-luvulla. Talossa toimi 1900-luvun alkukymmeninä mm. kaksi eri kirjakauppaa ja hammaslääkärin vastaanotto. Talvisodan pommituksissa talon pihalle tuli kolme pommia, jotka vaurioittivat myös itse rakennusta. Pommitusvauriot kuitenkin korjattiin.

Rakennus on osa Maantien historiallista kaupunkiympäristökokonaisuutta. Se edustaa Rautatienpuiston alueella harvinaista varhaista yksityistä rakentamista ja liittyy kiinteästi Riihimäen kartanon historiaan.

23 Paloheimo Oy:n pääkonttori, ent. Rautatien hotelli

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr

Kiinteistötunnus: 694-4-9002-10 Rakennusvuosi: 1879
Osoite: Maantie 1

Rautatien hotellin rakennutti vuonna 1879 rouva Olivia Axeen, joka oli aloittanut asemaravintolatoiminnan Riihimäellä ensimmäisen asemarakennuksen valmistuttua 1860-luvun lopulla. Ensimmäinen hotellirakennus valmistui 1878, mutta paloi seuraavana vuonna. Uusi hotelli rakennettiin samojen piirustusten mukaan palaneen hotellin kivijalalle. Hotelli tunnettiin monilla nimillä, mutta erityisesti Rautatien hotellina, kunnes nimi 1930-luvun lopulla muutettiin Hotelli Turistiksi. Hotelli toimi vuoteen 1943 asti. Myöhemmin rakennus siirtyi Paloheimo Oy:n omistukseen ja sittemmin siinä on toiminut yhtiön pääkonttori.

Rakennus on kokenut joitain ulkoasuun kohdistuneita muutoksia, mutta kokonaisuutena sen ulkomuoto on säilynyt ja muistuttaa yleisilmeeltään Riihimäen ensimmäistä asemarakennusta. Entisen hotellirakennuksen eteläpääty on kaksikerroksinen, poikittain muuhun rakennusrunkoon nähden. Muu osa rakennuksesta on yksikerroksinen. Hirsirunkoinen, keltainen rakennus on vuorattu vaakalaudalla. Vuorilaudat, puitteet ja ikkunoiden alaosassa kiinni olevat vesilistat ovat valkoiset.

Rakennus sijaitsee maisemallisesti keskeisellä paikalla Maantien ja Eteläisen Asemakadun kulmassa. Se on oleellinen osa asema-alueen maisemakuvaa ja historiallista rakennuskantaa. Rakennus on suojeltu vuonna 1989 hyväksytyllä asemakaavalla (sr).

24 Öllerinkadun musiikkitalo, ent. Rautatien koulu

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-2-235-2 Rakennusvuosi: 1880
Osoite: Öllerinkatu 9

Riihimäen pienen rautatietaajaman kasvaessa kasvoi myös paine lasten koulunkäynnin järjestämiseksi. Aluksi lapset saivat opetusta yksityisten, lasten koulutuksesta vastuuta tuntevien ihmisten toimesta. Rautatiehallituksen ylläpitämä Rautatien kansakoulu aloitti toimintansa syksyllä 1879, ja Maantien pohjoispuolelle valmistunut oma koulutalo vihittiin käyttöön marraskuussa 1880. VR:n huoneenrakennustoimistossa suunnitelluin piirustuksin oli jo aiemmin rakennettu kansakoulurakennus Lahteen. Alkuaan rakennus muodostui kahdesta suorakaiteen muotoisesta osasta, joista toisessa oli kahden huoneen ja keittiön asunto, toisessa iso sali. Vuonna 1898 aloitetussa laajennuksessa koulun yhteyteen rakennettiin veistosali ja asuinhuoneiston sisäänkäynnin eteen lautarakenteinen ulkoeteinen.

Vuoden 1921 oppivelvollisuuslain myötä rautateillä ei enää ollut velvollisuutta pitää omaa koulua, ja koulutoiminta siirtyi pois VR:n omistamista rakennuksista 1930. Rakennus muutettiin rautatien sairaalaksi 1935. Muutoksen yhteydessä rakennuksen tulisijoja purettiin ja saleja jaettiin väliseinin sairaalahuoneiksi. Myöhemmin loputkin tulisijat on purettu, mutta muutokset rakennuksen julkisivuihin ovat jääneet vähäisiksi. 1960-luvun alusta rakennuksessa toimi Riihimäen rautatieläisten soittokunta, minkä vuoksi rakennus tunnetaan Öllerinkadun musiikkitalona. Syksyllä 2019 rakennus myytiin yksityisomistukseen.

Rakennus on suojeltu asemakaavalla (merkintä sr-1).

25 Punainen talo, ent. Rautatieläisten talo

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-2-232-3 Rakennusvuosi: 1881 ja 1907
Osoite: Pohjoinen Asemakatu 10

Riihimäki—Pietari-radan valmistuminen 1870 teki Riihimäestä tärkeän risteysaseman. Tämä antoi voimakkaan impulssin taajaman kasvulle ja loi pohjaa teollisuuden kehitykselle. Tuolta ajalta on peräisin myös asuntokasarmiksi vuonna 1881 rakennettu Punainen talo. Rakennus edusti alkuperäisasussaan VR:n pitkiä asuinkasarmeja, joita rakennettiin 1870-luvulta alkaen. Rakennusta kuitenkin muutettiin voimakkaasti vuonna 1907, jolloin se kunnostettiin lastentarhaksi ja kokoustiloiksi. Tuolloin siihen rakennettiin poikittainen satulakattoinen, muuta runkoa korkeampi sali. Rakennus toimi sittemmin rautatieläisten yhdistyksen käytössä, ja on nykyisin ravintola- ja kokouskäytössä.

Rakennuksella on maisemallisesti merkittävä asema Rautatienpuiston laidalla, Pohjoisen Asemakadun varrella veturitalleja vastapäätä. Rakennus on suojeltu asemakaavalla (sr-1).

26 Rautatielääkärin talo

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr

Kiinteistötunnus: 694-4-408-3 Rakennusvuosi: 1890-luku
Osoite: Maantie 4

1890-luvun alussa rakennetun asuinrakennuksen lienee rakennuttanut vuodesta 1883 Riihimäen kartanoa vuokrannut Hiivolan pehtoori Johan Gustaf Kihlström. Rakennus toimi käräjätalona miltei koko 1890-luvun ajan. Rautatielääkärin taloksi rakennus nimettiin myöhemmin, kun Kihlström möi rakennuksen tri Lauri Stenbäckille ja vaimolleen Ainolle vuonna 1923. Lauri Stenbäck asui, piti rakennuksessa vastaanottoa ja hoiti rautatielääkärin tehtäviä kuolemaansa, vuoteen 1937 asti. Hänen tilalleen rautatielääkäriksi tuli samana vuonna Reino Virtanen. Myöhemmin rakennus siirtyi Paloheimo Oy:n omistukseen ja toimi yhtiön konttoritiloina.

Rakennuksen kokemista ulkoisista muutoksista huolimatta se on säilyttänyt 1800-luvun lopun muotonsa. Jäljellä on myös vanhoja yksityiskohtia, kuten vesilistan alapuolella rakennusta kiertävä puukolmioiden muodostama koristenauha. Rakennus sijaitsee keskeisellä paikalla Maantien ja asema-aukion maisemassa. Rakennus on suojeltu vuonna 1989 hyväksytyllä asemakaavalla (sr).

27 Asemapäällikön talo

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-4-407-1 Rakennusvuosi: 1907
Osoite: Maantie 7

Asemapäällikön talona tunnettu rakennus valmistui Maantien varteen, vastapäätä VR:n vanhoja asuinkasarmeja, vuonna 1907. Rakennus käsitti 4 h + k:n asunnon, tilavan ullakon ja kellarikerroksen. Rakennus on säilynyt lähes alkuperäisessä asussaan. Hirsirakenteisessa, vaalean keltaisessa rakennuksessa on koristeellinen avokuisti, monimuotoinen katto ja kauniit ikkunat. Vuorauksena on vaakaponttilaudoitus. Piirustukset on suunniteltu VR:n toimesta, ja ne on hyväksynyt arkkitehti August Granfelt. Samojen piirustusten mukaan on asemapäällikön taloja rakennettu muillekin paikkakunnille, muun muassa Lappeenrantaan ja Siuroon. Nykyisellään rakennuksessa on yksi 5 h + k:n asunto.

Rakennus sijaitsee keskeisellä paikalla Maantien varren historiallista kokonaisuutta. Se on suojeltu asemakaavalla (sr-1).

28 Ent. Lepohuone, alun perin kansakoulu

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-2-234-1 Rakennusvuosi: 1907
Osoite: Öllerinkatu 7

Lepohuoneena tunnettu rakennus on alun perin rakennettu vuonna 1907 rautatien kouluksi edellisen koulurakennuksen käytyä ahtaaksi. Oppivelvollisuuslain tultua voimaan vuokrattiin koulutilat kunnalle. Riihimäen keskuskansakouluna rakennus toimi vuoteen 1930 asti. Koulutoiminnan päätyttyä rakennus muutettiin 1931 VR:n henkilökunnan tilapäiseksi yöpymispaikaksi. Rakennus toimi lepohuoneena noin 50 vuotta. Riihimäen kaupungin haltuun rakennus tuli 1990-luvulla, jolloin se osoitettiin vanhusten päivätoimintakeskukseksi.

Rakennuksen piirustukset suunniteltiin VR:n toimesta, ja ne on hyväksynyt arkkitehti August Granfelt. Rakennus tehtiin hirrestä suorakaiteen muotoiseksi, ja se poikkesi täysin länsipuolellaan sijaitsevasta aiemmasta koulurakennuksesta. Hirsiseinien tukiparrut ja vuorilaudat rajaavat ikkuna-aukkoja sekä rytmittävät seinäpintoja, joiden välialueiden laudoituksen suunta vaihtelee. Rakennus on suojeltu asemakaavalla (sr-1).

29 Kaksikerroksiset kasarmit

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

29a, Maantie 17

29b, Maantie 13

29c, Maantie 11

29d, Maantie 8

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

29a	Maantie 17	1924	694-4-410-1
29b	Maantie 13	1924	694-4-409-1
29c	Maantie 11	1922	694-4-409-2
29d	Maantie 8	1924	694-4-406-2

Valtionrautatiet rakensi 1900-luvun alussa asuinrakennuksia kaksikerroksisina alentaakseen rakennuskustannuksia. Ensimmäinen Riihimäen ”kaksikerroksisista kasarmeista” valmistui Maantie 11:een vuonna 1922. Muut kolme valmistuivat Museoviraston asema-alueita koskevan suojeluesityksen mukaan vuonna 1924. Piirustukset on hyväksynyt T. A. Hellström. Vastaavia rakennuksia rakennettiin 1920-luvun alussa mm. Pieksämäelle, Jyväskylään ja Elisenvaaraan. Poikkeuksellista Riihimäen rakennusten rakentamisessa oli, että ne toteutettiin yksityiselle annettuna urakkana VR:n aiemmasta omaehtoisesta rakentamisesta poiketen. Urakoitsijana toimi riihimäkeläinen rakennusmestari Viktor Laine.

Kaikki rakennukset ovat säilyttäneet julkisivujensa todennäköisesti alkuperäisen, joskin suunnitelmasta joissain yksityiskohdissa poikkeavan asun. Hirsirunkoisten, aumakattoisten rakennusten katemateriaalina on saumattu pelti. Vuorauksena on saumarimalaudoitus. Rakennuksiin tuovat ryhdikkyyttä leveät valkoiset räystäslistat ja nurkkalaudat. Kaikki neljä rakennusta on suojeltu asemakaavalla (sr-1).

30 Valtion vanha kivitalo

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-2-232-2 Rakennusvuosi: 1925
Osoite: Piippukuja 4

Valtionrautatiet rakensi 3-kerroksisen ”Valtion vanhan kivitalon” vuonna 1925 tyydyttämään 1920-luvun suurta asunnontarvetta. Muista VR:n rakennuksista poiketen taloon rakennettiin vesijohto, viemäri ja wc-tilat. Rakennuksessa on kymmenen 1 – 2 h + k:n asuntoa. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Bruno Granholm, ja se on suunniteltu nimenomaan Riihimäelle. Rakennus vaikuttaa sijoittuvan nykyiseen asemakaavajärjestykseen nähden väärin päin, sillä sen suunniteltu pääjulkisivu avautuu talouspihan puolelle. Syy löytyy suunnitteluaikaan tekeillä olleesta, vuonna 1925 vahvistetusta Meurmanin asemakaavasta, jossa rakennuksen nykyisen takapihan puolelta kaavailtiin Rautatienpuiston ja Keskuspuiston yhdistävää katuyhteyttä. Talon suunniteltuja pääjulkisivun koristeaiheita ei kuitenkaan koskaan toteutettu. Rakennus on peruskorjattu 1991.

Valtion vanha kivitalo on rakennettu kalkkihiekkatiilestä. Rakennuksessa on aumakatto ja katteena poltettu savitiili. Rakennus on väriltään vaalean kellertävä, julkisivut ovat rapatut. Rakennus on asemakaavalla suojeltu (sr-1).

31 Jälleenrakennustalot

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

31a, Kirkkopolku 1a

31c, Maantie 9

31d, Maantie 14

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

31a	Kirkkopolku 1a	1945	694-2-235-1	sr-3
31b	Veturimiehenpolku 1b	1945	694-2-232-1	sr-3
31c	Maantie 9	1949	694-4-407-2	sr-1
31d	Maantie 14	1945	694-4-405-1	sr-1
31e	Maantie 14, talousrakennus		694-4-405-1	sr-3

Sodan päätyttyä saapui luovutetusta Viipurista paljon VR:n työntekijöitä muualle Suomeen. Sekä heille että sodan runtelemaa rakennuskantaa täydentämään rakennettiin usealle kymmenelle rautatiepaikkakunnalle useita ns. Kymi-tyyppisiä virkailijoiden asuinrakennuksia. Rakennustyyppi muodostui 2 – 4 :stä kappaleesta kahden huoneen ja erillisen, eteisyhteyksellisen keittiön huoneistoja. Vuonna 1945 Rautatienpuistoon valmistui kaksi neljän huoneiston Kymi-asuinrakennusta (Kirkkopolku 1 ja Maantie 14). Samana vuonna alueen pohjoisosaan valmistui edellisten ulkomuotoa noudattaen niin sanottu pikatalo (Veturimiehenpolku 1), jossa oli myös neljä kahden huoneen ja keittiön asuntoa. Rakennuksen yhtä päätyhuoneistoa laajennettiin 1947 koko rakennuksen levyisellä, tulisijallisella huoneella.

Samantyylisenä valmistui 1949 asemapäällikön asunnon viereen yksikerroksinen asuinrakennus (Maantie 9), joka oli tarkoitettu lennätinkonepajan insinöörin ja rataosaston apulaisinsinöörin asunnoksi. Rakennus käsittää kellarikerroksen ja kaksi suurehkoa asuinhuoneistoa. Rankorakenteisten jälleenrakennustalojen ominaisia piirteitä ovat pitkän suorakaiteen mallinen pohjamuoto, saumarimavuoraus ja sisäänkäyntien ulkonevat eteiset. Rakennukset on suojeltu asemakaavassa merkinnällä sr-1 tai sr-3. Myös Maantie 14:n talousrakennus on kaavalla suojeltu (sr-3).

32 Santarmien rakennus

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-3

Kiinteistötunnus: 694-4-405-5 Rakennusvuosi: 1870-luvun vaihde, 1940
Osoite: Maantie 12

Rakennusta nimitetään Santarmien rakennukseksi paikalla aiemmin sijainneen santarmien kasarmin mukaan. Santarmit olivat venäläisen poliisikunnan järjestyksenvalvojia, ja alkuperäisen kasarmin rakennusaika ajoittunee 1870-luvun vaihteeseen. Kasarmi vaurioitui sodan aikana niin pahoin, että vain yksittäisiä hirsiä pystyttiin käyttämään rakennusta uusittaessa. Nykyinen ”Santarmien rakennus” rakennettiin vanhan kasarmin kivijalalle vuonna 1940. Rakennusta laajennettiin yhdellä huoneella vuonna 1962. Rakennuksen alle on myöhemmin avattu kellaritiloja, jolloin myös alkuperäinen kivijalka on saanut väistyä betonirakenteiden tieltä.

Siniseksi maalatussa rakennuksessa on saumarimavuoraus ja tiilikate. Puitteet ja nurkkalaudat ovat valkoiset, rakennuksen päädyssä on harjakattoinen avokuisti. Rakennus on suojeltu asemakaavassa merkinnällä sr-3. Se on osa Maantien varren historiallista kokonaisuutta. Pihapiiriin kuuluu vanha talousrakennus, joka rajaa pihaa ja luo osaltaan idyllistä 1900-luvun alkupuolen asuinmiljöötä.

33 Tiiliset varastot

33c, Piippukujan varasto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

33a	Maantie 17	694-4-410-1
33b	Maantien ja Rajapolun välissä	694-4-405-5
33c	Piippukuja	694-2-232-3

Rautatienpuiston alueella on säilynyt kolme kappaletta VR:n rakentamia tiilivarastoja. Varastot on suojeltu asemakaavassa merkinnällä sr-1.

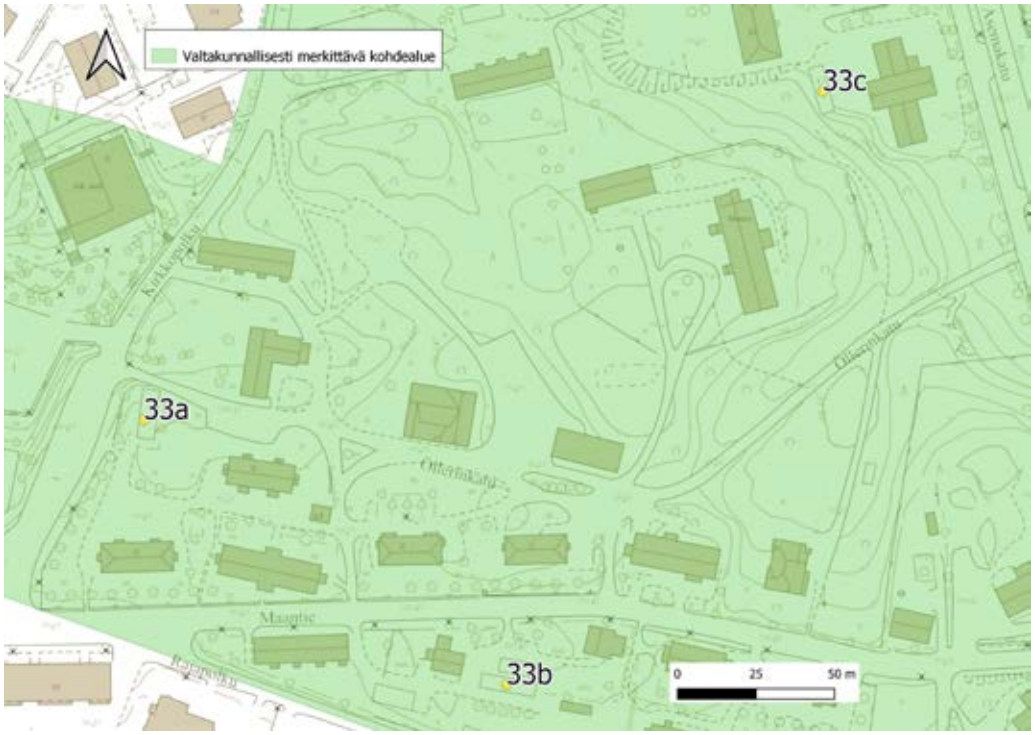

34 Riihimäen puhelimen puhelinkeskus

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: paikallinen, RKY-alueella Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-2-9019-9 Rakennusvuosi: 1929
Osoite: Maisterinkatu

Rautatienpuiston pohjoislaidalla on säilynyt Riihimäen puhelimen puhelinkeskus vuodelta 1929. Riihimäen Telefooniyhdistys perustettiin 1891 kehittämään Riihimäen telefoonilaitosta. Puhelintekniikan hoito siirtyi 1924 Telefooniyhdistykseltä samana vuonna perustetulle Riihimäen Puhelinosakeyhtiölle. Samana vuonna yhtiölle hankittiin oma talo nykyisen Maisterinkadun varrelta. Puhelintekniikka kehittyi 1920-luvulla nopeasti. Riihimäen Puhelinosakeyhtiön osakkaat päättivät juhannuksen alla vuonna 1928 pidetyssä yhtiökokouksessa johtokunnan esityksen mukaisesti, että yhtiö hankkii Siemensiltä viidensadan tilaajan automaattikeskuksen ja rakennuttaa keskusta varten uuden kivisen keskusrakennuksen. Tätä varten yhtiö oli lunastanut toimitalonsa tontin sekä naapuritontin vuonna 1926. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Forsman, ja se rakennettiin yhtiön omana työnä. Rakennus valmistui 17. lokakuuta 1929. Siemens pääsi aloittamaan keskuksen asennustyöt 2. joulukuuta, ja Riihimäen automaattikeskus avattiin 12. huhtikuuta 1930. Riihimäen puhelinlaitos oli 1930-luvun alussa tekniikaltaan maan huippuluokkaa.

Kolmikerroksinen kivirakennus seisoo ryhdikkäänä Maisterinkadun varressa rajaten katunäkymää Rautatienpuiston suuntaan. Rakennukselle on tunnusomaista valkoinen ulkoväri, tummapuitteiset pystyikkunat (1. krs kuusiruutuiset, 2. krs kahdeksanruutuiset, 3. krs neliruutuiset) ja pelkistetty muotokieli. Rakennus edustaa viestintätekniikan kehittymisen historiaa Riihimäellä. Se sijaitsee Rautatienpuiston valtakunnallisesti arvokkaalla alueella.

35 Riihimäen rautatieasema

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-5-502-4 Rakennusvuosi: 1935
Osoite: Rautatietori 2

Ensimmäinen Riihimäelle valmistunut asemarakennus pystytettiin Hyvinkäällä autioksi jääneen työpäällikön virka-asunnon rakennusmateriaaleista ja se valmistui vuonna 1868. Nykyinen asemarakennus rakennettiin vanhan aseman lounaispuolelle vuonna 1935. Vanha asema purettiin uuden valmistuttua, ja sen tilalle rakennettiin uusia raiteita. Uuden aseman ympärille suunniteltiin kaupunkikuvallisesti merkittävä asema-aukio. Aukion tieltä katosi aiempi asemapuisto ja aukiosta tehtiin nykyinen avoin, kivetty tila, joka on pääpiirteissään säilynyt.

Vuonna 1935 valmistuneen Riihimäen rautatieaseman on suunnitellut arkkitehti Thure Hellström. Asemarakennus on piirteiltään aikansa arkkitehtuurille ominainen: se sijoittuu arkkitehtonisesti 1930-luvun siirtymäkauteen, klassismin ja modernismin väliin. Pitkänomainen, matala rakennus on keskiosastaan yksikerroksinen ja harjakattoinen, päätyosat ovat kaksikerroksiset ja aumakattoiset. Pääsisäänkäynti on rakennuksen pitkän sivun keskeltä, josta on kulku suoraan aseman läpi toisen puolen vastaavista ovista asemalaiturille. Rakennus on ulkohahmoltaan säilynyt alkuperäisenä. Länsijulkisivuun on lisätty yksi ovi ja eteläjulkisivuun yhdistyy uuden matkakeskuksen lasinen yhdyskäytävä. Sisätiloissa on säilynyt paljon alkuperäisiä piirteitä ja materiaaleja, mutta joitakin väliseinä- ja tilamuutoksia on tehty. Ravintolaa ja kahvilaa on muutettu useaan kertaan.

Asemarakennus on suojeltu asemakaavalla (sr-1).

36 Aseman postitalo

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-871-1-2 / 694-405-1-500 Rakennusvuosi: 1936
Osoite: Rautatietori 4

Vuonna 1936 valmistuneen aseman postitalon suunnitelmat laadittiin Valtionrautateiden ratateknillisen toimiston Huonerakennusjaostossa. Piirustukset on päivätty 22.4.1934 ja ne on allekirjoittanut arkkitehti Thure Hellström. Kivirakennuksen keskiosa on kaksikerroksinen, päädyt yksikerroksiset. Rakennuksen pääjulkisivu on asema-aukiolle päin, takajulkisivun ulkoneva porrastorni tuo rakennukseen funktionalistista ilmettä. Keltaisessa rakennuksessa on aumakatto, katemateriaalina on saumattu pelti. Rakennus on säilynyt ulkoasultaan lähestulkoon alkuperäisenä. Itäpäädyn lastauslaituri on rakennettu myöhemmin.

Postitalo edustaa Riihimäen rautatieasema-alueen 1930-luvun merkittävää rakennusvaihetta, jolloin asema-alue on saanut nykyisen hahmonsa. Postitalo rajaa asema-aukiota ja sopeutuu arkkitehtuuriltaan sekä asemarakennukseen että samaa puhdaslinjaista tyyliä noudattavan huoltorakennuksen alkuperäisosaan. Postitalon rakennus on nykyisin koulutusorganisaatio Hyrian käytössä.

37 Lennätinkonepaja

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: Rautatiesopimus 1998

Kiinteistötunnus: 694-871-1-2 Rakennusvuosi: 1881, 1888, 1901, 1907 ja 1929
Osoite:

Rautatietä rakennettaessa vedettiin radan myötäisesti myös lennätinlinja. Sen kunnossapitoa varten perustettiin Riihimäelle Valtion Rautateiden Telegrafikonepaja, josta muodostui valtion viestiteknisen hallinnon keskus. Nykyisin lennätinkonepajana tunnettu rakennus valmistui 1881, piirustukset laadittiin VR:n huoneenrakennustoimistossa. Rakennus on punatiilinen, alkuaan yksikerroksinen rakennus, jota on laajennettu ja korotettu useamman kerran: mm. 1907 rakennettiin eteläinen siipi, ja 1929 rakennus korotettiin kaksinkertaiseksi. Aumakatto on saumattua peltiä. Alakerroksen ikkunat ovat lounaissiiven rivistöä lukuun ottamatta alkuperäisiä, yläosasta kaarevia puuikkunoita. Kaarimuotoa on korostettu julkisivun tiililadonnalla. Ensimmäisen kerroksen ikkunoiden alapuolella on myös tiilinen koristereunus. Kerrosten välinen, alkuperäinen kattolista on suojattu punaisella reunuspellillä.

Rakennuksella on merkittävä kaupunkikuvallinen rooli Pohjoisen Asemakadun varressa, veturitallien ja Rautatienpuiston välissä. Rakennus on suojeltu Museoviraston ja VR:n välisellä rautatierakennusten suojelua koskevalla sopimuksella 1998. Rakennus on nykyisin VR:n huolto- ja toimistotiloina.

38 Veturitallit

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

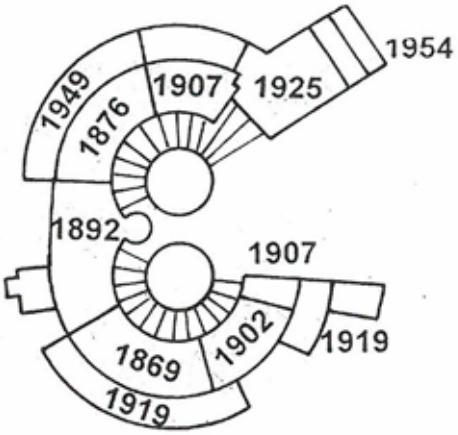

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: Rautatiesopimus 1998

Kiinteistötunnus: 694-871-1-2
Osoite: Pohjoinen Asemakatu 9

Rakennusvuosi: 1869, 1876, 1892 ja 1900-luku; vesitorni 1892 ja 1928

1869 uudisrakennus
1876 toinen rakennusosa ensimmäisen viereen
1892 kahta ensimmäistä osaa yhdistävä väliosa ja vesitorni
1902 laajennusosa
1907 laajennusosa
1919 laajennusosa kaarevan rakennuksen ulkokehälle
1925 laajennusosa
1934–1954 useita pieniä laajennuksia

Veturitallit on punatiilinen, laaja rakennuskokonaisuus, joka on rakentunut Riihimäen ratapihalle vuodesta 1869 lähtien. Suunnitelmat on tehty VR:n huoneenrakennustoimistossa. Veturitallien kokonaisuus koostuu kahdesta puoliympyrän muotoisesta rakennusmassasta, josta ulkonee laajennusosia. Puoliympyröiden leikkauspisteessä sijaitsee vesitorni. Kokonaisuus on rakentunut useassa rakennusvaiheessa ja perustuu sisäosien kääntöpöytään ja sektorin muotoisiin talleihin.

Veturitallit on kerroksellisuudestaan huolimatta hyvin säilynyt. Alkuperäisiä rakennusosia on muokattu ja laajennettu vuosien saatossa, mutta kaikissa on havaittavissa alkuperäisiä piirteitä. Julkisivuissa on johdonmukaisesti käytetty punatiiltä. Rakennus on suojeltu Museoviraston ja VR:n välisellä rautatierakennusten suojelua koskevalla sopimuksella 1998. Osa veturitalleista on yhä alkuperäisessä käytössä, osa varastoina ja sosiaalitiloina.

39 Turun kasarmi

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: Rautatiesopimus 1998

Kiinteistötunnus: 694-405-8-6 Rakennusvuosi: 1876
Osoite: Pohjoinen Asemakatu 9

Turun kasarmina tunnettu rakennus rakennettiin vuonna 1876. Alkuaan rakennukseen majoitettiin pikajuna ”Turkulaisen” Riihimäellä yöpymään joutunutta henkilökuntaa. Pitkänomainen, yksikerroksinen hirsirakenteinen rakennus on perustettu luonnonkivisokkelille. Puurakenteinen harjakatto on katettu tiilillä. Pitkän sivun keskiosaa on korostettu risaliittimaisella harjakatolla ja valkoisilla pystylistoilla. Keskiosasta on symmetrisesti molemmin puolin sisäänkäynti, jolle johtavat luonnonkiviportaat. Ikkunat ovat kuusiruutuisia puuikkunoita, luultavasti alkuperäisiä. Ikkuna- ja ovikarmit ovat koristeellisia, valkoiseksi maalattuja puulistoja.

Rakennus on säilynyt ulkoasultaan lähes alkuperäisenä, ja se on ratapihan alueen vanhimpia säilyneitä rakennuksia. Se on suojeltu Museoviraston ja VR:n välisellä rautatierakennusten suojelua koskevalla sopimuksella 1998. Rakennus on nykyisin toimistotiloina.

40 Huoltorakennus Hakanen

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: Paikallinen, RKY-alueella Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-871-1-2 Rakennusvuosi: 1936, 1985
Osoite: Rautatietori 6

Huoltorakennus koostuu suorakaiteen muotoisesta, rapatusta kaksikerroksisesta rakennuksesta ja siihen yhdistyvästä, myöhemmin rakennetusta kaksikerroksisesta punatiilisestä laajennusosasta. Alkuperäinen osa valmistui yksikerroksisena vuonna 1936, ja se korotettiin kaksikerroksiseksi 1947. Kerroksia ei ulkopuolelta havaitse eriaikaisiksi. Suunnitelmat sekä alkuperäiseen rakennukseen että korotukseen on laadittu Valtionrautateiden Ratateknillisen toimiston huonerakennusjaostossa. Vuonna 1985 valmistunut laajennus yhdistyy vanhemman osan pohjoissivuun mutta erottuu selkeästi omana kerrostumanaan. Vanhin osa on säilyttänyt 1940-luvun asunsa ja 1980-luvun rakennus on ajalleen tyypillinen.

Huoltorakennus rajaa ratapihan aluetta radalle. Rakennus liittyy vanhalta osaltaan sommitelmallisesti ja ajallisesti yhteen asemarakennuksen ja postitalon kanssa, ja muodostaa paikallisesti merkittävän kohteen valtakunnallisesti arvokkaalla alueella.

41 Vihreä puutalo

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: Paikallinen, RKY-alueella

Arvotusperuste: H, R

Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-8-10

Rakennusvuosi: 1800-luvun loppu

Osoite: Pohjoinen Asemakatu 1

1800-luvun lopulta peräisin oleva puutalo aseman postitalon ja veturitallin välillä on aikoinaan sijainnut Riihimäen liike-elämän keskustassa. Sen edestä kulki ainoa paikkakuntaa halkonut tie, Lopentie. Rakennus palveli ensin Rautatien hotellin henkilökunnan asuntona. Vuonna 1909 Kansallis-Osake-Pankki avasi siinä ensimmäisen konttorinsa Riihimäellä. Vuodesta 1921 rakennus toimi Paloheimo Oy:n käytössä mm. ruokatavaraliikkeenä, sähkölaitoksen konttorina ja varastona sekä virkailijakerhona. Vuodesta 2011 rakennuksessa on järjestetty kulttuuritapahtumia.

Rakennus on hirsirakenteinen, yksikerroksinen talo, jonka korkea sokkeli on muurattu punatiilestä. Alaosan vuorilaudoitus on vaakasuuntainen, yläosan pystysuuntainen. Laudoitusten välissä sekä sokkelin yläpuolella on poikkisuuntainen, valkoiseksi maalattu lista. Ikkunat ovat suurehkoja puuikkunoita. Pääsisäänkäynti on pohjoispuolella ja sen edessä on pieni puurakenteinen kuisti. Harjakatto on tiilikatteinen. Rakennus on tiettävästi säilynyt ulkoasultaan ja materiaaleiltaan autenttisena, ja muodostaa paikallisesti merkittävän kohteen osana valtakunnallisesti arvokasta aluetta.

42 Korjauspajan konttori

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-8 Rakennusvuosi: 1936
Osoite: Pohjoinen Rautatienkatu 1

Valtionrautateiden 1930-luvulla rakennuttama korjauspajan konttori on vaaleaksi rapattu, yksikerroksinen pitkä rakennus, jonka keskiosa nousee kaksikerroksiseksi. Kaksikerroksisessa osassa on aumakatto, yksikerroksisessa osassa harjakatto. Katemateriaalina on saumattu pelti. Rakennus sijaitsee aivan Pohjoisen Rautatienkadun varrella. Rakennuksella on kaupunkikuvallisesti merkittävä asema Keskuspuiston (nyk. Jukka Jalosen puisto) laidalla, ja se myös rajaa ratapihan aluetta pohjoiseen. Rakennuksessa ei tiettävästi ole tehty suuria muutoksia, vaan se on säilynyt ulkoasultaan lähes alkuperäisenä. Rakennus edustaa 1930-luvun rakennusvaihetta rautatieaseman ja ratapihan alueella ja sopeutuu arkkitehtuuriltaan hyvin asemarakennukseen ja aseman postitaloon. Rakennus on nykyisin toimistokäytössä.

43 Asuinrakennus

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

Arvo: Paikallinen, RKY-alueella Arvotusperuste: H, R Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-8-6 Rakennusvuosi: 1937
Osoite: Pohjoinen Rautatienkatu 3

Valtionrautateiden vuonna 1937 rakennuttama asuinrakennus on betonisokkelille perustettu, puurakenteinen, yksikerroksinen pitkänomainen rakennus. Puurakenteisen harjakaton katteena on punaiseksi maalattu pelti. Rakennuksessa on viisi asuntoa, joista jokaiseen on oma sisäänkäynti rakennuksen eteläsivulla. Sisäänkäynnit sijaitsevat pareittain, niille johtaa betoninen porras ja yllä on punaista peltiä oleva lippakatos. Ovet ovat puupaneelilla verhottuja ruskeita laakaovia, ikkunat alkuperäisiä kuusiruutuisia puuikkunoita. Julkisivuissa on keltaiseksi maalattu saumarimaverhous. Rakennuksen nurkissa on pilasteria imitoiva, valkoiseksi maalatusta laudoituksesta koostuva koristeosa.

Rakennus sijaitsee ratapihan alueen pohjoisnurkassa radan ja Pohjoisen Rautatienkadun välissä niin, että rakennuksen pohjoinen pitkä sivu rajaa Pohjoista Rautatienkatua. Peltosaaren silta on 1970-luvulla rakennettu kulkemaan miltei rakennuksen päältä. Rakennus on nykyisin tyhjillään. Rakennuksessa ei tiettävästi ole tehty suuria muutoksia, vaan se on säilynyt autenttisena. Rakennus muodostaa paikallisesti merkittävän kohteen valtakunnallisesti merkittävällä alueella.

44 Voimala, entinen Paloheimon sähkölaitos

Rautatieaseman ja Rautatienpuiston kokonaisuus

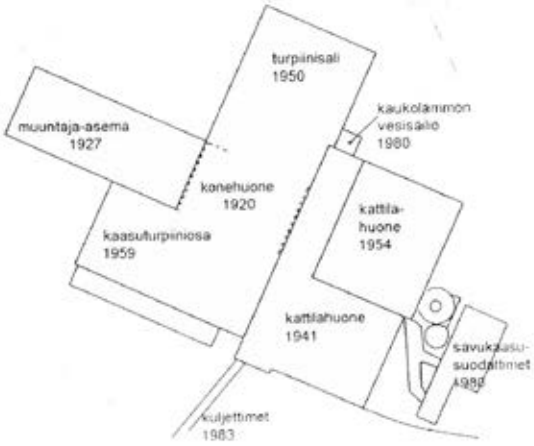

Voimalarakennuksen rakentumisen vaiheet. Kuvassa näkyvät kuljettimet ja savukaasusuodattimet on purettu.

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1, voimalan piippu sr-2

Kiinteistötunnus: 694-5-508-5 Rakennusvuosi: 1910-1959
Osoite: Paloheimonkatu 2

Nykyisin Voimalana tunnetun entisen Paloheimon sähkölaitoksen rakennusryhmä on rakentunut useassa vaiheessa. Paikalla toimi saha vuodesta 1904 alkaen. Sahan yhteyteen rakennettu, sahausjätteistä sähköä kehittävä sähkövoima-asema aloitti toimintansa vuonna 1910 ja oli syntyessään ainoa laatuaan Suomessa. Sahatoiminnot väistyivät toisen maailmansodan jälkeen aseman seudulta etelään päin ja sähkövoima-asema laajeni. Tiilinen savupiippu on rakennettu 1934, pohjoissiipi 1949 arkkitehti Toivo Paatelan suunnittelemana. Itäsiipi ja tehdassali ovat vuodelta 1953, suunnitelmat laati arkkitehti Veli Valorinta. Valorinnan suunnittelema on myös kaasuturbiiniosa vuodelta 1959.

Sähkölaitos savupiipuineen on oleellinen osa asemanseudun kaupunkikuvaa ja tärkeä maamerkki Riihimäen läpikulkuliikenteen solmukohdassa. Voimalaitostoiminta rakennuksessa loppui 2007. Vuonna 2006 Atomikortteliin valmistui asemakaavan muutos, jolla voimalaitos ja savupiippu suojeltiin, ja Voimalan eteläpuolelle kaavoitettiin liikekorttelialuetta. Sähkölaitoksen eteläpuolella sijainnut, toimintansa lopettanut tiilitehdas purettiin paikalle rakentuneen kauppakeskus Atomin tieltä. Voimala on nykyisin rakennusyhtiö YIT:n omistuksessa. Rakennus on tyhjillään ja odottaa uutta käyttöä.

45 Matkakeskuksen toimistotorni

Arvo: Paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-5-502-3 Rakennusvuosi: 2009
Osoite: Eteläinen Asemakatu 2

Uuden matkakeskuksen rakentamisen rautatieaseman eteläpuolelle mahdollistanut asemakeskuksen asemakaavamuutos tuli voimaan 2006. Matkakeskus valmistui vuonna 2009, ja sen on suunnitellut arkkitehtitoimisto Hyvämäki-Karhunen-Parkkinen. Rakennuttajana toimi Riihimäen kaupunki, ja urakasta vastasi YIT. Toimistotorni sijoittuu rakennuskokonaisuuden eteläpäähän, Eteläisen Asemakadun varteen. Syvempi seitsenkerroksinen osa on verhoiltu punatiilellä. Kapeampi kuusikerroksisen osa muodostaa rakennuksen julkisivun Eteläiselle Asemakadulle päin. Julkisivussa käytetty turkoosi lasilevy, vaakasuuntaiset ikkunanauhat ja rakennusmassaa kannattelevat betonipylväät luovat rakennuksen ilmeeseen keveyttä.

46 VR:n vesitorni

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: Rakennusvuosi: 1935
Osoite:

Valtionrautateiden vuonna 1936 rakennuttaman vesitornin on suunnitellut arkkitehti Jarl Ungern. Ungern työskenteli rautatiehallituksen rakennusosaston arkkitehtina vuodesta 1923, ja hän toimi yksikön päällikkönä vuosina 1945—1958. Ungern on suunnitellut mm. Hangon, Kiuruveden ja Kuopion asemarakennukset. Samojen piirustusten perusteella rakennettiin VR:n vesitornit Sortavalaan (1942), Ouluun (1950), Tampereelle (1952) sekä Pieksämäelle ja Toijalaan 1950-luvulla. Näistä Pieksämäen ja Toijalan vesitornit ovat säilyneet, joskin Toijalan vesitorni eroaa Riihimäen vesitornista kattoratkaisultaan.

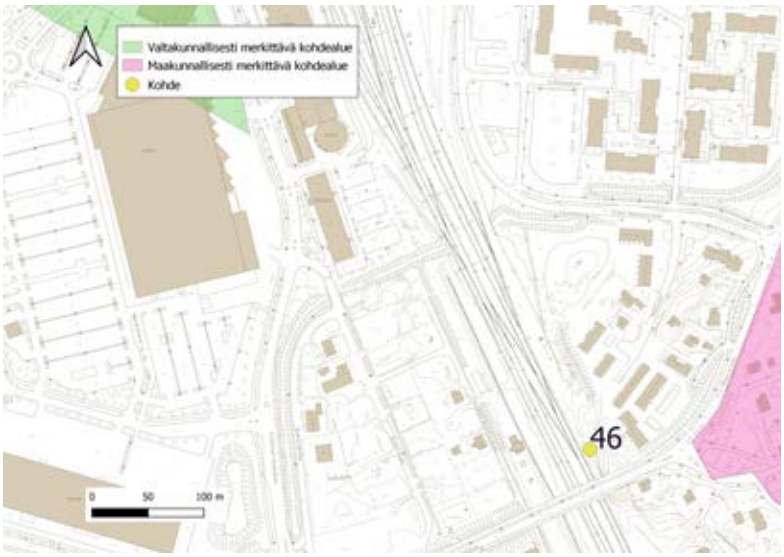

Riihimäen vesitornirakennus sijaitsee nykyisen Patastenmäen sillan kupeessa asema-alueen eteläpuolella. Se muodostaa tärkeän kaupunkikuvallisen maamerkin ja edustaa VR:n historiallista rakennuskantaa asemanseudun RKY-alueen ulkopuolella.

47 Kuuselantien entinen ratavahdin mökki

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-871-1-1 Rakennusvuosi:
Osoite:

Ratavahdin mökkejä on Riihimäellä ollut vuoden 1938 maastomittauksen aikaan viisi: Pyykinmäen, Kuuselantien, Korttionmäen ja Juppalan mökit sekä idän radan varressa Ojalan tilakeskuksen länsipuolella sijainnut mökki. Mökeistä on jäljellä Kuuselantien mökki ulkorakennuksineen. Mökki sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla peltoaukiolla Arolammintien ja rautatien välissä, aivan Riihimäen ja Hausjärven rajalla.
Mökki pihapiireineen on ainoa Riihimäellä säilynyt rakennustyyppinsä edustaja ja siksi ainutlaatuinen osa paikallishistoriaa. Rakennukset ovat yksityisomistuksessa ja hyvässä kunnossa.

48 Riihimäen varuskunta-alue

Arvo: RKY

Riihimäen varuskunta-alue on merkittävimpiä 1910-luvulla rakennettuja varuskuntiamme, jota luonnehtii erityisesti topografisesti omaleimainen sijoittelu. Kasarmialueen rakennuttajana oli Venäjän sotaministeriön alainen Riihimäen kasarmirakennuskomissio, ja alue suunniteltiin Venäjän armeijan käyttöön. Kasarmirakennukset suunniteltiin Pietarissa tuotettujen tyyppipiirustusten mukaan, ja suunnittelijaksi mainitaan VIK eli Venäläinen insinöörikomennuskunta. Rakennuksille ovat leimallisia rappaamattomat punatiilijulkisivut, uusgotiikkaa ja klassismia muistuttava tyyli sekä samalla taloudelliseen toteutukseen ja hygieenisiin elinoloihin tähdänneet pohjaratkaisut. Vastaavanlaisia punatiilikasarmeja rakennettiin muihinkin venäläisiin varuskuntiin sekä Suomen suuriruhtinaskunnassa että eri puolille Venäjän keisarikuntaa.

Venäjän vallankumouksen myötä venäläiset joukot poistuivat kasarmeilta vaiheittain. Sisällissodan jälkeen kasarmialue oli punaisten vankileirinä, jonka jälkeen alue palveli vielä siviilihallinnon johtamana pakkotyölaitoksena. Vuodesta 1919 kasarmialueella on ollut Suomen puolustusvoimien joukkoja ja pitkäaikaisimmat käyttäjät olivat Viestirykmentti (1944—2014) sekä Kenttätykistörykmentti (1920—1959). Sittemmin puolustusvoimat on keskittänyt toimintojaan alueen keskiosaan ja luopunut kiinteistöistään erityisesti historiallisen varuskunta-alueen etelä- ja pohjoispäädyissä. Entisiä varuskuntarakennuksia on otettu käyttöön asuinkerrostaloina.

Varuskunta-alueen rakennuskanta on valmistunut pääasiassa kahdessa vaiheessa, ensin venäläisten toimesta 1910-luvulla ja suomalaisten täydennysrakentamisvaiheessa 1950-luvulla. Puolustushallinnon rakennuslaitos toteutti yhteistyössä Museoviraston kanssa vuonna 2002 valmistuneen Riihimäen varuskunnan maankäyttö- ja maisemanhoitosuunnitelman, johon sisältyi selvitys varuskunnan historiasta ja rakennuskannan inventointi. Inventoinnissa arvotettiin suojelun arvoiseksi lähes koko venäläisvaiheen tiilinen rakennuskanta, sekä 1950-luvulla rakennetut asuinkerrostalot. Rakennusten kunto on saattanut joiltain osin huonontua merkittävästikin ja joitain yksittäisiä rakennuksia on sittemmin purettu, mutta vuoden 2002 inventoinnin tulokset on otettu selvitystyössä huomioon.

Riihimäen varuskunta-alue muodostaa valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön.

49–52 Entiset venäläisten upseereiden asuintalot, 1912
53–54 Oppilasasuntolat, ent. venäläisten upseereiden asuintalot, 1912
55 Entinen Viestimuseo, 1913
56 Upseerikerho, 1914
57–58 Asuinkerrostalot, 1958
59 Päävartio, 1914
60 Päällystökerho, 1913
61 Ent. venäläinen aliupseerien rakennus, 1914
62 Ent. miehistöruokala, 1912
63 Sotilaskoti, 1913
64 Miehistökasarmi, 1913
65 Varuskuntakirkko, 1914
66 Terveysasema, ent. venäläinen sairaala, 1913
67–71 Entisen tallipihan rakennukset, 1910–1914
72 Miehistöruokala, 1914
73 Vanha sotilaskoti, 1914
74 Kasarmi, 1914 ja 1950–luku
75–76 Entiset venäläiset upseerirakennukset, 1914
77–78 Asuinkerrostalot, 1954

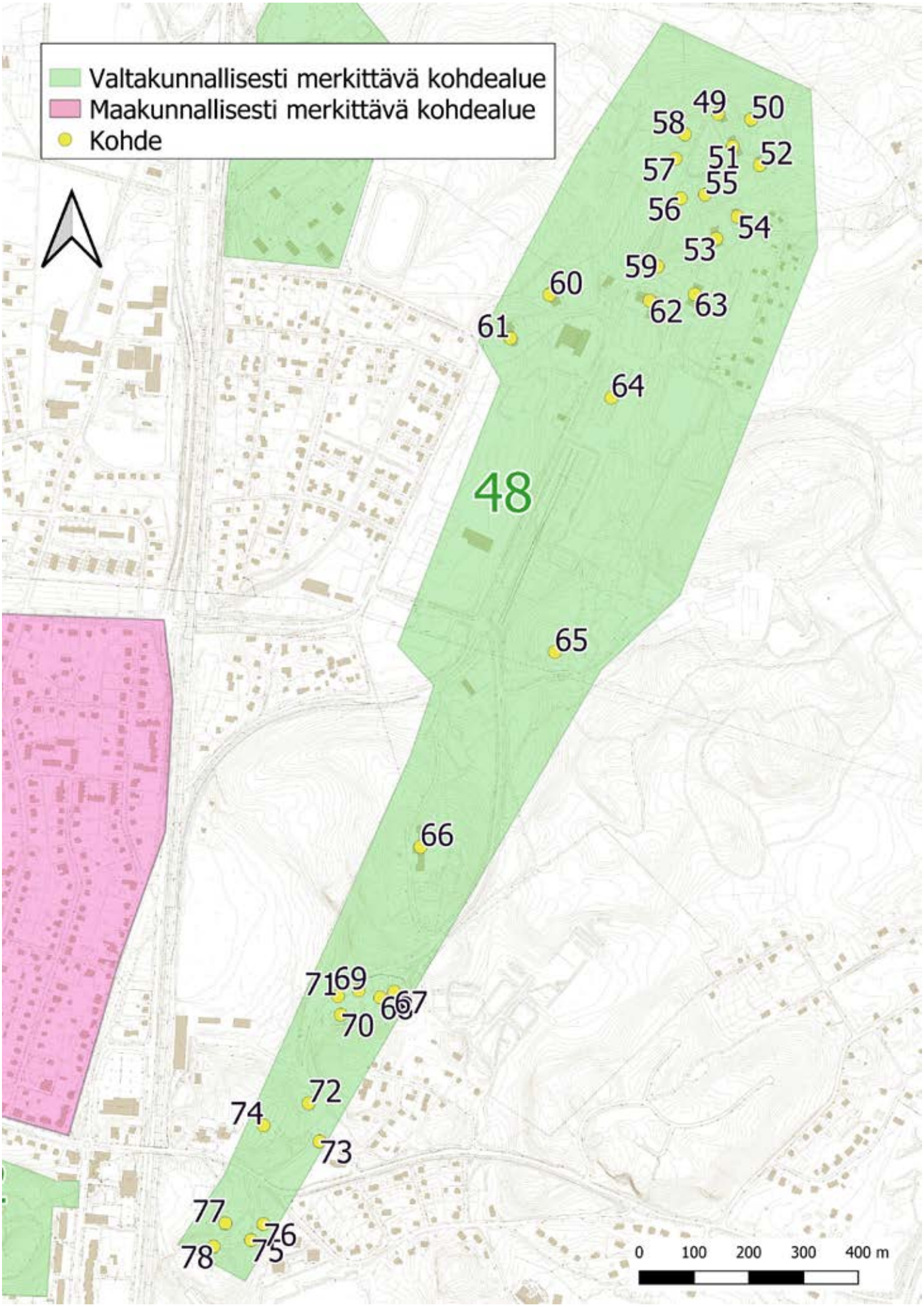
Valtakunnallisesti merkittävä kohdealue
Maakunnallisesti merkittävä kohdealue
Kohde
48
49
50
58
51
52
57
55
56
54
53
59
60
62
63
61
64
65
66
71
69
67
70
72
74
73
77
76
78
75
0
100
200
300
400 m

49–52 Ent. venäläisten upseerien asuintalot

Varuskunta-alueen kokonaisuus

49, rakennus 44

50, rakennus 46

51, rakennus 45

52, rakennus 42

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-630 Rakennusvuosi: 1912
Osoite:

Alun perin venäläisen Tarkk'ampujarykmentin upseereiden asuintaloiksi vuonna 1912 valmistuneiden tiilirakennusten ryhmä sijoittuu varuskunta-alueen pohjoisosaan. Rakennukset ovat asuinkäytössä.

49: Rakennus 44, 3 krs. Rakennuksessa oli asunnot 12 nuoremmalle perheelliselle upseerille. 1918 sotavankileirin vartiopataljoonan käytössä. Peruskorjaus 1965 (ark.tsto Timo ja Tuomo Suomalainen).

50: Rakennus 46, 1 krs. Rakennuksessa oli asunnot kolmelle nuoremmalle naimattomalle upseerille. 1918 sotavankileirin vartiopataljoonan käytössä. Peruskorjattu 1967, arkkitehti Timo Suomalainen.

51: Rakennus 45, 3 krs. Rakennuksessa oli asunnot 12 naimattomalle nuoremmalle upseerille. 1918 sotavankileirin vartiopataljoonan käytössä. Peruskorjattu 1967, arkkitehdit Timo ja Tuomo Suomalainen.

52: Rakennus 42, 3 krs. Rakennuksessa oli asunnot kuudelle vanhemmalle upseerille. 1918 sotavankileirin valtiorikosoikeuden käytössä. Peruskorjattu kantahenkilökunnan asunnoiksi 1965 (ark.tsto Timo ja Tuomo Suomalainen).

53–54 Oppilasasuntolat, ent. venäläisten upseereiden asuintalot

Varuskunta-alueen kokonaisuus

53, rakennus 41

54, rakennus 43

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-20 Rakennusvuosi: 1912
Osoite:

Alun perin venäläisen Tarkk'ampujarykmentin upseereiden asuintaloiksi vuonna 1912 valmistuneet kaksi tiilirakennusta sijaitsevat lähekkäin varuskunta-alueen pohjoisosassa.

53: Rakennus 41, 3 krs. Asuinrakennus viidelle esikuntaupseerille ja kahdelle nuoremmalle upseerille perheineen. Suomen itsenäistyttyä 1918 sotavankileirin kanslia ja leirin johtajan rakennus. Peruskorjattu 1976 (ark.tsto Timo ja Tuomo Suomalainen).

54: Rakennus 43, 3 krs. Asunnot kuudelle vanhemmalle upseerille. 1918 sotavankileirin valtiorikosoikeuden käytössä. Peruskorjaus 1991 (ark.tsto H ja T Seppälä).

55 Rak. 64: Ent. Viestimuseo, ent. venäläinen upseerikerho

Varuskunta-alueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-632 Rakennusvuosi: 1913
Osoite:

Vuonna 1913 valmistunut tiilirakennus rakennettiin Venäläisen tarkk'ampujarykmentin upseerikerho, joka on rakennettu samoin piirustuksin kuin Tammisaaren venäläinen upseerikerho. Rakennuksessa on ollut paraatieteinen, museotila, miekkailusali, biljardisali, kirjasto, matkustajien huone ja päivystäjän huone. Pihasivulla on ollut vierashuone, ruokasali 70—80 henkilölle, estradi ja pieni ruokasali. Takasiivessä sijaitsivat palvelijoiden asuinhuoneet ja keittiö. Suomen itsenäistyttyä rakennuksessa oli 1918 sotavankileirin henkilöstön ruokala, sittemmin Kenttätykistörykmentin aliupseerikoulu. Rakennus on toiminut myös varusvarastona. Rakennuksessa on säilynyt alkuperäistä sisustusta: peltiuunit, kattolistat, kipsirosetit ja ovet. Vuonna 1974 virallisesti avattu Viestimuseo toimi rakennuksessa vuoden 2012 loppuun, jolloin museon näyttelyt siirtyivät osaksi Hämeenlinnassa aloittanutta Museo Militariaa.

Rakennus sijaitsee Upseerikerhon välittömässä läheisyydessä. Koristeelliset tiilirakennukset muodostavat yhdessä niitä ympäröivän puistomaisen pihamiljöön kanssa hienon kokonaisuuden varuskunta-alueen sisällä.

56 Rak. 40: Upseerikerho, ent. venäläisen rykmentin komentajan asunto

Varuskunta-alueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-20 Rakennusvuosi: 1914
Osoite:

Rakennus on valmistunut 1914 venäläisen Tarkk'ampujarykmentin komentajan asunnoksi. Se on rakennettu kenraalimajurin arvoiselle upseerille. Mm. Tarkk'ampujarykmentin ensimmäinen komentaja, eversti Fjodor Znamenski asui tässä rakennuksessa, jossa oli 5 asuinhuonetta, ruokasali, sali, kabinetti, palvelijanhuone ja keittiö. Suomen itsenäistyttyä rakennus oli vuoden 1918 sotavankileirin vartiopataljoonan käytössä. Sittemmin rakennus toimi suomalaisen Kenttätykistörykmentin komentajan asuntona ja vuodesta 1945 alkaen upseerikerhona.

Upseerikerho sijaitsee entisen Viestimuseon välittömässä läheisyydessä. Koristeelliset tiilirakennukset muodostavat yhdessä niitä ympäröivän puistomaisen pihamiljöön kanssa hienon kokonaisuuden varuskunta-alueen sisällä.

57–58 Asuinkerrostalot

Varuskunta-alueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-23 Rakennusvuosi: 1958
Osoite:

Vuonna 1958 valmistuneet asuinkerrostalot (Varuskunta rak. 164-165) muodostavat ehyen, rakentamisajankohdalleen tyypillisen kokonaisuuden varuskunta-alueen pohjoisosaan 1910-luvun tiilirakennuskokonaisuuden reunalle. Rakennukset suunnitteli puolustusministeriön arkkitehti Heidi Vähäkallio-Hirvelä. Rakennuksissa on kolme kerrosta, harjakatto ja ajalleen tyypilliset parvekkeet.

59 Rak. 16: Päävartio, ent. venäläinen kanslia

Varuskunta-alueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-20 Rakennusvuosi: 1914
Osoite:

Kaksikerroksinen, vuonna 1914 valmistunut tiilinen esikuntarakennus on alkuaan Venäläisen Tarkk'ampujarykmentin päävartio, suomalaisella kaudella Kenttätykistörykmentti 3:n esikunta. Rakennus on 1990-luvulla peruskorjattu saneeraten. Huonejako, mm. pienet arestihuoneet, on pääosin säilytetty.

60 Rak. 22: Päällystökerho, ent. erikoisjoukkojen ja aseettomien kasarmi

Varuskunta-alueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-23 Rakennusvuosi: 1914
Osoite:

Tiilirakennus vuodelta 1914 valmistui Venäläisen Tarkk'ampujarykmentin erikoisjoukkojen ja aseettomien kasarmiksi. Suomalaiskaudella rakennus oli ensin 1918 sotavankileirin tulirokkosairaala, sitten käsityöläisrakennus, ja Kenttätykistörykmentti 3:n Aliupseerikerho. Rakennuksen alkuperäiset porrashuoneet, ovet, ikkunat ja listat ovat hyvin säilyneet.

61 Rak 47: Asuintalo, ent. venäläisten aliupseerien rakennus

Varuskunta-alueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-631 Rakennusvuosi: 1914
Osoite:

Kolmikerroksinen tiilinen asuinrakennus valmistui vuonna 1914 venäläisen tarkk'ampujarykmentin 24 aliupseerille. Rakennus on peruskorjattu 1963 (arkkitehti Timo Suomalainen). Parvekkeet lienee lisätty peruskorjauksen yhteydessä. Rakennus on asuinkäytössä.

62 Rak 20: Ent. miehistöruokala, ent. venäläinen väliaikainen kirkko

Varuskunta-alueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-20 Rakennusvuosi: 1912, 1954
Osoite:

Vuonna 1912 valmistunut tiilirakennus toimi alkuaan venäläisen tarkk'ampujarykmentin ruokalana, ja Suomen itsenäistyttyä sotavankileirin ruokalana 1918. Rakennusta on käytetty myös väliaikaisena kirkkona. Suomalaisella kaudella rakennus toimi edelleen Kenttätykistörykmentin ruokalana 1990-luvulle asti. Rakennus on peruskorjattu vuonna 1954, ja sen ikkunat on uusittu. Peruskorjauksen yhteydessä rakennusta jatkettiin kaksikerroksisella siipiosalla.

63 Rak 21: Sotilaskoti, ent. venäläisen koulutusyksikön kasarmi

Varuskunta-alueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-20 Rakennusvuosi: 1913
Osoite:

Vuonna 1913 valmistunut tiilirakennus oli alun perin venäläisen tarkk'ampujarykmentin koulutusyksikön kasarmi. Suomalaisella kaudella rakennus toimi ensin 1918 sotavankileirin naisvankilana. Sittemmin se on ollut sairaala, Kenttätykistörykmentin patteriston esikunta ja Viestirykmentin sotilaskoti. Yläkerrassa on kirjasto ja varusmiesten kerhotiloja sekä perinnehuone. Ensimmäisen kerroksen sisätiloihin tehtiin muutoksia, kun rakennus peruskorjattiin sotilaskodiksi. Portaikko toiseen kerrokseen on alkuperäinen. Lisäksi toisen kerroksen sisätiloissa on säilynyt alkuperäisiä osia, kuten ovet ja ikkunat.

64 Rak 18: Miehistökasarmi

Varuskunta-alueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-20 Rakennusvuosi: 1913
Osoite:

Vuonna 1913 valmistunut kasarmi nro 18 (kuten myös kasarmi nro 17) poikkesi pohjakaavaltaan tavanomaisesti venäläisestä kasarmiratkaisusta: n. 600 hengelle tarkoitettu pataljoonakasarmi käsitti 38 hengelle tarkoitettuja tupia, jotka sijaitsivat symmetrisesti rakennuksen keskellä olevan koulutustilan molemmin puolin ja kussakin kerroksessa. Koulutustilaan kuljettiin miehistötupien läpi. Rakennuksen päädyissä oli peseytymistilat ja käymälät. Rakennuksen tiilet ovat peräisin Leppäkosken tiilitehtaalta.

Rakennus on peruskorjattu 1952 ja 1990-luvulla. Korjausten yhteydessä huonejakoa on muutettu kevein väliseinin ja aukotuksin keskikäytäväkasarmiksi. Alkuperäinen kaksinkertainen palkkikannatus on säilynyt. Myös rakennuksen päädyissä olevat alkuperäiset portaat kaiteineen ovat säilyneet. Rakennuksen ikkunat on uusittu.

65 Rak 61: Varuskuntakirkko

Varuskunta-alueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-20 Rakennusvuosi: 1914
Osoite:

Vuonna 1914 valmistunut, alkujaan ortodoksinen kirkko on rakennettu samoin piirustuksin kuin Kouvolan venäläisen varuskunnan kirkko. Rakennus edustaa pyörökaarista bysanttilaista kirkkotyyppiä. Kummassakin päässä oli alkujaan sipulitornit ja kellotapulissa kahdeksan kelloa. Kirkko joutui heitteille vuoden 1918 jälkeen ja ehti toimia mm. puolustusministeriön rakennuskonttorina ja varastona. Kirkon ympärille on haudattu venäläisiä upseereita, mutta hautapaikat eivät ole tarkasti tiedossa. Ne oli ympäröity puuaitauksella, ja aidat poistettiin noin vuonna 1960. Kirkon itäpuolella on 1918 vankileirin punaisten teloituspaikka.

Kirkko on muutettu luterilaiseksi noin vuonna 1960 poistamalla sipulikupolit ja rakentamalla valkeaksi maalattu kellonkannatin. Myös sisätilat on muutettu koruttoman luterilaisiksi. Alkuperäisiä pilareita ja seinä- ja räystäskoristeita on kuitenkin säilynyt. Kirkko on valtion omistama ja Riihimäen luterilaisen seurakunnan ylläpitämä, ja se toimii myös varuskuntakirkkona.

66 Rak 28: Viestirykmentin esikunta ja terveysasema, ent. venäläinen sairaala

Varuskunta-alueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-20 Rakennusvuosi: 1913
Osoite:

Vuonna 1913 valmistunut rakennus on toiminut valmistumisestaan lähtien varuskunnan sairaalana tai terveysasemana. Lisäksi rakennuksessa on toiminut myös kenttälennätinpataljoonan esikunta 1920-luvulla, tykistökoulutuskeskuksen esikunta 1943—44 ja viestirykmentin esikunta 1946—1966. Nykyisin rakennuksessa toimii sotilaslääketieteen keskus. Rakennus on peruskorjattu vuonna 1959 (puolustusvoimien arkkitehti Heidi Vähäkallio-Hirvelä) ja 2000-luvulla.

Edustava punatiilirakennus on kaksikerroksinen ja harjakattoinen. Pitkänomainen ja perusrungoltaan suorakulmainen rakennus on sijoitettu pohjois-eteläsuuntaisesti. Rakennuksen länsijulkisivun keskellä on siipi, johon pääsisäänkäynti on sijoitettu. Länsijulkisivun sivuilla on risaliitit, joihin on sijoitettu porrashuoneet. Punatiilijulkisivut on muurattu ristilimityksellä. Julkisivua on jäsennetty ja koristeltu erilaisin muuratuin koristeaihein. Niin länsijulkisivussa kuin rakennuksen päädyissä on attikalla koristeltuja risaliitteja. Räystäiden alla on koristeelliset reliefimäiset kattolistat. Julkisivussa 1. ja 2. kerroksen erottaa vaakasuuntainen tiililista. Julkisivua rytmittävät pilasterit, ikkunoiden yläpuolella on tiilikaari ja alapuolella koristevyöhykkeet. Rakennuksessa on kauttaaltaan alkuperäisestä moniruutuisesta puitejaosta poikkeavat valkoiset puuikkunat, jotka ovat peräisin 1950-luvun peruskorjauksesta.

67–71 Entisen tallipihan rakennukset

Varuskunta-alueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-20 Rakennusvuosi: 1910-1914
Osoite:

Entistä tallipihaa rajaavat pitkänomaiset, itään loivasti nousevaan maastoon sijoitetut varasto- ja tallirakennukset. Tykkikentäntie ohittaa rakennusryhmän sen länsipuolelta. Pihapiirin rakennukset suunniteltiin alun perin 1900-luvun alun logistisiin tarpeisiin: hevostalleiksi (rak. 11), tykkivajaksi (rak. 10) sekä erilaisiksi varastoiksi (rak. 9 ja 8). Lähimmäksi tietä sijoitettiin pihapiirin muita rakennuksia pienempi tallivartiotupa (66). Hevostenpito tallipihalla päättyi pian sotavuosien jälkeen. Tästä eteenpäin rakennukset ovat toimineet autosuojina, korjaus- ja varastokäytössä. Rakennusryhmä on vartiotupaa (rak. 66) lukuun ottamatta lähes symmetrinen ja kohottaa arkisten rakennusten muodostaman ryhmän arvokkuutta. Rakennuksiin on tehty hyvin vähän ulkoisia muutoksia.

67 Rakennus 8: Tykistön varasto, 1914. Tykistön ja varushuollon varasto 1912—1917, sairastalli 1920-luvulla, miehistökasarmi ja hevosvarikko 1943—44, viestirykmentin varasto 1946, aliupseerikerho 1950—51, varasto vuodesta 2009. Rakennukseen on tehty vähäisiä väliseinämuutoksia, pääsisäänkäynti on siirretty nykyiselle paikalleen ilmeisesti 1960-luvulla. Rakennus on suorakulmainen, yksikerroksinen, harjakattoinen ja syvärunkoinen. Julkisivun jäsentelyssä ja nurkissa on käytetty pilastereita, joiden kohdalla sokkeli on ulkoneva. Ikkunoiden ja ovien yläpuolella on tiilikaaret ja räystäiden alla hammastetut tiililistat.

68 Rakennus 9: Varasto, 1914. Rakennus on ollut valmistumisestaan saakka varastokäytössä, paitsi 1940-luvulla hetken hevosvarikkona. Peruskorjattu 1950-luvulla, ulko-ovia vaihdettu myöhemmin. Punatiilijulkisivussa on ristilimitys. Sokkeli on tehty suorakulmanmuotoisista luonnonkivistä. Julkisivua ja nurkkia on korostettu liseenein, joiden kohdalla sokkeli on ulkoneva. Ikkunoiden yläpuolella on tiilikaari. Ruskeankeltaiseksi maalatut puuikkunat ovat todennäköisesti peräisin 1950-luvulta.

69 Rakennus 10: Tykkivaja, 1914. Tykkivaja (1912—1917), rehuvarasto (1920-luku), rehuvarasto ja hevosvarikko (1943—44), viestirykmentin autotalli (1946, 1966), varasto vuodesta 2009. Rakennuksessa on tehty vähäisiä muutoksia 1920-luvulta 1950-luvulle. Pitkänomainen, suorakulmainen, yksikerroksinen punatiilirakennus. Julkisivua ja nurkkia on korostettu liseenein. Räystään alla on tiililista ja ikkunoiden yläpuolella tiilikaaret. Ikkunat ovat pieniä ja neliruutuisia.

70 Rakennus 11: Hevostalli, 1914. Talli (1912—1917 ja 1920-luku), talli ja hevosvarikko (1943—44), viestirykmentin hevostalli (1946), varasto (1966, 2009). 1958 puolet tallista purettu heikon kunnon vuoksi. Samalla muutettiin pihan puoleinen julkisivu työntöovin avattavaksi. Eteläinen julkisivu säilynyt alkuperäisenä, joskin ikkunat on laudoitettu umpeen.

71 Rakennus 66: Tallivartiotupa, 1912. Tallivartiotupana 1912—1917 ja edelleen 1920-luvulla, viestirykmentin pyykkitupa 1946, autotoimisto ja pesutupa 1966, varasto vuodesta 2009. Peruskorjattu 1963.

67, varusvarasto

68 ja 69, entiset autotalli- ja varastorakennukset

70, entinen tallirakennus

71, entinen tallivartiotupa

72–74 Eteläisen kasarmipihan rakennukset

Varuskunta-alueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-20 Rakennusvuosi: 1914, 1950-luku
Osoite:

Rakennusryhmä sijoittuu varuskunta-alueen eteläkärkeen. Eteläiseen kasarmipihaan kuuluvat rakennukset sijaitsevat pääasiassa Tykkikentäntien molemmin puolin kohoavien kallioisten mäkien välissä, lukuun ottamatta läntisellä mäellä sijaitsevaa miehistökasarmia (rak. 1). Tykkikentäntien varrella sijaitsevat miehistöruokala (rak. 3) ja pieni sotilaskoti (rak. 2). Eniten pihapiirin luonnetta on muuttanut Kokonkadun rakentaminen 1950-luvun alussa. Nykyisen pihapiirin kulkureitit ovat silti pääpiirteissään alkuperäisen kaltaiset. Pihapiirin rakennukset ovat kaikki näköyhteydessä toisiinsa. Kaikkien rakennusten pääjulkisivut on suunnattu Tykkikentäntielle.

72. Rakennus 3: Patterin ruokala, 1914. Rakennus on toiminut ruokalana valmistumisestaan 1960-luvulle. Viimeisin käyttötarkoitus on ollut varasto. Rakennuksessa on tehty huonejärjestyksen muutoksia ja toisen sisäänkäynnin siirtäminen rakennuksen sivulle 1940- ja 1950-luvun vaihteessa. Rakennuksen punatiilijulkisivussa on ristilimitys. Sokkeli on matala, suorakulmaisista lohkareista tehty luonnonkivisokkeli. Julkisivua on koristeltu tiilisin koristeaihein. Tien puoleisen pääjulkisivun molemmissa päissä on alkuperäisiä sisäänkäyntejä korostaneet ulkonevat risaliitit, joiden yläpuolella on attika. Nurkkia on korostettu nurkkapilasterein. Ikkunoiden yläpuolella on tiilikaari ja myös sokkelin yläpuolella on tiililista. Julkisivussa on joitakin 1960-luvun muutoksia, kuten uusitut ovet ja ikkunat.

72–74 Eteläisen kasarmipihan rakennukset

Varuskunta-alueen
kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-20 Rakennusvuosi: 1914, 1950-luku
Osoite:

73. Rakennus 2: Korjaamo, pieni sotilaskoti 1914. Rakennus on alun perin valmistunut korjaamoksi, mutta on käyttöhistoriansa aikana toiminut lisäksi mm. vartiotupana, saunana ja sotilaskotina. Rakennus on peruskorjattu 1950-luvulla. Lisäksi 1970-luvulla on tehty muutoksia sisätiloissa ja teräs-lasi pääsisäänkäynti 1970-luvulla. Punatiilijulkisivussa on ristilimitys. Julkisivujen tiilijäsentely on hieman pelkistetympää kuin Patterin kasarmissa ja ruokalassa, mutta julkisivussa on kuitenkin koristeellisia tiililistoja muun muassa räystäiden alla, ja tiilikaaret ikkunoiden ja ovien yläpuolella. Sokkeli on tehty suorakaiteen muotoisista graniittilohkareista.

72–74 Eteläisen kasarmipihan rakennukset

Varuskunta-alueen kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-20 Rakennusvuosi: 1914, 1950-luku
Osoite:

74. Rakennus 1: Patterin kasarmi, 1914. Rakennus on toiminut koko käyttöhistoriansa ajan kasarmina. 1953—55 rakennettiin uusi eteläsiipi ja tehtiin korjaustöitä vanhassa osassa. 1988–90 tehtiin muutoksia wc- ja peseytymistiloissa sekä pieniä väliseinämuutoksia. Rakennus koostuu kahdesta samansuuntaisesta mutta erikorkuisesta suorakulmaisesta massasta: 1910-luvun kaksikerroksisesta punatiilisestä kasarmista, ja siihen lounaispuolella liittyvästä, hieman matalammasta ja pienemmästä 1950-luvun nivelosasta. Molemmissa rakennusosissa on harjakatto. 1910-luvun osassa on ristilimityksellä muuratut punatiilijulkisivut, joissa on tiilisiä koristeaiheita. Pitkän pääjulkisivun molemmissa päissä on sisäänkäyntejä ja porrashuoneita korostavat risaliitit, joiden yläpuolella on attika. 1950-luvun rakennusosa on julkisivultaan vaaleankeltainen ja rapattu. Molempien rakennusosien sisätilat ovat pääosin peräisin 1950-luvulta.

75–78 Kokonkadun eteläpuoliset entiset varuskuntarakennukset

Varuskunta-alueen kokonaisuus

77-78, asuinkerrostalot 1954

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

75	Rak 13	1914	694-16-17-14	Kokonkatu 3c
76	Rak 14	1914	694-16-17-13	Kokonkatu 3a
77	Rak 158	1954	694-16-17-15	Kokonkatu 3B
78	Rak 159	1954	694-16-17-15	Kokonkatu 3A

Alun perin kasarmialue ulottui pidemmälle etelään ja alkuperäiseen kasarmialueeseen kuuluneita asuinrakennuksia sekä kasarmialueen vanha portti sijaitsevat nykyisen kasarmialueen ja sitä rajaavan, 1950-luvulla rakennetun Kokonkadun eteläpuolella. Valtio luopui näistä rakennuksista kiinteistöineen vuonna 2009. Rakennukset muodostavat edustavan ja kerroksellisen pihapiirin, jonka itäpuolelle sijoittuvat venäläiskaudella, vuonna 1914 valmistuneet entiset upseerirakennukset. Pihan länsipuolella olevat kolmikerroksiset, 1950-luvun rapatut asuinkerrostalot on suunnitellut puolustusministeriön arkkitehti Heidi Vähäkallio-Hirvelä.

Rakennukset suojeltiin vuonna 2015 vahvistetulla asemakaavamuutoksella merkinnällä sr-1: ”Rakennusta ei saa purkaa, eikä siinä saa tehdä sellaisia korjaus- tai muutostöitä, jotka turmelevat rakennuksen historiallista ja rakennustaiteellista arvoa. Rakennuksen korjaus- ja muutostöissä tulee säilyttää julkisivujen alkuperäiset mittasuhteet, aukotukset ja puitejaot sekä käyttää alkuperäistä vastaavia julkisivumateriaaleja.”

75, entinen venäläinen upseerirakennus

76, entinen venäläinen upseerirakennus

79 Riihimäen vankila

Arvo: RKY

Vankilapaikoista oli 1920-luvun loppupuolella kova puute. Vankeinhoitolaitoksen esityksen perusteella valtioneuvosto päätyi keväällä 1929 antamaan asetuksen uuden keskusvankilan perustamisesta Riihimäelle. Uuden vankilan toiminta alkoi kesällä 1929 Helsingin keskusvankilan alaisena vankisiirtolana, ja saman vuoden syyskuussa itsenäisenä varavankilana. Keskusvankila Riihimäestä tuli vuonna 1939.

Rakennukset suunnitteli vankeinhoitolaitoksen arkkitehti Uno Sjöholm. Vankilan ensimmäinen rakennus oli muuntaja vuodelta 1929. Muurin rakentaminen aloitettiin vuonna 1930, ja varsinaiset vankilarakennukset muurin sisälle valmistuivat vuosina 1934–1938. Asuinrakennukset ovat vuosilta 1935—1949. Riihimäki oli alkuaan maatalousvankila Sukevan ja Konnunsuon tapaan, ja vankilassa harjoitettiin maanviljelystä 1970-luvun alkupuolelle saakka. Ympäristön suot kuivattiin tuona aikana pelloiksi. Sammaliston nykyinen ratsutila rakennettiin alun perin vankilan maatilaksi.

Vankilan rakennukset muodostavat tyylillisesti yhtenäisen, aikansa laadukasta suunnittelua edustavan kokonaisuuden, joka on Riihimäen oloissa mittava. Täydentäviä uudempia tiloja on rakennettu jonkin verran, mutta päärakennusvaiheen tulokset hallitsevat kokonaisuutta. Vankila ja asuinalue on arvotettu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Vankilan alueen arvokkaat rakennukset suojeltiin asemakaavalla vuonna 2000.

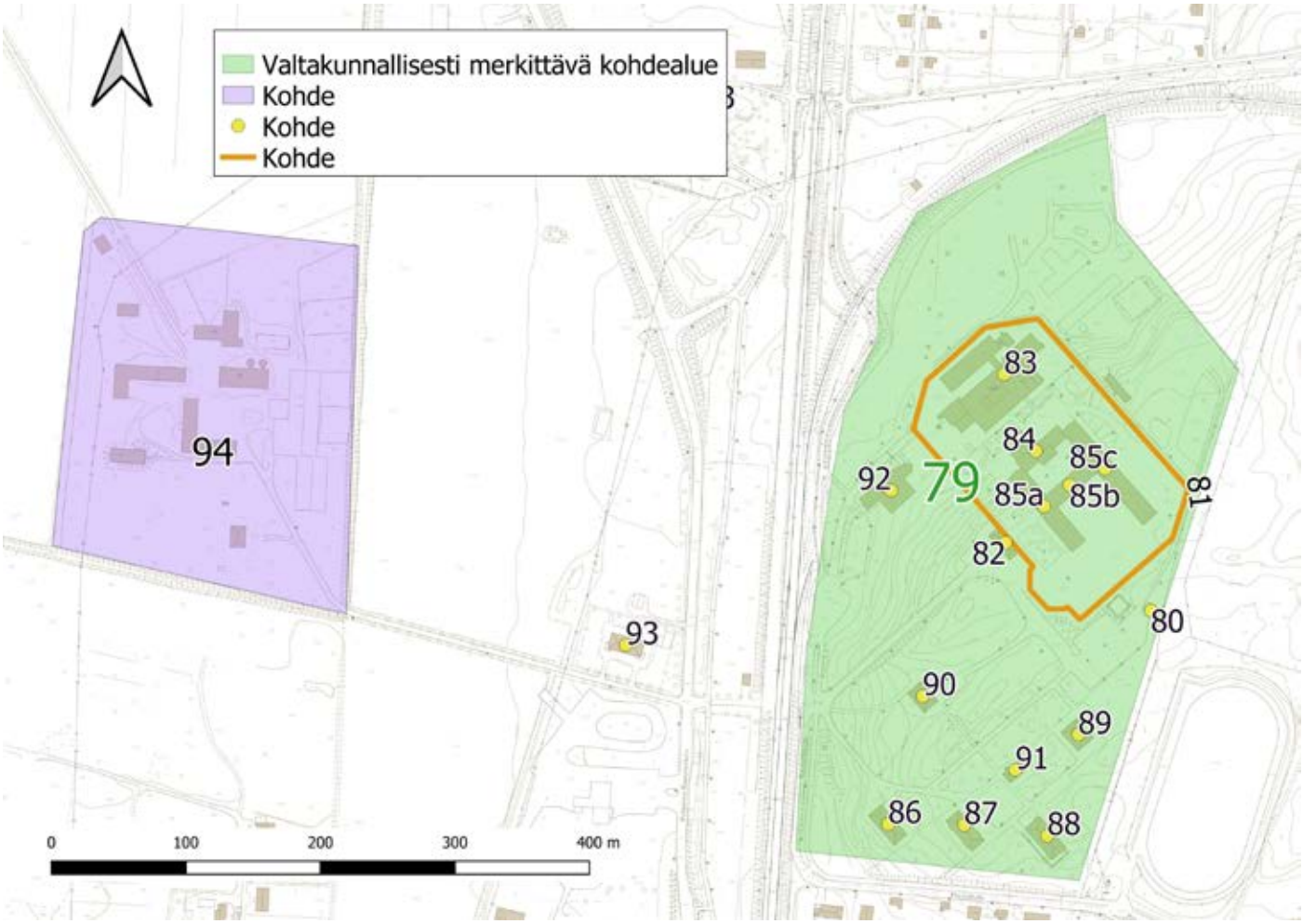

RIIHIMÄEN VANKILAN KOKONAISUUTEEN KUULUVAT RAKENNUKSET

80 Muuntamo, 1929
81 Muuri, 1930
82 Porttirakennus, 1931
83 Työhuonerakennus, 1932
84 Talousrakennus, 1934
Päärakennus:
85a Päiväselliosasto 1934
85b Hallintorakennus, 1936 (sis. kirkkosalin)
85c Yöselliosasto 1938
Asuinkerrostalot 1935-1949:
86 asuinrakennus nro 1, 1935
87 asuinrakennus nro 2, 1937
88 asuinrakennus nro 3, 1943
89 asuinrakennus nro 4, 1946
90 asuinrakennus nro 5, 1949
91 Sauna- ja pesutuparakennus, 1936
92 Haapahuhdan liikuntahalli, 1997
93 Tilanhoitajan ja työliikkeenjohtajan asuintalo, 1939
94 Sammaliston tallin rakennukset, 1930-luku

80 Muuntamo

Riihimäen vankilan kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-18-1818-1 Rakennusvuosi: 1929
Osoite:

Vuonna 1929 valmistunut tiilinen, aumakattoinen muuntajatorni on vankila-alueen ensimmäiseksi rakennettu rakennus. Pohjaltaan suorakaiteen muotoisen rakennuksen julkisivuja määrittävät oven yläpuolella kohoava pystysuuntainen ikkunanauha ja päätyjen kolme syvennyksiin sijoitettua pieni-ruutuista ikkunaa. Rakennus on suojeltu asemakaavalla (sr-2).

81 Muuri

Riihimäen vankilan kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sm, suojeltu muuri

Kiinteistötunnus: 694-18-1818-1 Rakennusvuosi: 1930
Osoite:

Vankilan muurin rakennustyöt aloitettiin vuonna 1930. Muurin perustuksia varten kaivettiin ensin noin 2,5 metriä leveä ja 1,5 metriä syvä kaivanto, ja vapun jälkeen päästiin alkamaan varsinainen muuraustyö. Muuriin käytettiin vankilassa itse valmistettuja sementtitiiliä. Muurista tuli aikoinaan huomiota herättäneen kookas: sen pituus on 640 metriä ja matalin korkeus kahdeksan metriä. Muurin ulkoseinällä on neljän metrin välein alhaalta ylöspäin kapeneva tukipylväs, joka päättyy metriä ennen harjaa.

Muuri on suojeltu asemakaavassa merkinnällä sm (historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti tärkeä muuri).

82 Porttirakennus

Riihimäen vankilan kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-18-1818-1 Rakennusvuosi: 1931
Osoite: Kaunolanraitti 3

Klassistinen porttirakennus muurin pääportille katuakselin päätteeksi valmistui 1931, ja siinä toimi aluksi väliaikainen kanslia. Valkeaksi rapattu, aumakattoinen rakennus on tehty kiinni muuriin, ja käynti vankilaan tapahtuu rakennuksen läpi. Rakennuksen pohjamuotona on suorakaide, ja julkisivuja hallitsevat korkeat pystysuuntaiset ikkunat.

Rakennus on suojeltu asemakaavalla (sr-1).

83 Työhuonerakennus

Riihimäen vankilan kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-18-1818-1 Rakennusvuosi: 1932
Osoite: Kaunolanraitti 3

Vankilan muurin sisäpuolisista rakennustöistä toteutettiin ensimmäisenä työhuonerakennus, joka valmistui vuonna 1932. Rakennus oli kolmikerroksinen, pohjamuodoltaan 40 metriä pitkä ja 20 metriä leveä suorakaide, jonka keskelle jäi suuri valopiha. Työhuoneet olivat valmistuttuaan erityisen valoisat, sillä ne saivat valoa myös valopihan puolelta. Työhuonerakennuksen kaksi ylintä kerrosta sisustettiin alkuaan väliaikaisiksi vankitiloiksi, joissa silloiset noin 300 vankia asuivat päärakennuksen valmistumiseen saakka. Vankien muutettua sellirakennuksiin myös työhuonerakennuksen yläkerrokset kunnostettiin varsinaiseen tarkoitukseensa työhuoneiksi.

Työhuonerakennus poikkeaa vankilan muista, rapatuista rakennuksista punatiilijulkisivujensa puolesta. Rakennus on suojeltu asemakaavalla (sr-2).

84 Talousrakennus

Riihimäen vankilan kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-18-1818-1 Rakennusvuosi: 1934
Osoite: Kaunolanraitti 3

Talousrakennuksen rakennustyöt aloitettiin vuonna 1933 päiväsellirakennuksen ollessa vielä työn alla. Talousrakennus valmistui 1934. Harjakattoinen, rapattu rakennus sijoittuu H-kirjaimen muotoisen päärakennuksen pohjoispäätyyn, poikittain päivä- ja yöselliosastojen väliin.

85 Päärakennus

Riihimäen vankilan kokonaisuus

85a, päiväselliosasto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-18-1818-1 Rakennusvuosi: 1932-1938
Osoite: Kaunolanraitti 3

85a	**Päiväselliosasto**	**1934**	**sr-2**
85b	**Hallintorakennus**	**1936**	**sr-2, kirkkosali s**
85c	**Yöselliosasto**	**1938**	**sr-2**

Vankilan päärakennus on H-kirjaimen muotoinen, nelikerroksinen ja aumakattoinen rakennuskokonaisuus, joka koostuu päivä- ja yöselliosastoista ja niitä yhdistävästä hallintorakennuksesta. Vankilan rakennustöissä ryhdyttiin vuonna 1932 varsinaisen sellirakennuksen (85a) rakentamiseen. Yhdistetty yö- ja päiväselliosasto valmistui 1934 huhtikuussa. Poikittain sellirakennukseen nähden sijoittuva hallintorakennus (85b) rakennettiin vuosien 1934—1936. Sen ylimmässä kerroksessa oleva kirkkosali on asemakaavassa merkitty säilytettäväksi. Yöselliosaston (85c) rakennustyöt kestivät vuodesta 1935 vuoteen 1938.

Vankilarakennus peruskorjattiin vuonna 2005 arkkitehtitoimisto Jukka Turtiainen Oy:n suunnitelmin. Rakennus on suojeltu asemakaavalla (sr-2).

86–91 Vankilan asuinalueen rakennukset

Riihimäen vankilan kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-18-1816-1 Rakennusvuosi: 1935-1949
Osoite: Kaunolanraitti 1

86	**Asuinrakennus nro 1**	**1935**
87	**Asuinrakennus nro 2**	**1937**
88	**Asuinrakennus nro 3**	**1943**
89	**Asuinrakennus nro 4**	**1946**
90	**Asuinrakennus nro 5**	**1949**
91	**Sauna- ja pesutuparak.**	**1936**

Koska vankila rakennettiin silloisen kauppalan ulkopuolelle, ei valmiita asuntoja lähistöllä juuri ollut. Ensimmäinen virkailijarakennus valmistui vankilan eteläpuolelle vuonna 1935, ja viimeinen 1949. Asuinrakennusten 1—4 rajaaman puistomaisen aukion keskellä sijaitsee vuonna 1936 valmistunut entinen sauna- ja pesutuparakennus. Rakennus nro 5 sijaitsee puustoisella kumpareella hieman erillään muusta asuinalueesta. Kaikki rakennukset ovat vaaleaksi rapattuja ja aumakattoisia. Asuinalueen avoin, puistomainen luonne on asemakaavassa merkitty säilytettäväksi siten, että alueelle ei saa sijoittaa aluetta jakavia elementtejä, kuten tontteja rajaavia aitoja, pensasaitoja tai puurivejä.

86, asuinrakennus nro 1

87, asuinrakennus nro 2

88, asuinrakennus nro 3

89, asuinrakennus nro 4

90, asuinrakennus nro 5

91, sauna- ja pesutupa-rakennus

92 Haapahuhdan liikuntahalli

Riihimäen vankilan kokonaisuus

Arvo: paikallinen, RKY-alueella

Arvotusperuste: R, M

Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-18-1819-1

Rakennusvuosi: 1997

Osoite: Kaunolanraitti 5

Vankilan muurin viereen valmistui liikuntahallirakennus vuonna 1997. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Harri Hietanen. Vaaleaksi rapattu rakennus koostuu kahdesta erikorkuisesta, pulpettikattoisesta osasta. Liikuntahalli on vankilan ja läheisen Haapahuhdan koulun yhteiskäytössä. Rakennus muodostaa paikallisesti merkittävän kohteen, joka sopeutuu arkkitehtonisesti hyvin valtakunnallisesti merkittävän alueen miljööseen.

93–94 Tilanhoitajan ja työliikkeenjohtajan asuintalo ja Sammaliston tila

Riihimäen vankilan kokonaisuus

93, tilanhoitajan ja työliikkeenjohtajan asunto

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: Rakennusvuosi: 1930-luku
Osoite:

93	**Tilanhoitajan asunto**	Pohjoinen Rautatienkatu 286	694-410-26-4
94	Sammaliston tila	Pohjoinen Rautatienkatu 280	694-410-26-3

Riihimäen vankila oli alkuaan maatalousvankila. Vankilan länsipuolella sijaitsevan Sammaliston-suon raivaus- ja maanparannustyöt vankilan maatalouskäyttöön alkoivat talvella 1929—1930. Kaikkiaan työt salaojituksineen jatkuivat vuosisadan puoliväliin saakka. Sammaliston tilalla kasvatettiin perunat ja juurekset vankilan tarpeiksi sekä kasvatettiin lypsykarjaa ja sikoja. Tilalla oli alusta saakka myös työhevosia. Vankila sai lypsykarjastaan ja siantuotannostaan useita maatalouspalkintoja. 1960-luvun lopulla Maatalousministeriö määräsi maidontuotantoon supistuksia, ja vankilan jalostuskarja jouduttiin lopettamaan. Sammaliston tila luovutettiin Valtion Polttoainekeskuksen hallintaan vuosien 1972—1973 aikana, ja vankilan maataloustuotanto ajettiin alas.

Sammaliston tilalle rakennettiin raivaustyön yhteydessä vuosien 1930—1940 välisenä aikana tarvittavia talousrakennuksia, sekä tuolloin vankilasta maatilalle johtaneen koivukujan alkupäähän vuonna 1939 asuinrakennus tilanhoitajaa ja työliikkeenjohtajaa varten. Vaaleaksi rapatussa rakennuksessa on tiilikatteinen aumakatto. Maatilan rakennukset ovat nykyisin Sammaliston tallin käytössä. Merkittävimmät rakennukset ovat savitiilirakenteiset talli (1931) ja navetta (1938) sekä savitiili- ja betonirakenteinen sikala (1931, laajennus 1953). Navettarakennuksen (nykyisin tallina) yläkerrassa on alkujaan sijainnut vankien asuintiloja, mistä muistuttavat edelleen yhdessä yläkerran ikkunassa säilyneet kalterit.

94, Sammaliston tila, entinen sikala, 1931

94, Sammaliston tila, navetta, nykyisin talli, 1938

94, Sammaliston tila, tallirakennus, 1931

95 Riihimäen keskusliikekatu

Arvo: RKY

Riihimäen nykyinen liikekeskusta alkoi rakentua 110 vuotta sitten, kun Hämeenkatu saatiin avattua käyttöön ja sen varrelle alkoi rakentua uutta kaupunkimaisempaa rakennuskantaa. Riihimäen kauppalaksi tulo vuonna 1922 ja Meurmanin 1920-luvun alussa laatima kauppalan asemakaava antoivat keskustan rakentumiselle seuraavan sykäyksen. Meurmanin kaavaa pidettiin aikalaisten keskuudessa kunnianhimoisena ja onnistuneena. Suunnitelman tarkoilla asemakaavamääräyksillä pyrittiin varmistamaan kaupunkikuvan taiteellinen ja arkkitehtoninen yhtenäisyys. Kaavan toteutuminen jäi lopulta maltilliseksi, mutta suunnitelma loi kauppalan rakentumisen suuntaviivat, joiden toteutuminen näkyy osittain yhä myös nykyisessä kaupunkikuvassa. Meurmanin kaavan mukaisesti rakennettiin mm. 1920-luvun klassismia edustava Västäräkin kivitalo.

Liikekeskustan rakentamiseen osallistuivat aktiivisesti erityisesti osuuskaupat ja rahalaitokset, joita Riihimäellä toimi kauppalan alkuvaiheessa monia. Kaupankäynti alkoi 1920-luvun kuluessa erikoistua ja sekatavarakauppojen sijaan erikoisliikkeiden määrä alkoi kauppalan keskustassa kasvaa. Kun Riihimäen asemakylässä oli 1910-luvulla yhteensä kymmenkunta kauppaa, oli myymälöiden määrä vuonna 1920 jo yli kolmekymmentä. Keskuskatu saatiin rakennettua kokonaisuudessaan 1930-luvun alussa ja siitä alkoi hiljalleen kehittyä myös merkittävä liikekatu. Hämeenkadun ja Keskuskadun risteyksestä oli kauppalakauden loppuvaiheessa tullut keskustan tärkein kohtaamispaikka ja liikekeskustan sydän.

Riihimäen keskusta on tyypillinen ja tyylillinen malliesimerkki suomalaisesta keskikokoisen kaupungin liikekeskittymästä. Varhaisimmat liikekeskustassa säilyneet rakennukset ovat 1900-luvun alkupuolelta. Keskusta-alueen nykyisen yleisilmeen määrittävät erityisesti 1930—1950-luvuilla rakennetut kauppala-ajan isot kiviset liiketalot. Riihimäen keskusliikekatu on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö.

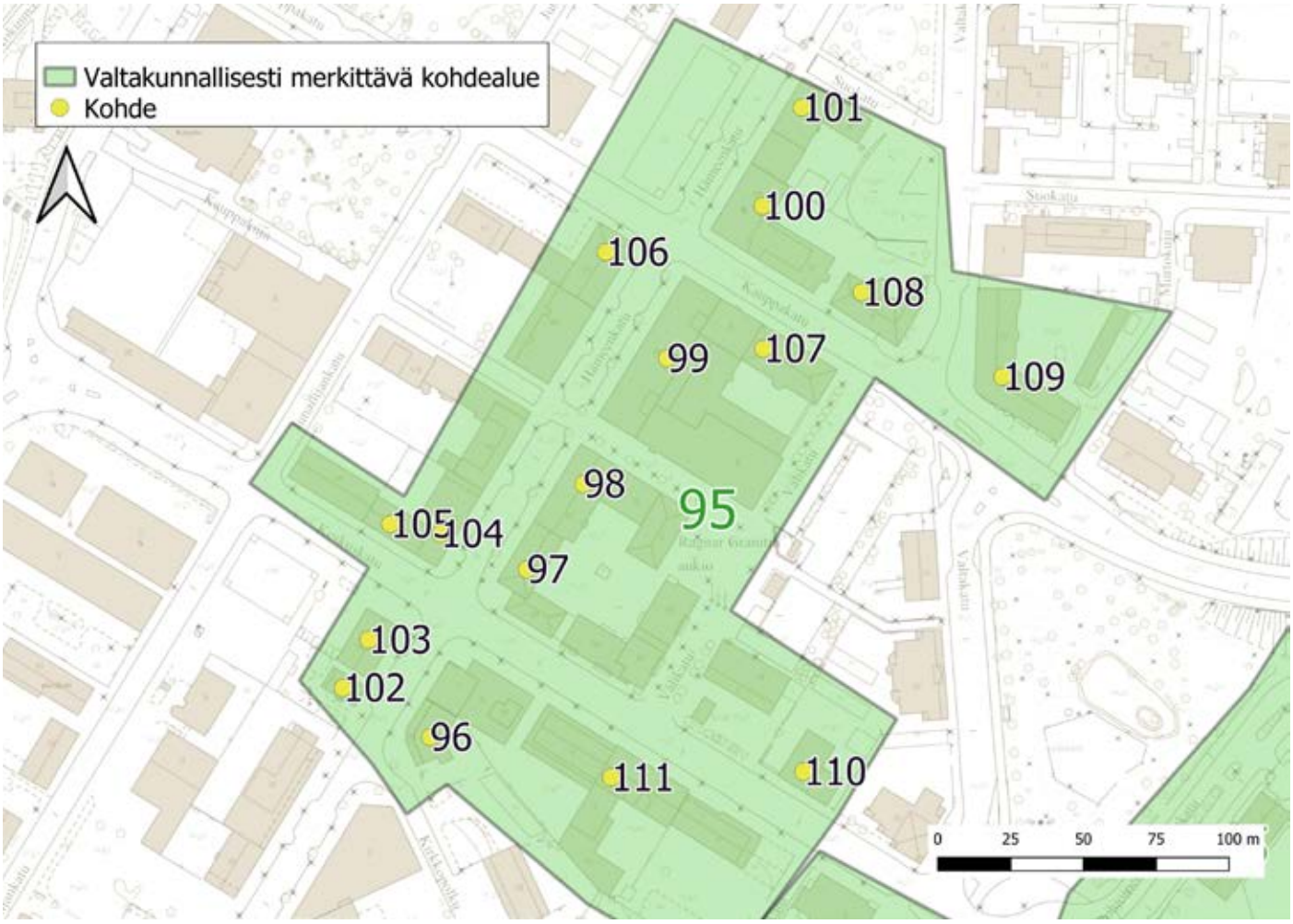

RIIHIMÄEN KESKUSLIIKEKADUN KOKONAISUUDEN RAKENNUKSET

96 Mäkelän talo, 1934
97 Teräksen kulma, slma 1951
98 Hämeenkatu 23, Laakson talo, 1951
99 Hämeenkatu 25-27, Majakka, ent. Osuusliike Ahjo, 1940
100 Hämeenkatu 29, Seurahuone, 1920, 1941
101 Hämeenkatu 31, ent. Varmala, slma 1941
102 Åkerfeltin talo, nyk. Juomahuone Laitinen, 1911
103 Hämeenkatu 30, ent. Urheilukulma, 1920-l. alku, laajennus ja muutos 1959
104 Hämeenkatu 32, Puputin kulma, 1939
105 Keskuskatu 11, ent. kutomo ja asuintalo, 1929
106 Hämeenkatu 38, ent. Uusi apteekki, 1934
107 Kauppakatu 6, ns. Centrumin talo, slma 1927
108 Musiikkiopisto, 1930
109 Västäräkki, 1926
110 Keskuskatu 3, Pohjoismaiden yhdyspankin talo, suunnitelma 1936
111 ”Riihilinna”, As. Oy Keskus, 1940, 1942

96 Mäkelän talo

Keskusliikekadun kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-2-9004-10 Rakennusvuosi: 1934
Osoite: Hämeenkatu 17

Riihimäen kauppalan ensimmäisiä ellei jopa ensimmäinen funktionalistinen rakennus valmistui vuonna 1934. Mäkelän talona tunnetun rakennuksen suunnitteli arkkitehti Arvo Aalto, joka hyödynsi rakennuksessa funkkisarkkitehtuurin tyypillisimpiä piirteitä. Sulavasti kadunkulmaan sijoittuvassa rakennuksessa on tasakatto, yhtenäinen kattoterassi, valkoiseksi kalkitut sileät seinäpinnat sekä isot horisontaalisesti rytmitellyt nauhamaiset ikkunat. Katutasossa olevien liikehuoneistoissa on suuret näyteikkunat, jotka erosivat merkittävästi 1920-luvun pieniruutuisista ikkunoista. Kantavien rakenteiden sijoittaminen rakennuksen sisään ulkoseinien sijaan mahdollisti uudenlaisen ikkunoiden sijoittelun ja laajemmat ikkunapinnat.

Mäkelän talo on säilynyt julkisivultaan kohtalaisen muuttumattomana nykypäivään saakka. Selkeitä muutoksia ovat ylimmän kerroksen alun perin neliömäisten ja pienten ikkunoiden muuttaminen isommiksi ja lasiovien lisääminen sekä alakerran laajojen näyteikkunoiden jakaminen yläosastaan pienempiin ruutuihin.

97 Teräksen kulma

Keskusliikekadun kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-2-227-3 Rakennusvuosi: 1951
Osoite: Hämeenkatu 21

Teräksen talo on arkkitehti Veli Valorinnan suunnittelema ja rakennettu 1951. Rakennusta ja kadunkulmausta alettiin kutsua Teräksen kulmaksi siinä alkujaan toimineen Teräs Oy:n rautakaupan mukaan. Rakennuksessa on kaksi osaa, jotka asettuvat Hämeenkadun ja Keskuskadun kulmaan L-kirjaimen mallisesti. Keskuskadun puoleinen osa on kerroksen matalampi kuin Hämeenkadun puoleinen nelikerroksinen osa. Katutason liiketilakerros on päällystetty hiotulla tummalla graniitilla ja näyteikkunat ovat isohkot. Ylempien asuinkerrrosten julkisivu on kestorapattu ruskeaksi ja seinäpintaa rytmittävät pienehköjen ikkunoiden rivistöt. Hämeenkadun julkisivun yhtenäisyyttä rikkoo ainoastaan porraskäytävän sisäänkäynti ja sen yläpuolella oleva ikkunakuilu. Keskuskadun puolella julkisivussa on neljä ulkonevaa parveketta. Loivat harjakatot olivat alkujaan tiiltä, mutta nykyisin materiaali on vaihdettu peltiin.

98 Laakson talo

Keskusliikekadun kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-2-227-2 Rakennusvuosi: 1951
Osoite: Hämeenkatu 23

Laakson talo ja viereinen Teräksen talo rakennettiin miltei samaan aikaan 1950-luvun alussa. Ne loivat yhdessä modernia kauppalan keskustaa aiemmin valmistuneiden funktionalismia edustaneiden Puputin ja Ahjon rakennusten rinnalle. Laakson rakennus rakennettiin kiinni viereiseen Teräksen taloon ja sen julkisivusta tehtiin monelta osin yhdenmukainen naapuritalon kanssa. Selkein eroavaisuus ovat ikkunoiden leventyminen ja suurentuminen sekä niiden asettuminen Teräksen ikkunoiden kanssa eri vaakalinjaan. Katutason näyteikkunat ovat myös selvästi isommat kuin Teräksen rakennuksessa. Julkisivu on rapattu samanväriseksi kuin Teräksen talo ja kattolinja on harjakattoa myöten samankaltainen. Nelikerroksisen kivitalon ylimmät kaksi kerrosta oli varattu asuinhuoneistoiksi.

Laakso laajensi myymälätilojaan 1970 Kauppakujan puolelle entisen elokuvateatteri Apollon tiloihin. Apollon ja Laakson väliin rakennettiin tuolloin matala uudisrakennus myymälätiloja yhdistämään. Vuonna 1976 rakennuksen julkisivussa tapahtui merkittävä visuaalinen muutos, kun toisen kerroksen ikkunat päätettiin peittää kuparinväriseksi maalatuilla alumiinisäleillä, jotka ovat rakennuksessa edelleen.

99 Majakka, ent. Osuusliike Ahjo

Keskusliikekadun kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-2-215-7 Rakennusvuosi: 1940
Osoite: Hämeenkatu 25-27

Osuusliike Ahjo rakennutti vuonna 1940 uuden, suuren liiketilan Hämeenkadun varteen vanhan liiketalon paikalle. Rakennustyöt valmistuivat talvi- ja jatkosodan välillä. Talvisodan aikaan puolivalmiin rakennuksen kellarikerrosta käytettiin pommisuojana. Uudisrakennus oli nelikerroksinen funkkistyylinen liiketalo, jonka oli suunnitellut KK:n Erkki Rautiala.

Ahjon julkisivu on valkoiseksi rapattu, ja sokkeli kiillotettua mustaa graniittia. Ahjo täyttää koko korttelin Hämeenkadun puoleisen reunan monumentaalisella kuutiomaisella muodollaan. Rakennuksen kaksi ylintä kerrosta oli alkujaan varattu asuinhuoneistoiksi, ensimmäisessä ja toisessa kerroksessa oli avarat tavaratalo-, toimisto- ja ravintolatilat. Tavaratalon liiketoiminta oli niin menestyksekästä, että Ahjoa päätettiin laajentaa mittavasti 1950-luvun lopulla. Remontti kesti lopulta pari vuotta ja uusi Ahjon tavaratalo avasi ovensa asiakkaille joulukuussa 1960. Ylimpien kerroksien asuinhuoneistot muutettiin samalla hotelliksi ja alakertaan tehtiin Riihimäen ensimmäinen itsepalveluperiaatteella toiminut kansanravintola Tilhi.

Julkisivussa ylimpien kerrosten kaksijakoiset, symmetrisen rytmikkäästi sijoitetut ikkunat, toisen kerroksen kolmijakoiset, nauhamaisesti sommitellut liikeikkunat ja katutason lähes koko kerrosalan kokoiset näyteikkunat kuvastavat rakennuksen eri kerrosten alkuperäisiä funktioita. Rakennus on asemakaavalla suojeltu kaupunkikuvan kannalta arvokkaana rakennuksena (sr-2).

100 Seurahuone

Keskusliikekadun kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-2-9026-5 Rakennusvuosi: 1920, 1941
Osoite: Hämeenkatu 29

Vanhan Seurahuoneen talon nykyinen 1940-luvun funkkistyylinen kivirakennus on talon toinen ”versio”. Alkuperäinen Riihimäen Elantola Oy:n rakennuttama talo valmistui jo vuonna 1920 keskustan varhaisimpana suurikokoisena liikerakennuksena. Suunnittelija oli arkkitehti Väinö Vähäkallio. Rakennus vaurioitui pahoin talvisodan pommituksissa. Rakennuksessa oli vuodesta 1935 lähtien toiminut hotelli Riihimäen Seurahuone, jonka toiminnan turvaamiseksi uusi rakennus tuli saada rakennettua nopeassa aikataulussa. Uudistuneen Seurahuoneen avajaisia vietettiin helmikuussa 1941. Uuden rakennuksen suunnittelijasta ei ole alkuperäisten piirustusten puuttuessa varmuutta, mutta piirustukset saattavat olla rakennusmestari J. E. Valorinnan käsialaa. Valorinta toimi paikalle alun perin rakennetun, 1920-luvun rakennuksen rakennusmestarina.

Muutoksessa rakennuksen julkisivu rapattiin vaaleaksi ja monimutkaiset julkisivukoristukset ja yksityiskohdat saivat väistyä selkeän kuutiomaisen muodon tieltä. Tasakattoisen uudisrakennuksen korkeutta lisättiin hieman ja ikkuna-aukot ryhmiteltiin symmetrisesti koko rakennuksen alalle. Vanhaa ja uutta rakennusta ei helposti tunnista samalle kivijalalle tehdyiksi, mutta Seurahuoneeseen on kuitenkin jäänyt hieman vanhan Elantolan rakennuksen elementtejä. Elantolan julkisivusta säästettiin katutason kivijalka, näyteikkunarytmitys sekä pääoven yläpuolella ollut erkkeriulkonema.

101 Varmala

Keskusliikekadun kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-2-9026-2
Osoite: Hämeenkatu 31

Rakennusvuosi: 1920-luku, 1941

Varmalan liiketalo valmistui alkujaan 1920-luvun lopulla ja edusti tyyliltään klassismia. Kivirakennus oli kaksikerroksinen ja se on nimetty omistajansa mukaan. Suunnittelija on jäänyt tuntemattomaksi. Vanhassa rakennuksessa oli harjakatto ja julkisivussa oli ensimmäisen ja toisen kerroksen välissä horisontaalinen koristelista. Asuinkerroksen ikkunat olivat pienehköt, katutasoa hallitsivat symmetrisesti sijoitetut näyteikkunat. Rakennus oli vaalea ja rapattu tasaiseksi ajan tyylin mukaisesti.

Varmala kärsi isoja vaurioita talvisodan pommituksissa alkuvuodesta 1940, ja se rakennettiin uudelleen vanhojen perustusten päälle seuraavana vuonna. Rakennusmestari Oiva Aholan laatimien piirustusten mukaisesti rakennuksesta tuli kerrosta korkeampi ja julkisivultaan pelkistetympi versio alkuperäisestä. Vanhasta horisontaalisesta koristelistasta luovuttiin ja harjakatto korvattiin modernilla tasakatolla, vaikka sen toteuttaminen välirauhan aikaan olikin haasteellista. Uuden Hämeenkadun julkisivun keskeisin yksityiskohta on rakennuksen keskellä sijaitseva pääsisäänkäynti, jota korostavat koristelistat.

102 Åkerfeltin talo, nykyinen Juomahuone Laitinen

Keskusliikekadun kokonaisuus

Arvo: paikallinen, RKY-alueella Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-3-9001-21 Rakennusvuosi: 1911
Osoite: Hämeenkatu 28

Hämeenkadun vanhin rakennus on vuonna 1905 rakennetun keskuskirkon jälkeen veturinkuljettaja Johan Åkerfeltin talo, joka valmistui vuonna 1911. Alunperin asuintalona toiminut rakennus peruskorjattiin ja laajennettiin 1950-luvulla, kun katutasoon avattiin kahvilatilat. Rakennuksen ensimmäistä kerrosta laajennettiin kiinni oikealla olleeseen liiketaloon, jolloin puutalossa toimintansa aloittanut Hämeen baari sai riittävän laajat asiakastilat toiminnalleen. Hämeen baari toimi rakennuksessa pitkään ja myöhemminkin tilat ovat säilyneet kahvila- ja anniskeluravintolakäytössä. Nykyisin rakennuksessa toimii Juomahuone Laitinen.

Åkerfeltin talo muodostaa paikallisesti merkittävän kohteen Riihimäen keskusliikekadun RKY-alueella. Rakennus edustaa Riihimäen historiaa rautatien vaikutuksesta rakentuneena taajamana ja toimii muistumana entisestä puukaupunkikeskustasta.

103 Urheilukulma

Keskusliikekadun kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-3-9001-10
Osoite: Hämeenkatu 30

Rakennusvuosi: 1920-luku, 1959

Ulkomuodoltaan Urheilukulmana tunnettu rakennus on selvästi 1950-lukuinen, mutta sen vanhin osa on rakennettu jo 1920-luvun alussa. Vanhassa kaksikerroksisessa kivirakennuksessa toimi alkujaan V. H. Laakson kangaskauppa. Rakennusta päätettiin laajentaa 1950-luvun lopulla. Kivitalo korotettiin kolmikerroksiseksi ja rakennusmassa laajennettiin ulottumaan Keskuskadulle saakka. Muutostöiden ja uudisrakennuksen suunnittelusta vastasi rakennustarkastaja Urho E. Mäkinen. Samassa yhteydessä rakennuksen vanha 1920-luvun klassismin henkinen julkisivu uudistettiin vastaamaan aikakaudelle tyypillistä, rationaalista ja pelkistettyä muotokieltä.

Uudisrakennuksen puolella näyteikkunoiden kokoa kasvatettiin ja madallettiin merkittävästi. Rakennuksen kulmaan tehtiin kolmion mallinen katoksellinen sisäänkäynti, jota kannattelee pylväs. Vanhasta rakennuksesta jäi julkisivuun muistuttamaan kaksi vanhaa sisäänkäyntiä sekä kolme näyteikkunaa, muuten rakennus on kokenut täydellisen muodonmuutoksen 1950-luvun tyyliseksi.

104–105 Puputin kulma ja entinen kutomo- ja asuinrakennus

Keskusliikekadun kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-2-9009-4 Rakennusvuosi: 1929, 1939
Osoite: Hämeenkatu 32, Keskuskatu 11

Puputin Kotikutomo perustettiin vuonna 1919. Kutomo ehti toimia muutamassa eri osoitteessa, kunnes uusi, kaksikerroksinen kutomo- ja asuintalo valmistui syksyllä 1929. 1920-luvun klassismin tyylinen kivitalo oli Valtionrautateiden rakennusmerstari Fritjof A. K. Ehrstedtin suunnittelema ja se sijaitsi vielä keskeneräisen Keskuskadun varressa. Tontin Hämeenkadun puoleiselle reunalle valmistui vuonna 1939 nelikerroksinen uudisrakennus. Puputin uusi funkkistyylinen kutomo- ja liiketila oli arkkitehtitoimisto Aalto & Kokon eli Arvo O. Aallon ja Niilo Kokon suunnittelema. Arvo Aalto oli aikaisemmin suunnitellut Hämeenkadulle toisenkin funkkisrakennuksen, Mäkelän talon. Niilo Kokon tunnetuimpia suunnittelutöitä on yhteistyössä Viljo Revellin ja Heimo Riihimäen kanssa toteutunut Helsingin puhtaan funktionalistinen Lasipalatsi (1936).

Puputin kulman ylintä kerrosta päätettiin 1940-luvun lopulla laajentaa, jolloin rakennuksen alkuperäinen ilme ja kepeä, hieman laivamainen muoto menetettiin. 1940-luvulla tehdyistä muutoksista huolimatta Puputin talo on kuitenkin edelleen yksi Hämeenkadun vaikuttavimmista. Talon kaksi eri vuosikymmeniltä olevaa ja eri arkkitehtonista tyyliä edustavaa osaa sulautuvat toisiinsa onnistuneesti. Puputin talo on Hämeenkadun keskeisimpiä funktionaalisen arkkitehtuurin edustajia ja tärkeässä osassa koko liikekeskustan katukuvassa.

106 Uusi Apteekki

Keskusliikekadun kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-2-9008-8 Rakennusvuosi: 1934, 1958
Osoite: Hämeenkatu 38

Rakennus on alkujaan valmistunut vuonna 1934 Riihimäen Uuden Apteekin taloksi. Rakennuspiirustukset laati arkkitehti Marius af Schultén (1890—1978). Alkuperäinen kivirakennus oli kaksikerroksinen ja siinä oli jyrkähkö harjakatto. Tyyliltään rakennus edusti enemmän vielä klassismia kuin funktionalismia: julkisivu oli jaettu geometrisesti sektoreihin, ikkunat olivat pienehköt ja keskenään symmetrisesti sijoitellut.

Vuonna 1958 rakennuksessa aloitti toimintansa apteekin lisäksi Riihimäen Säästöpankki. Pankkitoiminnan aloittaminen edellytti laajennus- ja remonttitöitä, jotka laajennettiin koskemaan koko rakennusta. Martti Jaatisen ja Seppo Valjuksen piirustusten pohjalta taloa laajennettiin uudisrakennusosalla, johon pankin tilat sijoitettiin. Laajennusosan raja on nykyisessä rakennuksessa Hämeenkadun julkisivussa vasemmalla ensimmäisen ja toisen ikkuna välissä. Koko rakennusmassaa korotettiin yhdellä kerroksella ja samalla harjakattoa loivennettiin selvästi. Remontin yhteydessä rakennuksen julkisivusta myös riisuttiin alkuperäisiä klassismin piirteitä, ja julkisivusta tuli pelkistetympi ja vähäeleisempi.

Vuonna 1967 rakennusta laajennettiin Kauppakadun puolelle, johon rakennettiin kuusikerroksinen asuinkerrostalo, joka liitettiin Uuden Apteekin taloon kaksikerroksisella liiketilaosalla. Hämeenkadun varteen sijoittuva vanhempi rakennusosa on arvotettu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi osana Riihimäen keskusliikekatua.

107 Centrumin talo

Keskusliikekadun kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-2-215-7
Osoite: Kauppakatu 6

Rakennusvuosi: 1929, 1939

Centrumin talona tunnettu rakennus on valmistunut vuonna 1927 alun perin Tampereen Osake-Pankin taloksi. Suunnitelmat vuodelta 1927 ovat Heikki Tiitolan rakennustoimiston laatimat. Rakennus on tyyliltään 1920-luvun klassismia. 1980-luvun lopulla Centrumin talo ja Hämeenkadun puolella sijaitseva entinen Ahjon talo liitettiin koko Tilhi II-korttelin kattavaan uudisrakennuskompleksiin, uuteen Majakan liikekeskukseen. Arkkitehtuuritoimisto Jussi Iivonen ja Pentti Ahon vuonna 1986 suunnittelema liikekeskuslaajennus on uudisrakennuksien julkisivujen osalta tyylillisesti postmoderni. Uudisrakennusosien yksityiskohdat on lainattu etupäässä Centrumin talosta.

Centrumin talo on suojeltu asemakaavalla historiallisesti, rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvan kannalta tärkeänä rakennuksena (sr-1).

Kuva: Juho Haavisto

108 Musiikkiopisto

Keskusliikekadun kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-2-9026-6 Rakennusvuosi: 1930
Osoite: Kauppakatu 11

Rakennus valmistui 1930 Kansallis-Osake-Pankin konttoriksi. Rakennuksen suunnitteli Kauno S. Kallio, jonka pikkuveli Oiva oli suunnitellut mm. Allinnan. Pankin jälkeen talossa toimi kaupunginkirjasto ja vuodesta 1987 Riihimäen musiikkiopisto. Opisto perustettiin vuonna 1961 paikkakunnan vilkkaan kuoro-¬ ja orkesteritoiminnan ohjaamiseksi. Kaksikerroksinen, aumakattoinen kivirakennus sijaitsee Kauppakadun ja Valtakadun kulmassa. Yhdessä Centrumin talon ja Västäräkin asuin- ja liiketalon kanssa Musiikkiopiston rakennus muodostaa Kauppa-, Valta- ja Välikatujen risteykseen arkkitehtonisesti ja kaupunkikuvallisesti tasapainoisen maisemakohdan.

109 Västäräkki

Keskusliikekadun kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr

Kiinteistötunnus: 694-2-209-19 Rakennusvuosi: 1926
Osoite: Valtakatu 3

Västäräkin komea kivinen asuin- ja liikerakennus valmistui Kauppakadun ja Valtakadun kulmaan vuonna 1926. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Eino Forsman. Nelikerroksisessa rakennuksessa on harjakatto. Katutasoon sijoittuvan liikekerroksen julkisivua rytmittävät pilasterit, joiden väliin liikehuoneistojen ikkunat sijoittuvat. Rakennuksen pyöristettyä kulmaa korostavat koko julkisivun korkuiset, valkeat pilasterit.

Västäräkin talo toteuttaa yhdessä Musiikkiopiston ja Centrumin talon kanssa Meurmanin 1920-luvun asemakaavaa. Rakennukset luovat Kauppa-, Valta- ja Välikatujen risteykseen arkkitehtonisesti ja kaupunkikuvallisesti tasapainoisen maisemakohdan. Västäräkki on suojeltu asemakaavalla historiallisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävänä rakennuksena (sr).

110 Pohjoismaiden Yhdyspankin talo

Keskusliikekadun
kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-2-9020-6 Rakennusvuosi: 1930-luku
Osoite: Keskuskatu 3

Rakennus on alun perin valmistunut Pohjoismaiden yhdyspankin taloksi. Piirustukset vuodelta 1936 laati arkkitehti Oiva Kallio. Rakennus koostuu kahdesta osasta: yksikerroksisesta, Keskuskadun suuntaisesta pulpettikattoisesta liiketilasta, ja kolmikerroksisesta tasakattoisesta osasta, jonka sijoittuu katulinjaan nähden poikittain. Rakennus aidattuine pihoineen on tyylikäs kaupunkikeskustan asuin- ja liiketalo.

111 Riihilinna, As. Oy Keskus

Keskusliikekadun kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-2-9004-3 Rakennusvuosi: 1930-luku
Osoite: Keskuskatu 8

Riihilinnana tunnetun asuin- ja liikerakennuksen suunnitelmat ovat vuodelta 1940 ja arkkitehti Arvo Muroman laatimat. Katutasossa sijaitseva liiketilojen kerros on julkivisuiltaan graniittia, ylemmät kerrokset on rapattu vaalean keltaiseksi. Rakennuksessa on viisi kerrosta ja harjakatto. Kadunpuoleista julkisivua määrittävät asuinkerrosten kapeahkot pystyikkunat, jotka on sijoitettu säntillisiin riveihin. Rakennuksen pohjakerroksessa on elokuvateatteri.

112 Riihimäen urheilupuisto

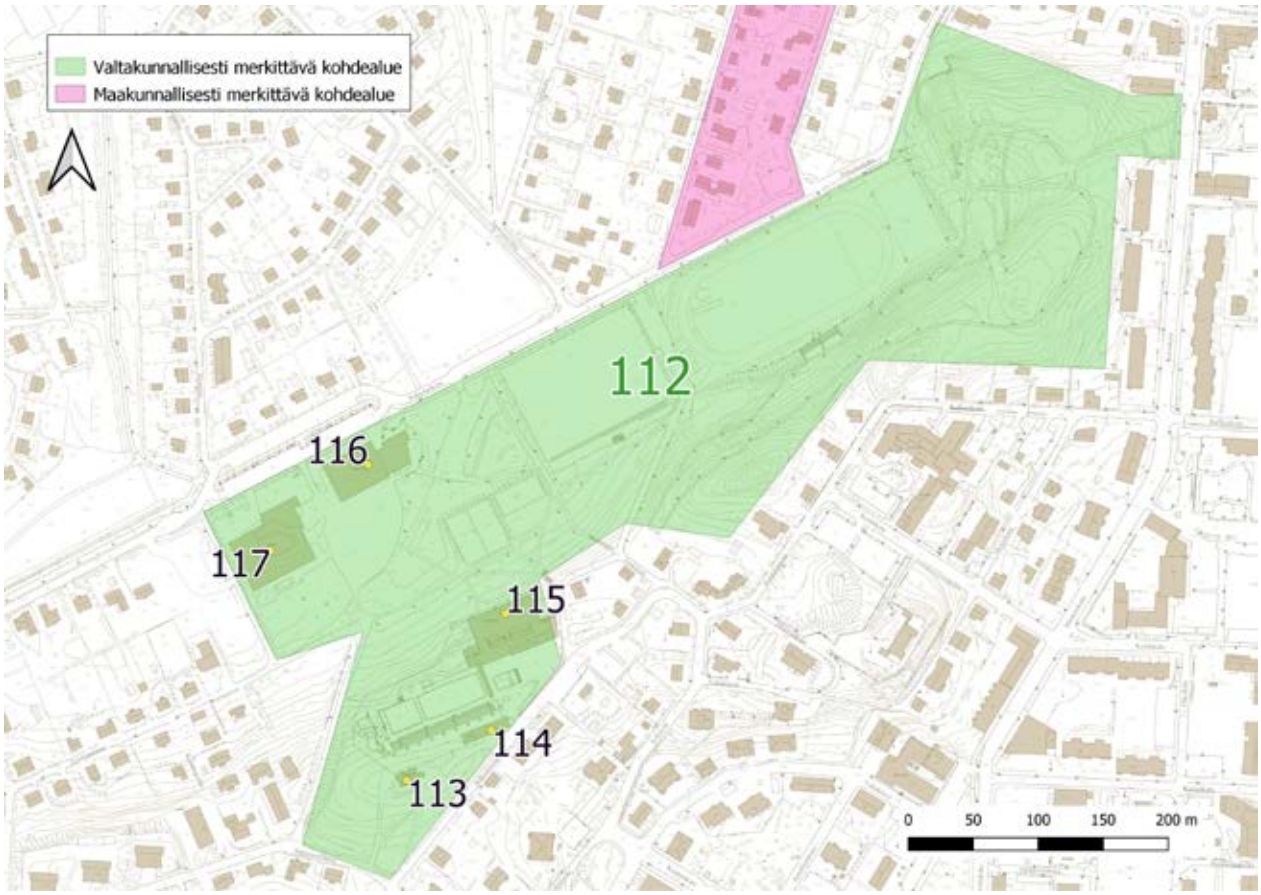

Arvo: RKY

Riihimäen urheilupuiston kokonaissuunnitelman laati Suomen urheiluarkkitehtuurissa ansioitunut arkkitehti, professori Yrjö Lindegren vuonna 1950. Urheilupuiston suunnitelma on kansainvälisesti noteerattu esimerkillisenä suunnitelmana ja osittainkin toteutuneena se on yksi maamme parhaimpia lajissaan. Lindegrenin urheilupuistosuunnitelma ulottui alun perin myös nykyisen terveyskeskuksen alueelle, ja mukana suunnitelmassa olivat urheilu- ja pallokentät katsomoineen ja pukusuojarakennuksineen, tenniskentät, juhla- ja huvipuisto, uimalaitos ulko- ja sisäaltaineen, lasten kahluualtaat ja urheilutalo.

Salpausselän harjanteen pohjoisrinteellä sijaitsevan urheilupuiston toteutuneeseen suunnitelmaan kuuluvat Vesilinnana tunnettu vesi- ja näkötorni, maauimala, urheilutalo, uimahalli ja urheilukenttä rakennettiin vuosina 1952—1979, joskin rakennusten toteutunut sijoittelu poikkeaa jossain määrin alkuperäissuunnitelmasta. Riihimäen urheilupuisto on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö.

RIIHIMÄEN URHEILUPUISTON KOKONAISUUDEN KOHTEET

113 Vesilinna, 1953
114 Maauimala, 1956
115 Uimahalli, 1979
116 Urheilutalo, 1967
117 Pohjolanrinteen yläaste, 1967

113 Vesilinna

Urheilupuiston kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-1-9-2
Osoite: Salpausseläntie 14

Rakennusvuosi: 1953

Vesilinna valmistui vuonna 1953 ja on professori Erik Bryggmanin suunnittelema. Rakennus jäi Bryggmanin viimeiseksi rakennustyöksi hänen elinaikanaan. Rakennus suunniteltiin paitsi vesitorniksi myös näkötorniksi. Ylätasanteelle sijoitettiin kahvila. Vesisäiliöiden alapuolella olevat tilat suunniteltiin alun perin museokäyttöön. Vesitornin paikka sisältyy professori Yrjö Lindegrenin Riihimäen urheilupuiston suunnitelmaan vuodelta 1950. Bryggmanin aikomuksena oli alun perin sijoittaa torni hieman vinoittain altaisiin nähden, mutta Lindegrenin ehdotuksesta torni sijoitettiin samaan koordinaatistoon kuin uima-altaat.

Vesilinnan peruskorjaus valmistui vuonna 1994. Korjauksen yhteydessä uusittiin mm. rapistunut tiilipinta ja ikkunat. Peruskorjaussuunnitelmat laati arkkitehti Harri Hietanen. Vesilinna on Riihimäen kaupunkikuvallinen dominantti ja oleellinen osa Urheilupuistoa. Rakennus on edustava esimerkki sotien jälkeisen suomalaisen funktionalismin ns. pehmeästä linjasta. Tornin selkeät lasi- ja betonirakenteet sekä harkitut materiaalivalinnat yhdessä onnistuneen aukotuksen kanssa tekevät rakennuksesta ilmavan arkkitehtonisen kokonaisuuden.

114–115 Maauimala ja uimahalli

Urheilupuiston kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-1-9-2
Osoite: Salpausseläntie 14-16

Rakennusvuosi: Maauimala 1956, uimahalli 1979

Vuonna 1956 valmistunut maauimala on keskeinen osa urheilupuistoa ja kuuluu urheilupuiston alkuperäissuunnitelmaan. Maauimalan suunnittelivat Yrjö Lindegren ja Aulis Blomstedt: Blomstedt viimeisteli suunnitelman Lindegrenin kuoleman jälkeen. Maauimalan ulkoaluetta laajennettiin uimahallin rakentamisen yhteydessä: vuonna 1979 valmistunut uimahalli sijoitettiin rinteeseen mahdollisimman paljon puustoa ja maaston muotoa säästäen siten, että koko rakennuksen massa on maauimalan ulkoalueiden ja -altaiden alapuolella. Uimahallin suunnittelivat arkkitehdit Osmo Lappo ja Jussi Suomala (Arkkitehtuuritoimisto Osmo Lappo). Rakennuksen rungon muodostavat paikallavaletut teräsbetonipilarit ja –seinät sekä massiiviset teräsbetonialtaat ja –palkit. Rakennuksen julkisivumateriaaleina ovat puhtaaksivalettu betoni, lasi ja hopeanharmaaksi anodisoitu alumiinilevy. Puhtaaksivalettuja betonipintoja on käytetty myös allashallissa. Allashallin seinämaalauksen on suunnitellut taiteilija Howard Smith.

Uimahalli ja maauimala muodostavat toiminnallisesti onnistuneen sekä arkkitehtonisesti ja maisemallisesti korkeatasoisen kokonaisuuden.

Kuvat: Juho Haavisto

116–117 Urheilutalo ja Pohjolanrinteen koulu

Urheilupuiston
kokonaisuus

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: Rakennusvuosi: 1967
Osoite:

116	**Urheilutalo**	**694-1-9006-9**	**Pohjolankatu 6**
117	**Pohjolanrinteen koulu**	**694-1-9006-8**	**Pohjolankatu 8**

Arkkitehti Raimo S. O. Valjakan suunnittelemat urheilutalo ja Pohjolanrinteen koulu valmistuivat urheilupuiston länsikulmaukseen vuonna 1967. Urheilutalo kuului alkuperäiseen urheilupuiston suunnitelmaan, joskin se oli sijoitettu suunnitelmassa eri paikkaan kuin toteutunut urheilutalo. Pohjolankadun ja harjun rinteen välissä vierekkäin sijaitsevat Urheilutalo ja Pohjolanrinteen koulu muodostavat arkkitehtonisesti ja maisemallisesti ehyen kokonaisuuden ja edustavat laadukasta 1960-luvun suunnittelua. Rakennusten julkisivuja hallitsevat tummat tiilipinnat. Urheilutalo on arvotettu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi osana Riihimäen urheilupuiston kokonaisuutta. Pohjolanrinteen koulu muodostaa RKY-alueella sijaitsevan paikallisesti merkittävän kohteen, jota tulee kohdella erottamattomana osana urheilupuistoa ja erityisesti urheilutalon lähiympäristöä.

117, Pohjolanrinteen koulu

118 Sako Oy:n teollisuusalue

SAKON KOKONAISUUDEN RAKENNUKSET

119 Tehdaspalvelurakennus
120 Esittelyrakennus
121 Hallintorakennus
122 Sako Oy:n Toimihenkilöiden Eläkesäätiön kerrostalot
123 Sako Oy:n johtajan asuintalo, Uramontie

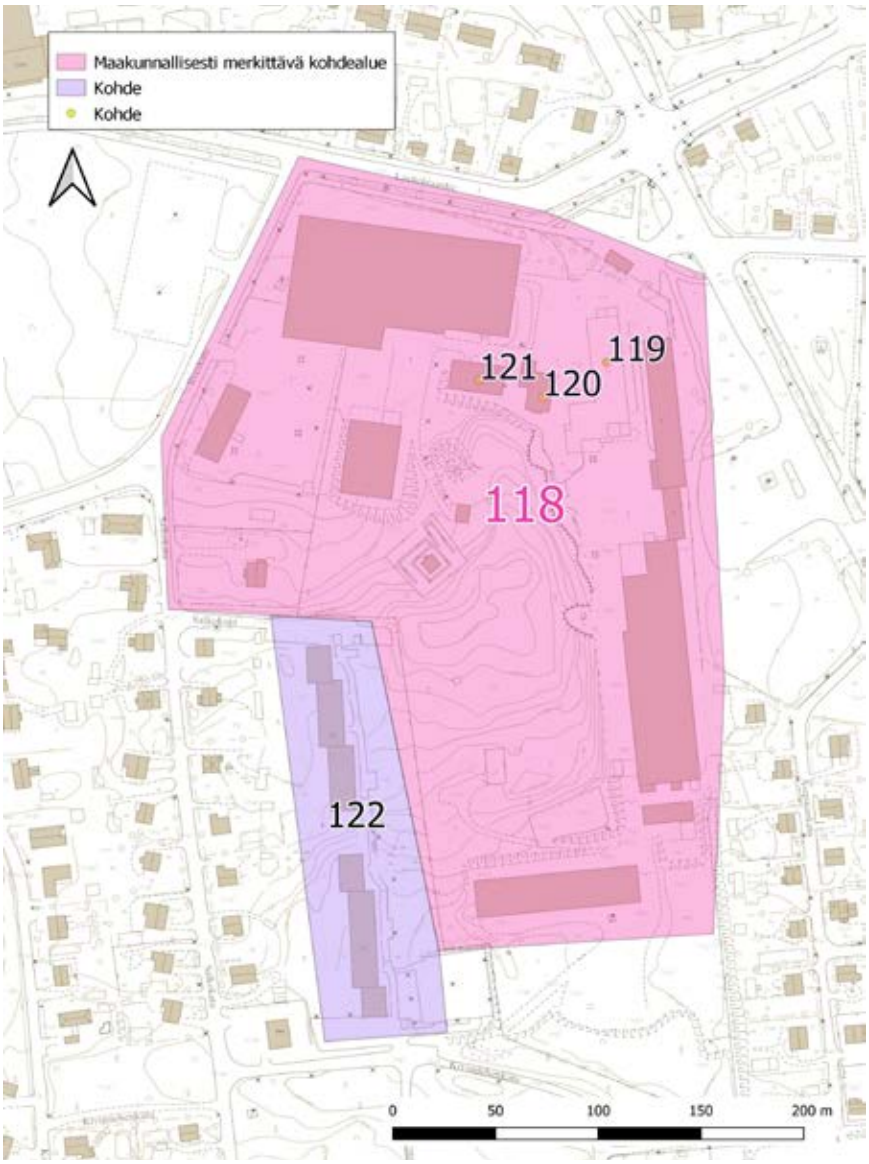

Arvo: MRKY/ paikallinen

Sako Oy:n tehdasrakennukset
ovat osa laajempaa Lasitehtaantien varren vanhaa tehdaskeskittymää. Sakon alue on ollut tehdaskäytössä aina 1900-luvun alusta alkaen, jolloin alueella toimi mm. tervatehdas. Alue siirtyi Oy Suomen Ampumatarviketehdas AB:n omistukseen vuonna 1919 ja edelleen vuonna 1927 Suojeluskuntain Ase- ja Konepajaosakeyhtiön käyttöön. Valtion Pukutehdas oli Sakon vuokralaisena vuosina 1931—1954. Tiloissa on toiminut sodan jälkeen myös Suomen Punainen Risti ja Nokia Oy. Lisäksi alueella on harjoitettu mm. tekstiilikoneiden valmistusta. Vuodesta 2000 Sako Oy on kuulunut Beretta-konsernin omistukseen ja Riihimäen tehtaalla valmistetaan metsästysaseita.

Sakon teollisuusalue on maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö, jolla on ollut vaikutusta myös ympäröivien alueiden asutuksen muodostumiseen. Tehdasalueen arvokkaat rakennukset suojeltiin asemakaavamuutoksella vuonna 1997. Sakon alueen kaakkoiskulmalla sijaitsevat teollisuushistoriaan liittyvät kivirakenteet (luonnonkivirakenteet, ampuvallit ja niiden suojamuurit) on myös merkitty asemakaavassa säilytettäviksi.

Sakon rakennuttamat kerrostalot 1960-luvulta ja kauempana alueesta sijaitseva entinen johtajan asuintalo täydentävät paikallisesti merkittävinä kohteina Sakon alueen kokonaisuutta.

119–120 Tehdaspalvelurakennus ja esittelyrakennus

Sako Oy:n kokonaisuus

119. Tehdaspalvelurakennus. Kuva: Hämeen liitto, Juho Haavisto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-11-1123-5 Rakennusvuosi: 1913-1931
Osoite:

119. Tehdaspalvelurakennus sr-2
Vuonna 1913 valmistunut tehdaspalvelurakennus on Sakon alueen rakennuksista vanhin. Rakennusta on laajennettu 1931. Vanha tehdas on kolmikerroksinen, valkeaksi kalkittu tiilirakennus, jonka tunnuspiirteenä on Sako-kyltein varustettu torni. Tehdasrakennus entisöitiin 2010-luvun loppupuolella perusteellisesti.

220. Esittelyrakennus sr-2
Vuonna 1922 valmistunut esittelyrakennus toimii nykyisin näyttelytilana. Matala rakennus sijoittuu tehdasalueella sitä korkeampien tehdaspalvelu- ja hallintorakennuksen väliin.

121 Hallintorakennus

Sako Oy:n
kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-11-1123-5 Rakennusvuosi: 1941
Osoite:

221. Hallintorakennus sr-1
Vuonna 1941 valmistunut hallintorakennus on Sakon rakennuksista rakennushistoriallisesti arvokkain. Rakennuksen on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Lappi-Seppälä & Martas. Suorakaiteen muotoinen, kaksikerroksinen rakennus on rapattu vaaleaksi ja siinä on aumakatto.

122 Sako Oy:n Toimihenkilöiden Eläkesäätiön kerrostalot

Sako Oy:n kokonaisuus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-11-1124-1 Rakennusvuosi: 1965
Osoite: Kivimiehenkatu 6

Oy Sako Ab:n Toimihenkilöiden Eläkesäätiö s.r:n rakennuttama asuinrakennusryhmä on valmistunut vuonna 1965. Alun perin kaksi kerrostaloa ja autohallin käsittäneen kokonaisuuden on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Vahtera & Heino. Autohalli on sittemmin purettu. Kolmikerroksiset, nivelletyt kerrostalot on sijoitettu rinteeseen maiseman muotoja mukaillen. Rakennusten julkisivuissa on käytetty betonia ja punatiiltä, kattomuotona on loiva pulpetti.

Kerrostalot sijaitsevat välittömästi Sako Oy:n maakunnallisesti arvokkaan alueen länsipuolella ja täydentävät paikallisesti merkittävänä kohteena Sakon kokonaisuutta. Kerrostalojen pihat ja pysäköintialueet sijaitsevat osittain Sako Oy:n omistamalla maalla.

123 Sako Oy:n johtajan asuintalo

Sako Oy:n kokonaisuus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-1-9014-5 Rakennusvuosi: 1920-luku, 1944
Osoite: Uramontie 18

Entinen Sakon johtajan asuintalo sijaitsee hieman kauempana Sakon muusta kokonaisuudesta. Rakennus on tiettävästi 1920-luvulta, mutta saanut nykyisen asunsa vuoden 1944 muutoksessa, jonka suunnitteli arkkitehti Bertel Strömmer. Rinteeseen sijoittuva rakennus on perustettu luonnonkivisokkelin ja tiilimuurin päälle. Rakennuksessa on vaaleankeltainen pystyverhous ja komea lasierkkeri, jonka päällä on parveke.

124 Paloheimonkadun katunäkymä

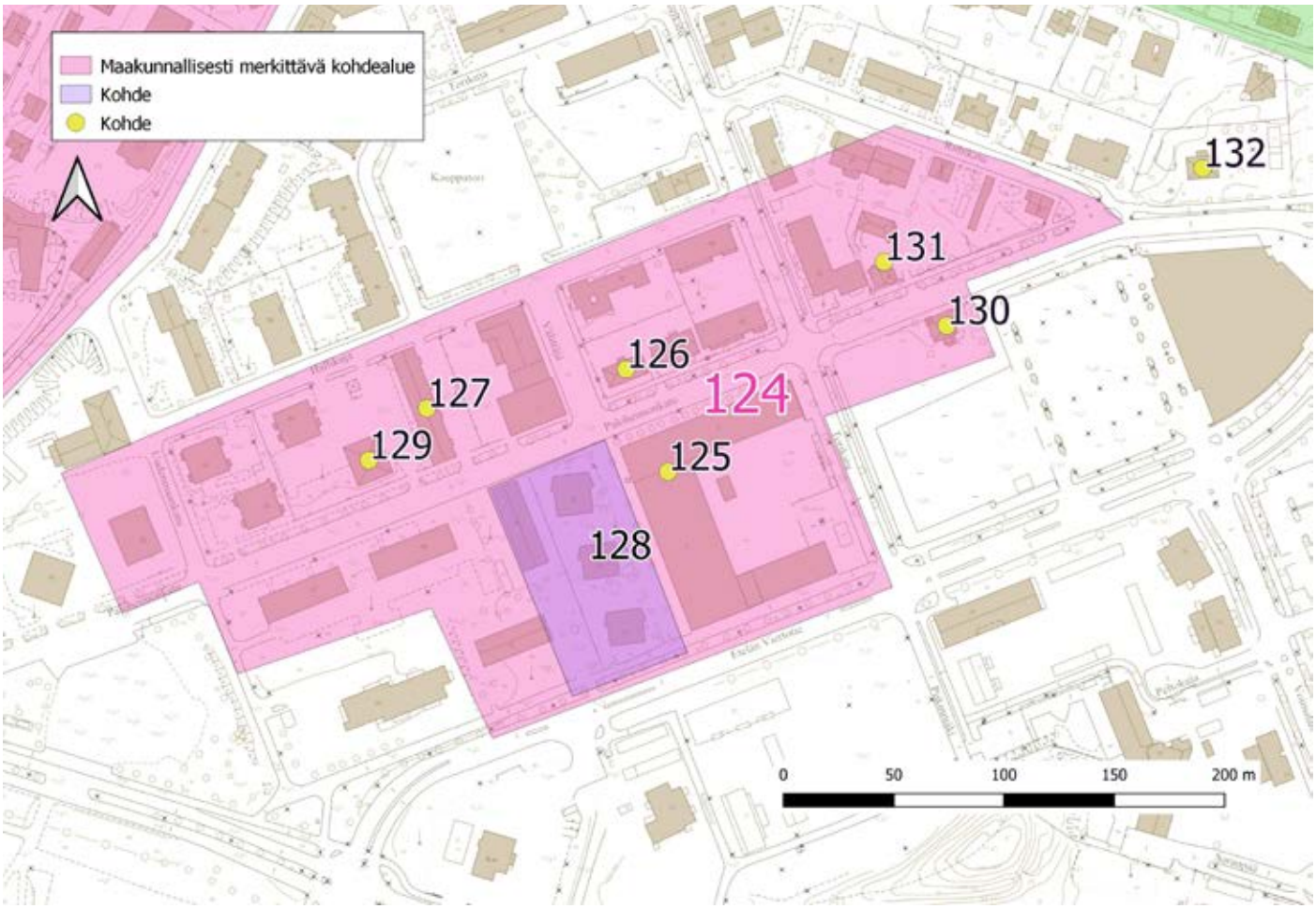

Arvo: MRKY

Paloheimonkadulla on säilynyt mielenkiintoinen kooste eri aikakausien arkkitehtuuria 1800-luvun lopusta 1960-luvulle. Paloheimonkatu on maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö.

PALOHEIMONKADUN KOKONAISUUDEN RAKENNUKSET

125 Autolan talo, Torikatu 9, 1962
126 ”Pomolinna”, Riihimäen Saha Oy:n työnjohdon asuntoja, slma 1941
127 ”Nälkälinna”, Riihimäen Saha Oy:n työväen asuintalo, slma 1946
128 ”Pistetalot”, kolmen vuokratalon kokonaisuus, slma 1949
129 ”Pengertalo”, Paloheimonkatu 27, slma 1954
130 Paloheimonkatu 18, 1911
131 Paloheimonkatu 15, asuinrakennus 1880-luku, piharakennus (leipomo) 1950-luku
132 Paloheimonkatu 9, ”Tottila”, 1922

125 Autolan talo

Paloheimonkadun kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-4-9012-7 Rakennusvuosi: 1962
Osoite: Torikatu 9

Autolan talo vuodelta 1962 on edustava esimerkki modernin teräs-lasiarkkitehtuurin ihanteista, jonka esikuvat löytyvät Mies van der Rohen arkkitehtuurista. Rakennus on sisätiloiltaan avara, pilari-palkkijärjestelmällä toteutettu puhdas liikerakennus. Rakennuksen on suunnitellut Arkkitehti-toimisto Marjatta ja Martti Jaatinen. Rakennusta on laajennettu useaan otteeseen. Rakennuksen pohjoissiipi Paloheimonkadun varressa sekä läntinen julkisivu lasitiilineen ja piippuineen ovat rakennuksen olennaisimmat piirteet, jotka tulisi säilyttää myöhempien muutosten yhteydessä.

126 Pomolinna

Paloheimonkadun kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-4-9015-1 Rakennusvuosi: 1940-luku
Osoite: Paloheimonkatu 21

Riihimäen Saha Oy rakennutti 1940-luvulla asuinkerrostaloja työntekijöilleen Paloheimonkadun varrelle. Työnjohdolle tarkoitetun asuintalon, ns Pomolinnan, suunnitelmat ovat vuodelta 1941 ja arkkitehti Jarl Eklundin laatimat. Kolmikerroksinen, vaaleaksi rapattu rakennus sijoittuu Paloheimonkadun ja Välittäjän kulmaan. Aumakattoisen rakennuksen kadunpuolen julkisivua määrittävät tasaisiin riveihin sijoitetut, tasakokoiset ikkunat. Pihan puolella rakennuksessa on ulkoneva porraskäytävä tuuletusparvekkeineen ja ikkunoiden koossa on vaihtelua.

127 Nälkälinna

Paloheimonkadun kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-4-9013-5 Rakennusvuosi: 1940-luku
Osoite: Hallikuja 8

Riihimäen Saha Oy rakennutti 1940-luvulla asuinkerrostaloja työntekijöilleen Paloheimonkadun varrelle. Työväen asuintalo, ns. Nälkälinna, on rakennettu arkkitehti Viljo Rewellin vuonna 1946 laatimien piirustusten mukaan. Pitkässä, Paloheimonkadun ja Hallikujan väliin poikittain sijoittuvassa rakennuksessa on kolme kerrosta, harjakatto ja vaaleaksi rapatut julkisivut. Korkeahko sokkeli on verhottu liuskekivellä. Alkuperäiselle tyylille vieraat parvekkeet on lisätty rakennukseen vuonna 1985.

128 Pistetalot

Paloheimonkadun kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-4-9011-6, 694-4-9011-7
Osoite: Paloheimonkatu 28

Rakennusvuosi: 1940-1950-lukujen vaihde

Kolmen vuokratalon kokonaisuus, ns. Pistetalot Paloheimonkatu 28:ssa edustaa laadukasta asuntosuunnittelua 1940-luvun lopulta. Rakennukset on suunnitellut arkkitehti Ole Gripenberg vuonna 1949. Kolmikerroksiset, harjakattoiset rakennukset sijaitsevat jonossa vinoittain katulinjaan nähden. Rakennusten molemmissa päissä olevat kolmionmalliset erkkerit luovat hienoja tilaratkaisuja päätyasuntoihin. Rakennusten julkisivut on rapattu keltaiseksi. Pistetalot muodostavat vieressä sijaitsevan, myös kolmikerroksisen ja keltaiseksi rapatun Paloheimonkatu 30:n kanssa arkkitehtonisesti ja kaupunkikuvallisesti ehjän kokonaisuuden.

Pistetaloja vastapäätä sijaitseva kauppa-rakennus edustaa KK:n puhdaspiirteistä myymäläarkkitehtuuria 1960-luvulta.

129 Pengertalo

Paloheimonkadun kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-4-9013-9
Osoite: Paloheimonkatu 27

Rakennusvuosi: 1950-luku

Pengertalona tunnetun asuinkerrostalon on suunnitellut arkkitehti Veli Valorinta vuonna 1954. Rakennus on kolmikerroksinen ja pohjamuodoltaan lähes neliö. Rakennuksessa on aumakatto ja ikkunanauhalla varustettu kattolyhty. Paloheimonkadun puoleisissa kulmissa on sisäänvedetyt parvekkeet.

130 Paloheimonkatu 18

Paloheimonkadun kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-4-424-3 Rakennusvuosi: 1911
Osoite: Paloheimonkatu 18

Riihimäen ensimmäinen betonivaluna tehty talo, ns. Jugendtalo, rakennettiin Paloheimonkatu 18:aan vuonna 1911. Rakennus edustaa puhtainta jugendtyyliä Riihimäellä ja on hyvin varhainen betoni-rakentamisena toteutettu rakennus koko maassa. Rakennuksen rakensi ja todennäköisesti myös suunnitteli rakennusmestari I. Viktor Laine. Talo oli Laineen perheen hallussa 1948 saakka, jolloin se siirtyi TUL:n Hämeen piirin haltuun. Vuodesta 1964 saakka talo on ollut ainakin osittain asuinkäytössä. Rakennus pihapiireineen on ulkonäköön vaikuttavien muutosten osalta asemakaavalla suojeltu.

131 Paloheimonkatu 15

Arvo: paikallinen, MR-KY-alueella Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-4-9003-6 Rakennusvuosi: 1880-luku, 1950-luku
Osoite: Paloheimonkatu 15

Talon rakennuttivat todennäköisesti jo 1888 veturinkuljettaja Adrian Liljeroos ja hänen vaimonsa Cecilia. Rakennusmestarina toimi itseoppinut mutta osaava ammattimies Eskola. Talon kadunpuoleisessa seinässä oleva kaareva ulkonema lienee ollut Eskolan rakentamiinsa taloihin mielellään jättämä ”Eskolan puumerkki”, jonka avulla saatiin myös enemmän valoa huoneeseen. 1945 talon tonttiin ostettiin 100 m2 lisää maata Riihimäen Saha Oy:ltä. Tontti oli ennestään 896,6 m2 laajuinen. Vuonna 1952 Riihimäelle Jyväskylästä tullut leipuri Albin Rikberg osti 1954 kiinteistön perikunnalta ja rakensi tontille rapatun leipomorakennuksen, joka toimii nykyisin piharakennuksena. Jugend-tyylisessä päärakennuksessa on monimuotoinen katto ja vaalea ulkovuoraus. Julkisivut on jaettu listoilla osiin, joissa vuorilautojen suunta vaihtelee.

Paloheimonkatu 15:n puurakennus muodostaa kadun toisella puolella sijaitsevan Paloheimonkatu 18 betonirakennuksen kanssa hienon jugend-kokonaisuuden. Paloheimonkatu 15 ei sisälly Paloheimonkadun MRKY-kuvaukseen, mutta sitä tulee kohdella erottamattomana osana arvokasta katunäkymää.

132 Tottila

Paloheimonkadun kokonaisuus

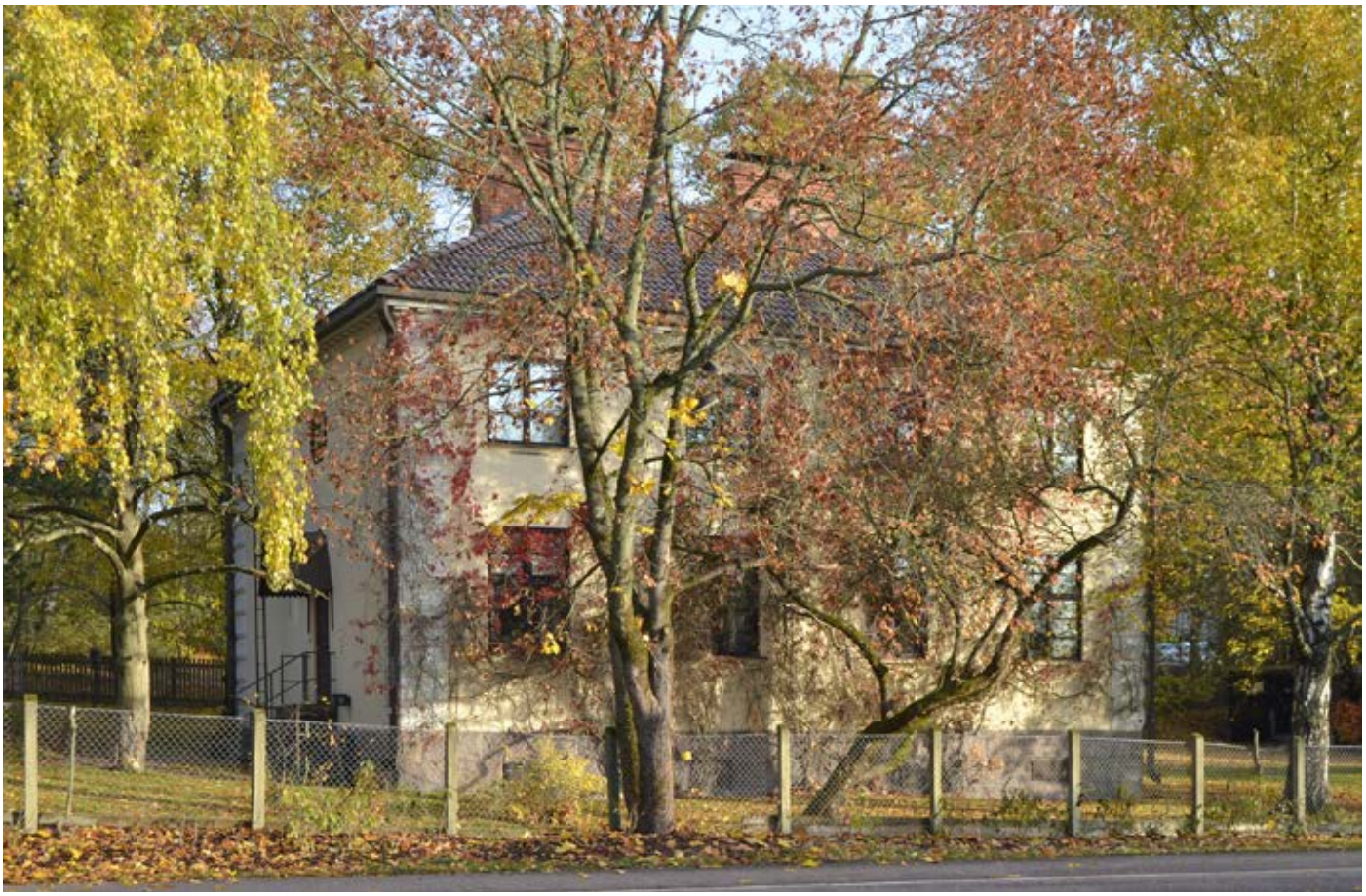

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-4-9001-12 Rakennusvuosi: 1922
Osoite: Paloheimonkatu 9

Paloheimonkatu 9, Tottila, on kaksikerroksinen, aumakattoinen asuintalo. Sen rakennutti 1921—22 eläinlääkäri Torsten Nyberg arkkitehti Uno Sjöholmin piirustusten mukaan. Rakennus tehtiin tuolloin uudella menetelmällä, ns. silandabetonista. Seinät on tehty kahdesta 5 cm:n paksuisesta betonilevystä, joiden välissä on tervapahvien väliin litistetty turvekerros. Tyyliltään rakennus lähestyy 1920-luvun klassismia. Seinäpinnat ovat sileitä ja muurimaisia. Rakennus ja sen sijoittuminen silloiseen maisemaan ovat muistuma italialaisesta villasta. Rakennus on asuinkäytössä. Tottilan aasialaisia vaikutteita henkivän piharakennuksen on suunnitellut arkkitehti Tuulikki Teivaala. Rakennus valmistui vuonna 1975.

Tottila puistomaisine pihapiireineen jää Paloheimonkadun MRKY-alueen rajauksen ulkopuolelle, mutta sitä tulisi kohdella osana maakunnallisesti arvokasta katunäkymää.

133 Temppelikadun katunäkymä

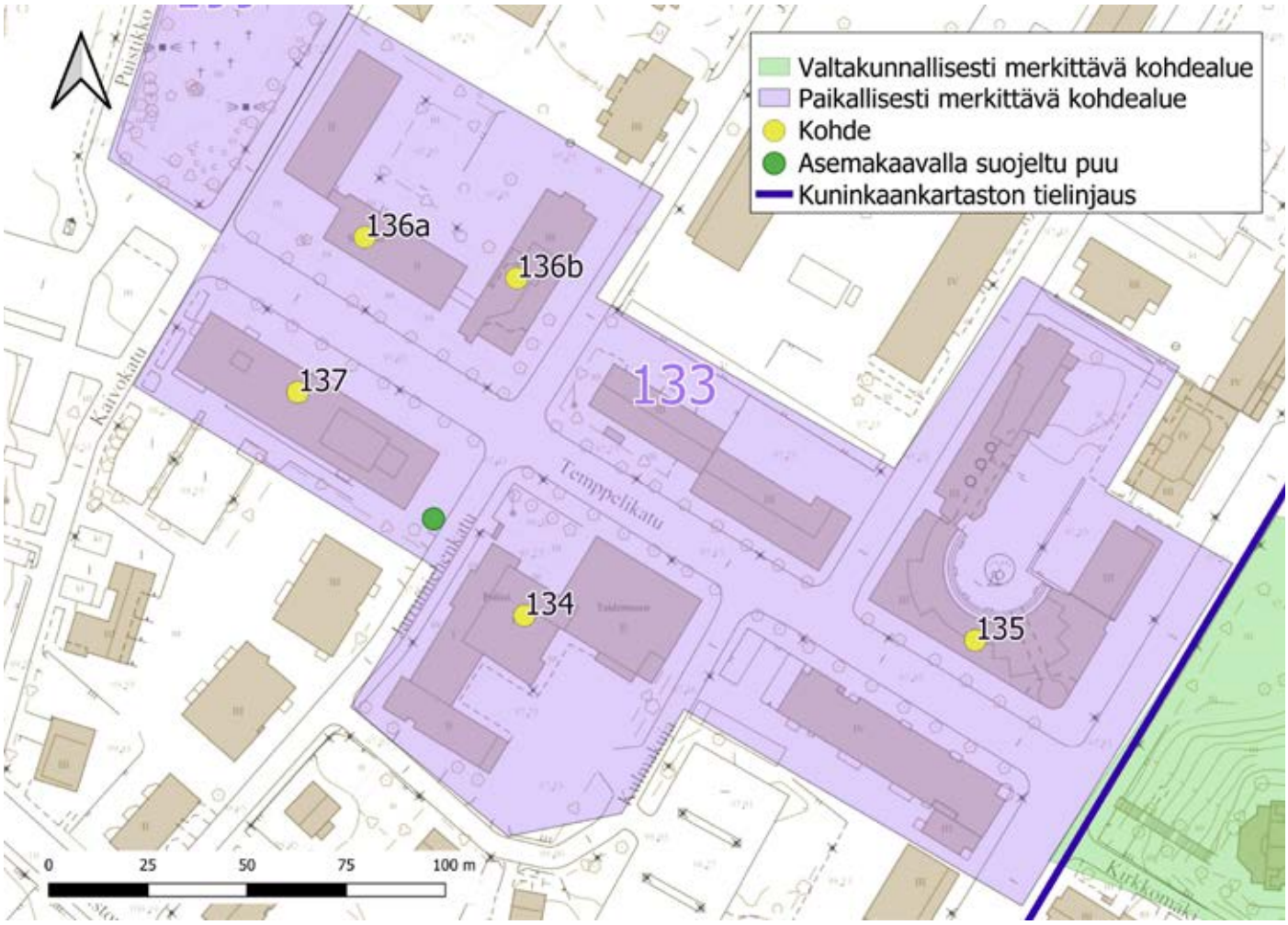

Arvo: MRKY/ paikallinen

Temppelikatu johtaa keskuskirkolta sankarihaudoille. Kadun rakennuskannassa ovat edustettuina 1960-luvun rakentaminen ja 1980—1990-lukujen postmoderni arkkitehtuuri. Valtion virastotalo, nykyinen Riihimäen taidemuseo, sekä entinen Kunnallistietotalo Hämeenkatu 10:ssä on arvotettu maakunnallisesti merkittäviksi rakennetun kulttuuriympäristön kohteiksi. Temppelikadun matalahko, pääosin kolmikerroksinen rakennuskanta rajaa katua ja luo miellyttävää, ihmisen mittakaavaista katutilaa. Kadun varret on istutettu koko kadun matkalta lehmuksilla, ja puustolla on merkittävä asema katukuvassa. Jarrumiehenkadun ja Temppelikadun kulmassa sijaitseva suuri lehtikuusi on asemakaavassa merkitty säilytettäväksi.

TEMPPELIKADUN KOKONAISUUDEN RAKENNUKSET

134	**Valtion virastotalo, Taidemuseo, 1963**	**MRKY**
135	**Hämeenkatu 10, ent. Kunnallistietotalo, 1984**	**MRKY**
136a	**Seurakunnan asuin- ja virastotalo, 1964**	
136b	**Seurakunnan asuin- ja virastotalon laajennus, kansaneläkelaitos 1988**	
137	**Temppelikatu 10, 1991**	

134 Valtion virastotalo, Taidemuseo

Temppelikadun kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-3-9005-1 Rakennusvuosi: 1963
Osoite: Temppelikatu 8

Valtion virastotalo Temppelikatu 8:aan valmistui vuonna 1963. Se on arkkitehtien Marjatta ja Martti Jaatisen suunnittelema. Osa virastotalosta on muutettu taidemuseoksi Arkkitehtitoimisto Mikko Jaatisen suunnitelmien mukaan 1994—1995. Rakennus koostuu useammasta toisiinsa liittyvästä neliön tai suorakaiteen muotoisesta osasta. Suurimmaksi osaksi matalahkoa, yksi- tai kaksikerroksista rakennusmassaa ryhdittää keskelle sijoittuva nelikerroksinen osa. Rakennuksen julkisivua hallitsevat vaakasuuntaiset ikkunanauhat, vaakasuuntaiset valkoiset levypinnat ja pystysuuntaiset tummat tiilipinnat.

135 Hämeenkatu 10, ent. Kunnallistiedon talo

Temppelikadun kokonaisuus

Kuva: Hämeen liitto, Juho Haavisto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-3-9001-23 Rakennusvuosi: 1940-luku
Osoite: Hämeenkatu 10

Vuonna 1984 valmistuneen Kunnallistietotalon suunnittelivat arkkitehdit Kaarina Löfström ja Matti K. Mäkinen 1982. Vuonna 1991 valmistuneen Junailijankadun laajennusosan suunnittelusta Löfström vastasi yksin. Talon ulkomuotoa ja massiivisuutta selittää pitkälti rakennuksen tilaaja ja tuleva käyttötarkoitus. Kunnallistieto Oy oli Suomen 300 kunnan vuonna 1972 perustama kuntien tietopalveluihin erikoistunut yritys. Kunnallistieto muuttui myöhemmin KT-tietokeskukseksi ja nimi vaihtui 1997 Nova Group Oyj:ksi. Vuodesta 2008 lähtien yritys oli Logica Suomi Oy, joka muuttui yrityskauppojen seurauksena CGI Suomi Oy:ksi vuonna 2012. Suomessa talouskasvu oli 1980-luvulla voimakasta ja yrityksillä oli mahdollisuuksia investoida suuriakin summia esimerkiksi uusien toimipisteiden rakentamiseen. Riihimäen Kunnallistiedontalo on tehty mahdollisimman näyttäväksi ja viimeistellyksi, ja se on valmistettu laadukkaista materiaaleista: rakennuksen materiaaleina on käytetty perinteistä punatiiltä, ikkunanpuitteissa puuta sekä sisäpihalla lasia ja peltiä. Kulmatornin ja kattorakenteiden tiilet ovat Alvar Aallon 1950-luvulla Kulttuuritaloa varten suunnittelemaa kaarevaa erikoistiiltä.

Postmodernistinen rakennus edustaa aikansa kunnianhimoista suunnittelua ja on arvotettu maakunnallisesti merkittäväksi rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi. Rakennuksessa päähuomio on keskitetty rakennuksen kulmaan, jossa sijaitsee katseen vangitseva pyöreä porrastorni. Rakennuksen muurimaisten seinien sisäpuolelle kätkeytyy valoisa sisäpiha, jossa sijaitsee suihkukaivon keskellä Veikko Eskolinin Tiedon puu -niminen kineettinen veistos.

136 Seurakunnan asuin- ja virastotalo, kansaneläkelaitos

Temppelikadun kokonaisuus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-3-9017-20 Rakennusvuosi: 1964, 1988
Osoite: Temppelikatu 9-11

Riihimäen seurakunnan väkiluvun kasvaessa 1960-luvulle tultaessa kasvoi myös tilojen tarve. Aiemmin Murtokatu 1:ssä sijainneet seurakuntatalon yleiset tilat olivat tulleet epätarkoituksenmukaisiksi. Seurakunta päätti rakennusohjelmassaan sijoittaa seurakuntakodin Kirkkopuistoon, ja virastot ja asunnot Temppelikadun varrelle. Suunnittelusta järjestettiin 1962 kolmen arkkitehdin kutsukilpailu, jonka voitti Erkko Virkkunen. Temppelikadun virasto- ja asuintalo (136a) valmistui vuonna 1964 Temppelikadun ja Puistikon kulmaan. Rakennus koostuu kahdesta suorakaiteen muotoisesta, kolmikerroksisesta osasta, joista toinen sijoittuu Puistikon, toinen Temppelikadun suuntaisesti. Rakennusosien välissä on yhdyskäytävä. Valkoisia tiilijulkisivuja rytmittävät vaakasuuntaiset ikkunanauhat. Puitteet ovat tumman punaruskeat. Ensimmäinen kerros on sisäänvedetty.

Rakennuksen peruskorjaus ja laajennus (136b) valmistui vuonna 1988 arkkitehti Harri Hietasen suunnitelmien mukaan. Suorakaiteen muotoinen, kolmikerroksinen laajennusosa sijoittuu Jarrumiehenkadun suuntaisesti pääty Temppelikadulle päin. Laajennus on yhdyskäytävällä yhteydessä alkuperäiseen rakennukseen. Julkisivumateriaalina on käytetty vaaleaa laattaa. Seurakunnan asuin- ja virastotalo ja kansaneläkelaitos muodostavat yhdessä paikallisesti merkittävän kohteen, jossa yhdistyvät 1960-luvun virastorakentaminen ja 1980-luvun postmoderni arkkitehtuuri.

137 Temppelikatu 10

Temppelikadun kokonaisuus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-3-9009-13 Rakennusvuosi: 1991
Osoite: Temppelikatu 10

Kiinteistö Oy Riihimäen Temppelikatu 10 on valmistunut vuonna 1991. Rakennuksen on suunnitellut 1990 Ksoy-Arkkitehtuuritoimisto Karvala Silvennoinen Koskinen Tampereelta. Kolmikerroksinen, pitkän suorakaiteen muotoinen rakennus sijaitsee Temppelikadun suuntaisesti vastapäätä seurakunnan asuin- ja virastotaloa. Rakennuksessa on postmodernille arkkitehtuurille tyypilliseen tapaan yhdistelty leikkisästi erilaisia elementtejä, mm. ikkunoiden koko ja muoto ja julkisivun väritys vaihtelevat. Ensimmäisen kerroksen julkisivussa on käytetty pastellisävyisiä mosaiikkilaattoja, kahden ylimmän kerroksen julkisivut ovat väriltään valkeat. Rakennuksen sisäänkäyntien edessä on pastellinsinisten kulmikkaiden pylväiden kannattelemat katokset.

138 Kalevankadun koulut ja kaupungintalo

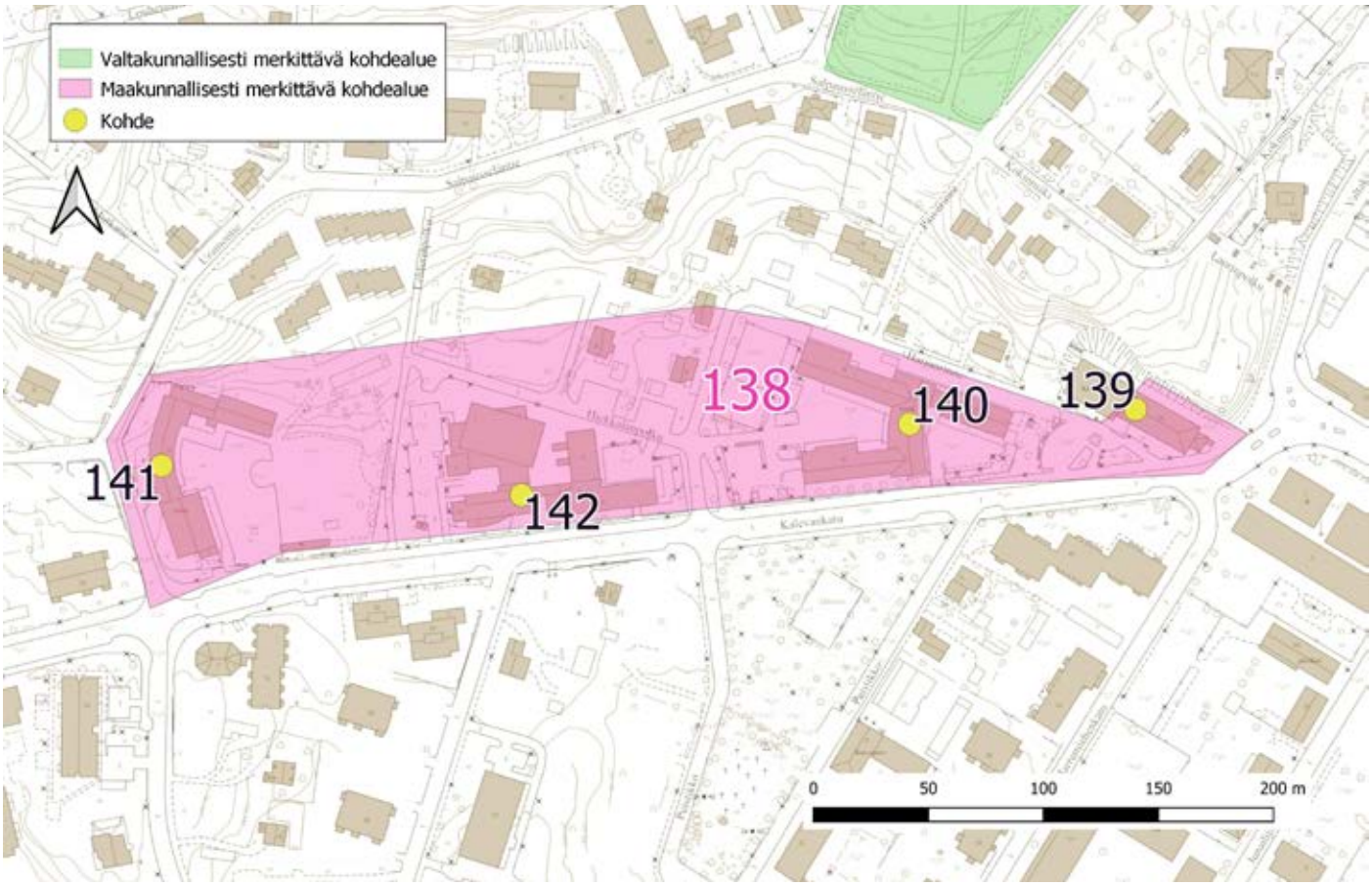

Arvo: MRKY

Kalevankadun varteen rakentui 1940—1960-lukujen aikana kerroksellinen, arkkitehtuuriltaan tasokas koulu- ja hallintorakennusten rivi. Kokonaisuus on maakunnallisesti merkittävä.

KALEVANKADUN KOKONAISUUDEN RAKENNUKSET

139 Kaupungin virastotalo (vanha osa) 1948
140 Harjunrinteen koulu, 1950
141 Karan koulu, 1954
142 Kauppaoppilaitos, slma 1963

139 Kaupungintalo

Kalevankadun kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-1-9016-18 Rakennusvuosi: 1948
Osoite: Kalevankatu 1

Kaupungintalon vanhempi osa valmistui kauppalan virastotaloksi vuonna 1948. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Veli Valorinta. Kolmikerroksisen, pitkänomaisen rakennuksen pääty kiviporrastettuine sisäänkäynteineen sijoittuu Kalevankadun reunaan lähelle Valtakadun risteystä. Päätyyn tehtiin alkuun kauppalankirjastolle varta vasten suunnitellut tilat, jotka olivat niin onnistuneet, että valtakunnallisestikin puhuttiin Riihimäen mallikirjastosta. Kirjasto muutti muualle vuonna 1965 ja tilat saatiin hallintokäyttöön.

Kaupungintalo on rakennettu jälleenrakennuskaudella, jolloin rakentamisen pääpaino oli asuntotuotannossa. Rakennuksen julkisivuissa näkyvätkin ajanjakson materiaalipulasta seuranneet piirteet. Edellisellä vuosikymmenellä vaikuttaneen funktionalismin tyypillisistä nauhaikkunoista ja tasakatosta oli luovuttu lasin ja bitumin puutteen vuoksi. Julkisivussa on huolellisesti detaljoituja yksityiskohtia mm. sisäänkäynnin yhteydessä. Rakennuksen sisätiloissa on nähtävissä ajalle tyypillisiä yksityiskohtia, kuten vaneripanelointia, mosaiikkibetonilattiaa, porrashuoneiden kiillotetusta koivusta tehtyjä käsijohtimia ja lasiaukollisia puuovia. 1940-luvulle tyypillisesti sisustuksessa suosittiin kotimaisia rakennusmateriaaleja. Entisessä valtuustosalissa on parhaiten nähtävissä rakennusajankohdan julkisen rakennuksen sisustusarkkitehtuuri, jossa materiaalien lisäksi ovat säilyneet huonekalut ja valaisimet. Kattovalaisimet on mahdollisesti suunnitellut Paavo Tynell, jonka tuotantoon kuuluivat erityisesti rei’itetystä messingistä tehdyt valaisimet. Entisessä kirjastosalissa olevat pyöreäkupuiset valaisimet ovat mahdollisesti Riihimäen Lasi Oy:n Kauklahden lasitehtaan tuotantoa.

Riihimäen kaupungintalo edustaa jälleenrakennuskauden virastotalona harvinaista rakennustyyppiä. Rakennus on säilyttänyt sekä julkisivuiltaan että sisätiloiltaan erittäin hyvin alkuperäiset piirteensä ja muodostaa arvokkaan rakennuskokonaisuuden, johon kuuluvat myös kiinteät kalusteet ja valaisimet.

140 Harjunrinteen koulu

Kalevankadun kokonaisuus

Kuva: Hämeen liitto, Kristian Tuomainen

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-1-9011-2 Rakennusvuosi: 1950
Osoite: Kalevankatu 3

Harjunrinteen koulurakennus valmistui jatkokouluksi vuonna 1950. Sen suunnitteli arkkitehti Georg Jägerroos. Oppivelvollisuuslain toimeenpano edellytti jatkokoulun perustamista Riihimäelle vuonna 1930 pelkän kansakoulun varaan jääneitä varten. Jatkokoulu toimi ensin hajautettuna Pohjoisella ja Eteläisellä kansakoululla. Harjunrinteen koulutalossa toimi jatkokoulun lisäksi apukoulu ja kansakoululuokkia. Vuodesta 1957 jatkokoulun korvasi suoraan ammattiin valmentava kansalaiskoulu, jossa oli puu-, käsityö-, kotitalous- ja kauppalinja. Peruskoulu-uudistuksen myötä Harjunrinteestä tuli yläaste 1976, nykyisin se on yläkoulu. Harjunrinteen koulu on kulmikkaan h-kirjaimen muotoinen, keltaiseksi rapattu kolmikerroksinen rakennus. Se on edustava esimerkki aikakautensa koulusuunnittelusta.

141 Karan koulu

Kalevankadun kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus:694-1-121-1 Rakennusvuosi: 1956
Osoite: Kalevankatu 17-13

Rakennus valmistui vuonna 1956 Riihimäen 9-vuotiseksi tyttölyseoksi, ja sen suunnitteli arkkitehti Eeva Larkka. Uudenaikaisessa rakennuksessa oli erikoisluokkien lisäksi 17 normaaliluokkaa ja kirjasto lukusaleineen, kerhohuone, ruokala sekä erittäin tilava opetuskeittiö kodinhoitohuoneineen. Koulun perusti 1857 Charlotta Lydecken Sortavalassa ruotsinkielisenä tyttökouluna, joka tosin otti oppilaikseen myös poikia. Koulusta tuli Sortavalan suomalainen tyttökoulu vuonna 1904 ja sen yhteyteen perustettiin yliopistoon johtavat jatkoluokat 1908. Evakkomatkan myötä 1944 nimeksi tuli Riihimäen tyttölyseo.

Tyttölyseo toimi ensin Riihimäen lyseon (nyk. Riihimäen lukio) tiloissa, kunnes pääsi muuttamaan omaan koulutaloon. Karan yhteislyseoksi koulu muutettiin 1971. Peruskoulu-uudistuksen myötä vuonna 1976 lukioluokat yhdistettiin Riihimäen lukioon. Toimintaa jäi jatkamaan Karan yläaste, vuodesta 1994 nimeltään Karan koulu. Rakennus sijoittuu Kalevankadun ja Uramontien risteykseen. Rakennuksen pitkä sivu rajaa Uramontietä, koulupiha avautuu Kalevankadun suuntaan. Porrastetusti harjulle nousevaan rinteeseen sijoitetun nelikerroksisen, harjakattoisen rakennuksen julkisivut ovat punatiiltä. Rakennuksen siipien sijoittelussa ja keskiosan kaarevuudessa on samaa muotokieltä kuin Harjunrinteen koulussa. Peruskorjaus valmistui vuonna 2010 arkkitehdit Siistonen Oy:n suunnitelmin.

142 Kauppaoppilaitos

Kalevankadun kokonaisuus

Kuva: Hämeen liitto, Kristian Tuomainen

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-1-9019-6 Rakennusvuosi: 1960-luku
Osoite: Kalevankatu 5

Riihimäki, Hausjärvi ja Loppi muodostivat 1951 Riihimäen ammattioppilaitoskuntainliiton tarkoituksenaan perustaa ammatti- ja kauppakoulun yhdistävä oppilaitos, mutta koulut perustettiin lopulta erillisiksi. Arkkitehtien Marjatta ja Martti Jaatisen vuonna 1963 suunnittelema Kauppaoppilaitos valmistui Kalevankadun varteen. Rakennuksen laajennus valmistui vuonna 1989 arkkitehti Erkki Valovirran suunnitelmin. Modernismia edustava tiilirakennus on viimeisin Kalevankadun julkisten rakennusten sarjasta. Rakennus laajennuksineen on sijoitettu onnistuneesti pienelle tontille ja se edustaa modernismin parhaimmistoa Riihimäellä.

143 Hirsimäen eteläosan pientaloalue

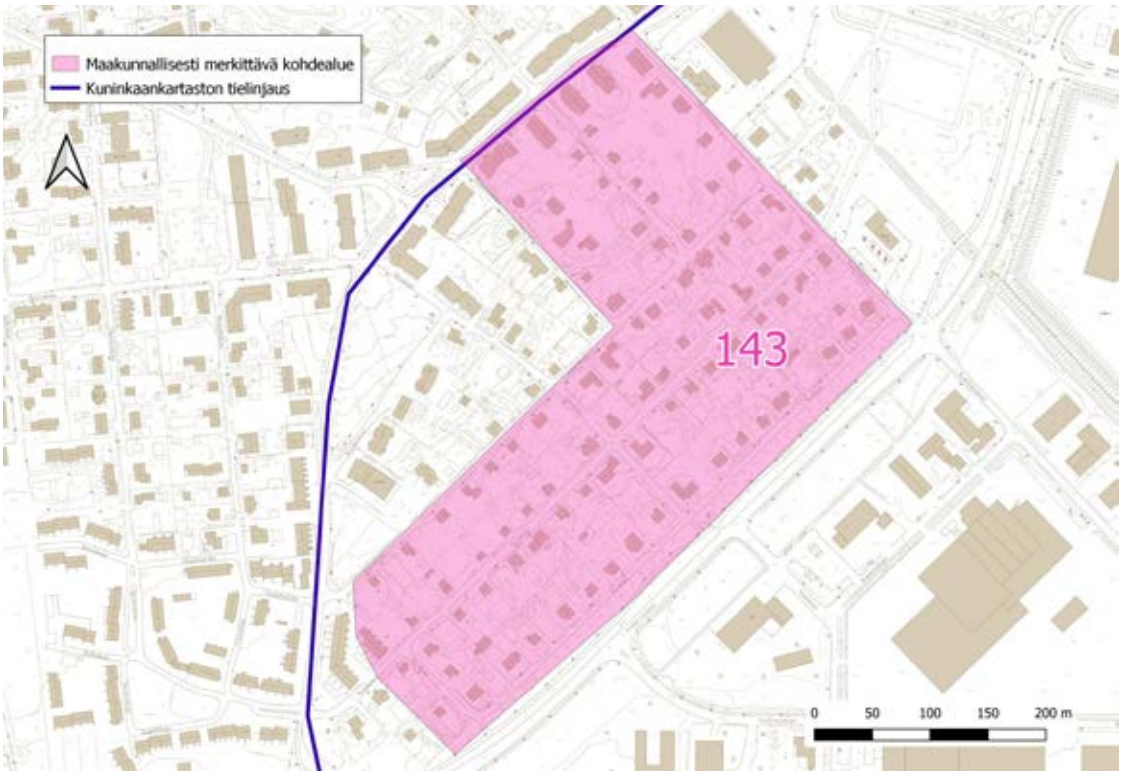

Arvo: MRKY

Hirsimäen vilkkain rakentuminen ajoittuu sotien jälkeiseen jälleenrakennuskauteen, mutta alueen eteläosa on rakentunut jo ennen sotia. Alueen asemakaava laadittiin 1951–53. Hirsimäen alueesta yhtenäisimpänä on säilynyt Lopentien ja Etelän Viertotien välinen alue, jossa Syrjäkatu ja Ajurinkatu edustavat Hirsimäen vanhinta yhtenäistä rakennuskantaa. Asuinrakennukset vaihtelevat pienistä ja vaatimattomista 1900-luvun alkupuolen taloista suurempiin ja muodoltaan monipuolisempiin, yksityiskohdissaan jopa klassisismia edustaviin rakennuksiin. Sivukadulla on jälleenrakennuskauden kaavan mukaan rytmitelty rivistö omakotitaloja, joista osa on harmaaksi rapattuja (useissa ikkunoiden ympärillä tiilidetaljointia) ja loput lautaverhoiltuja.

Kuva: Hämeen liitto, Juho Haavisto

144 Koivistonmäki, III kaupunginosa

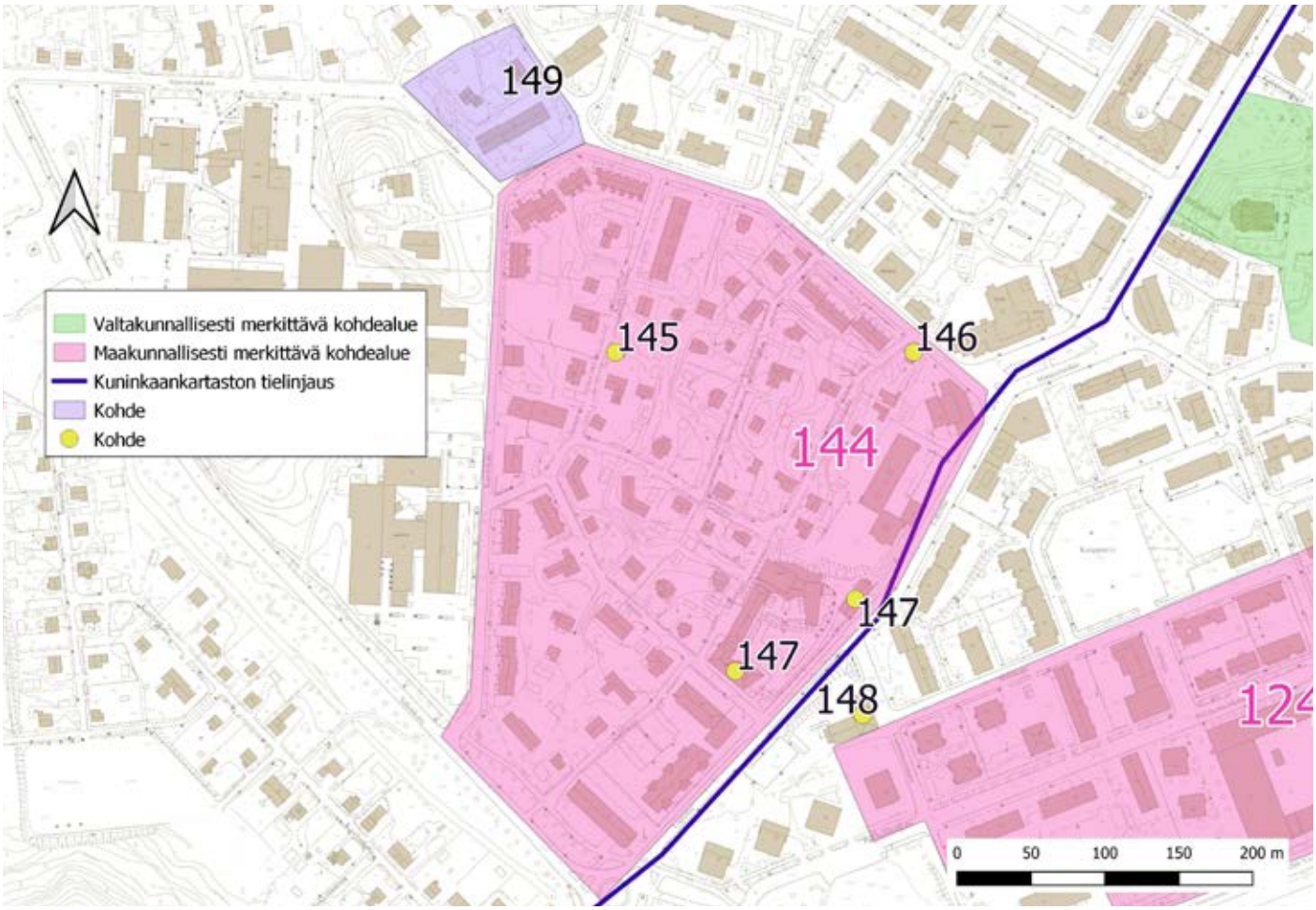

Arvo: MRKY

Rautatienpuiston jälkeen keskustaa lähin ehyt vanha pientalomiljöö löytyy Koivistonmäestä. Koiviston mökin (kohde 146) lisäksi laajempi asutus levittäytyi aseman tuntumasta Lopentien varteen vasta 1900-¬luvun vaihteessa. Alue rakentui pitkälti omavaltaisesti. Rakentajat käyttivät erilaisia kattomuotoja, ikkuna¬-aukkoja sekä katoksia ja lisäksi monenlaisia ulkorakennuksia. Vehreille pihoille tehtiin luonnonkivisiä pengerryksiä ja aitoja. Alueelle on myöhemmin rakennettu useita uudisrakennuksia, joista osa ympäristöönsä sopeutumattomia. Alueen alkuperäinen luonne mäellä mutkittelevine hiekkapintaisine teineen, vanhojen puutalojen muodostamine pihoineen ja tienvarren kiviaitoineen on kuitenkin yhä havaittavissa. Osa Koivistonmäestä on arvotettu maakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi.

KOIVISTONMÄEN RAKENNUSKOHTEET

145 Koivistonrinne 9, 1925, rkm. J. E.Valorinta
146 Koivistonkatu 4, Koiviston mökki, 1850-luku, ja Koivistonkatu 3, 1930-l.
147 Eteläinen koulu, 1932, 1958, 1997, opettajan asuinrakennus 1907
148 Nuorisotalo Monari, ent. makkaratehdas, 1946
149 Veturi-korttelin eteläosa

145 Koivistonrinne 9

Koivistonmäen kokonaisuus

Kuva: Hämeen liitto, Juho Haavisto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-3-307-3 Rakennusvuosi: 1920-luku
Osoite: Koivistonrinne 9

Yksi ulkomuodoltaan ja pihapiireineen säilynyt esimerkki Koivistonmäen 1900-luvun alkukymmenten pientaloista on Koivistonrinne 9, kolmen keittiön ja huoneen asuintalo, joka on pääosin rakennusmestari J. E. Valorinnan vuonna 1925 päivättyjen piirustusten mukaan toteutettu. Puolitoistakerroksinen rakennus sijoittuu aivan kadun reunaan ja rajaa sitä raittimaisesti. Rakennuksessa on jyrkkä harjakatto ja suuret, yhdeksänruutuiset ikkunat.

146 Koiviston mökki ja Koivistonkatu 3:n puutalo

Koivistonmäen kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus:
mökki 694-3-309-4, Koivistonkatu 3
694-3-9008-12
Osoite: Koivistokatu 4 ja 3

Rakennusvuosi: 1800-luvun puoliväli, 1930-luku

Koiviston mökki on tiettävästi vanhempi kuin Pietarin rata. Rakennusajankohdaksi on arveltu 1850-lukua, rakennustietorekisterin mukaan mökki on vuodelta 1848. Rakennuksesta käytetään joissain yhteyksissä myös nimitystä Koiviston torppa, mutta historialähteissä rakennusta ei mainita torppana koskaan. Todennäköisesti se on ollut mäkitupa tai itsellismökki. Kirkonkirjoista paikka löytyy vasta vuodelta 1864 Kivistö-nimisenä. Sotien aikaan myös vanha mökki sai pommituksista osansa. Rikki menneestä seinästä ilmeni, että vuorausaineena oli käytetty mm. tuohia. Rakennustapa todistaa osaltaan torpan rakennusajan varhaisuutta.

Koivistonkadun toisella puolella, vastapäätä Koiviston mökkiä sijaitsevan puutalon suunnitelmat vuodelta 1933 on allekirjoittanut Hj Numminen. Rakennus on säilynyt ulkoisesti alkuperäisessä asussaan. Harjakattoisessa rakennuksessa on pystysuuntainen saumarimavuoraus, leveät valkoiset räystäs- ja sokkelilistat ja valkoiset nurkkapilasterit. Koivistonkatu 3 ja Koiviston mökki muodostavat Koivistonmäen historiasta kertovan maisemakohdan Koivistonkadun varteen ja edustavat kaupunginosan alkuperäistä mökkiläis- ja pientaloasutusta. Koivistonkatu 3 jää MRKY-rajauksen ulkopuolelle, mutta sitä tulee kohdella osana maakunnallisesti arvokasta ympäristöä.

147 Eteläinen koulu

Koivistonmäen kokonaisuus

Koulurakennus vuodelta 1932. Kuva: Juho HaavistoLossultur,

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-3 ja sr-1

Kiinteistötunnus: 694-3-309-12
Osoite: Opintie 1

Rakennusvuosi: 1907, 1932, 1958, 1997

Riihimäen-Herajoen koulu aloitti toimintansa 18.8.1903. Arkkitehti Yrjö Sadeniemen mallipiirustusten pohjalta vuonna 1905 valmistunut koulurakennus kävi heti valmistuttuaan liian pieneksi, ja pian tarvittiin lisätilaa. Jo vuonna 1907 valmistui lisärakennus, jonka suunnitteli J. Emil Olander (myöhemmin Valorinta). Rakennuksessa oli erillinen voimistelusali ja käsityöluokka sekä asunto opettajalle. Vuodesta 1913 koulun nimi oli Eteläinen kansakoulu. Oppilaita oli tuolloin jo 170. Nykyisen päärakennuksen vanhin osa valmistui 1932, ja sen suunnitteli U.E. Mäkinen. Ensimmäinen laajennusosa valmistui 1958. Sen suunnitteli arkkitehti Martti Jaatinen. Peruskoulu-uudistuksen myötä 1976 koulu muuttui Eteläisen peruskoulun ala--asteeksi. Viimeisin, arkkitehti Harri Hietasen suunnittelema laajennus uusine liikunta- ja ruokailutiloineen valmistui 1997. Vanha, koulupihan keskellä sijainnut puinen koulurakennus vuodelta 1905 purettiin laajennuksen tieltä vuonna 1990.

Eteläinen koulu on kulttuurihistoriallisesti mielenkiintoinen eri-ikäisten koulurakennusten kokonaisuus. Koulun vanhimmat osat suojeltiin vuoden 1992 asemakaavamuutoksella. Vuoden 1907 puurakennus rajaa koulupihaa Lopentielle päin ja on siten kaupunkikuvallisesti hyvin merkittävä. Pitkänomaisen, harjakattoisen rakennuksen korkea sokkeli on tehty graniittiharkoista. Rakennuksessa on harjakatto, oranssinkeltainen vaakavuoraus ja koristeelliset, erikokoisiin ruutuihin jaetut ikkunat. Rakennus on suojeltu kulttuurihistoriallisesti ja kaupunkikuvallisesti arvokkaana rakennuksena (sr-1). Vuonna 1932 rakennettu koulun osa liittyy kiinteästi koko kaupungille hahmon antaneeseen Meurmanin asemakaavaan ja edustaa merkittävää klassistista rakennuskerrostumaa kaupungissa. Rakennus on kaksikerroksinen, aumakattoinen, valkeaksi rapattu rakennus, jonka Lopentien puoleinen viisto seinä kulkee alkuperäisen tontinrajan mukaan. Rakennus on suojeltu kaupunkikuvallisesti arvokkaana rakennuksena (sr-3).

147 Eteläinen koulu

Koivistonmäen kokonaisuus

Koulun laajennus vuodelta 1958. Kuva: Juho Haavisto

Koulurakennus vuodelta 1907, opettajan asuinrakennus

148 Nuorisotalo Monari

Koivistonmäen kokonaisuus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-4-401-1
Osoite: Uudenmaankatu 1

Rakennusvuosi: 1946

J. F. Gröönroosin makkaratehdas aloitti toimintansa vuonna 1913 nykyisen Lopentien varressa, vastapäätä eteläistä koulua. Nykyinen rakennus valmistui 1945—46 Riihimäen Makkaratehdas Oy:n tuotantorakennukseksi. Piirustukset on päivätty 16.12.1944 Veli Valorinnan arkkitehtitoimistossa. Rakennus muutettiin ensin opetustiloiksi 1978 Rakennussuunnittelutoimisto Urho Lehtosen suunnitelmien mukaan. Muutokset nuorisotiloiksi toteutettiin 1980-luvun lopulla, rakennus hyväksyttiin käyttöön 1988. Nuorisotalo Monarin avaamisen yhteydessä samana vuonna talon päätyyn toteutettiin Milla Huotarin suunnittelema seinämaalaus.

Rakennus sijaitsee kolmionmuotoisella tontilla Lopentien ja Uudenmaankadun kulmassa. L-muotoinen, vaaleaksi rapattu rakennus koostuu Uudenmaankadun suuntaisesta kaksikerroksisesta, aumakattoisesta osasta, ja siihen poikittain liittyvästä yksikerroksisesta, harjakattoisesta osasta. Rakennus edustaa Riihimäen teollista historiaa ja liittyy kaupunkikuvallisesti Eteläisen koulun rakennusryhmään.

149 Veturi-korttelin eteläosa

Koivistonmäen kokonaisuus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus:
Osoite:

Rakennusvuosi: 1900-luvun alku, 1950-luku

Veturi-korttelin vanhimmat puutalot ovat rakentuneet korttelin eteläosassa olevan mäen rinteisiin. Arjavirrankadun ja Uramontien välisellä mäellä on säilynyt vanhojen puurakennusten miljöö piharakennuksineen ja vanhoine pihapuineen. Uramontie 4, Asunto Oy Vilkku-Urkki, on rapattu kaksikerroksinen paritalo. Alueen eteläosassa, Kaartokatu 10, sijaitsee 1950-luvulla rakennettu asuin- ja liiketalo. Tyypillisen aikansa suunnittelua edustavan kolmikerroksisen, harjakattoisen ja rapatun asuinkerrostalon rakennutti Riihimäen Asunnonhankinta Oy. Rakennuksen piirustukset ovat vuodelta 1953. Rakennukseen liittyvä yksikerroksinen liikesiipi on Osuusliike Ahjon rakennuttama, ja se suunniteltiin alun perin toteutettavaksi eri urakkana. Tontti vuokrattiin Ahjolle vuonna 1954 50 vuoden vuokrasopimuksella ja Ahjolle annettiin oikeus rakentaa vuokratontille maanpäälliseltä osaltaan 1-kerroksinen liikerakennus. Piirustukset on päivätty 7.4.1954 Kulutusosuuskuntien Keskusliitossa.

Veturi-korttelin eteläosa muodostaa ajallisesti ja arkkitehtonisesti kerroksellisen ja maisemallisesti viehättävän, pienimittakaavaisen rakennetun ympäristön kokonaisuuden.

150 Patastenmäen pientaloalue

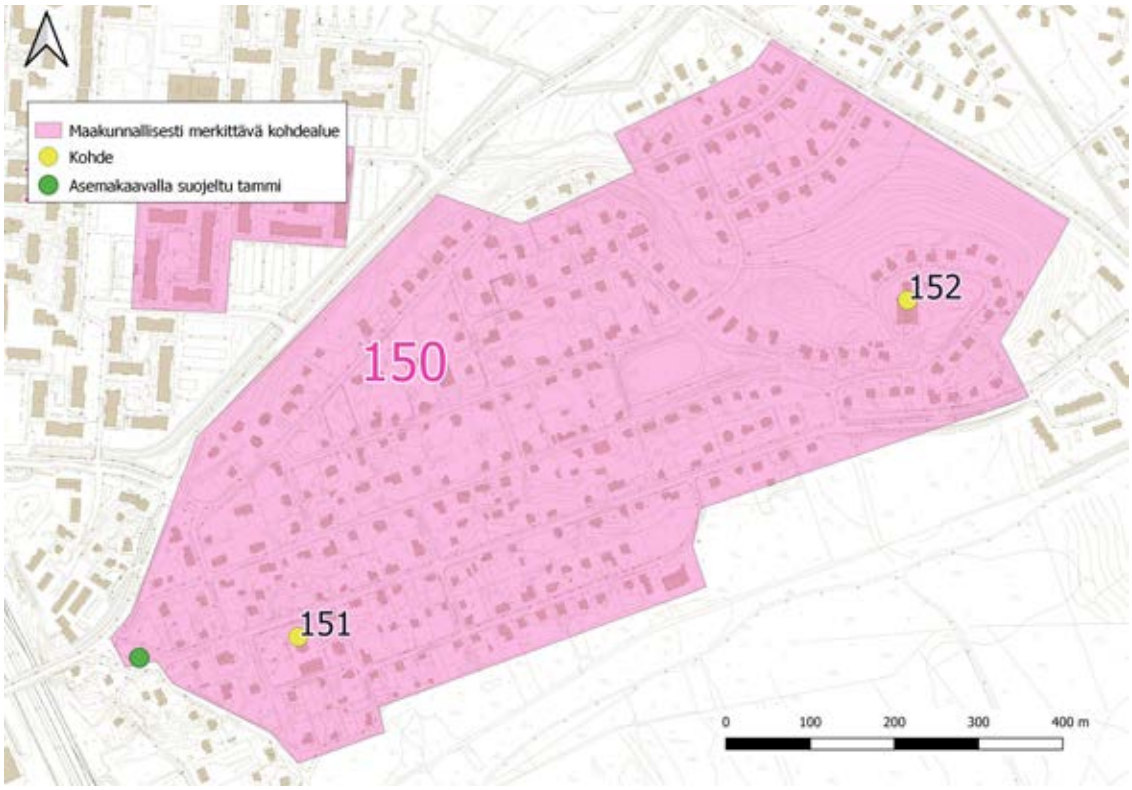

Arvo: MRKY

Riihimäen asutus oli alkanut levittäytyä jo 1800-luvun lopulla rautatien itäpuolella sijaitsevaan Patastenmäkeen. Asutuksen kasvua voimisti mäen kupeeseen 1800-luvun lopulla perustettu turvepehkutehdas. Aiemmin Hausjärveen kuulunut Patastenmäki liitettiin Riihimäkeen valtioneuvoston päätöksellä kesällä 1940-luvun puolivälissä. Patastenmäen alue on ajallisesti ja arkkitehtuuriltaan kerroksinen alue, jota määrittävät kolme erilaista aikakerrostumaa: 1900-luvun alkupuolen asuintalot ja puukoulu; jälleenrakennuskauden kaava vuodelta 1949, joka mahdollisti palveluihin liittyvät rakennukset, uudet asuinrakennusryhmät ja puistoalueet; myöhempi täydennysrakentaminen yksittäisille tonteille. Patastenmäki on arvotettu maakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi.

151 Patastenmäen puukoulu, ent. Erkyläntien koulu, slma 1922

152 Patastenmäen koulu, 1955

Kuva: Hämeen liitto, Juho Haavisto

151 Patastenmäen puukoulu

Patastenmäen kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-10-8-6 Rakennusvuosi: 1924
Osoite: Erkyläntie 7

Riihimäen itsenäistyttyä kauppalaksi vuonna 1922 jäi Patastenmäki Hausjärven puolelle, ja kunnan oli muodostettava Patastenmäkeä varten uusi koulupiiri. Uuden koulutalon rakennustöihin päästiin 1923, ja koulu aloitti toimintansa 1924. Piirustukset ovat arkkitehtien Borg, Siren, Åbergin laatimat maalaiskansakoulun tyyppipiirustukset vuodelta 1922. Koulu siirtyi vuoden 1946 alueliitoksen yhteydessä Riihimäen haltuun. Patastenmäen uuden koulun valmistuttua vuonna 1957 toimi vanhassa koulutalossa alkuun mm. kauppaoppilaitos. Vuodesta 1964 lähtien rakennus oli apukoulun käytössä nimellä Erkyläntien koulu. Koulu on kaksikerroksinen, suorakaiteen muotoinen rakennus, jossa on harjakatto ja keltainen pystyvuoraus. Nurkkia koristavat valkeat pilasterit. Rakennuksen päädyissä on sisäänkäyntien edustalla harjakattoiset avokuistit.

152 Patastenmäen koulu

Patastenmäen kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: paikallinen, MR-KY-alueella

Arvotusperuste: R, M

Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-10-1029-1

Rakennusvuosi: 1955

Osoite: Patastenmäentie 42

Patastenmäen vanha, 1924 valmistunut koulu kävi ennen pitkää ahtaaksi ja epätarkoituksenmukaiseksi, joten uuden koulurakennuksen tarve tuli 1950-luvulla ajankohtaiseksi. Uuden koulurakennuksen vuodelta 1955 suunnitteli arkkitehti Martti Jaatinen. Rakennuksen on luonnehdittu edustavan 1950-luvun kodikasta, maanläheistä funktionalismia. Arkkitehtuuriltaan rakennus on 1950-luvun kouluksi epätavallinen ja lähestyy tyylillisesti 1970-luvun suunnittelua. Rakennuksen laajennus valmistui vuonna 2004 arkkitehtitoimisto Perko Oy:n suunnitelmin.

Patastenmäen koulu muodostaa paikallisesti merkittävän kohteen osana maakunnallisesti arvokasta ympäristöä.

153 Petsamon ja Juppalan pientaloalueet

PETSAMON JA JUPPALAN PIENTALOALUEEN KOHTEET

154 Ruotsinkadun eteläpään ruotsalaistalot, 1940-luku
155 Ruotsinkadun sauna- ja pesularakennus, 1948
156 Petsamonkadun jälleenrakennustalot, 1945
157 Tervakoski-puukerrostalot, 1943

KARTALLA NÄKYVÄT MUUT KOHTEET

158 Asevelitalot, 1940-luku
159 Ilomäen asemakaava ja tyyppitalot, 1960-luku

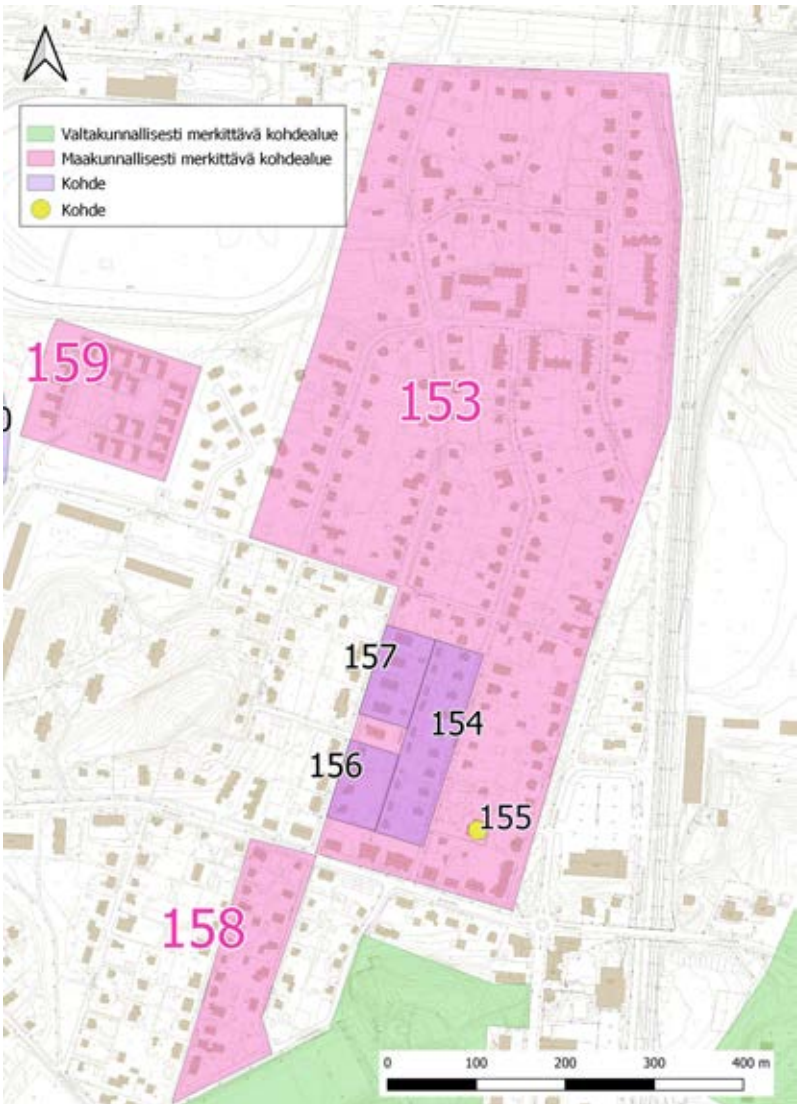

Arvo: MRKY

Petsamon ja Juppalan kaupunginosat kaavoitettiin heti sotien jälkeen tyydyttämään jälleenrakennuskauden omakotitonttien kysyntää. Petsamon kaavan laati 1945 arkkitehti Otto-I. Meurman, Juppalan alueen 1947 arkkitehti Salme Setälä. Petsamon ja Juppalan alue on edustavana säilynyt esimerkki jälleenrakennuskauden kaupunkisuunnittelun periaatteista ja pientalorakentamisesta. Alueella on säilynyt mm. niin kutsuttuja ruotsalaistaloja sekä Puutalo Oy:n tuotantoa. Petsamonkadulla Peuranpolun risteyksestä pohjoiseen on hyvin säilynyt, 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa muodostunut tyyppi- eli rintamamiestaloalue. Petsamon ja Juppalan pientaloalueet muodostavat maakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön.

Kuva: Juho Haavisto

154 Ruotsinkadun eteläpään ruotsalaistalot

Petsamon ja Juppalan kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus:
Osoite: Ruotsinkatu 4-22

Rakennusvuosi: 1940-luvun alku

Ruotsinkadun nimi liittyy sen historiaan ja sillä sijaitsevien rakennusten alkuperään: rakennukset ovat talvisodan aikana Suomeen lahjoituksena saatuja ruotsalaisten talotehtaiden valmistamia omakotitaloja. Näitä taloja hankittiin myös Riihimäelle yhteensä 17 kappaletta, joista kymmenen kappaletta oli kahden perheen ja seitsemän yhden perheen taloja. Rakennukset sijoitettiin O. I. Meurmanin kaavaehdotuksessa ”Ruotsin kaduksi” nimetylle tielle. Talot rakennettiin aikanaan nopeasti: perustusten monttuja alettiin kaivaa 14.10.1940, ja ensimmäinen talo saatiin asuttavaan kuntoon jo 27.12. eli reilussa kahdessa kuukaudessa. Lahjatalojen osuus Suomen kaupunkien ja kauppaloiden koko asuntotuotannosta oli vuonna 1941 noin viidennes. Lahjatalot olivat tärkeä askel jälleenrakentamiskauden teollisessa puutalorakentamisessa ja ne osaltaan edistivät tyyppitalojen suunnittelua.

Kaikkia Ruotsinkadun lahjataloja on miltei poikkeuksetta paranneltu vuosikymmenien kuluessa, sillä alunperin rakennukset olivat rakennusteknisesti vaatimattomia. Samoin täydennykset ja lisäosat ovat tavallisia. Ruotsinkadulla lähinnä alkuperäistä rakennustyyppiä on säilynyt Ruotsinkatu 17, jonka asukkaat ovat tietoisesti säästäneet laajamittaiselta saneeraukselta. Tehdyistä muutoksista huolimatta ruotsalaistalot muodostavat kaupunkikuvallisesti ehjän, jälleenrakennuskauden historiasta kertovan kokonaisuuden.

155 Ruotsinkadun sauna- ja pesularakennus

Petsamon ja Juppalan kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: paikallinen, MRKY-alueella Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-7-9009-28 Rakennusvuosi: 1948
Osoite: Ruotsinkatu 5

Petsamon sauna- ja pesularakennus on oiva esimerkki asunto-oloista ja elämäntavasta 1940—1950-luvulla eli aikana, jolloin Petsamon alue kaavoitettiin ja rakennettiin. Alueelle nopeasti rakennetuissa pienissä lahja- ja tyyppitaloissa ei usein ollut heti valmistuttuaan pesutiloja tai juoksevaa vettä, joten Riihimäen kaupunki rakensi alueen asukkaille peseytymistä ja pyykinpesua varten sauna- ja pesularakennuksen. Pesulan yhteydessä sijainneessa suositussa saunassa kävi alkuvuosina jopa yli 25 000 ihmistä vuosittain.

Suuren, keltaiseksi rapatun kivitalon tunnistaa vaivatta 1940—1950-lukujen julkiseksi rakennukseksi ja arkkitehtuuriltaan se tuo ensin mieleen aikakauden koulurakennukset. Rakennuksen on suunnitellut Riihimäelle useita korkealaatuisia rakennuksia suunnitellut arkkitehti Veli Valorinta. Rakennusta laajennettiin jo 1950-luvulla ja 1980-luvulta asti se on palvellut monitoimitalona, jossa on toiminut mm. nuorisotiloja ja lasten ja nuorten kuvataidekoulu. Rakennuksen kohtalo on keväällä 2020 avoinna kaupungin vähentäessä kiinteistöomistuksiaan. Alueelle tehtiin kaavamuutos 2019. Sauna- ja pesularakennus muodostaa paikallisesti merkittävän, alueen historiasta kertovan kohteen osana maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä.

156 Petsamonkadun jälleenrakennustalot

Petsamon ja Juppalan kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus:
Osoite: Petsamonkatu 15-21

Rakennusvuosi: 1945-1947

Petsamonkatu 15, 17, 19 ja 21 on rakennettu vuosien 1945—1947 aikana. Ne edustavat Jorma Järven ja Toivo Jäntin tyyppitalomalleja 1940-luvulta. Järven ja Jäntin suunnittelutyön pohjana oli ruotsalaisen taloteollisuuden valmiiden mallien muokkaus. Talot ovat Puutalo OY:n tuotteisiin kuuluvia ns. “Rauhala”- taloja. Rauhala oli Puutalo OY:n suosituimpia puolitoistakerroksisia talomalleja, ja sitä myös markkinoitiin aikanaan paljon. Rakennusten tyylillisesti tunnusomaisin piirre on niiden muusta kattolinjasta poikkeavasti pidennetty ja sivusta venytetty kuisti. Usein kuistin pylväissä on myös laudoituksella luotua herkkää koristelua. Rakennukset ovat olleet Riihimäen kaupungin omistuksessa ja viimeksi ne ovat toimineet päiväkoteina. Keväällä 2020 rakennusten kohtalo on avoinna kaupungin pyrkiessä vähentämään kiinteistöomistuksiaan. Alueelle on tekeillä asemakaavamuutos.

Rakennukset sijaitsevat varsin rytmikkäänä rivistönä Petsamonkadun varressa muodostaen selkeän oman kokonaisuutensa. Kadun vastakkaisella puolella on tyyliltään vaihtelevia uudempia pientaloja. Samalla puolella katua sijaitsee myös muuta Puutalo Oy:n tuotantoa, kaksikerroksisia Tervakoski-tyypin puukerrostaloja. Petsamonkatu 15—21 muodostavat kappaleen riihimäkeläistä jälleenrakennuskauden historiaa osana Petsamonkadun muuta rakennuskantaa. Ne muodostavat myös tunnistettavan maamerkin Petsamon alueen kaupunkikuvassa.

157 Tervakoski- puukerrostalot

Petsamon ja Juppalan kokonaisuus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: Rakennusvuosi: 1943
Osoite: Petsamonkatu 25-31

Tämän vuonna 1943 valmistuneen, teollisista elementeistä rakennetun vuokrataloryhmän pohja on ns. Tervakoski -talotyypissä, joka oli aikanaan suosituimpia Puuteollisuus Oy:n talotyyppejä. Samanlaisia rakennuksia ja rakennuskokonaisuuksia eri tavoin maastoon sijoiteltuna voi tavata monilla paikkakunnilla Suomessa. Rakennuksiin on tehty jälkikäteen joitakin niiden arkkitehtonista arvoa heikentäviä rakennusteknisiä muutoksia.

Petsamonkatu 25—31 muodostaa riihimäkeläisittäin ainutlaatuisen rakennuskokonaisuuden, joka kertoo myös suomalaisen vuokra- ja pienkerrostalojen rakentamisen tarinaa. Kaupunki vuokrasi 1940-luvulla tontit yksityisille tahoille edellyttäen pikaista rakennustoimintaa. Petsamonkatu 29 ja 31 vuokrattiin viideksikymmeneksi vuodeksi ja kaupunki määritti asuinneliöille vuokrakaton. Rakennuttajina toimivat SAKO ja erityisesti rakennusmestarit Oiva Aaltio ja Jussi Eskelinen. Rakennukset lisäävät alueen rakennuskannan monimuotoisuutta ja toimivat kiinnostavana rajana kahden luonteeltaan erityyppisen pientalokokonaisuuden välillä: etelässä sijaitsevien pienten teollisten tyyppitalojen ja pohjoisen hieman tyypillisempien, suurille tonteille kaavoitettujen rintamamiestalojen välillä.

158 Asevelitalot

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: Rakennusvuosi: 1940-1941
Osoite: Aseveljentie

Suomen Punainen Risti rakennutti Petsamoon vuosina 1940 ja 1941 kuusi ns. invaliditaloa eli asevelitaloa, joille Riihimäen kauppala lahjoitti tontin. Yhtenäisimpänä ovat säilyneet neljä tien itäpuolista taloa, Aseveljentie 9—15. Kadunsuuntaisesti sijaitsevissa pienissä taloissa on harjakatto ja pystyvuoraus. Kolmessa talossa on saumarimavuoraus, yhdessä lautavuoraus. Hiekkapintainen Aseveljentie rakennuksineen muodostaa kaupunkikuvallisesti ehjän ja idyllisen, kylämäisen kokonaisuuden.

159 Ilomäen asemakaava ja tyyppitalot

Kuva: Hämeen liitto, Kristian Tuomainen

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: Rakennusvuosi: 1960-luvun loppu
Osoite: Ilomäentie

Ilomäen pientaloalueen talotyypit suunniteltiin samanaikaisesti kaavan laatimisen kanssa vuonna 1967. Tontit ovat n. 400 m² suuruisia, talot atriumtyyppisiä. Talojen julkisivut ovat puhtaaksimuurattua tiiltä. Alue edustaa aikansa parhaimmistoa Riihimäellä. Asuminen on pientalomaista ja maanläheistä, vaikka maankäyttö on tehokasta. Talotyypit ovat arkkitehtien Antti Iltasen ja Kalevi Väyrysen suunnittelemia. Pihatiellä ei ole autoliikennettä, vaan pysäköinti on osoitettu alueen keskelle. Lisäksi korttelin keskellä on puistoa ja lasten leikkipaikat.

160 Sipusaaren alue

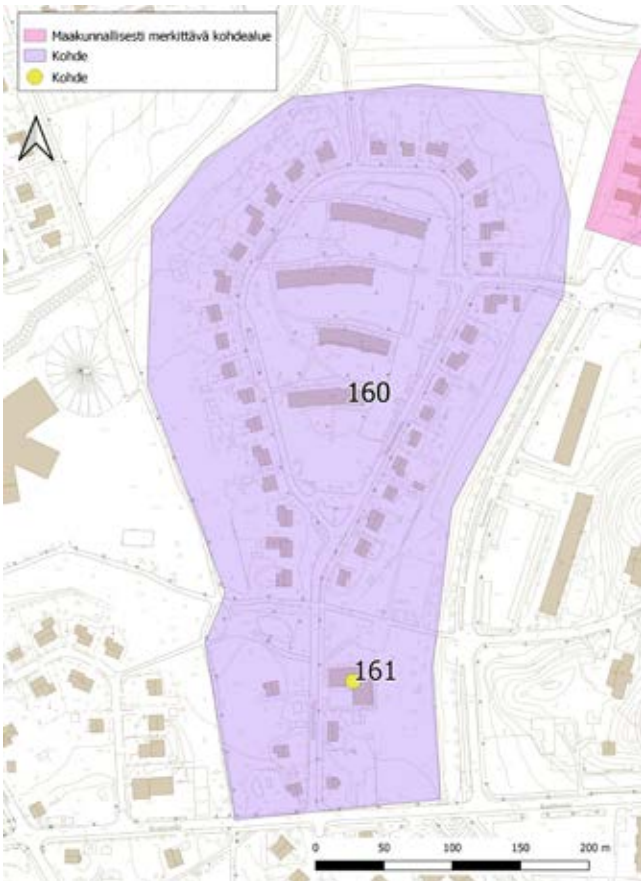

Riihimäen ensimmäinen keskustan ulkopuolinen kerrostaloalue rakennettiin Sipusaareen. Aluetta kiertävän Sipusaarentien keskelle rakennetut neljä pääosin kolmikerroksista lamellikerrostaloa valmistuivat vuosien 1961—64 aikana. Kerrostaloista ensimmäisen, Sipusaarentie 35, rakennutti Riihimäen Asunnonhankinta Oy myöhemmin perustettavan Sipusaari Oy:n lukuun. Muut kolme kerrostaloa ovat Sipusaari Oy:n rakennuttamat.

Ensimmäisen kerrostalon piirustukset on päivätty 2.5.1961 Kulutusosuuskuntien Keskusliiton Asunto-osastolla, muiden kolmen talon piirustukset on allekirjoittanut Teuvo Lindfors. Kaikissa neljässä kerrostalossa toteutettiin 1990-luvun alussa julkisivujen korjaukset ja muutoksia, autopaikoitus- ja pihajärjestelyt sekä talojen kellarikerrosten muutos- ja korjaustyöt. Työt valmistuivat 1992, ja ne suunnitteli Arkkitehtuuritoimisto Kokko & Toivakka Oy. Pulpettikattoisten talojen julkisivut ovat betonia ja punatiiltä.
Sipusaarentien ulkokehällä kiertää erityylisten jälleenrakennuskauden omakotitalojen nauha, joka kuitenkin muodostaa mittasuhteiltaan ehyen kokonaisuuden. Sipusaaren alueen kookas mäntypuusto ja puistometsämäinen miljöö ovat oleellinen osa kokonaisuutta. Alueen eteläosassa sijaitsee Sipusaaren seurakuntakoti (161) vuodelta 1970.

Arvo: paikallinen

Arvotusperuste: H, R, M

161 Sipusaaren seurakuntakoti

Sipusaaren kokonaisuus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-7-6-1 Rakennusvuosi: 1970
Osoite: Sipusaarentie 31

1960-luvulla uudisasutuksen painopiste alkoi Riihimäellä siirtyä suuriin kerrostaloihin Otsolassa, Sipusaaressa ja Ilomäessä. Perälän ja Suojalan maille syntyi runsaasti omakotiasutusta. Alueet vetivät puoleensa erityisesti lapsiperheitä. Tämä merkitsi huomattavan suuren väestön siirtymistä asumaan melko pienelle alueelle, ja seurakunta pyrki omalta osaltaan vastaamaan palveluntarpeeseen alueella. Seurakunnalliselle rakennukselle sopivaa tonttia etsittiin pidempään, kunnes Riihimäen kaupungin omistama, rakentamaton tontti Sipusaarentie 31:ssä löytyi. Seurakunta lunasti tontin 1968. Seurakuntakodin piirustukset on päivätty 20.2.1969, suunnittelusta vastasi Rakennussuunnittelutoimisto Urho Lehtonen Riihimäeltä. Rakennus on valmistunut vuonna 1970. Rakennukseen tuli mm. kerhohuoneita erityisesti lapsitoimintaa varten, juhlasali, toimisto ja huoltotiloja sekä asuinsiipeen kolme asuntoa. Seurakuntakodin vihkiäiset pidettiin 19.4.1970.

Rakennuksen julkisivuvärit ovat valkoinen ja harmaa, julkisivumateriaaleina on käytetty tiiltä ja betonia. Seurakuntakoti edustaa linjakasta 1970-luvun vaihteen suunnittelua. Rakennuksen peruskorjaus valmistui 2000. Seurakuntakodin asunnon parvekkeet lasitettiin 2012.

162 Peltosaaren tuulimyllykorttelit

Arvo: MRKY

Arvotusperuste: -

Suojelu: -

Kuva: Juho Haavisto

Suurta asuntojen tarvetta tyydyttämään ja kaupungin julkisivua kohentamaan pyrittiin 1960-luvulla järjestetyssä Peltosaaren pohjoismaisessa arkkitehtikilpailussa, jonka ensimmäisen palkinnon saivat vuonna 1967 arkkitehdit Mane Hetzer ja Kaj Nyman. Voittaneen ehdotuksen ajatuksena oli sijoittaa ns. tuulimyllykortteleiden sarja Peltosaaren itäreunalle Patastenmäen sillasta Lahden rataan saakka ulottuvana vyöhykkeenä. Alue oli mitoitettu ohjelman mukaisesti n. 5000 hengelle. Vantaanjoki oli suunnitelmassa luonnollisella paikallaan ja koko peltoalue rakentamaton. Myöhemmässä, vuoden 1972 asemakaavassa suunnitelma oli muuttunut, mutta viihtyisiä korttelipihoja muodostavat itäosan tuulimyllykorttelit ovat alkuperäisen suunnitelman mukaiset. Rakennukset edustavat tyypillistä 1970-luvun elementtirakentamista. Peltosaari on rakentunut pääosin vuoden 1972 asemakaavan periaattein.

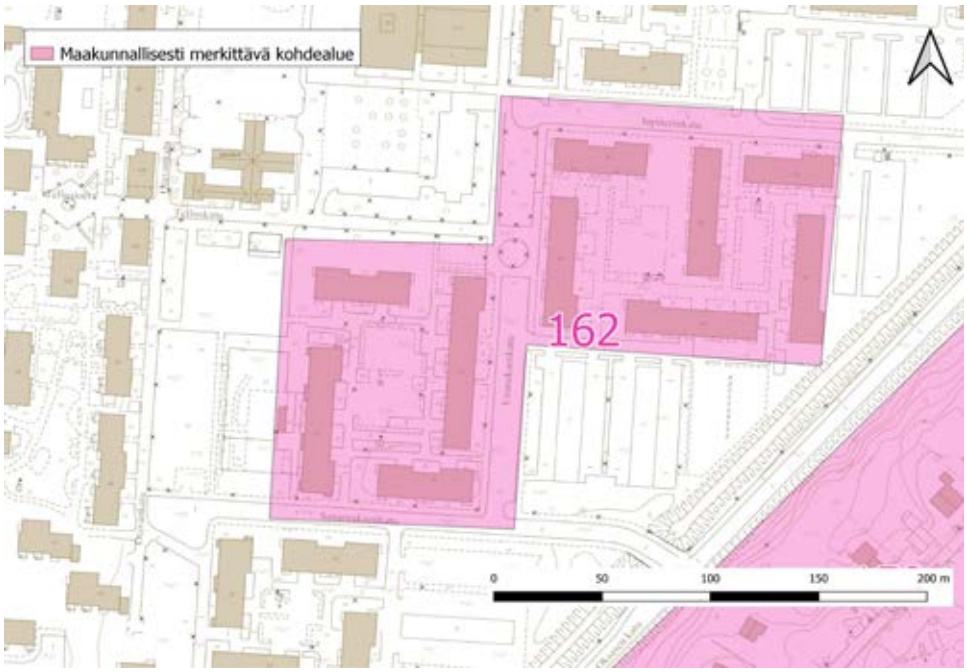

163–178 Asuintaloja ja huviloita

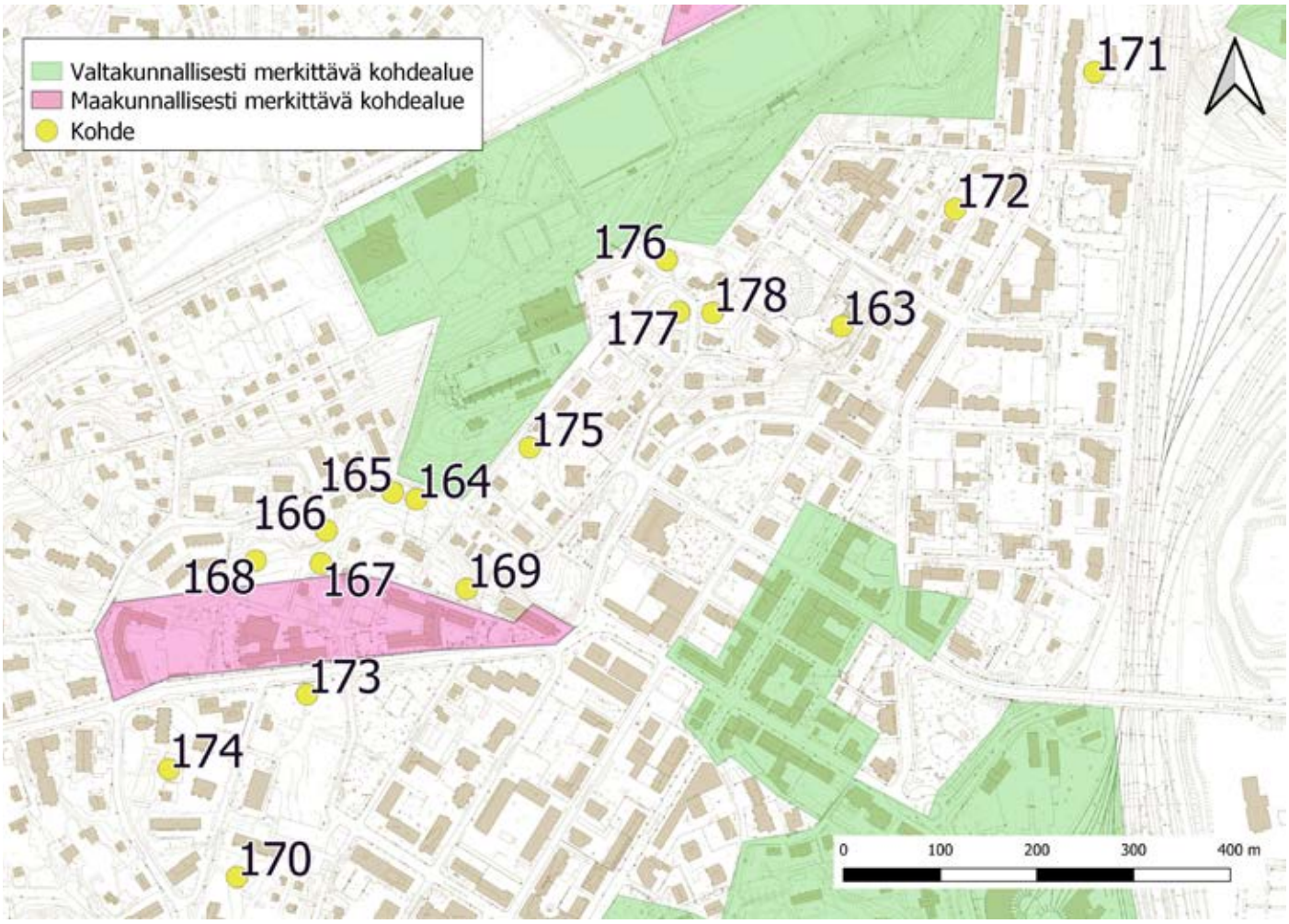

KESKUSTAAJAMAN ASUINTALOJA JA HUVILOITA

163 Allinna, Koulukatu 14, 1919
164 Salpausseläntie 13, 1929
165 Salpausseläntie 11, ent. koulu, 1925
166 Äkkijyrkkä 5, 1895
167 ”Voutilaisen talo”, Äkkijyrkkä 3, 1911
168 Äkkijyrkkä 2, 1912
169 Kuusniemen talo, Harjunrinne 5, 1926
170 Palstakatu 3, entinen lasitehtaan konttoripäällikön asuintalo, 1910
171 Pohjoinen Rautatienkatu 34, n. 1920
172 Museokatu 17, 1930
173 Kalevankatu 8, nykyinen Partiotalo, 1911
174 Uramontie 7, junapakkamestari Otto Salimäen talo, 1910-luku
175 Salpausseläntie 21, veturinkuljettaja John August Sinivuoren talo, 1910
176 Isokäyrä 13, 1920-luku
177 Isokäyrä 12, veturinkuljettaja Toivo Lehtisen talo, 1950-luku
178 ”Inhala”, maisteri S. S. Inhalan asuinrakennus, Isokäyrä 9, 1941

163 Allinna

Kuva: Hämeen liitto, Juho Haavisto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-1-9004-8 Rakennusvuosi: 1919
Osoite: Koulukatu 14

Allinnan rakennutti Riihimäen taajaväkisen yhdyskunnan ensimmäinen johtaja A. R. Gestrin asunnokseen vuonna 1919 arkkitehti Oiva Kallion suunnitelmien mukaan. Kartanohuvilassa voi nähdä tanskalaisia, saksalaisia ja italialaisia vaikutteita. Julkisivut ovat vaalean keltaista rappausta ja katto punatiiltä. Sokkeli on punertavaa graniittia. Sisäpinnat ovat ainakin osittain holvatut. Pihaan johtava holvikaariportti on graniittia, samoin jykevä sokkeli ja kiviaita. Näiden piirteiden kautta rakennus liittyy tyylillisesti myös kansallisromantiikan aikaan.

Rakennukseen on tehty peruskorjaus- ja muutostöitä ainakin 1960-luvulla, jolloin rakennukseen saneerattiin tilat Suomen Lasimuseolle ja Riihimäen musiikkiopistolle. Lasimuseo toimi rakennuksessa vuosina 1965—1980, musiikkiopisto vuoteen 1987. Rakennuksessa on ollut hotelli- ja ravintolatoimintaa useaan eri otteeseen ainakin 1930—1950-luvuilla sekä 1980—2000-luvuilla. Ravintolatoiminta päättyi 2005, jolloin osa rakennuksen sisätiloista vaurioitui tulipalossa.

Rakennus sijaitsee korkealla mäellä heti ydinkeskustan tuntumassa. Rakennus on suojeltu vuoden 2003 asemakaavalla (sr-1). Myös rakennusta ympäröivät luonnonkiviportti, -aita ja muuri sekä rakennuksen avoterassien yhteydessä olevat luonnonkivisokkelit ja pergolarakenteet on kaavassa määrätty säilytettäviksi.

164–165 Salpausseläntie 13 ja 11

164, Salpausseläntie 13.

165, Salpausseläntie 11.

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: sr-2

164	**Salpausseläntie 13**	**694-405-2-91**	**1929**	**sr-2**
165	**Salpausseläntie 11**	**694-1-124-9**	**1925**	**sr-2**

Oppivelvollisuuslain tultua voimaan vuonna 1921 päättyi maineikkaan Rautatien kansakoulun toiminta. Koska lain mukaan kunnan tehtävänä oli huolehtia kansakoulusta, rautatiehallitus lopetti koulun ylläpidon 1922. Rautatien ruotsinkielistä kansakoulua ei kauppala kuitenkaan liittänyt koululaitokseensa. Se jatkoi toimintaansa vuonna 1925 valmistuneessa uudessa koulurakennuksessa Salpausseläntie 11:ssä yksityisenä kouluna lasten vanhempien perustaman kannatusyhdistyksen (Svenska folkskolas garantieförening) huoltamana ja kauppalan avustamana. Koulu jouduttiin lakkauttamaan vähäisen oppilasmäärän vuoksi 1930-luvun alussa. Sittemmin rakennus on ollut yksityisasuntona.

Salpausseläntie 11 on kaksikerroksinen, rapattu ja aumakattoinen. Yhdessä viereisen asuintalon, Salpausseläntie 13 kanssa se muodostaa Salpausseläntien varteen rakentuneen huvilamaisen asutuksen kauneinta kerrostumaa. Salpausseläntie 13:n on suunnitellut rakennusmestari J. E. Valorinta vuonna 1928. Rakennus on rapattu ja harjakattoinen, klassistinen yhdenperheen kaupunkitalo. Rakennukset on suojeltu asemakaavalla vuonna 2004.

166 Äkkijyrkkä 5

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-1-124-5 Rakennusvuosi: 1895
Osoite: Äkkijyrkkä 5

Äkkijyrkkä 5 on rakennettu paikalla vuonna 1895 ja talon rakennuttaja oli tiettävästi veturinkuljettaja Jungman. Talon osoitteena tunnettiinkin aikoinaan vain ”Jungmanin talo”. Vaaleanpunainen huvila sijaitsee jyrkässä mäenrinteessä näkyvällä paikalla, ja sillä on merkittävä kaupunkikuvallinen arvo. Taitekattoisen rakennuksen tunnuspiirteenä on sen itäisellä julkisivulla sijaitseva, seinästä ulkoneva torni. Rakennus suojeltiin asemakaavanmuutoksella vuonna 2004.

167 Voutilaisen talo, Äkkijyrkkä 3

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-1-124-3 Rakennusvuosi: 1911
Osoite: Äkkijyrkkä 3

Talon rakensi 1911 jarrumies Frans Adam Nikula. Yläkertaan muutti konduktööri Sillanpää, joka oli kuuluisan Miina Sillanpään veli. Nikulat asuttivat taloaan vajaat kymmenen vuotta, minkä jälkeen he myivät talon myös rautateillä töissä olleelle Josef August Lahtiselle. Josef Lahtisen kuoltua lunasti talon hänen tyttärensä Meeri miehensä Eino Iltasen kanssa. Iltanen kuoli 1967 ja leski myi talon kaupungille, jonka jälkeen sitä asutti alakerrassa asunut taiteilija Ossi Voutilainen. Rakennus on säilynyt lähes alkuperäisenä ja se suojeltiin asemakaavanmuutoksella vuonna 2004.

168 Äkkijyrkkä 2

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-410-6-43 Rakennusvuosi: 1912
Osoite: Äkkijyrkkä 2

Talon rakennutti 1910-luvun alussa veturinkuljettaja Johan August Wallentin, myöhemmin Valento. Vuonna 1932 talon osti lennätinteknikko Bruno Gustafson. Rakennuksessa on graniittilohkoista tehty sokkeli, vaalea pysty-vaaka-pysty-suuntainen lautavuoraus ja valkoiset vesilistat. Rakennus suojeltiin asemakaavanmuutoksella vuonna 2004, ja myös rakennuksen puistomainen pihapiiri on kaavassa merkitty säilytettäväksi. Tontilla on lisäksi toinen asuinrakennus sekä pihaa Hiekkalanpolun suuntaan rajaava pitkä piharakennus, jotka ovat osa arvokasta kokonaisuutta.

169 Kuusniemen talo

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-1-9016-16 Rakennusvuosi: 1926
Osoite: Harjunrinne 5

Kuusniemen talona tunnettu rakennus on tiettävästi ensimmäinen kivinen omakotitalo Riihimäellä. Se rakennettiin vajaassa puolessa vuodessa, keväästä syksyyn 1926. Talon rakennutti opettaja Elli Kuusniemi. Kuusniemi laati rakennuksen pohjapiirroksen, jonka sovitti rakennuspiirustukseksi rakennusmestari Heikki Siikonen. Talo toimi vuodesta 1951 Riihimäen Tuberkuloositoimistona, kunnes Kanta-Hämeen tuberkuloosipiiri lakkautettiin ja sen omaisuus siirtyi Hämeenlinnan keskussairaalan kuntainliitolle 1970-luvun lopulla.

Sementtitiilestä rakennettu rakennus sijaitsee välittömästi Harjunrinteen koulun pohjoispuolella. Klassistisessa, valkeaksi rapatussa talossa on harjakatto ja pihan puolella pylväiden kannattelema kuisti.

170 Palstakatu 3

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-3-9012-25 Rakennusvuosi: 1910
Osoite: Palstakatu 3

Entisistä Ryttylän kartanon maista muodostetun Pekkalan tilan osti vuonna 1909 kauppias Ludvig Engelbreht Groth, joka rakennutti maalle nykyisen Palstakatu 3:n talon. Varsin pian, vuonna 1910, Groth myi kiinteistön H. G. Paloheimolle. Kun Kolehmaiset ryhtyivät puuhaamaan Riihimäelle lasitehdasta, Paloheimo myi talon Osakeyhtiö Riihimäelle, sillä uuden tehtaan henkilökunnalle tarvittiin asuntoja. Sittemmin taloon muutti lasitehtaan konttoripäällikkö Martti Pasanen, ja 1940-luvun alkupuolelta uusi konttoripäällikkö Erkki Tähti.

Syvärunkoisen, harjakattoisen rakennuksen empiretyylinen ulkoasu lienee peräisin 1940-luvulta. Muutostöiden piirustukset on päivätty toukokuussa 1940, suunnittelija on tuntematon.

171 Pohjoinen Rautatienkatu 34

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-1-15 Rakennusvuosi: n. 1920
Osoite: Pohjoinen Rautatienkatu 34

Rakennus on muistitiedon mukaan nk. Terijoen huvila eli se on rakennettu Kannakselta Suomen itsenäistymisen jälkeen tuodusta hirsirungosta nykyiselle paikalleen. Rakennustietorekisterin mukaan talo on pystytetty paikalleen vuonna 1920. Talo on luonnonkiviperustainen, kaksikerroksinen, poikkipäätyinen hirsirakennus, jossa on tiilikatteinen satulakatto ja puupaneelivuoraus. Talossa on nurkkarisaliitit, myös räystäät on voimakkaasti korostettu valkoisin paneelein. Poikkipäädyn toisessa kerroksessa on osittain sisäänrakennettu, osin ulostyöntyvä erikoinen, kaareva parveke. Rakennuksen hyvin säilyneessä ulkoasussa on viitteitä 1920-luvun klassismista, mutta muistumia myös rakennuksen aikaisemmista vaiheista esim. T-puitteisina ikkunoina. Sydänmuurin ympärille rakennetussa talossa on puuliesi ja kaksi kakluunia, ala-aulasta johtavat puiset avoportaat yläkertaan. Rakennuksessa on säilynyt puupaneelikattoja, lautalattioita sekä ovien, katon ja lattian listoituksia.

Rakennus on Riihimäen kaupungin omistama ja oli aiemmin asuinkäytössä, mutta on ollut viime vuodet tyhjillään. Museovirasto on katsonut vuonna 2010 antamassaan lausunnossa rakennuksen sekä ominaispiirteiltään että säilyneisyydeltään kulttuurihistoriallisesti arvokkaaksi rakennukseksi, joka tulisi suojella asemakaavalla.

172 Casa Vendén, Museokatu 17

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-1-9007-3 Rakennusvuosi: 1930
Osoite: Museokatu 17

Museokadulla sijaitseva Casa Vendén (1929—1930) on alkujaan suunniteltu yksityistaloksi Paloheimon tiilitehtaan johdossa vuosina 1919–1948 työskennelleelle Anshelm Vendenille. Vuodesta 1933 vuoteen 1940 rakennus toimi Riihimäen synnytyslaitoksena. Puhtaaksimuuratun, noppamaisen kaksikerroksisen tiilirakennuksen suunnitteli arkkitehti Väinö Vähäkallio. Rakennuksessa on tiilikatteinen aumakatto, ja kadunpuolen julkisivussa pyöreä, tornimainen rakenne, jonka päällä on parveke. Sisäänkäynnin edustalla on tiilinen, holvikaarellinen katos.

Rakennuksen julkisivua tarkastelemalla voi kuvitella, miltä Hämeenkadun varressa seissyt, myöskin Vähäkallion suunnittelema Elantola, nykyinen Seurahuone, on aikanaan näyttänyt. Vaikka rakennus onkin tyyliltään hyvin erilainen kuin Elantolan liikerakennus, on siinäkin julkisivussa havaittavissa koristeellista tiilenkäsittelyä.

173 Partiotalo, Kalevankatu 8

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-3-9012-7 Rakennusvuosi: 1911
Osoite: Kalevankatu 8

Ryttylän kartanosta ryhdyttiin 1910 myymään Koiviston torpan läheisyydessä olevia alueita tonteiksi riihimäkeläisille rautatieläisille. Yhden näistä 2000 neliön palstoista, nykyisen Kalevantie 8:n, osti Toijalasta vuonna 1908 muuttanut Emil Laurila vaimonsa Rosan kanssa. Talo valmistui syksyllä 1911 ensimmäisenä alueelle, joka silloin oli tietöntä korpea. Laurilan talon jälkeen kohosi nykyisen Palstakadun varteen muita taloja, kaikki rautatieläisten rakentamia. Talo oli Emil Laurilan ja sittemmin perikunnan, lehtorien Ilta ja Taimi Laurilan, hallussa 44 vuotta. Vuonna 1917 perustetut Riihimäen Eräpojat ry ja Erätytöt ry ostivat talon yhteiseksi partiotaloksi 1955. Rakennus on partiolaisten käytössä edelleen.

Partiotalon ulkoasussa on kansallisromanttisia piirteitä. Rakennuksessa on luonnonkiviperusta ja jyrkähkö taitekatto, jossa on saumattu punainen peltikate. Julkisivuissa on harmaa, kuvioitu rappaus, ikkunanpuitteet ja paneeliovet ovat punaruskeat. Sisäänkäynnille nousevat jyhkeät, kaiteelliset betoniportaat. Partiotalo edustaa Riihimäen keskusta-alueella säilynyttä, rautatieläisten uudisraivauksen myötä syntynyttä rakennettua kerrostumaa sekä paikallisesti merkittävää yhdistystoiminnan historiaa.

174 Uramontie 7

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-3-9015-4 Rakennusvuosi: 1910-luku
Osoite: Uramontie 7

Uramontie 7:ssä sijaitsevan asuintalon rakennutti alkujaan Erkylän torpasta lähtöisin ollut junapakkamestari Otto Salimäki. Talon rakentaminen aloitettiin vuonna 1912. Tontti oli tuolloin asumatonta korpea. Salimäki menehtyi 1936 ja vaimonsa Maria neljä vuotta myöhemmin. Perikunta möi talon nuorimmalle pojista, Paavolle, joka vuotta aikaisemmin oli saanut kaupungingeodeetin viran Riihimäeltä. Paavo Salimäki kuoli 1970, ja talo jäi perikunnalle.

Harjakattoisessa, kaksikerroksisessa rakennuksessa on kummallakin sivulla kaksi kattofrontonia. Julkisivut on jaettu valkoisilla listoilla osiin, joissa vaalean laudoituksen suunta vaihtelee. Tornimainen, muuta rakennusta hieman matalampi sisäänkäynti lienee rakennettu myöhemmin. Ulkomuodoltaan koristeellinen puutalo vehmaine pihoineen ja vanhoine ulkorakennuksineen muodostaa idyllisen kokonaisuuden. Yhdessä naapurissa sijaitsevan vanhan puutalon kanssa Uramontie 7 edustaa säilynyttä puukaupunkikerrostumaa korttelissa Vaunu, joka on vuodelta 1968 peräisin olevassa kaavassa osoitettu yhdistettyjen liike- ja asuntokerrostalojen korttelialueeksi.

175 Salpausseläntie 21

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-1-9025-3 Rakennusvuosi: 1910
Osoite: Salpausseläntie 21

Talon rakensi 1910 veturinkuljettaja John August Sinivuori. 1934 talo siirtyi rautatievirkamies Strömin omistukseen. Ström asui itse talossa vain vähän aikaa vuokraten sen majuri Sundbergille, minkä vuoksi talo on jossain vaiheessa tunnettu myös Sundbergin talona. Rakennukseen tehtiin vuonna 1936 keskuslämmitys, mutta vanhat kaakeliuunit saivat jäädä paikoilleen. Rakennus sijaitsee aivan Salpausseläntien varressa vastapäätä Riihimäen urheilupuistoa, Vesilinnaa ja maauimalaa. Vaaleanpunaisessa, vaakavuoratussa rakennuksessa on taitekatto ja suuri kuisti, jonka päällä on parveke.

176 Isokäyrä 13

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-1-9005-7 Rakennusvuosi: 1920-luku
Osoite: Isokäyrä 13

Talo on rakennusainesten iältä arvaamattoman vanha, joskin nykyisessä asussaan talo on ollut vasta noin vuodesta 1923 lähtien. Muistitiedon mukaan talon rakennusaineet on tuotu Terijoelta kahdesta eri talosta, jotka sitten sovitettiin yhteen Riihimäelle rakennetun umpinaisen kivijalan päälle. Talon suunnitelmat laati J. E. Valorinta. Talon rakennutti puhelinasentaja Karl Johan Sirén, joka aiemmin oli työskennellyt paljon mm. Pietarissa.

Pihanpuolella oleva laajennus vuodelta 1985, piirustukset laati Oiva Arminen 1983. Kuisti on vuodelta 2000. Laajennukset sopeutuvat erittäin hyvin alkuperäiseen rakennukseen, joka on ulkopuolelta säilynyt alkuperäisessä asussaan. Taitekattoisessa rakennuksessa on vaalea pystyvuoraus ja koristeelliset, valkeat vuorilaudat ja räystäslistat.

177 Isokäyrä 12

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-1-110-5 Rakennusvuosi: 1950-luku
Osoite: Isokäyrä 12

Talon rakennutti veturinkuljettaja Toivo Lehtinen 1950-luvulla. Piirustukset on päivätty Riihimäellä 19.5.1951, talon on suunnitellut T. Lukkariniemi. Puolitoistakerroksinen, rapattu harjakattoinen talo on syvärunkoinen: päädyt ovat yhtä pitkät kuin sivut, ja katon lappeet tulevat varsin alas. Rakennus edustaa rautatieläisten rakennuttamien asuintalojen uudempaa kerrostumaa ja arkkitehtonisesti korkeatasoista 1950-luvun pientalosuunnittelua. Rakennus sijaitsee katukuvallisesti merkittävällä paikalla Isokäyrän ja Salpausseläntien välissä ja muodostaa arvokkaan pientalojen kokonaisuuden yhdessä Inhalan (178) ja Isokäyrä 13:n (176) kanssa.

178 Inhala, Isokäyrä 9

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-1-9004-4 Rakennusvuosi: 1941
Osoite: Isokäyrä 9

Inhalana tunnetun asuinrakennuksen rakennutti maisteri S. S. Inhala asuintalokseen vuonna 1941. Rakennuksen suunnitteli Urho A. Lehmussaari. Rapattu, aumakattoinen, 2,5-kerroksinen rakennus sijaitsee matalan luonnonkiviaidan rajaamalla tontilla Isokäyrän ja Penttilänkadun kulmauksessa. Pohjakerroksen sisäänkäynnille johtaa pitkänomainen katos suoraan kadunkulmasta.

179 Kumelan lasitehtaan entiset työväenasuinrakennukset

Arvo: paikallinen

Arvotusperuste: H, R, M

Suojelu: -

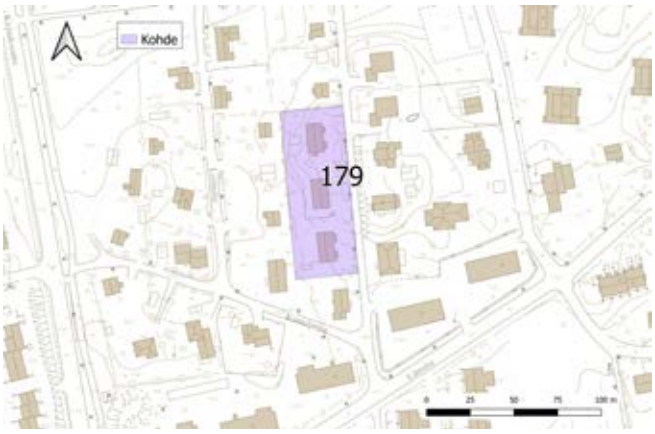

Kiinteistötunnus:
Osoite: Pekkalantie 6-10

Rakennusvuosi: 1940-luvun loppu

Kumelan lasitehdas aloitti toimintansa aluksi vaatimattomana lasinmaalaamona asuintalon yläkerrassa vuonna 1933. Toiminta laajeni kuitenkin nopeasti, ja 1934 valmistui ensimmäinen teollisuusrakennus. Lasinmaalaamon nimi muutettiin Osakeyhtiö Kumelaksi loppuvuodesta 1936, ja uuden yhtiön toimitusjohtajaksi valittiin Toivo Kumela. Vuonna 1937 otettiin käyttöön uusi lasihytti. Sotien jälkeen teollisuus eli nousukautta. Kumelan uusi tehdasrakennus valmistui 1948 ja koneellinen pullotuotanto aloitettiin. Asuntopula vaivasi vielä koko maata, ja Kumela rakennuttikin 1940-luvun lopulla tehtaan lähistölle kolme asuintaloa työntekijöilleen. Kumelan lasitehdas lopetti toimintansa vuonna 1985, ja sen rakennuskannasta ovat säilyneet ainoastaan Pekkalantien varressa sijaitsevat entiset työväen asuinrakennukset.

Kolme pitkänomaista, harjakattoista rakennusta sijaitsevat rivissä Pekkalantien varrella ja muodostavat hiekkapintaisen tien varrelle alueen historiasta kertovan maisemakohdan. Rakennuksissa on pystysuuntainen saumarimavuoraus. Alkuaan neliasuntoiset talot on muutettu sittemmin kaksiasuntoisiksi, mutta julkisivuiltaan rakennukset ovat säilyneet lähes alkuperäisinä.

180 Paloheimo Oy:n entiset työväenasuinrakennukset

Arvo: paikallinen

Arvotusperuste: H, R, M

Suojelu: -

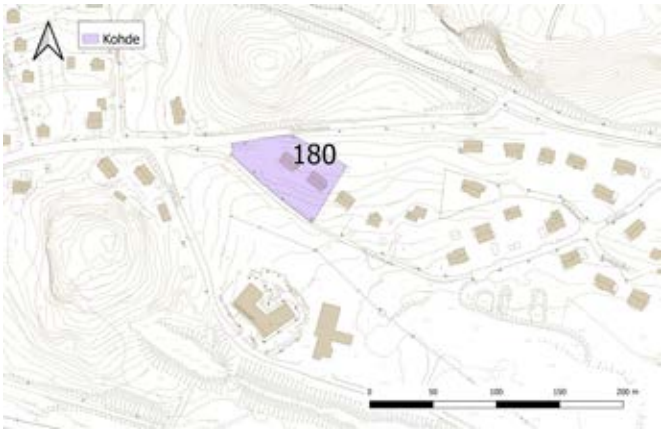

Kiinteistötunnus:
Osoite: Ersalonkatu 2-4

Rakennusvuosi: 1946

Ersalonkadun varrella sijaitsevat kaksi asuinrakennusta valmistuivat joulukuussa 1946. Suunnittelija on tuntematon. Rakennusluvat ovat Riihimäen Saha Oy:n nimissä, ja todennäköisesti rakennukset on tehty Paloheimo Oy:n Huhtimossa sijainneen, vuonna 1930 idän radan varteen valmistuneen Riihimäen Saha Oy:n tiilitehtaan työntekijöiden asunnoiksi. Suhteellisen kookkaissa, harjakattoisissa taloissa on ryhdikäs saumarimavuoraus ja katteena aaltopelti. Rakennuksissa on sisäänkäynnit molemmissa päädyissä, ja sisäänkäyntien edustalla pienet, aaltopeltikatteiset avokuistit. Vaaleanpunaiseksi ja keltaiseksi maalatut talot luovat Ersalonkadun varteen alueen historiasta kertovan, idyllisen maisemakohdan ja muodostavat autenttisena säilyneen rakennetun kokonaisuuden.

181 Sipusaaren torppa

Arvo: paikallinen

Arvotusperuste: H, R, M

Suojelu: -

Kiinteistötunnus:
694-13-6-2
Osoite: Uramontie 47

Rakennusvuosi: 1860-luku

Sipusaaren torppa kuului Ryttylän kartanoon. Torpan maat ulottuivat Ryttylän kylän eteläisimpään kärkeen. Sipusaaren raivaus aloitettiin vuonna 1811, ja se toimi torppana 1820-luvun puoliväliin. Tuolloin mökki autioitui, tai ainakaan se ei ollut torppana ennen 1860-lukua.

Ei ole tietoa, sijaitsiko ensimmäinen Sipusaaren torppa samassa paikassa kuin tähän päivään säilynyt. Sipusaari tuli uudestaan torpaksi vuonna 1864. Nykyisin Kontiontien ja Uramontien kulmauksessa omakotitalon pihapiirissä sijaitseva torppa rakennettiin 1860-luvulla.

Uramontien länsipuolella hieman torpalta etelään on säilynyt torpan maatilan alkuperäistä luonnonkiviaitaa, joka osalta matkaa rajaa nykyisin omakotitalon pihaa kadulle päin.

182 Mattilan kartano

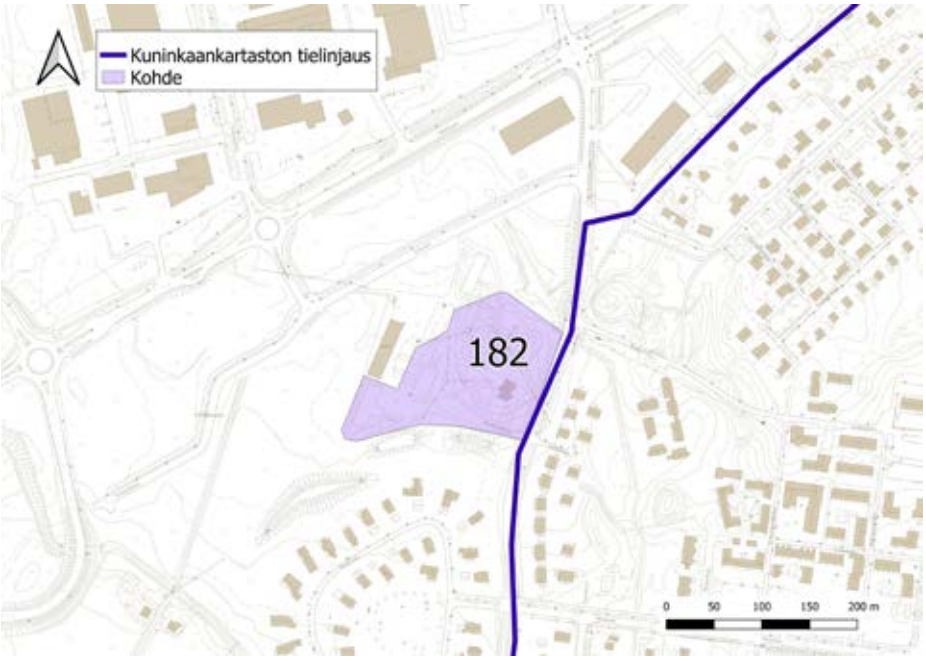

Arvo: paikallinen

Arvotusperuste: H, R, M

Suojelu: -

Kiinteistötunnus: päärakennus 694-21-2128-1
Osoite: Kartanonkuja 1

Rakennusvuosi: päärakennus 1920

Vanhan Kuninkaankartaston tien varressa sijaitseva Mattila erotettiin Herajoen kylän Tupalan perintötilasta 1779, jolloin Tupala lohkottiin Yli-Tupalaksi, Ali-Tupalaksi ja Mattilaksi. Tila myytiin vuonna 1898 H. G. Paloheimolle, jonka kuoltua 1919 tilan omistus siirtyi H. G. Paloheimo Oy:lle. H. G. Paloheimon ostaessa Mattilan kartanon tila oli pieni, siinä oli viljelysalaa n. 20 ha. Paloheimo aloitti Mattilassa suuret pellonraivaukset ja suonkuivatukset. Myös H. G. Paloheimon ostamat lisämaat suurensivat Mattilaa. Mattila muodostui runkotilaksi, johon Paloheimo liitti palstan toisensa jälkeen. Mattilan pinta-ala oli 1930-luvun alussa 1 137,7 ha, josta peltoa 365, laidunta 15,7, muuta viljelyskelpoista maata 50, metsämaata 568 ja joutomaata 139 ha. Huomattava osa Riihimäen kaupunkia sijaitsee Mattilan kartanosta erotetulla alueella. Esimerkiksi Peltosaaren alue on kuulunut kokonaisuudessaan Mattilan tilaan. Myös Mattilan teollisuusalue on nimensä mukaisesti Mattilan kartanosta erotettua aluetta. Mattilassa toimi myös yksi Paloheimon ylläpitämistä punavankien työsiirtoloista 1910-luvun lopulla.

Mattilan rakennuskanta on ollut mittava: tilalla oli 1930-luvun alussa mm. 12 työväen rakennusta. Kokonaisuudesta ovat säilyneet kartanon asuinrakennus, talli ja navetta. Mattilan vanha päärakennus tuhoutui tulipalossa vuonna 1916. Nykyinen päärakennus on vuodelta 1920. Se on Mattilan työsiirtolassa työskennelleiden punavankien rakentama. Rakennuksen eteläpäädyssä sijainnut sisäänkäynti on purettu ja talon länsisivulla sijainneet kolme sisäänkäyntiä on yhdistetty yhdeksi, muuten rakennus on säilynyt lähes alkuperäisenä. Myös sisätilat ovat hyvin säilyneet. Rakennuksessa on mm. alkuperäiset ikkunat, jotka ovat Riihimäen Lasin puhallettua lasia.

Päärakennus siirtyi Paloheimo Oy:ltä nykyisille omistajilleen 1992. 90 lehmän navetta ja 45 hevosen talli ovat tehdyt punatiilistä. Navettarakennus valmistui 1905. Entisen karjapihan rakennukset liittyvät Paloheimo Oy:n tehtaanmyymälään. Alueen asemakaava on vuodelta 1990. Mattilan päärakennus puistomaisine ympäristöineen on kaavassa osoitettu omaksi pientalotontikseen.

182 Mattilan kartano

Päärakennus vuodelta 1920.

Entisen karjapihan rakennukset, etummaisena navetta vuodelta 1905.

183–193 Sivistyshistorian kohteita

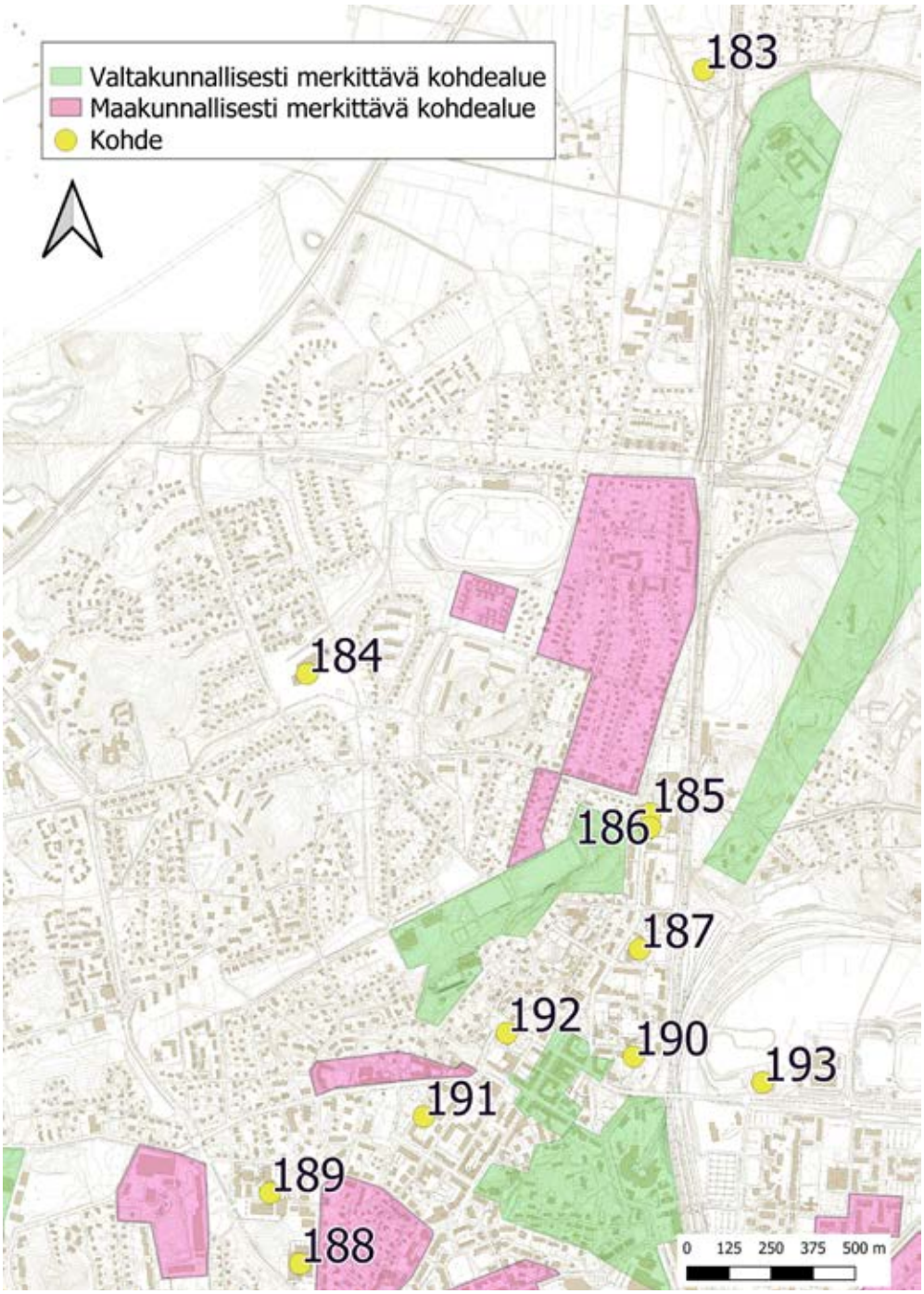

TAAJAMA-ALUEEN KOULUJA JA KULTTUURIRAKENNUKSIA

183 Haapahuhdan koulu, 1948
184 Uramon uusi koulu, 2019
185 Pohjoinen koulu, 1913, 1928, 2005
186 Entinen opettajan asuinrakennus
187 Riihimäen lukio, 1927, 1940, 1959, 2007
188 Teknillinen oppilaitos, Hämeen ammattikorkeakoulu 1965, 1972, 1998
189 Ammattioppilaitos 1959, 1995
190 Kino-Sampo, 1917, laajennus 1958
191 Kansalaisopisto, 1928
192 Riihimäen kaupunginkirjasto 1986
193 Työväentalomuseo, Teuron työväentalo, 1908, siirretty 1969

183 Haapahuhdan koulu

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-410-5-62 Rakennusvuosi: 1948
Osoite: Haapahuhdantie 12

Kauppalan väkiluvun kasvu ja siirtoväen tulo Riihimäelle sotien jälkeen tekivät uusien koulujen perustamisen kauppalan pohjoispuolelle välttämättömäksi. Haapahuhdan suunnalla myös keskusvankilan ja Kaunolan alueiden kasvava oppilasmäärä lisäsi koulun tarvetta. Haapahuhdan vuonna 1948 valmistuneen koulutalon suunnitteli arkkitehti Georg Jägerroos. Koulun oppilasmäärä oli suurimmillaan 1950-luvulla, jolloin se luettiin Riihimäen ns. suurten koulujen joukkoon. Harjakattoinen rakennus on rapattu keltaiseksi. Koulun laajennuksen vuodelta 2002 suunnitteli arkkitehtitoimisto Jukka Turtiainen Oy.

184 Uramon uusi koulu

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-13-43-1 Rakennusvuosi: 2019
Osoite: Uramontie 63

Uramon uusi koulu valmistui vuonna 2019. Samalla tontilla aiemmin sijainnut, arkkitehti Osmo Siparin suunnittelema Uramon koulu vuodelta 1977 purettiin 2016. Uuden koulun arkkitehtuurisuunnittelusta on vastannut Innovarch Oy. Noin 6 000 bruttoneliömetrin koulurakennuksessa on kolmisarjaisen koulun opetustilat luokka-asteille 1–5, päiväkoti 75 lapselle sekä esiopetustilat kolmelle ryhmälle. Oppilaita on noin 500 ja henkilökuntaa noin 60. Koulu on suunniteltu uuden avoimen oppimisympäristön vaatimusten mukaan. Yhteistilat ovat avoimia, käytäviä ei ole, ja pienemmät opetustilat keskittyvät avoimien tilojen ympärille. Koulun liikuntasali soveltuu myös koulun ulkopuolisten toimijoiden iltakäyttöön, ja esteettömän käytön vaatimukset on huomioitu koko rakennuksessa. Rakennuksen keskeisin tila on monikäyttösali, joka toimii jatkossa myös kaupunginvaltuuston kokoussalina.

Uramon uusi koulurakennus on ensimmäinen avointen oppimisympäristöjen mukaisesti suunniteltu koulu Riihimäellä. Matala koulurakennus ottaa tontin horisontaalisesti haltuun ja sen monipolvinen muoto mahdollistaa suojaisia piha-alueita eri-ikäisille oppilaille. Julkisivut ovat punasävyistä, paikallamuurattua tiiltä. Oppilaiden orientoitumista ja omien ”kotikolojen” tunnistamista on helpotettu sisäänkäyntien värikoodauksella, joka jatkuu sisätiloihin.

185 Pohjoinen koulu

Kuva: Kristian Tuomainen, Hämeen liitto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: vanha osa sr-2

Kiinteistötunnus: 694-2-201-5 Rakennusvuosi: 1913, 1928-1930, 2005
Osoite: Karankatu 13

Riihimäen teollistumis- ja kasvukaudella 1900-luvun alussa keskustan kouluolot olivat jatkuvassa kehitystilassa. Oppilasmäärien kasvaessa koulutiloista oli jatkuva pula, ja varsinkin asemakylän pohjoispuoli oli vaikeuksissa. Lokakuussa 1911 Hausjärven kuntakokous hyväksyikin uuden koulun perustamisesityksen, ja Pohjoisen koulun rakennus valmistui 1913. Jugend-tyylisen rakennuksen suunnitteli rakennusmestari J. E. Valorinta. Ensimmäinen kerros rakennettiin kivestä, toinen hirrestä. Rakennuksen laajentaminen 1920-luvun lopussa liittyi Rautatien koulun lopettamiseen 1930 ja oppilaiden siirtymiseen Eteläiseen ja Pohjoiseen kouluun. Laajennus toteutettiin jälleen J. E. Valorinnan suunnitelmin. Tuolloin koulutalon yläkertaan opettajien asuntojen ja veistosalin tilalle tehtiin luokkahuoneita. Taloa pidennettiin pohjoiseen päin voimistelusalin verran, ja laajennuksen päälle rakennettiin uusi veistosali. Koulun tiloja lisättiin myös vuonna 1953 kellarikerrosta korottamalla. Vuonna 2005 valmistui peruskorjauksen lisäksi merkittävä laajennus arkkitehtitoimisto Pääsky & Siistosen suunnitelmin. Uudisosa on nivelletty kiinni vanhaan koulurakennukseen.

Pohjoinen koulu muodostaa arkkitehtonisesti ja historiallisesti arvokkaan kokonaisuuden, joka on arvotettu maakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Koulun vanha, Karankadun suuntainen osa on suojeltu vuoden 2003 asemakaavassa kaupunkikuvallisesti arvokkaana rakennuksena (sr-2).

186 Pohjoisen koulun entinen opettajan asuinrakennus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-2-201-5 Rakennusvuosi: tuntematon
Osoite: Karankatu 11

Karankadun varressa Sointulantien eteläpuolella sijaitseva puutalo hankittiin 1920-luvun lopun koululaajennuksen yhteydessä johtajaopettajan asunnoksi. Muistitiedon mukaan rakennus on nk. Terijoen huvila, ja historialähteissä se mainitaan Otto Korpisen nykyiselle paikalleen rakentamana. Rakennuksessa on lohkokiviperustus ja vaalea lautavuoraus, nurkkia korostavat valkoiset pilasterityyliset koristeet. Alakerran ikkunat ovat pääosin T-puitteiset, yläkerran kapeat ja pyörökaariset. Rakennuksen eteläsivun lasikuisti on koristeltu räystäslistalla, itäpäädyssä on avonainen, sisäänvedetty kuisti.

Paikallisesti merkittävä rakennus täydentää historiallisesti Pohjoisen koulun maakunnallisesti arvokasta kokonaisuutta. Rakennuksella on myös itsenäistä rakennustaiteellista arvoa sekä merkitystä Karankadun katukuvassa.

187 Riihimäen lukio

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-2-204-2 Rakennusvuosi: 1927, 1940, 1959, 2007
Osoite: Koulukatu 5

Joulukuussa 1904 Hausjärven kunta päätti käyttää kaikki viinaverovarat Riihimäelle perustettavan oppikoulun hyväksi. Opetus alkoi 1905 palokunnantalolla, jossa opiskeli 44 oppilasta. Vuonna 1908 koulu muutti Karan kartanon lahjoittamalle tontille valmistuneeseen rakennukseen. Vuonna 1911 Riihimäen yhteiskoulu sai lukio-oikeudet. 1931 siitä tuli valtion omistama Riihimäen yhteislyseo, vuonna 1944 vain pojille tarkoitettu lyseo ja jälleen vuonna 1971 yhteislyseo. Vuonna 1976 koulu muuttui Riihimäen kaupungin omistamaksi Riihimäen lukioksi.

Nykyisten rakennusten vanhin osa on rakennusmestari J. E. Valorinnan piirtämä ja 1927 valmistunut voimistelusali, joka on nyt auditoriona. Vain sali selvisi talvisodasta, muun koulun tuhosi tulipalo. Uusi keskiosa on piirretty rakennushallituksessa 1940. Uusi osa valmistui 1963 ja sen suunnitteli arkkitehti Veikko Rauhala. Perusparannuksen ja laajennuksen vuodelta 2007 suunnittelivat arkkitehdit Anneli Hellsten ja Seppo Markku. Lukio muodostaa historiallisesti ja arkkitehtonisesti kerroksellisen kokonaisuuden. Rakennus sijaitsee kaupunkikuvallisesti keskeisellä paikalla, ja vuoden 1927 klassistinen, aumakattoinen osa on tärkeä osa Hämeenkadun pohjoispuolen näkymää.

188 Hämeen ammattikorkeakoulu, ent. Teknillinen oppilaitos

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-3-305-1 Rakennusvuosi: 1965, 1972, 1998
Osoite: Kaartokatu 2

Teknillinen koulu aloitti toimintansa syksyllä 1962. Vuoden 1963 asemakaavassa muodostettiin korttelialue oppilaitokselle, ja teknillisen koulun uudisrakennuksen suunnitteli kaupunginarkkitehti Kalevi Väyrynen. Rakennus valmistui 1965. Riihimäen kauppalanvaltuusto anoi marraskuussa 1964 teknillisen opiston perustamista teknillisen koulun yhteyteen. Opistoluvan myötä teknillinen koulu muuttui teknilliseksi oppilaitokseksi ja insinöörikoulutus alkoi syksyllä 1966. Oppilaitoksen laajennus valmistui 1972. Riihimäen teknillinen oppilaitos oli pitkään pohjoisin oppilaitos, jossa saattoi opiskella tietotekniikkaa, minkä vuoksi sinne hakeutui oppilaita laajalti ympäri Suomea. Teknillinen oppilaitos liittyi Hämeen ammattikorkeakoulukokeiluun 1991 ja ammattikorkeakoulun toiminta vakinaistui 1996.

Laajennuksen ja peruskorjauksen vuodelta 1998 suunnitteli arkkitehtitoimisto Perko & Rautamäki. Kaksikerroksinen, tasakattoinen rakennuskokonaisuus koostuu kolmesta, pohjois-eteläsuuntaisesta siivestä, joiden pohjoispuolella itä-länsisuuntainen siipi rajaa pääsisäänkäynnin neliönmuotoiselle sisäpihalle. Rakennus on arkkitehtuuriltaan selkeä ja yhtenäinen. Tummia tiilijulkisivuja jäsentävät nauhaikkunat, pohjoissiivessä ja sisäänkäynnissä julkisivuja hallitsee tiilen lisäksi lasi.

189 Ammattioppilaitos

Arvo: paikallinen

Arvotusperuste: R, M

Suojelu: -

Kiinteistötunnus:
694-3-304-2
Osoite: Arjavirrankatu 4

Rakennusvuosi: 1959, 1972, 1981, 1990-luku

Kuvat: Juho Haavisto

Kauppalan yleinen ammattikoulu aloitti 1947 ensin iltakouluna Eteläisellä kansakoululla. 1950-luvun alussa aloitettiin lähikuntien yhteisen päiväammattikoulun suunnittelu. Riihimäki, Hausjärvi ja Loppi muodostivat 1951 Riihimäen ammattioppilaitoskuntainliiton. Oppilaitokseen oli tarkoitus yhdistää sekä ammatti- että kauppakoulu, mutta koulut perustettiin lopulta erillisiksi. Koulu aloitti toimintansa syksyllä 1956, ja arkkitehti Martti Jaatisen suunnittelema ammattioppilaitos valmistui Sakon teollisuusaluetta vastapäätä 1959, joskin osa tiloista otettiin käyttöön jo 1958. Heti uudisrakennuksen valmistuttua alettiin suunnitella lisätiloja. Asia saatiin etenemään, kun Riihimäen kaupunki lahjoitti tonttiin lisämaaksi osan kaupungin hallintaan tulleesta entisestä Olut Oy:n tontista. Vuonna 1972 valmistuivat konekorjaushalli ja voimisteluosa.

Oppilasmäärien kasvaessa tilat tulivat ahtaiksi. Kun kaupunki lahjoitti lisää tonttimaata, voitiin tehdä lisärakennus, johon sijoittuivat puu- ja rakennuslinjat sekä koneenpiirtäjät 1981. Sen jälkeen koulun oma rakennusosasto laajensi kansliarakennusta. Koko ammattioppilaitoksen saneeraamisesta päätettiin 1991. Työ toteutettiin vuosina 1992—1996, ja sen aikana uusittiin ja uudistettiin lähes kaikki oppilaitoksen tilat. Suurin ulkoinen muutos oli vanhan juhlasalin purkaminen ja uuden auditorio- ja ruokalaosan rakentaminen tilalle. Uudistustyöt suunnittelivat arkkitehdit Reijo Perko ja Pekka Teittinen.

Ammattioppilaitoksen rakennuskokonaisuus on arkkitehtuuriltaan selkeä ja varsin yhtenäinen huolimatta rakentamisen vaiheittaisuudesta ja tehdyistä julkisivumuutoksista.

190 Kino-Sampo

Kuva: Kristian Tuomainen, Hämeen liitto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-2-237-2 Rakennusvuosi: 1917
Osoite: Sampoaukio 6

Kino-Sampo valmistui vuonna 1917, ja sen rakennuttivat kauppias Julius Markkanen ja rakennusmestari Jalmar Numminen. Numminen on todennäköisesti myös suunnitellut rakennuksen, joka tyylillisesti edustaa niukkaa myöhäisjugendia. Nimi muuttui Kino Sammoksi 1938, jolloin tornin huipulle asennettiin neonvalo ja sisustus uusittiin. Sali sai Oy Veljekset Lampilan uudet teräsputkituolit, jotka ovat salissa edelleen kunnostettuina ja uudelleen verhoiltuina. Vuonna 1958 tehtiin perusteellinen korjaus ja laajennus nykyisiin mittoihin. Vuonna 1967 puinen vaakalaudoitus peitettiin lasikuitupohjaisella kivisiroitepintalevyllä.

Teatteri vuokrattiin isompien ketjujen hoitoon, kunnes 1980-¬luvulla videokasetti aiheutti pienten elokuvateattereiden joukkokuoleman. Finnkino lopetti Kino Sammon toiminnan 1986, ja kaupunki osti kiinteistön 1987. Paikalle kaavailtiin kerrostaloa, mutta talouslama lykkäsi purkupäätöstä. Lopulta kaupunki päätti kunnostaa valtakunnallistakin huomiota saaneen rakennuksen. Vuonna 1995 tehdyissä korjauksissa valmistui mm. nuorisoteatterin näyttämötekniikka. Talon pääkäyttäjänä on nykyisin Riihimäen Nuorisoteatteriyhdistys. Lisäksi tilassa toimii aktiivisesti elokuvakulttuuriyhdistys Kino Sampo, joka toi elokuvat takaisin teatteriin vuodesta 2001 lähtien.

Kino-Sampo on maamme vanhimpia edelleen käytössä olevia puisia elokuvateattereita. Rakennus suojeltiin asemakaavalla vuonna 2000 (sr-2). Kaavamääräysten mukaan rakennuksen julkisivut tulee uusittaessa rakentaa puusta.

191 Kansalaisopisto

Kuva: Hämeen liitto, Juho Haavisto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr

Kiinteistötunnus: 694-3-9017-24 Rakennusvuosi: 1928
Osoite: Puistikko 5

Ensimmäisten paikkakuntien joukossa Suomessa perustettiin Riihimäelle Vapaa Kansalaisopisto vuonna 1925 “toimettomuuden ja rauhattomuuden kitkemiseksi nuoren aikuisväestön parista”. Se aloitti toimintansa 1926 Eteläisellä kansakoululla, kunnes oma talo valmistui pitkälti talkootyön tuloksena 1928. Rakennuksen suunnitteli rakennusmestari J. E. Valorinta. Riihimäen opistotalo on toiseksi vanhin Suomessa Helsingin työväenopiston talon jälkeen. Rakennus edustaa tyyliltään kaunista klassismia ja muodostaa Itsenäisyydenpuiston kanssa rauhallista kaupunkimaisemaa Meurmanin puutarhakaupunkivision hengessä.

Rakennus on edelleen Riihimäen kansalaisopiston käytössä. Rakennus on suojeltu asemakaavalla rakennustaiteellisesti arvokkaana ja kaupunkikuvan kannalta tärkeänä rakennuksena (sr).

192 Riihimäen kaupunginkirjasto

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-2-9015-7 Rakennusvuosi: 1986
Osoite: Kauppakatu 16

Kirjastotoiminta alkoi Riihimäellä vuonna 1884, kun Rautatien kouluun perustettiin noin 100 kirjan kirjasto, jota hoiti opettaja Felix Qwanten. Nykyinen kaupunginkirjasto perustettiin Riihimäen kauppalankirjastona 1936. Omaa kirjastotaloa alettiin suunnitella jo 1970 kirjaston toimiessa entisessä pankissa Kauppakadulla. Riihimäen ensimmäinen kirjastoksi suunniteltu rakennus valmistui 1986, suunnittelijana arkkitehti, professori Osmo Lappo. Samalla osa Lounaspuistosta nimettiin Kirjastopuistoksi. Kirjastotalon valmistuttua musiikkiosasto sai omat tilat, Riihimäki-huoneeseen sijoitettiin kotiseutukokoelma, lapset saivat satuhuoneen ja Samuli Parosen salista kehittyi suosittu näyttelypaikka.

Valtakäyrän ja Kauppakadun kulmaan sijoittuvan tasakattoisen rakennuksen julkisivut ovat vaaleaa laattaa. Rakennus avautuu puiston puolelle, josta on pääsisäänkäynti rakennukseen. Rakennuksen yhtenäinen takaseinä puolestaan rajaa Valtakäyrän vartta.

193 Työväentalomuseo

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-405-6-0 Rakennusvuosi: 1908, siirretty 1969
Osoite: Hj. Elomaankatu 2

Työväentalomuseon rakennus on alkujaan rakennettu Tammelaan Teuron kylään, jonne paikallisen työväenyhdistyksen jäsenet rakensivat vuosina 1906—1908 työväentalon. Varojen puuttuessa talkoilla rakennetun talon hirret saatiin lahjoituksina seudun talollisilta. Talon siirtäminen ja pystyttäminen Riihimäelle museokäyttöön tapahtui sekin talkoilla. Rakennus avattiin museoksi lokakuussa 1969. Riihimäen kaupunki luovutti museota varten noin 5000 m2 suuruisen tontin Peltosaaresta. Alueen maastoa muutettiin ajamalla tasaiselle pellolle noin 20 000 kuutiota maata, josta muodostettiin mäenkumpare. Museon tontille istutettiin samalla mäntyjä, jolloin tontista muodostui työväentalolle tyypillinen mäntymäki. Nykyisin ikkunoiden suojana olevat rautaiset luukut on asennettu myöhemmin ilkivallan vuoksi.

194 Linja-autoasema

Kuva: Hämeen liitto, Juho Haavisto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-4-9007-1 Rakennusvuosi: 1956
Osoite: Torikuja 2

Linja-autoasema on rakennettu 1956 arkkitehti Martti Jaatisen suunnitelman mukaan. Rakennuksen salitilat avautuvat sisäänkäyntiterassille rytmikkäästi pystyjaotellun lasiseinämän kautta. Pääsisäänkäyntiä on korostettu ulokkeena toteutetulla katoksella. Rakennuksen torin puoleiseen päätyyn on myöhemmin rakennettu katos rahtitoimintoja varten. Rakennus edustaa linjakasta ja korkeatasoista aikansa julkista liikennerakentamista. Rakennus jäi pois asemakäytöstä uuden Matkakeskuksen valmistuttua 2009. Rakennus suojeltiin vuonna 2015 voimaan tulleella asemakaavalla historiallisesti ja kaupunkikuvan kannalta tärkeänä rakennuksena (sr-2).

195 Entinen maidon ja lihan tarkastamo

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: sr-2

Kiinteistötunnus: 694-4-9007-5 Rakennusvuosi: 1920 - 30-lukujen vaihde
Osoite: Hallikuja 1

Linja-autoaseman eteläpuolella sijaitseva rakennus on rakennettu 1920 – 30-lukujen vaihteessa lihantarkastamoksi osana kauppalaksi tulon toimenpiteitä terveydenhuollon ja yleisen hygienian parantamiseksi. Erityisesti 1930-luvulla terveydenhoidolliseen ehkäisytoimintaan kuului myös elintarvikkeiden, erityisesti juuri maidon ja lihan, tarkastuksen tehostaminen. Rakennusta laajennettiin 1937—38 maidontarkastamolla. Lihantarkastamon eläinlääkärin laboratoriossa pidettiin talvisodan aikana ensiapuasemaa, ja 1938 avattu kauppalan äitiysneuvola-asema ja 1940 avattu ”pientenlastenhoidonneuvola” toimivat ensimmäiset vuotensa samassa tilassa.

Vaalea, sileäksi rapattu rakennus on aumakattoiselta keskiosaltaan kaksikerroksinen. Ulkoasun muotokielessä on nähtävissä siirtyminen 1920-luvun klassismista funktionalismiin. Rakennus suojeltiin vuonna 2015 voimaan tulleella asemakaavalla historiallisesti ja kaupunkikuvan kannalta tärkeänä rakennuksena (sr-2) yhdessä linja-autoaseman (1956) kanssa.

196–199 Kirkollisia kohteita

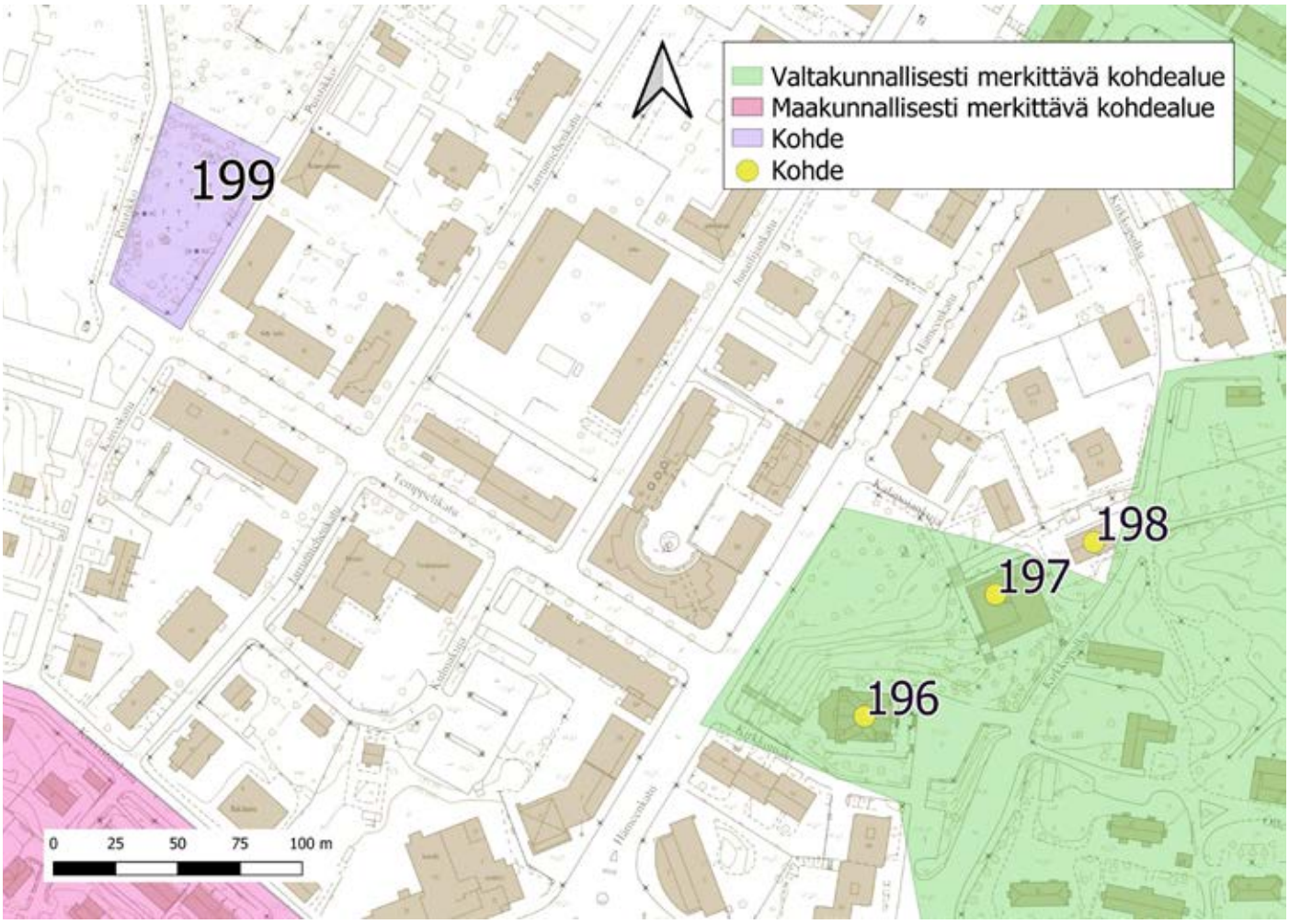

KESKUSTAAJAMAN KIRKOLLISIA KOHTEITA

196 Riihimäen kirkko, 1905
197 Kirkkopuiston seurakuntakoti, 1964
198 Kirkkopuiston pappila, 1964
199 Sankarihaudat, Yleissuunnitelma 1947, sankaripatsas 1948

196 Riihimäen kirkko

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: RKY Arvotusperuste: - Suojelu: Kirkkolaki

Kiinteistötunnus: 694-4-9006-13 Rakennusvuosi: 1905
Osoite: Kirkkopolku 2a

Riihimäestä muodostettiin oma rukoushuonekuntansa vuonna 1899, ja seurakunta itsenäistyi 1922. Arkkitehtitoimisto Nyström-Petrelius-Penttilän suunnittelema, alkujaan rukoushuoneeksi suunniteltu keskuskirkko valmistui vuonna 1905. Kirkko rakennettiin riihimäkeläisten kokoamilla vapaaehtoisilla varoilla ja rautatiehallituksen tuella. Varhaisen kirkkorakennuksen julkisivu oli rakennusmateriaalina käytettyä hirttä, mikä 1920-luvun remontin yhteydessä laudoitettiin.

Kuva: Juho Haavisto

Ensimmäinen laajennus tehtiin vuonna 1927 Kauno S. Kallion piirustusten pohjalta. Tällöin istumapaikkoja lisättiin rakentamalla kirkolle pohjoissivu ja pohjoinen parveke, jolloin kirkon pohjakaavasta tuli symmetrinen. Samalla kirkon ulkoasua ja sisätiloja muokattiin 1920-luvun klassismin hengessä. Alttaria laajennettiin, kirkon kattoa madallettiin ja kattoon rakennettiin kaariholvi. Laajennetulle alttarille sijoitettiin Hannes Autereen veistämä puinen krusifiksi ja taiteilija Toini Kallion lasimaalaukset. Sisätilojen uudet koristemaalaukset teki taiteilija Urho Lehtinen. Myös kellotornia korotettiin. Vuonna 1929 kivenhakkaaja K. Homlgren teki Hämeenkadulta kirkolle johtavat kiviportaat. Kirkko kärsi vaurioita talvisodassa 1939—40 ja väliaikainen korjaus tehtiin vuonna 1940. Seuraava isompi peruskorjaus suoritettiin vuonna 1952, jonka suunnitelmista vastasi silloinen kauppalanarkkitehti Lauri Heinänen. 1950-luvun korjaustöissä kirkon sisätilojen klassismi vaihtui pelkistettyyn ja funktionaaliseen sisustukseen, sisätilojen koristemaalauksia poistettiin ja puulattian päälle muurattiin tiililattia.

Vuosina 1977—78 kirkkoon tehtiin tiloja modernisoiva remontti arkkitehtien Eila Piironen-Havaksen ja Heikki Havaksen johdolla. Havasten toimesta kuoriosan taakse lisättiin sakasti ja samalla jouduttiin poistamaan kuorin vanhat värilliset lasi-ikkunat. Sisätilojen osalta pyrkimyksenä oli palauttaa kirkkotilaan 1920-luvun henkeä. Remontin suunnittelun yhteydessä keskusteltiin myös kokonaan uuden kirkkorakennuksen hankinnasta, mutta taloudellisista syistä päädyttiin korjaamaan vanha uusia tarpeita vastaavaksi. Vuonna 1997 kirkon ulkolaudoitus uusittiin. Viimeisimmät isommat muutostyöt Keskuskirkossa tehtiin vuonna 2005, jolloin kirkon väritystä, yleisilmettä ja valaistusta uudistettiin arkkitehti Hanna Lyytisen suunnitelmien pohjalta. Tällöin kirkon sisätiloihin palautettiin 1920-luvun vaaleat värisävyt, jotka oli 1970-luvun sisätilaremontin yhteydessä korvattu tummilla sävyillä.

Kirkko on osa Rautatienpuiston valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Se on kirkkolailla suojeltu.

197–198 Kirkkopuiston seurakuntakoti ja pappila

Kuva: Juho Haavisto

Kiinteistötunnus: 694-4-9006-13 Rakennusvuosi: 1964
Osoite: Kirkkopolku 2a

197	**Kirkkopuiston seurakuntakoti**	**RKY**	
198	**Kirkkopuiston pappila**	**paikallinen**	**R, M**

Kuva: Juho Haavisto

Seurakunnan väkiluvun kasvaessa 1960-luvulle tultaessa kasvoi myös tilojen tarve. Aiemmin Murtokatu 1:ssä sijainneet seurakuntatalon yleiset tilat olivat tulleet epätarkoituksenmukaisiksi. Seurakunta päätti rakennusohjelmassaan sijoittaa seurakuntakodin Kirkkopuistoon, ja virastot ja asunnot Temppelikadun varrelle. Suunnittelusta järjestettiin 1962 kolmen arkkitehdin kutsukilpailu, jonka voitti Erkko Virkkunen. Rakennuslupa Kirkkopuistoon saatiin 26.6.1963. Kohteen pääurakoitsijaksi valittiin riihimäkeläinen Teräskiila Oy. Kirkkopuiston seurakuntakoti ja sen yhteyteen rakennettu pappila valmistuivat 1964.

Kaksikerroksinen seurakuntatalo on onnistuneesti sijoitettu jyrkkään rinteeseen. Alakerrassa ovat nuorisotilat, yläkertaa hallitsee kaunis ja valoisa 500 hengen juhlasali. Ulkoportaikosta avautuu näköakseli Vesilinnalle. Rakennuksen maastollinen sijainti mäen kumpareella, männikössä kahden kadun välissä edellytti kaikkien sivujen käsittelyä julkisivuina. Virkkunen ratkaisi ongelman suunnittelemalla alatasanteella olevalle pihalle asuinrakennuksen, pappilan, jonka alle saatiin sijoitetuksi lämpökeskus myös seurakuntataloa varten. Asuinrakennuksen alakertaan tehtiin huoltotilojen lisäksi suntion asunto ja toiseen kerrokseen kirkkoherran virka-asunto. Rakennukset edustavat laadukasta 1960-luvun suunnittelua ja muodostavat arkkitehtonisesti yhtenäisen kokonaisuuden.

Seurakuntatalo on osa valtakunnallisesti merkittävää Rautatienpuiston aluetta. Asuinrakennus jää RKY-alueen rajauksen ulkopuolelle, mutta sitä tulee kohdella osana seurakuntatalon kokonaisuutta.

199 Sankarihaudat

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, M Suojelu: Muinaismuistolaki

Kiinteistötunnus: 694-3-9903-24 Rakennusvuosi: Yleissuunnitelma 1947
Osoite: Puistikko

Tammikuun 1940 alussa tuli Riihimäen kirkkoherranvirastolle tieto ensimmäisistä sankarivainajista, jotka tultaisiin lähettämään rintamalta kotiseurakuntaan haudattavaksi. Tuli kiire saada sopiva hautausmaa, sillä seurakunnan hautausmaata pidettiin sankarihautausmaaksi liian kaukaisena. Kauppala tarjosi hautapaikaksi maa-alueen kansalaisopiston viereisen puistoalueen eteläosasta, joka tuomiokapitulin luvalla vihittiin hautausmaaksi. Sankarihautaukset jatkuivat vuoteen 1945 saakka. Kaikkiaan sankarihautausmaalla on hautasija 179 vainajalle.

Sankarihautojen suunnittelua varten asetettu nelihenkinen toimikunta hankki sankarihautojen yleissuunnitelman arkkitehti Viljo Rewelliltä jo sotien välissä, mutta suunnitelma hyväksyttiin jatkosodan myötä laajennettuna kirkkohallintokunnassa 6.10.1947. Sankaripatsas tilattiin kuvanveistäjä Kalervo Kalliolta, ja patsas paljastettiin 1948. Hautausten yhteydessä haudoille sijoitetut valkoiset puuristit korvattiin 1953 metallisilla, nimilaatoin varustetuilla risteillä, jotka tilattiin Riihimäen keskusvankilasta.

200 Hautausmaa

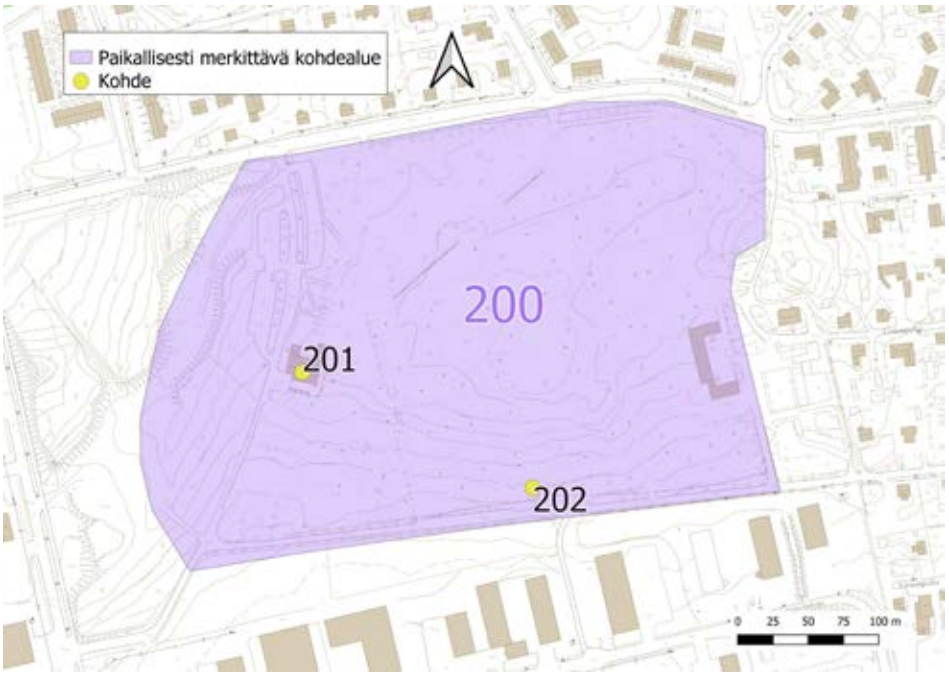

HAUTAUSMAALLE SIJOITTUVAT RAKENNUSKOHTEET

201 Kappelikirkko, 1956 MRKY
202 Seppelehuone, 1917

Arvo: MRKY/ paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-403-41-0
Osoite:

Hautausmaan perustamisesta päätettiin 1909 pidetyssä Riihimäen rukoushuoneyhdistyksen vuosikokouksessa, sillä oman seurakunnan muodostamisen ehtona oli oman kirkon lisäksi myös oma hautausmaa. Hautausmaan alueeksi ostettiin vuonna 1910 H. G. Paloheimolta 2 hehtaarin suuruinen maa-alue, joka lopulta vihittiin hautausmaaksi heinäkuussa 1917. Hautausmaan ensimmäinen, Suomen Puutarha-arkkitehtiliitolta tilattu virallinen kartta valmistui 1920. Kartta noudatti pääpiirteissään hautausmaan toimeenpanneen ”komitean” suunnitelmaa risti- ja sivukäytävineen. Piispantarkastuksessa 1931 kiinnitettiin huomiota hautausmaan hoitoon. Vuosina 1931—1933 suoritettiin hautausmaalla runsaasti työllisyystöinä teetettyjä raivaustöitä. Samalla tilattiin arkkitehti Ilmari Virkkalalta hautausmaasta uusi suunnitelma, joka valmistui 1935. Hautausmaata laajennettiin ensimmäisen kerran neljällä hehtaarilla 1947, ja alueen kaavoituksesta vastasi arkkitehti Virkkala. Sittemmin hautausmaata on laajennettu useita kertoja, ja sen ilmeeseen ovat jättäneet jälkensä mm. Tampereen seurakuntien ylipuutarhuri T. Kulo (suunnitelma 1950) sekä hortonomit Pauli Ojanen (1963) ja Kauko Nurmela.

Koska hautausmaa perustettiin alun perin metsikköön, muodostavat sen peruspuuston havupuut. Puustoa on myöhemmin harvennettu ja täydennetty useilla puistopuulajeilla. Nykyisin 9,5 hehtaarin suuruisen alueen jakavat neljään osaan pohjois-eteläsuunnassa ja itä-länsisuunnassa kulkevat pääkäytävät. Hautausmaalla on sotiemme veteraanien merkkipaasi, muualle haudattujen muistomerkki, vuoden 1918 muistomerkit ja unohdettujen vainajien muistomerkki sekä enkelipatsas, joka on pystytetty menneitten sukupolvien kunniaksi.

201 Kappelikirkko

Hautausmaan kokonaisuus

Kuva: Hämeen liitto, Juho Haavisto

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-403-41-0 Rakennusvuosi: 1956
Osoite: Kolehmaisenkatu 26

Yleisen hyvinvoinnin ja elintason kasvaessa kohosivat vaatimukset Suomessa myös hautauskäytäntöjen suhteen: enää ei haluttu seisoa taivasalla avoimen haudan äärellä säässä kuin säässä, vaan siunauskappeleita alettiin rakentaa 1900-luvun ensikymmenillä. Hautauskappelin paikka oli Riihimäen hautausmaalle varattu jo vuoden 1920 hautausmaasuunnitelmassa pääkäytävien risteykseen. Arkkitehti Ilmari Virkkala esitti vuoden 1935 hautausmaasuunnitelman yhteydessä myös piirustukset hautauskappelia varten, mutta toteutukseen ei ryhdytty. Riihimäen kirkkohallintokunta tilasi 1946 suunnitelman kappeliin arkkitehti Viljo Rewelliltä, mutta suunnitelmia ei koskaan toteutettu. Hautausmaan länsilaidalla sijaitseva, kaupunginarkkitehti Lauri Heinäsen suunnittelema kappeli valmistui lopulta alkuvuodesta 1956, ja vihittiin kirkoksi saman vuoden elokuussa. Rakennustyön urakoitsijana toimi Kestorakennus Oy Riihimäeltä. A-muotoinen, betoninen kellotapuli rakennettiin erillisenä työnä rakennusmestari Eino Tarkkosen urakoimana.

Riihimäen kappelikirkko oli valmistuessaan varsin uudenaikainen, ja toimi sittemmin monien muiden seurakuntien vastaavanlaisten rakennusten esikuvana. Kirkko on puistomaisen aukion ympäröimä ja kuuluu olennaisena osana hautausmaan näkymiin. Kirkkosali, eteishalli ja urkulehteri muodostavat sisätiloissa kauniin kokonaisuuden. Alttariseinälle on laudoituksin muovattu katosta lattiaan ja seinästä seinään ulottuva risti. Kirkon peruskorjaus ja laajennus on toteutettu arkkitehti Harri Hietasen suunnitelmien mukaan vuonna 1986.

202 Seppelehuone

Hautausmaan kokonaisuus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-403-41-0 Rakennusvuosi: 1917
Osoite: -

Seppelehuone valmistui 1917, samana vuonna hautausmaan vihkimisen kanssa, hautausmaan pääkäytävän eteläpäähän. Rakennuksessa on kiviperustus ja harjakatto. Rakennus on pieni, mutta sen ulkoasu nurkkapilastereineen ja vaakalistoineen henkii klassista ajattomuutta.

203–207 Sosiaali- ja terveyden-huollon kohteita

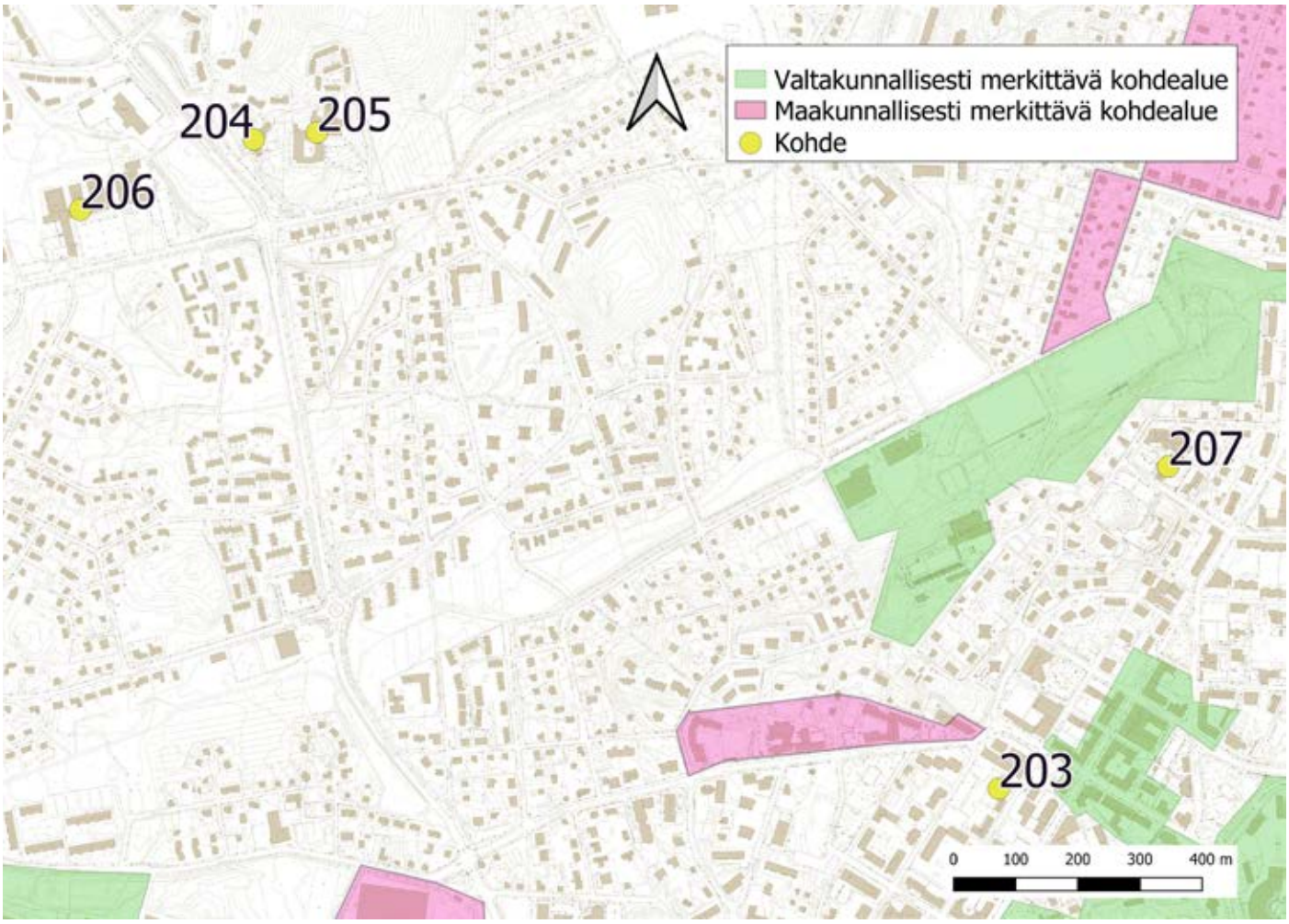

203 Junailijankadun lastentalo, 1951
204 Kirjauksen päiväkoti, 1992
205 Riihikoti, ent. Kirjauksenmäen palvelukeskus 1960, 1984, 2009
206 Entinen aluesairaala, 1970
207 Terveyskeskus, vanha osa, ent. Kauppalan sairaala, 1951

203 Junailijankadun lastentalo

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-3-9004-22 Rakennusvuosi: 1951
Osoite: Junailijankatu 14

Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliiton Riihimäen osasto perustettiin vuonna 1921. Liitto kulki edelläkävijänä ja tiennäyttäjänä monilla lapsia koskettavilla sosiaalipolitiikan ja terveydenhoidon alueilla, jotka myöhemmin ovat siirtyneet kuntien hoidettaviksi. Liiton näkyvimpänä saavutuksena Riihimäellä oli Lastentalo, joka Riihimäen ruotsalaisen kummikaupungin Karlskogan, paikallisten liike- ja teollisuuslaitosten ja kauppalan tukemana rakennettiin Junailijankadun varteen ja vihittiin tarkoitukseensa 1951. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Veli Valorinta. Rakennuksessa toimivat aluksi lasten- ja äitiysneuvola sekä lastenseimi ja –tarha. Nykyisin rakennuksessa toimii päiväkoti.

Lastentalo koostuu kahdesta suorakaiteen muotoisesta, kolmikerroksisesta rakennuksesta, joista toinen sijoittuu Junailijankadun suuntaisesti ja toinen poikittain katuun nähden. Rakennukset ovat harjakattoisia ja vaaleaksi rapattuja, ja niitä yhdistää toisiinsa harjakattoinen katos. Sokkelit on vuorattu liuskekivellä, jota on käytetty koristeena myös katoksia kannattelevissa pylväissä. Suunnittelultaan Lastentalo on tyypillistä, mutta laadukasta jälleenrakennusrakennuskauden arkkitehtuuria. Se edustaa lapsia koskevan sosiaalipolitiikan kehitystä Riihimäellä ja liittyy sotien jälkeiseen, Ruotsin-avun turvin toteutettuun julkiseen rakentamiseen.

204 Kirjauksen päiväkoti

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-19-1929-5 Rakennusvuosi: 1992
Osoite: Pyysalontie 3

Vuonna 1992 valmistuneen Kirjauksen päiväkodin on suunnitellut rakennusarkkitehti Päivi Tuomola. Vaaleanpunainen, pystylautavuorattu rakennus on sijoitettu mäen rinteeseen. Rakennus muodostaa puolikaaren, jonka sisäpuolelle mäen huipulle jää suojaisa leikkipiha. Päiväkodin pihapiirin vanha ulkorakennus, puut ja marjapensaat muistuttavat mäen menneisyydestä: paikalla sijaitsi aiemmin Kirjauksen kartano. Kirjauksen päiväkoti edustaa uudempaa päiväkotisuunnittelua, jossa on huomioitu lapsen näkökulma ja mittasuhteet.

205 Riihikoti, ent. Kirjauksenmäen palvelukeskus

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-19-1929-3 Rakennusvuosi: 1960, 1984, 2009
Osoite: Vanhainkodintie 4

Riihimäellä ja Hausjärvellä oli yhteinen vanhainkoti 1950-luvun loppuun asti. Riihimäen oman vanhainkodin rakentaminen alkoi joulukuussa 1958, mutta työt olivat kesän 1959 pysähdyksissä, sillä rakennus tehtiin työttömyystyönä. Talo valmistui kesäkuun lopulla 1960. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Martti Jaatinen. Viisikerroksiseen vanhainkotiin tuli kaksi osastoa, joissa oli 66 hoitopaikkaa, talousosasto keittiöineen sekä ylimpään kerrokseen henkilökunnan asuntoja, jotka tosin parin vuoden kuluttua muutettiin vanhainkotikäyttöön.

Vanhainkotiin oli tarkoituksena rakentaa hyvin pian toinen osa, mutta hanke ei edennyt. Lopulta laajennushankkeen suunnitelmat hyväksyttiin keväällä 1982. Laajennuksen suunnitteli arkkitehti Erkki Valovirta, ja se valmistui 1984. Laajennusosaan tuli kaksi osastoa, yhteensä 56 hoitopaikkaa, ja sen yhteyteen tuli oleskelupiha. Laajennuksen valmistuttua kunnostettiin vanhainkodin vanha puoli. Vuonna 2009 valmistuneen laajennuksen ja peruskorjauksen suunnitteli arkkitehtitoimisto PSM. Julkisivuiltaan vaaleat laajennusosat sopeutuvat vanhaan, rapattuun ja harjakattoiseen osaan.

206 Sairaala, entinen aluesairaala

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-19-1901-3 Rakennusvuosi: 1970
Osoite: Kontiontie 77

Vuonna 1957 voimaan tullut sairaalalaki jakoi yleissairaalat keskus-, alue- ja paikallissairaaloihin, joiden valtionavut erosivat huomattavasti. Riihimäen seudun sairaala hyväksyttiin aluesairaalaksi vuoden 1961 alusta. 1950-luvun alussa rakennettu sairaala oli jatkuvasti täynnä, joten sen laajentamista suunniteltiin ensin samalla paikalla, mutta sitten Riihimäki lahjoitti tarkoitukseen kymmenen hehtaarin tontin Kirjauksen kaupunginosasta. Rakennustyöt alkoivat syksyllä 1967 ja sairaala valmistui vuoden 1970 alussa. Arkkitehti Veikko Larkaksen suunnittelemaan uuteen aluesairaalaan tuli 64 sisätautien, 64 kirurgian, 32 naistentautien ja 24 synnytysosaston hoitopaikkaa. Rakennuksen matalaan kampamaiseen siipiosaan tulivat tutkimusosastot ja seitsenkerroksiseen rakennusosaan vuodeosastot. Riihimäen aluesairaalan kuntainliitto perustettiin 1957 ja sen toiminta päättyi 1990, kun aluesairaala siirtyi osaksi Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiriä.

207 Terveyskeskuksen vanha osa, ent.kauppalan sairaala

Kuva: Juho Haavisto

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-1-9023-14 Rakennusvuosi:
Osoite: Koulukatu 13

Ensimmäinen kunnansairaala perustettiin Riihimäen harjulta ostettuun yksityistaloon 1918. Ajan mittaan rakennus osoittautui epäkäytännölliseksi ja ennen kaikkea liian pieneksi. Tilanahtaus alkoi haitata erityisesti 1930-luvulla. Myös uudet lait vaativat kauppalaa varaamaan lisää hoitopaikkoja väkiluvun kasvaessa. Arkkitehti Veikko Larkaksen suunnittelema sairaalarakennus valmistui marraskuussa 1951. Riihimäen seudun sairaalan kuntainliitto perustettiin 1956; osakkaiksi tulivat Riihimäen ja Hausjärven lisäksi Loppi ja Janakkala. Sairaala osoittautui pieneksi ja sitä laajennettiin 1957. Riihimäen seudun sairaala hyväksyttiin aluesairaalaksi vuoden 1961 alusta. Uuden aluesairaalan rakennuksen valmistuttua 1970 vanha sairaala jäi Riihimäen paikallissairaalaksi, ja siitä tuli myöhemmin terveyskeskus.

Terveyskeskukseen valmistui mittava laajennus 1980-luvulla, mutta alkujaan sairaalaksi rakennettu vanha osa erottuu omana, selkeänä kokonaisuutenaan. Pohjaltaan suorakaiteen muotoinen rakennus sijoittuu rinteeseen pääty Koulukadulle päin. Rakennus edustaa varsin tyypillistä, mutta tasokasta aikansa suunnittelua. Rakennuksessa on vaalea rappaus, harjakatto ja korkeat porraskäytävän ikkunat sisäänkäynnin yläpuolella.

208–209 Riihimäen Saha Oy:n rakennukset

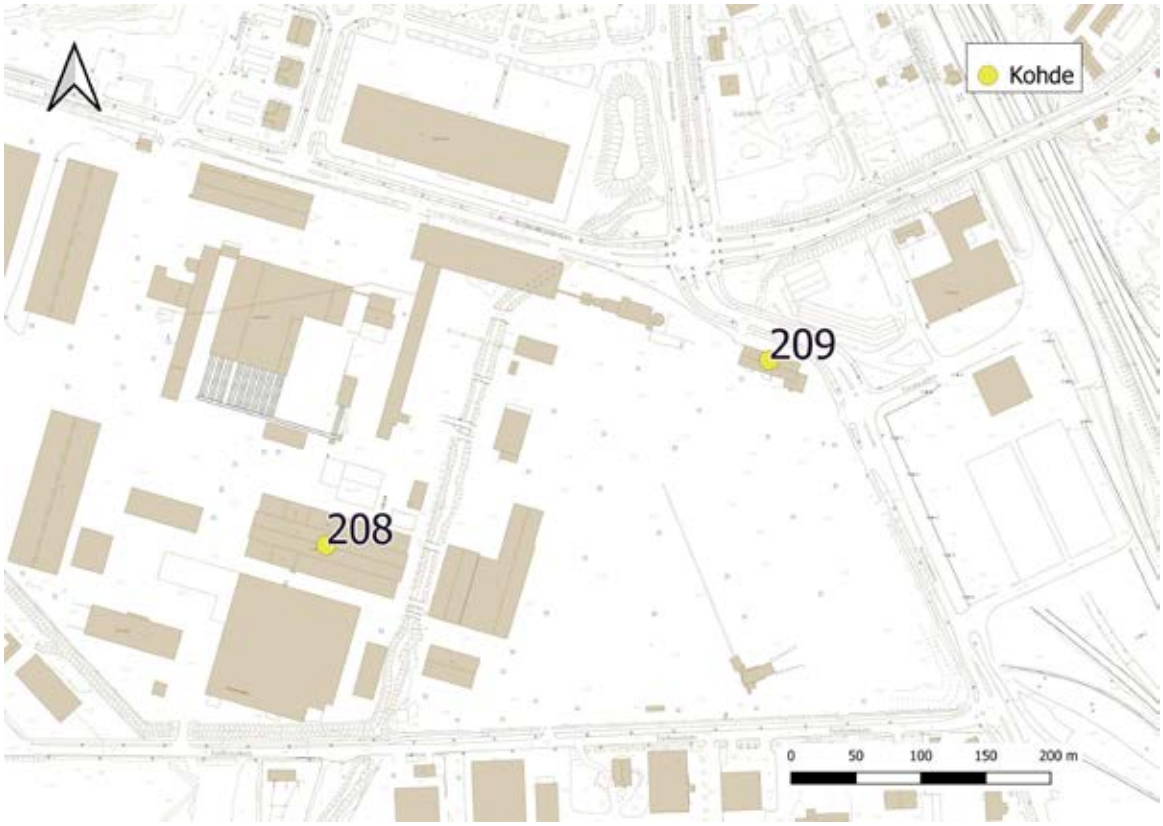

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-4-4-6 Rakennusvuosi: 1940-1950 -luvut
Osoite: Kulmalan puistokatu 3

Riihimäen elinkeinoelämässä keskeisin yksittäinen vaikuttaja on ollut Paloheimo Osakeyhtiö, joka on harjoittanut tuotantotoimintaa useilla elinkeinoelämän alueilla. Puunjalostusteollisuus oli Paloheimo OY:n toiminnan tärkein tuotannonala. Riihimäen Saha toimi vuodesta 1904 alkaen nykyisin Voimalana tunnetun rakennuksen paikalla. Sahatoiminnot väistyivät toisen maailmansodan jälkeen aseman seudulta etelään päin. Nykyisin Riihimäen sahan alueella toimii Versowoodin Riihimäen tuotantoyksikkö.

Yhtiö harjoitti myös puutaloteollisuutta. Ala ei jäänyt sotavuosien asuntopulan aikaiseksi kokeiluksi, vaan vuonna 1948 valmistuneessa puutalotehtaassa (208) pystyttiin valmistamaan puutaloja 4000–5000 standartin vuosivauhdilla. Pitkänomaisen, keskeltä korotetun punatiilisen tehdasrakennuksen suunnitteli arkkitehti Toivo Paatela.

Keskusvarasto (209) muodostaa näkyvän maamerkin sahan alueen reunalla Arolammintien pohjoispäässä. Suunnitelmat on päivännyt arkkitehti Viljo Rewell 10.9.1948. Tiilinen, harjakattoinen varastorakennus koostuu kolmesta moduulista, joista rakennettiin rakennusmateriaalien vaikean saatavuuden vuoksi ensin kaksi itäisintä. Kolmannelle moduulille haettiin rakennuslupaa joulukuun alussa 1953. Muuta rakennusta huomattavasti matalamman, tasakattoisen laajennuksen vuodelta 1976 suunnitteli Urho Lehtonen.

208, Riihimäen Saha Oy:n talotehdas.

209, Riihimäen Saha Oy:n keskusvarasto.

210–211 Oravan tehtaan rakennukset

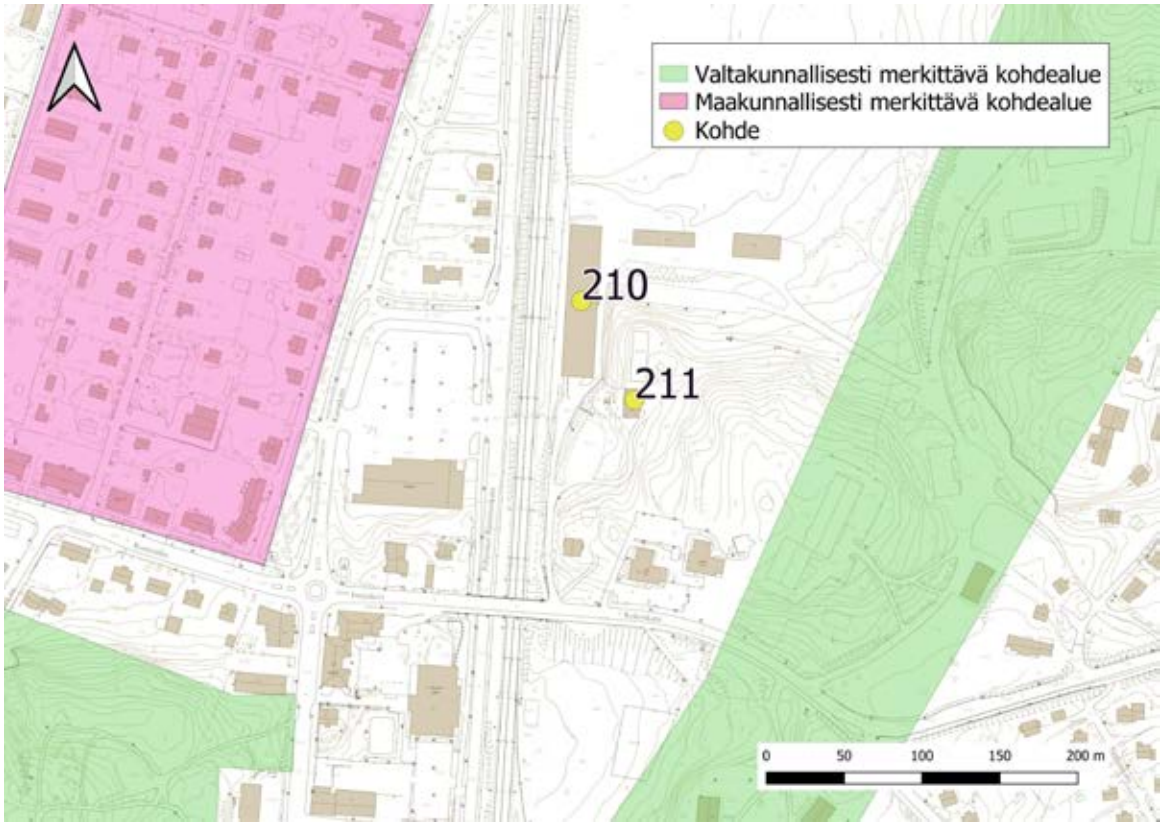

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-16-20-3 Rakennusvuosi: 1945
Osoite:

Sotien jälkeen Riihimäen pienteollisuus monipuolistui entisestään. Vuonna 1945 Riihimäelle asettui Viipurin läheltä evakkotaipaleelle joutunut Oravan Tehtaat Oy, joka rakensi Istuinkiven lähelle pohjoisen radan varteen laukkutehtaan. Seuraavalla vuosikymmenellä yhtiö luopui laukkutuotannosta ja ryhtyi valmistamaan vaatteita ja asusteita. Yhtiö työllisti yli 200 henkilöä ja pääsi tuotteineen myös ulkomaisille vientimarkkinoille. Tehdasrakennuksen suunnitteli arkkitehti Arvo O. Aalto. Lähes sata metriä pitkä, kolmikerroksinen rakennus toimii tärkeänä maamerkkinä radan varressa saavuttaessa Riihimäelle pohjoisesta.

Tehdasrakennuksen kaakkoiskulmalle valmistui 1945 Helge Hedmanin (arkkitehtitoimisto Arvo O. Aalto ja N. Kokko) suunnittelema asuinrakennus tehtaan johtajalle. Oravan Tehtaat Oy:n toimitusjohtaja Veli Orava (1912—1967) perusti myös Suomen muoviteollisuuden uranuurtajayrityksiin kuuluneen Putkiteollisuus Oy:n, ja hänestä tulikin myöhemmin teollisuusneuvos. Rakennuksessa on vihreä saumapeltikate ja vaalea rappaus.

Rakennukset ovat nykyisin Puolustusvoimien hallussa. Tehdasrakennus on toiminut korjaustiloina, asuinrakennusta on käytetty mm. Viestimuseon varastona. Molemmat rakennukset sisältyvät Puolustushallinnon rakennuslaitoksen ja Museoviraston *Riihimäen varuskunnan maankäyttö- ja maisemanhoitosuunnitelman* rakennuskannan inventointiin vuodelta 2002, jossa rakennuksia esitetään suojeltaviksi.

210, entinen Oravan tehdasrakennus.

211, entinen Oravan tehtaan johtajan asuinrakennus.
Kuva: Jari Jokivuo.

212 Entinen luujauho- ja liimatehdas

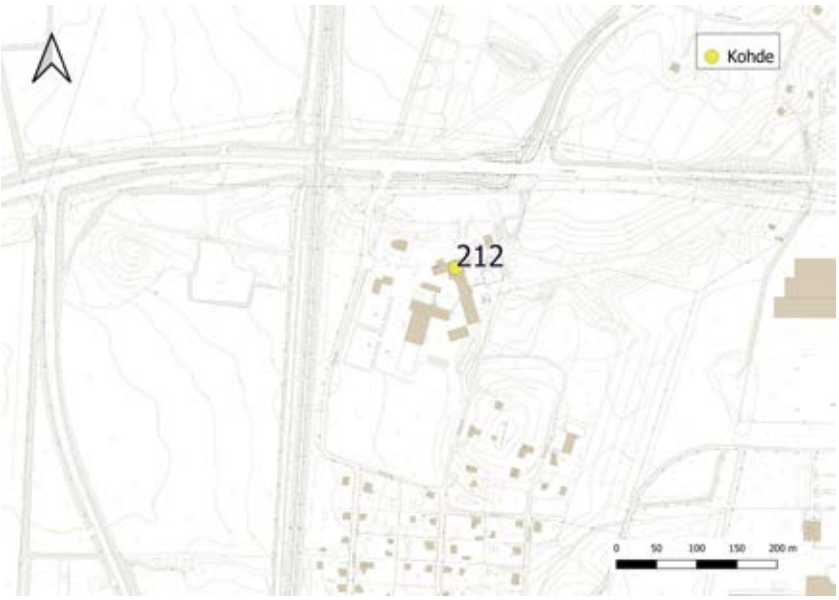

Arvo: paikallinen

Arvotusperuste: H, R, M

Suojelu: -

Kiinteistötunnus:
694-24-2406-1
Osoite: Kuusitie 2

Rakennusvuosi: n. 1920

Kuva: Jari Jokivuo

Tehtailija Frans Niemelä perusti Teknillisen tehtaan Helioksen Forssaan vuonna 1907, mutta parempia toimintamahdollisuuksia etsien siirsi tehtaansa 1911 Riihimäelle. Vuonna 1915 tehtaasta tuli osakeyhtiö. Parin vuoden kuluttua ryhdyttiin suunnittelemaan luujauho- ja liimatehtaan perustamista. Sopiva tehdasalue löytyi Hämeenlinnan radan varrelta, läheltä Haapahuhdan alikäytävää. Sodan vuoksi tehtaan rakentaminen lykkääntyi vuoteen 1918. Vuonna 1924 tehdas siirtyi Luukeskus Oy Ab:lle, jonka osakkaina olivat makkaratehtailijat eri puolilta Suomea. Eläinten raakaluista valmistettiin liimaa, rasvaa, rehua ja lannoitteita, ja luita tuotiin rautateitse eri puolilta maata. Oy Luukeskus Ab:lle myönnettiin Suomen Messujen laatukilpailussa hopeamitalia vastaava kunniakirja luuliimasta ja –jauhosta vuonna 1925.

Vuosina 1929—1951 tehdas oli vuokrattuna ruotsalaiselle Stockholms Benmjölsfabrik Ab:lle, jolloin se toimi nimellä Luu Oy. Riihimäkeläiset puhuivat edelleen ”liimatehtaasta”, vaikka liiman valmistus lopetettiinkin. Vuodesta 1951 jatkoi Luukeskus Oy Ab luurehun, -rasvojen ja –lannoitteiden valmistusta. Tehdas työllisti tyypillisen pientehtaan tavoin 20—30 henkilöä.

1918 rakennettua tiilistä tehdasta on vuosikymmenten saatossa laajennettu useaan otteeseen. Nykyisin teollisuustontilla toimii Rasmix Oy, ja vanha tehdasrakennus on vailla käyttöä. Rakennus edustaa Riihimäen teollisuusrakentamisen vanhinta säilynyttä kerrostumaa ja muodostaa maamerkin Hämeenlinnan radan ja Lahdentien risteykseen.

213 SOK:n viljavarasto

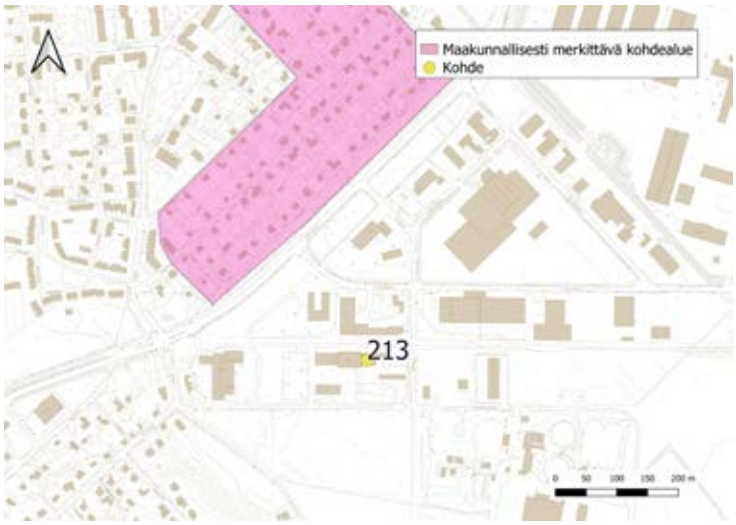

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-11-1116-5 Rakennusvuosi: 1957
Osoite: Paalukatu 9

Maailman ensimmäinen sylinterimäinen betonisiilo rakennettiin Yhdysvalloissa 1911. Eurooppalaiset arkkitehdit vaikuttuivat historiallisista tyyleistä vapaista, koruttomista rakennuksista. Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta (SOK) rakennutti ensimmäisen betonitekniikalla valetun siilon Viipuriin 1932. Viipurin siilot kumosivat epäilykset siitä, ettei Suomen ilmastossa voisi rakentaa siiloja rautabetonirakenteella. Sekä valtio että yksityiset toimijat rakensivat viljasiiloja kymmenittäin 1950- ja 1960-luvulla. Osa rakennetuista siiloista on purettu niiden jäätyä vaille käyttöä — merkittävänä esimerkkinä Mikkelin viljasiilot 2018 — mutta siiloja on myös säilynyt useissa kaupungeissa. Riihimäellä Paalukadun varrella sijaitsevan siilon vuodelta 1957 on suunnitellut arkkitehti Armas Lehtinen. Rakennus toimii pitkälle näkyvänä maamerkkinä Riihimäen maisemassa. Se on osa maanlaajuista viljavarastojen rakentamisen historiaa ja arkkitehtonisesti tyypillinen esimerkki aikansa funktionalistisesta suunnittelusta.

214 Herajoen meijerin konttori ja asuinalue

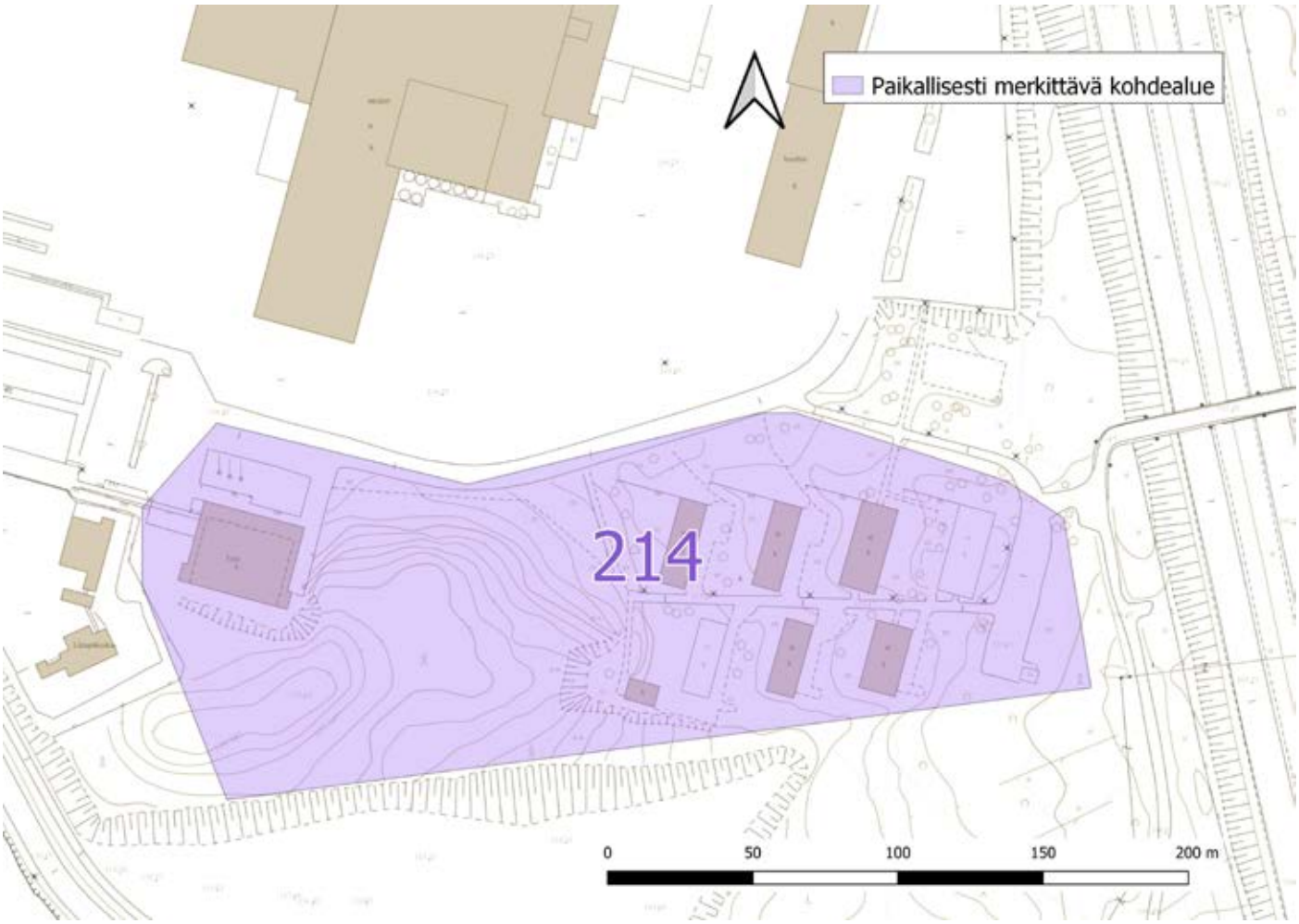

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-25-2511-7 Rakennusvuosi: 1967
Osoite: Meijerintie 6

Tuottajain Maito perustettiin 1950-luvun puolivälissä vastavetona helsinkiläisen Elannon meijeritoiminnalle. Uuden meijerin pääosakkaaksi tuli Valio ja muista osakkeenomistajia olivat paikalliset meijeriliikkeet. Tuottajain Maito toimi aluksi ostamiensa meijereiden tiloissa, mutta se suunnitteli ajanmukaisen suurmeijerin rakentamista ja toiminnan keskittämistä. Riihimäen kaupunki myi huhtikuussa 1964 Tuottajain Maidolle Herajoelta kymmenen hehtaaria maata, myöhemmin vielä lisää. Herajoelle rakennettiin tuotantolaitos, konttoritilat ja tehtaan eteläpuolelle rinteeseen työntekijöille rivitaloja.

Vuonna 1967 valmistuneet konttorin ja asuintalot on suunnitellut arkkitehti Matti K. Mäkinen. Rinteeseen sijoitetun kaksikerroksisen konttorirakennuksen tummaa tiilijulkisivua jäsentävät ikkunanauhat. Ensimmäinen kerros on sisäänvedetty. Asuinalue koostuu kuudesta matalasta rivitalosta, varastorakennuksesta ja neliömäisestä rinnetalosta. Tummissa tiilijulkisivuissa on käytetty koristeaiheena lasitiiltä. Näkösuojaa antavat muurit rytmittävät aluetta. Alueelle kesällä 2017 vahvistettu asemakaava mahdollistaa asuintalojen purkamisen.

Konttorirakennus

RInnetalo

Rivitalot

215 Arolammin kylä

Arvo: MRKY/ paikallinen
H, R, M

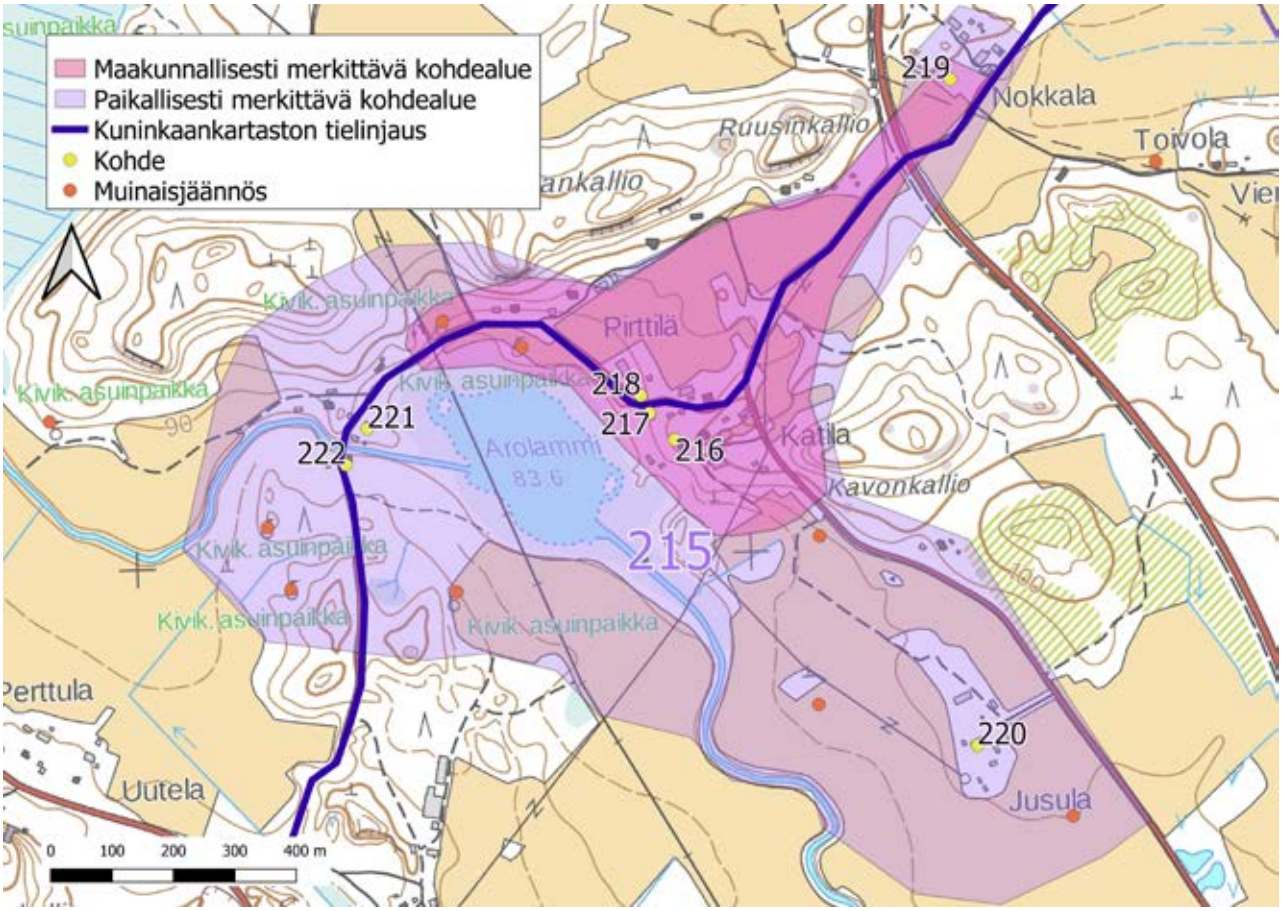

© MML 1/2020

216 Katilan tilan päärakennus 1889, laaj. 1973
217 Nokkalan (nyk. Ranta-Nokkala) tilan päärakennus, 1890-luku
218 Pirttilän (nyk. Hannula) tilan päärakennus, 1892
219 Nokkalan tila, päärakennus 1950
220 Jusulan tila, Päärakennus 1900
221 Niemelän pihapiiri, hirsipintainen päärakennus 1896
222 Sillanpää pihapiiri

Arolammin kylä muodostaa arvokkaan maaseudun kulttuurimaisemakokonaisuuden, johon kuuluvat Vantaanjoki, Arolammi, rakennukset, joen ja lammen rannoilla levittäytyvät peltoaukeat sekä Kuninkaankartaston mukainen tie, jonka varrella lammen länsirannalla on säilynyt myös kivinen virstanpylväs. Alueella sijaitsee useita Silmäkenevan havaituista kivikautisista asuinpaikoista. Arolammin kylässä oli 1500-luvulla kaksi tilaa, joista toinen jaettiin 1560-luvulla Katilaksi ja Nokkalaksi. Pirttilän tilasta on tietoja vuodesta 1539 asti. Tilojen päärakennukset on rakennettu 1800-luvun lopulla, ja ne osoittavat keskiajalta periytyvän kylätontin paikan lammen itärannalla. Vantaanjokilaakson peltomaisemassa erottuu puiden ympäröimänä Jusulan tilan rakennusryhmä puukujanteineen ja puutarhoineen.

Arolammin taloluku kasvoi 1780-luvulla suoritetun isojaon myötä kolmeentoista. Vanhan ryhmäkylän yhteismaista, kylän länsipuolelta erotettiin mm. Isolan kartanon maat. Vanhan kyläkeskustan alue muodostaa maakunnallisesti arvokkaan rakennetun kulttuuriympäristön. Arolampi sijaitsee maakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella (Vantaanjoen—Kormun kulttuurimaisemat).

216 Katila

Arolammin
kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-401-3-22 Rakennusvuosi: 1889
Osoite: Katilantie

Arolammin kylässä tiedetään 1539 olleen Pirttilän lisäksi toinen 5/12 koukkua (vanha viljelysmaan mitta- ja veroyksikkö) käsittävä tila. 1564 se jaettiin kahtia. Eero Ollinpoika sai neljänneskoukun suuruisen Nokkalan ja Tuomas Juhonpoika pienemmän 1/6 koukun Katilan. Joen länsipuolella oleva Hautapellon talo erotettiin Katilasta 1820, ja 1830-luvulla Katilasta erotettiin Rauhasaaren kartano.

Katila on ollut voimakas karjatila, ja eräs vanhimmista maataloushallituksen kirjanpitotiloista. Tarkka kirjanpito oli apuna valtion tutkimuksissa. Tilan nykyinen päärakennus valmistui 1889. Pitkänmallisessa, keltaisessa talonpoikaistalossa on saumarimavuoraus ja sisäänkäyntien edustalla harjakattoiset kuistit. Päädyn laajennus on vuodelta 1973.

217 Nokkala, nykyinen Ranta-Nokkala

Arolammin kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-401-1-21 Rakennusvuosi: 1890-luku
Osoite: Pirttiläntie 145

Eero Ollinpoika ryhtyi viljelemään Nokkalaa 1564, jolloin Arolammin kylässä sijainnut talo jaettiin kahtia. Toisesta puolesta tuli Katila. Nokkala oli pitkään kylän suurin talo. 1890-luvulla tila liitettiin runsaan vuosikymmenen ajaksi takaisin Katilan yhteyteen, kun tilaa isännöinyt Josef Nokkala (1820—1911) myi talon lähinaapurilleen Kaarlo Katilalle (1842—1921). Vanha päärakennus tehtiin noihin aikoihin 1800-luvun loppuvuosina. Korkealle lohkokiviperustalle rinteeseen rakennetussa talossa on keltainen vaakavuoraus, valkoiset sokkelilistat ja nurkkalaudat sekä saumapeltikate. Itäisellä sivulla on poikkipäätyinen, läntisellä sivulla harjakattoinen kuisti. Eteläpäädyn kuistissa on aumakatto.

218 Pirttilä, nykyinen Hannula

Arolammin kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-401-2-99 Rakennusvuosi: 1890-luku
Osoite: Pirttiläntie 140

Varhaisimmat merkinnät Pirttilän tilasta löytyvät vuodelta 1539. Lammen etelärannalla oli tuolloin vain kaksi taloa, toinen Pertti Klemetinpojan viljelemä Pirttilä. 1682 talo jäi autioksi, mutta 1690 entisen omistajan veli Simo Yrjönpoika otti tilan hoitoonsa. Suku menetti talon suuren Pohjan sodan aikana ainoan pojan kuoltua taistelutantereella. Hiivolasta tulleet Antti Abrahaminpoika ja hänen puolisonsa Marja Juhantytär pitivät tilaa vuosina 1710–1735, jonka jälkeen tila periytyi suvussa 1900-luvun loppupuolelle saakka. Pirttilän tilan päärakennus (nyk. Hannula) valmistui 1892. Se mainitaan paikkakunnan silloisten ”rakennusmestarien”, Korpisen veljesten rakentamana. Pitkänomaisessa, harjakattoisessa talossa on keltainen pysty-vaaka-pysty-suuntainen vuoraus, jota jäsentävät valkoiset listat. Ikkunat ovat T-puitteiset, pihan puolella on kaksi kuistia. Pirttilän navetta paloi 1953, mutta rakennettiin uudelleen samalle kivijalalle. Pihapiiriin kuuluu päärakennuksen ja navetan lisäksi vanha kaksikerroksinen aitta.
Sittemmin alkuperäinen Pirttilän tilan päärakennus pihapiireineen on erotettu Pirttilän tilasta ja muodostaa nykyisin Hannulan tilan.

219 Nokkalan tila

Arolammin kokonaisuus

Arvo: paikallinen, Arvotusperuste: R, M Suojelu: - MRKY-alueella

Kiinteistötunnus: 694-401-1-47 Rakennusvuosi: 1950
Osoite: Rajalantie 433

Nykyisen Nokkalan tilan perusti Arolammintien itäpuolelle 1900-luvun puolivälissä vanhalta Nokkalan tilalta Arolammin kyläkeskuksesta muuttanut isäntä, ja tilan nimi seurasi hänen mukanaan. Tilakeskus sijaitsee Kuninkaankartaston tielinjan varressa, peltoaukean laidassa maisemallisesti merkittävällä paikalla. Edustava harjakattoinen päärakennus vuodelta 1950 on vaaleaksi rapattu. Talousrakennukset ovat pääosin punaisia ja niissä on valkoiset puitteet.

Tilakeskus sijaitsee Arolammin kylän maakunnallisesti arvokkaalla alueella. Nokkalaa ei mainita maakunnallisessa kohdekuvauksessa, mutta tilakeskusta lähiympäristöineen tulee kohdella osana Arolammin arvokasta kulttuuriympäristökokonaisuutta.

220 Jusula

Arolammin
kokonaisuus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-401-2-60 Rakennusvuosi: 1900
Osoite: Jusulantie 121

Arolammin taloluku lisääntyi isojakotoimisten lisäksi myös halkomisen kautta. Pirttilän isännän Matti Jaakonpojan kuoltua 1795 talo jaettiin kahtia: Matti Matinpoika sai Pirttilän kantatilan ja Jussi Matinpoika sai toisen puolikkaan, jonka nimeksi tuli isännän mukaan Jusula. Jusulasta tuli yksi kylän suurimpia taloja, ja se pysyi Pirttilän suvulla neljän sukupolven ajan. Vuoden 1880 jälkeen tilalla on ollut useita eri omistajia. Jusulan päärakennus pihapiireineen sijaitsee Vantaanjoen varren peltomaiseman metsäsaarekkeessa, ja sillä on maisemallista merkitystä vanhoine koivukujineen. Päärakennus on käännetty nykyiselle paikalleen vuonna 1900. Harjakattoisessa talossa on pysty-vaaka-pysty-suuntainen vuoraus ja harmaat vesilistat. Pohjoisella sivulla on leveä poikkipääty, jonka alla suuri lasikuisti. Lohkokivisokkelissa on säilynyt holvikellari. Pihapiirissä sijaitsevan navetan kiviosa on joko vuodelta 1849 tai 1879. Pihasaunaksi kunnostetun leivintuvan iästä ei ole tarkkaa tietoa, väentupa on tiettävästi 1900-luvun alkukymmeniltä.

Jusulan tilakokonaisuus jää maakunnallisen aluerajauksen ulkopuolelle, mutta sitä tulee kohdella osana Arolammin kylän maakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä.

221 Niemelä

Arolammin
kokonaisuus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-401-3-9 Rakennusvuosi: 1896
Osoite: Pirttiläntie 85

Niemelän tumma, hirsipintainen päärakennus on perimätiedon mukaan rakennettu vuonna 1896, samoihin aikoihin Arolammin kylän vanhojen tilojen päärakennusten kanssa. Päädyn lautavuoratut, peräkkäin sijaitsevat kuistit on rakennettu myöhemmin. Rinteeseen rakennetussa talossa on lohkokiviperusta ja harjakatto. Puolitoistakerroksinen talo puutarhoineen luo viehättävän miljöön lampea kiertävän vanhan tien varrelle ja liittyy Arolammin kylän vaiheisiin.

222 Sillanpää

Arolammin
kokonaisuus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-401-3-10 Rakennusvuosi:
Osoite: Pirttiläntie 79

Arolampea kiertävä vanha kylätie kulkee Sillanpään pihapiirin poikki. Päärakennus sijaitsee aivan tien varressa, Vantaanjoen ylittävän sillan kupeessa. Osin sementtitiilestä, osin puusta rakennettu piharakennus jää hieman syrjemmälle tien toiselle puolelle. Puolitoistakerroksinen, harjakattoinen päärakennus on maalattu keltaiseksi ja siinä on saumarimavuoraus. Tienpuoleisella sivulla on pieni kuisti. Pihapiiri luo pienipiirteistä, kylämäistä maisemaa vanhan tien varteen.

223 Rauhasaaren kulttuurimaisema

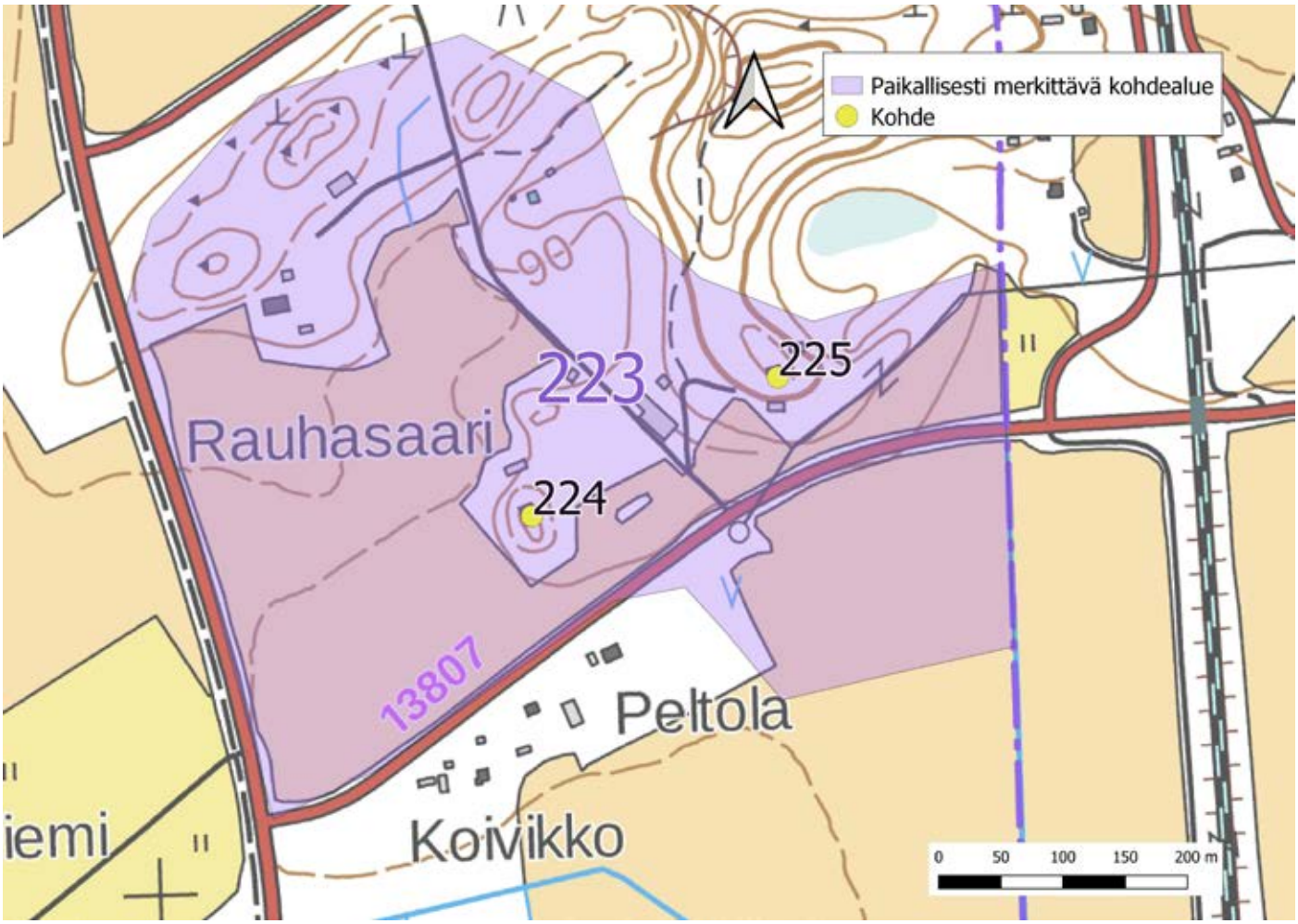

© MML 1/2020

Arvo: MRKY/ paikallinen
H, R, M

224 Kartanon tilakeskus, päärakennus 1919 MRKY
225 Karjalasta 1916 tuotu hirsihuvila, Erkylän metsästysyhdistyksen metsästysmaja

Rauhasaaren kulttuurimaisema muodostaa kokonaisuuden, johon kuuluvat Koivikontien varren peltomaisema, Rauhasaaren kartanon tilakeskus ja Erkylän metsästyksenhoitoyhdistyksen metsästysmaja. Maisemallisesti alue rajautuu kuntarajan Hausjärven puolella kulkevaan rautatiehen. Tienvarren kulttuurimaisema kuitenkin jatkuu Hausjärven puolelle, jossa Kerkkolan sivutila on arvotettu Hausjärven rakennetun kulttuuriympäristön selvityksessä paikallisesti merkittäväksi kohteeksi (Hämeen ELY-keskus 2005). Rauhasaaren kartanon päärakennus on arvotettu maakunnallisesti merkittäväksi rakennetun kulttuuriympäristön kohteeksi.

224 Rauhasaari

Rauhasaaren kokonaisuus

Arvo: päärakennus MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-401-3-33 Rakennusvuosi: 1919
Osoite: Rauhasaarentie 45

Rauhasaari erotettiin Arolammin Katilan tilasta 1830-luvulla. Rauhasaaren päärakennus on rakennettu vuonna 1919 arkkitehti Oiva Kallion suunnittelemana. Rakennus on kaksikerroksinen, säterikattoinen ja julkisivuiltaan keltaiseksi rapattu. Julkisivussa on klassistiset pylväs- ja koristeaiheet. Päärakennus sijaitsee peltoaukion keskellä puistomaisessa saarekkeessa, jonne johtaa vanha koivukuja. Tila rakennuksineen muodostaa ehyen kokonaisuuden.

225 Erkylän metsästyksenhoitoyhdistyksen metsästysmaja

Rauhasaaren kokonaisuus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-401-3-31 Rakennusvuosi: 1916
Osoite: Rauhasaarentie 46

Kaksikerroksinen, kansallisromanttisia piirteitä omaava hirsihuvila on tuotu Karjalasta vuonna 1916 Riihimäelle metsästysmajaksi. Rakennus sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla männikköisessä mäenrinteessä, Rauhasaaren kartanon välittömässä läheisyydessä. Rakennusta on laajennettu huoneella 1980-luvulla, mutta muuten se on säilyttänyt alkuperäiset piirteensä.

226 Herajoen kylä ja Vanhan Kormuntien asutus

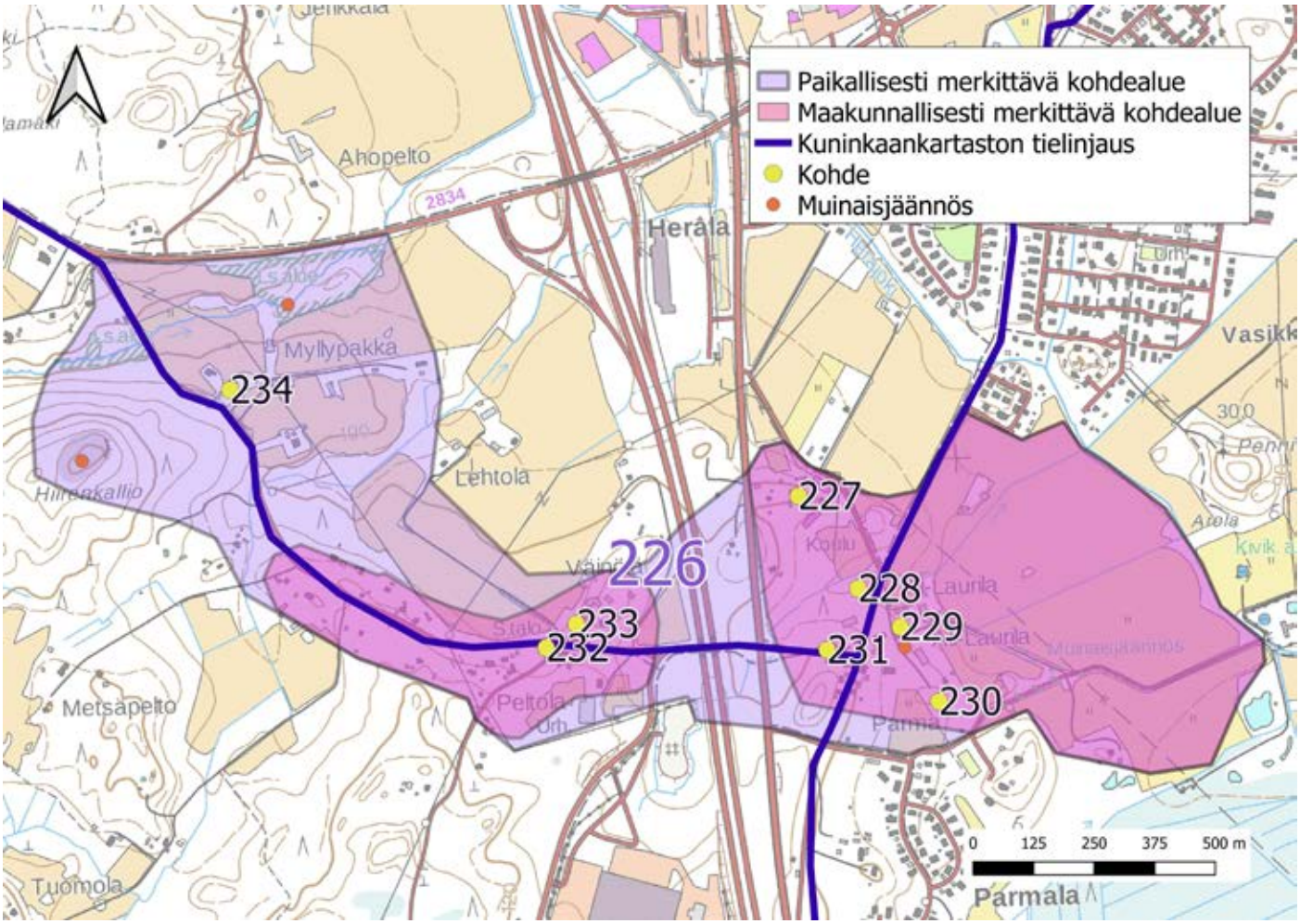

© MML 1/2020

Arvo: MRKY/ paikallinen
H, R, M

227 Herajoen koulu, 1908, 1923, 1986, 2009
228 Yli-Laurila, tilan päärakennus 1920
229 Ali-Laurila, tilan päärakennus 1890
230 Parmala, tilan päärakennus 1893 ja puisto
231 Herajoen kylän vanha puumuuntaja
232 Herajoen työväentalo, 1909, tiiliosa 1927
233 Väinölän tila, päärakennus 1916
234 Myllybackan vanhat piharakennukset

226 Herajoen kylä ja Vanhan Kormuntien asutus

Herajoen kylä on asutettu keskiajan kuluessa, ja kylä mainitaan jo vuodesta 1539 lähtien laadituissa veroluetteloissa. Kylän läpi on kulkenut talvitie Helsingistä Hämeenlinnaan, ja Parmalan ja Laurilan talot ovat toimineet talvitien kievareina. Herajoen taloluku kasvoi vuosien 1760—1860 isojakotoimitusten ja lohkomisten myötä neljästä neljääntoista. Talot lohkottiin lukuun ottamatta Parmalaa, josta kehittyi 1700-luvulla pitäjän vaurain talonpoikaistalo. Laurila halottiin Yli- ja Ali-Laurilaksi, Myllypakka lohkottiin Paakkolan tilasta. Herajoen kylä on muodostunut historiallisten teiden risteykseen: etelästä tullut tie on haarautunut kylän kohdalla toisen haaran suuntautuessa nykyisen Riihimäen taajaman halki kohti Hausjärven kirkkoa. Tien toinen haara suuntasi luoteeseen kohti Kormua.

Myös alueelta havaitut muinaisjäännökset kertovat kulttuurimaiseman pitkästä historiasta. Herajokeen laskevan Epranojan varrella purolaaksossa on vanha myllynpaikka, jossa on säilynyt myllyyn johtanut, 1,5 metriä korkea ajosilta, myllyrakennuksen peruskiviä sekä uoman poikki rakennetusta padosta jäänyt kivivalli. Paikalla näkyvät rakenteet ovat arviolta peräisin 1700- tai 1800-luvulta, mutta paikalla on voinut olla mylly paljon kauemminkin. Läheisen Myllypakan tilan nimi juontanee juurensa tästä. Vanhan Kormuntien länsipuolella sijaitsevan Hiirenkallion laella on vanha, kivinen rajapyykki. Maakirjojen perusteella paikka on ollut Hiivolan ja Herajoen rajapaikkana ainakin 1600-luvulta alkaen. Lisäksi paikka on ollut 1900-luvun alkupuolelle saakka myös Janakkalan ja Hausjärven pitäjien välistä rajaa.

Herajoen kylä ja Vanhan Kormuntien asutus muodostavat arvokkaan kokonaisuuden, joka koostuu historiallisista teistä, muinaismuistoista, säilyneestä rakennuskannasta ja historiallisesti vakiintuneesta maisemarakenteesta; Herajoen kylän pellot mainitaan peltoina ja niittyinä jo Kuninkaankartastossa. Kokonaisuudesta Herajoen kylän alue ja Herajoen työväentalo ympäristöineen on arvotettu maakunnallisesti merkittäviksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi. Parmalan päärakennus on suojeltu asemakaavalla. Kohdealue sijaitsee maakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella (Vantaanjoen—Kormun kulttuurimaisemat).

227 Herajoen koulu

Herajoen - Kormuntien kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-403-3-3, 694-403-3-709 Rakennusvuosi: 1908, 1923, 1986, 2009
Osoite: Rintapellontie 14

Herajoen koulu aloitti toimintansa vuoden 1906 syksyllä Paakkolan talon salissa. Oma koulutalo valmistui mallipiirustusten mukaan 1908. L-mallinen koulu on rakennettu korkealle lohkokiviperustalle, vaaleaa vaakavuorausta jäsentävät punaruskeat listat. Rakennusmestari J. E. Valorinnan suunnittelema, klassismin piirteitä omaava alakoulutalo valmistui lokakuussa 1923. Koulun uusi osa on vuodelta 1986, sen suunnitelmat ovat arkkitehti Juhani Harjun laatimat. Uusin laajennus on valmistunut 2009 arkkitehtien Pääsky & Siistonen suunnitelmien mukaan. Eri-ikäiset rakennukset muodostavat suojaisan pihapiirin mäntyjä kasvavalla mäellä. Julkisivuiltaan vaaleat rakennukset on sovitettu onnistuneesti toisiinsa ja ympäröivään maisemaan.

228 Yli-Laurila

Herajoen - Kormuntien kokonaisuus

Kuva: Hämeen liitto, Kristian Tuomainen

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-403-3-679 Rakennusvuosi: 1920
Osoite: Uusi Herajoentie 143

Laurilan tila oli yksi Herajoen neljästä ratsutilasta 1600-luvulla. Laurila halottiin myöhemmin Yli- ja Ali-Laurilaksi. Yli-Laurilan päärakennus Uuden Herajoentien varrella on kylän kauneimpia puurakennuksia. Rakennusta koristavat runsaat puuleikkaukset. Kaksikerroksinen, alkujaan kahdeksan huonetta käsittänyt rakennus on vuodelta 1920, ja sen on suunnitellut rakennusmestari Olamo. Rakennuksen eteläpäädyssä kuistin yllä sijainnut, suuri katettu parveke on myöhemmin purettu, ja rakennuksen aumakatto on muutettu harjakatoksi. Nykyinen kuisti lienee tehty 1950- tai 1960-luvulla. Pihapiirissä sijaitseva, sementtitiilistä tehty karjasuoja on vuodelta 1906.

229 Ali-Laurila

Herajoen - Kormuntien kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-403-3-710 Rakennusvuosi: 1920
Osoite: Parmantie 10

Laurilan tila oli yksi Herajoen neljästä ratsutilasta 1600-luvulla. Laurila halottiin myöhemmin Yli- ja Ali-Laurilaksi. Ali-Laurilan uusrenessanssityylinen päärakennus on vuodelta 1890. Puinen navetta on vuodelta 1921.

230 Parmala

Herajoen - Kormuntien kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: sr-1

Kiinteistötunnus: 694-403-4-182 Rakennusvuosi: 1893
Osoite: Parmantie 7

Parmalan tila perustettiin alun perin rälssitilaksi 1560. Nykyisen, uusrenessanssityylisen päärakennuksen rakennutti August Olander vuonna 1893. Päärakennus suojeltiin alueelle vuonna 2007 vahvistetulla asemakaavalla (sr-1). Tilakeskusta suojaavat korkeat kuusirivit ja sen puistossa on hedelmäpuita sekä yli-ikäisiä koivurivejä. Koivukujia on istutettu teiden varteen myös tilakeskuksen etelä- ja itäpuolelle.

231 Herajoen kylänvanha puumuuntaja

Herajoen - Kormuntien kokonaisuus

Arvo: paikallinen, MRKY-alueella

Arvotusperuste: H, R, M

Suojelu: -

Kiinteistötunnus:

Rakennusvuosi:

Osoite:

Herajoen kylässä on säilynyt vanhan Havintien linjauksen varressa puinen muuntajarakennus, joka on rakennustyyppinä käynyt harvinaiseksi. Sähkötekniikka on purettu rakennuksesta pois, mutta muuntaja on ulkoisilta piirteiltään säilynyt ja luo vanhan ajan kylämaisemaa nykyisen kevyenliikenteenväylän vieressä.

232 Herajoen työväentalo

Herajoen - Kormuntien kokonaisuus

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-403-1-39 Rakennusvuosi: 1909, 1927
Osoite: Vanha Kormuntie 32

Herajoen työväenyhdistys perustettiin 1908. Lopelta siirretty vanha käräjätalo pystytettiin työväentaloksi 1909. L-kirjaimen muotoinen hirsirakenteinen rakennus oli tuolloin nykyistä matalampi. Työväentaloille tyypillisesti se piti sisällään vahtimestarin asunnon ja juhlasalin. Rakennusta jatkettiin 1927 rakennusmestari Heikki Siikosen suunnittelemalla, pääosin kivirakenteisella lisärakennuksella, jossa sijaitsee näyttämöllinen juhlasali. Suunnitelmasta toteutui juhlasalin tilajärjestely ja julkisivujen aukotus. Koko rakennus sai yhtenäisen aumakaton ja samalla puurakenteista vanhaa osaa korotettiin. Suunnitelman klassisoivia koristeaiheita ei kuitenkaan ilmeisesti koskaan toteutettu. Vuosina 1981—1984 rakennuksessa tehtiin korjauksia rakennusmestari Jorma Leponokan suunnitelmien pohjalta. Tuolloin kokoontumistilat ja asunto erotettiin omiksi toiminnallisiksi osikseen. Rakennusta korjattiin myös vuosina 1991—1993, tuolloin rakennusmestari Matti Lehtosen suunnitelmin. Julkisivut ovat vaaleat, katteena on saumattu pelti.

Herajoen työväentalo on arvotettu maakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Rakennus sijaitsee Vanhan Kormuntien ja Kalliolantien risteyksessä. Pitkä rakennus rajaa Vanhaa Kormuntietä ja sillä on maisemallista merkitystä osana Vanhan Kormuntien kylämäistä asutusta.

233 Väinölän tila

Herajoen - Kormuntien kokonaisuus

Arvo: paikallinen, MRKY-alueella

Arvotusperuste: H, R, M

Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-403-1-23

Rakennusvuosi: 1916

Osoite: Vanha Kormuntie 23

Väinölän tilan vanha päärakennus on vuodelta 1916. Harjakattoisessa, puolitoistakerroksisessa talossa on saumapeltikate, vaalea saumarimavuoraus, nurkkapilasterit ja päädyssä sijaitsevan sisäänkäynnin edustalla pylväiden kannattelema pieni katos. Rakennus sijaitsee Vanhan Kormuntien varrella, lähes vastapäätä Herajoen työväentaloa, ja muodostaa arkkitehtonisesti sopusuhtaisen kokonaisuuden työväentalon kanssa. Väinölän tila sijaitsee Herajoen työväentalon maakunnallisesti merkittävällä alueella ja on osa Vanhan Kormuntien kyläkuvaa ja säilynyttä vanhempaa rakennuskerrostumaa.

234 Myllybacka

Herajoen - Kormuntien kokonaisuus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-403-1-64 Rakennusvuosi: 1916
Osoite:Vanha Kormuntie 125

Herajoen taloluku kasvoi vuosien 1760—1860 isojakotoimitusten ja lohkomisten myötä neljästä neljääntoista. Tuolloin Myllybacka (suomenkieliseltä kirjoitusasultaan Myllypakka) lohkottiin Paakkolan tilasta. Parinsadan metrin päässä tilalta, Epranojan varrella, tunnetaan vanha myllynpaikka, mistä tila lienee saanut nimensä. Myös Myllybackan tilasta ostettiin vuonna 1941 maata siirtolaisten pika-asutusta varten. Tila sijaitsee maisemallisesti merkittävällä paikalla peltojen keskellä, osana historiallisesti merkittävän Vanhan Kormuntien asutusta. Myllybackan vanhat, hirsi- ja lautarakenteiset piharakennukset näkyvät tienvarsimaisemassa kauas ja luovat perinteistä maalaismiljöötä Vanhan Kormuntien varteen.

235 Isolan kartano ja kulttuurimaisema

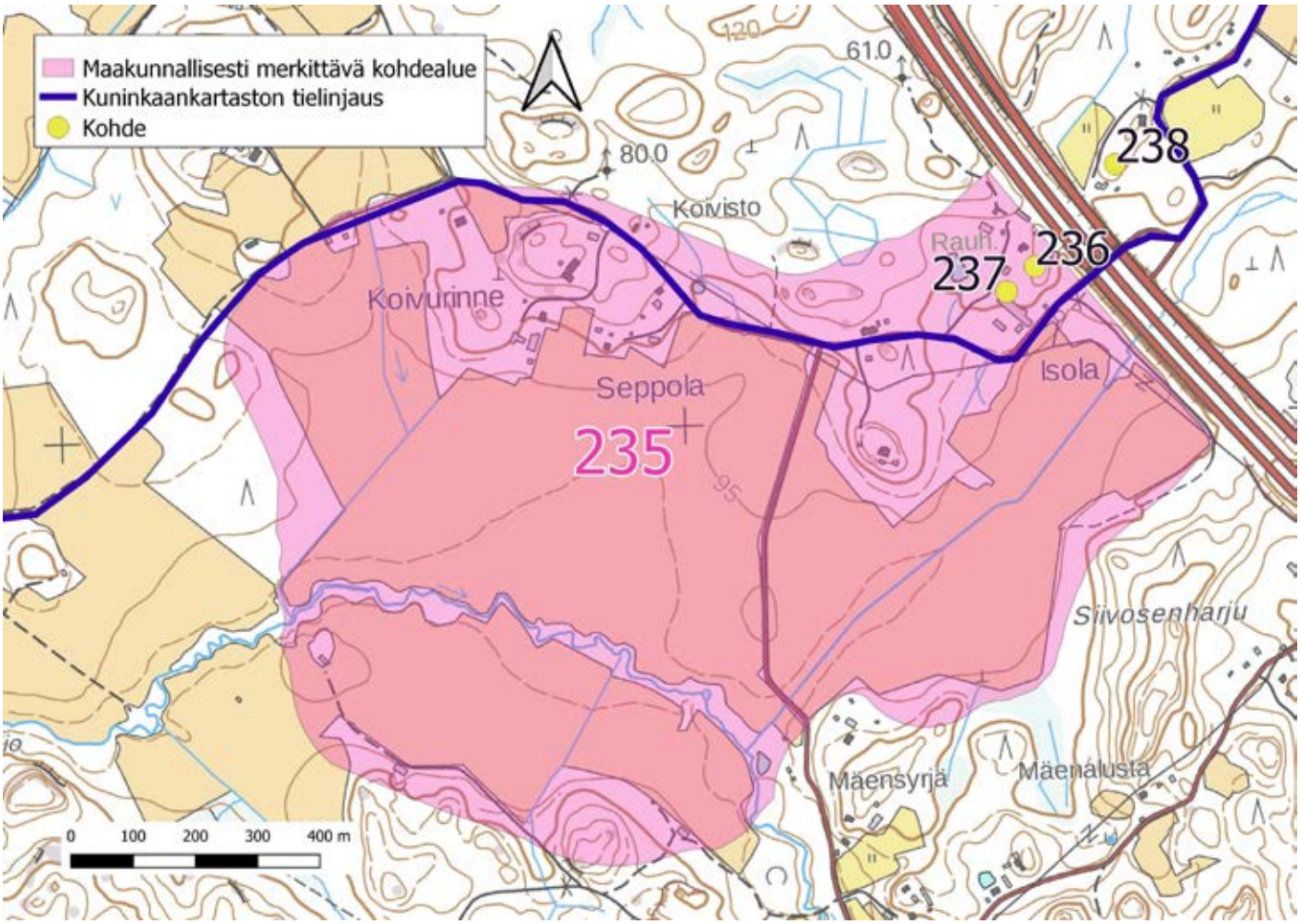

© MML 1/2020

Arvo: MRKY

236 Isolan kartanon päärakennus, 1919
237 karjasuoja 1928, pakari ja jauhoaitta 1880-l., jyväaitta, pitkäaitta ja sauna 1850-l.
238 Arolammin kansakoulu, 1899

Isola lohkottiin Arolammin kylän yhteismaista, kylän länsipuolelta 1780-luvun isojakotoimitusten ja lohkomisten myötä. Isolan tila perustettiin alun perin kruunun uudistilaksi 1788 Hauhon Hahkialan kartanon sepän Matti Matinpojan toimesta. Tilaan liitettiin Uotilan perintötila 1889. Isolan tila oli suurimmillaan 1917, jolloin siihen ostettiin lisäksi Heinilän perintötila. Maanvuokralain aikaan 1918 erotettiin Isolasta kaksi torppaa. Siirtolaisasutukseen käytettiin Heinilästä ja Isolasta yhteensä satakunta hehtaaria. Isolan isännät toimivat usean sukupolven ajan näkyvissä kunnallisissa luottamustehtävissä. Tilan isäntänä vuodesta 1915 toiminut Mauno Isola tunnetaan Me käymme joulun viettohon –laulun sanoittajana. Marimekon suunnittelijana tunnettu Maija Isola on syntynyt Isolassa.

Kartanon etelä- ja länsipuolella avautuu laaksomainen peltomaisema, jota kuninkaankartaston mukainen, mäenrinteessä polveileva tie rajaa pohjoispuolelta. Tien varrella on säilynyt Koiviston vanhan torpan punamullattu asuinrakennus. Kartanon pihapiiristä koilliseen, nykyisen moottoritien toisella puolella, sijaitsee Arolammin vanha kansakoulu. Isolan kartano ja kulttuurimaisema on maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö.

236–237 Isolan kartano

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-401-13-40 Rakennusvuosi: 1919
Osoite: Isolantie 25

Tilan ensimmäinen päärakennus purettiin 1898 ja tilalle rakennettiin huvilatyyppinen talonpoikaistalo. Se paloi 1918. Kartanon nykyinen päärakennus on vuodelta 1919. Rakennus on arkkitehti Oiva Kallion käsialaa ja edustaa tyyliltään vanhempaa kartanoarkkitehtuuria. Rakennuksen korkeammasta, aumakattoisesta keskiosasta laskeutuvat katonlappeet matalampien päätyjen päälle. Rakennuksen lounaissivulla on päätyihin sijoittuvat harjakattoiset kuistit. Rakennuksessa on vaalea vaakavuoraus ja katteena saumattu pelti.

Heikki Siikosen suunnittelema, sementtitiilistä tehty karjasuoja on vuodelta 1928. Lisäksi pihapiirissä on säilynyt pakari- ja jauhoaitta 1880-luvulta, jyväaitta, koneliiteri, pitkäaitta ja sauna 1850-luvulta.

238 Arolammin kansakoulu

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-401-9-1 Rakennusvuosi: 1899
Osoite: Kouluntie 91

Arolammin ja Herajoen kouluolot olivat 1800-luvun loppupuolella kehnot syrjäisen sijainnin vuoksi. Vuonna 1894 päätettiin osa valtion viinavoittovaroista panna säästöön Arolammin ja Herajoen kulmakuntien koulua varten. Koulutalon rakennus aloitettiin 1897 Isolan kartanon lahjoittamalle tontille. Kouluhallituksen tyyppipiirustusten mukaan tehty koulurakennus valmistui 1899. Arolammin koulu lakkautettiin 1970. Rakennus myytiin ja siellä toimi jonkin aikaa Käsityökylä. Sen jälkeen koulurakennus on ollut Kahvila-Ravintolaliiton kurssikeskuksena ja kokous- ja juhlatilana.

Harjakattoisessa, siniseksi maalatussa rakennuksessa on pysty-vaaka-pysty-suuntainen lautavuoraus, listat ja puitteet ovat valkoiset. Rakennuksessa on säilynyt alkuperäisiä, puhallettua lasia olevia ikkunoita.

239 Riihiviidan kartano ja kulttuurimaisema

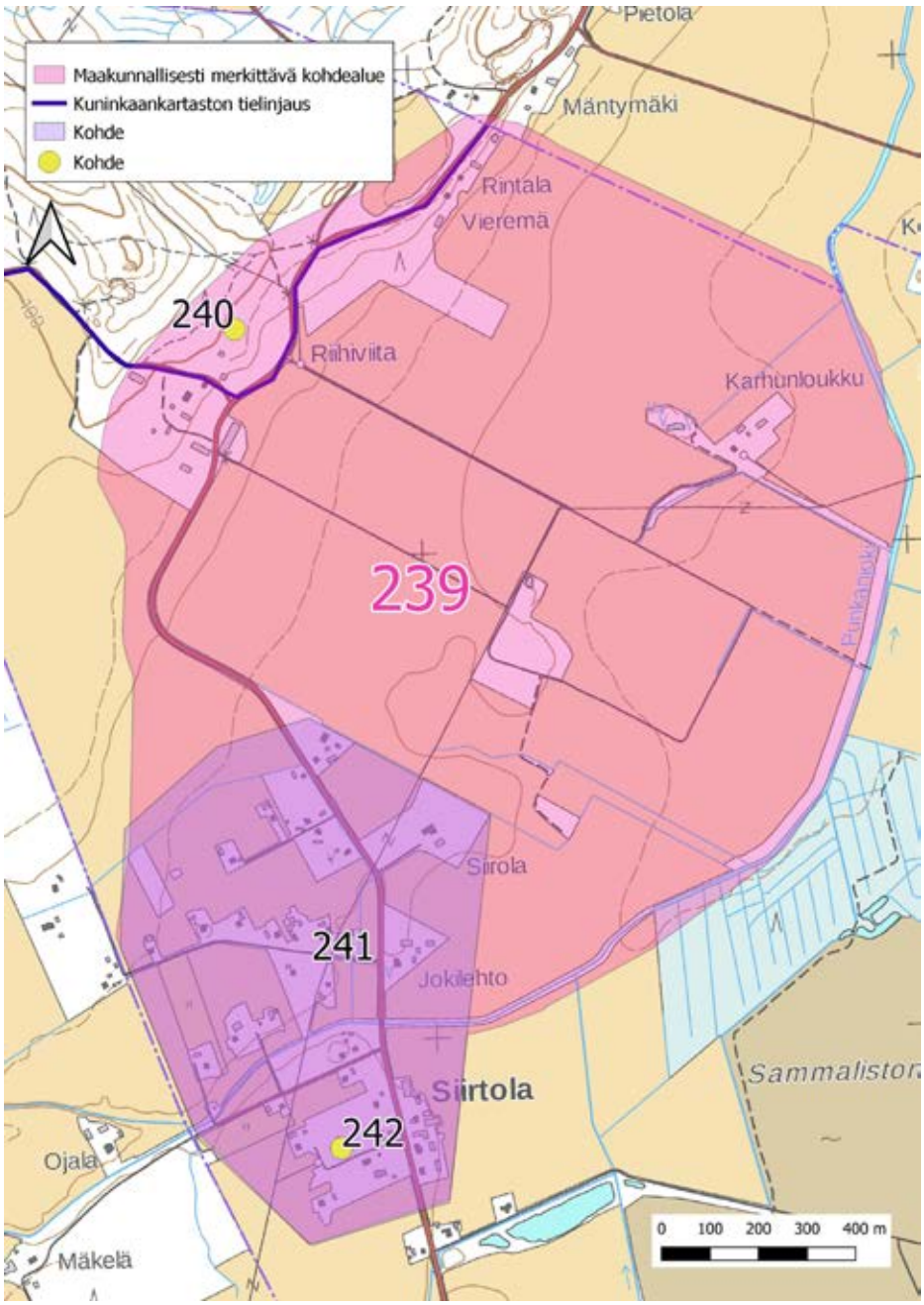

© MML 1/2020

Arvo:
MRKY

240 Riihiviidan kartano, päärakennus 1916
241 Siirtolan kylä
242 Riihiviidan kansakoulu, 1952

Riihiviidan tila on perustettu alun perin Multamäen kruununuudistilaksi vuonna 1827. Jugend-tyylinen päärakennus on A. R. Gestrinin 1916 rakennuttama. Kartanon rakennusryhmän itäpuolella avautuu laaja, edelleen viljelty peltomaisema. Kartanon luovuttamille maille rakentui sodan jälkeisinä vuosina siirtoväen ja rintamalta palanneiden asuntoalue, Siirtola. Riihiviidan kartano ja kulttuurimaisema on maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Kuninkaankartaston mukainen tie kulkee kartanopihan eteläpuolelta.

240 Riihiviidan kartano

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-410-7-93 Rakennusvuosi: 1916
Osoite: Riihiviidantie 400

Tilan omistajaksi tuli vuonna 1911 kunnallispoliitikko Anders Rudolf Gestrin, josta tuli myöhemmin Riihimäen kauppalan ensimmäinen johtaja. Tätä ennen tila oli eversti H. Standertskjöldillä 40 vuotta kuuluen tällöin Ryttylän kartanoon. Gestrin laajensi tilaa ostamalla sen yhteyteen Rutalan ja Korpelan tilat. Gestrin rakennutti kartanon kaksikerroksisen, alkujaan 13 huonetta käsittäneen puisen päärakennuksen vuonna 1916. Jugend-tyylisen rakennuksen julkisivut on jaettu listoituksella osiin, joissa vaalean lautavuorauksen suunta vaihtelee. Pitkänomaisen rakennuksen keskellä on pihan puolelle ulkoneva poikittainen osa, jota vastapäätä rakennuksen toisella sivulla sijaitsee avokuisti, sen päällä avoin parveke ja katolta kohoava neliömäinen, aumakattoinen torni.

Päärakennus sijaitsee puistomaisen pihan ympäröimänä talouspihan pohjoispuolella. Riihiviidantien varressa sijaitseva, peltomaisemassa kauaksi näkyvä kookas navettarakennus on rakennettu 1840-luvulla ja uusittu 1924. Kartanon talouskeskuksen sijainti laajan, avoimen peltoaukean reunalla on maisemallisesti vaikuttava.

241–242 Siirtolan kylä ja Riihiviidan kansakoulu

Riihiviidan kulttuurimaisema

Siirtolan kylämaisemaa

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus, ent. koulu:
694-410-7-114
Osoite: Rahikkalantie 9

Rakennusvuosi: koulurakennus 1952

Sodan loppuvaiheissa ja rauhan tultua Riihimäki vastaanotti runsaasti Karjalasta tulleita siirtolaisia. Suurin osa heistä siirtyi Antreasta. Riihiviidan kartanosta luovutettiin 1940-luvulla 70 tilaa ja tonttia, ja alueelle muodostui kokonainen siirtoväestön ja rintamalta palanneiden kyläyhteisö, Siirtola. Alueen luonne maaseutumaisena kylänä on säilynyt: talot sijoittuvat harvakseltaan hiekkateiden varsille peltoaukioiden lomaan. Pihapiireissä on säilynyt aiemmasta maanviljelyksestä kertovia talousrakennuksia. Alueen historiasta on säilynyt viitteitä lisäksi paikannimistössä, esimerkkinä Antreantie.

Alueelle muuttaneen väestön vuoksi koulun rakentaminen tuli tarpeelliseksi. Riihiviita muodostettiin omaksi koulupiirikseen, ja Siirtolassa toimi kaksiopettajainen kansakoulu vuodesta 1952 alkaen. Koulurakennuksen piirustukset on päivätty Riihimäen kauppalan rakennustoimistossa maaliskuussa 1952. Koulun suunnitteli arkkitehti Lauri Heinänen. Oppilaista alkoi olla pulaa jo 1960-luvulla, ja Riihiviidan koulu lakkautettiin 1971. Koulu jäi toiminnaltaan Riihimäen historian lyhytaikaisimmaksi. Rakennus muutettiin 1970-luvulla kehitysvammaisten työkeskukseksi.

243 Hiivolan kartano ja kulttuurimaisema

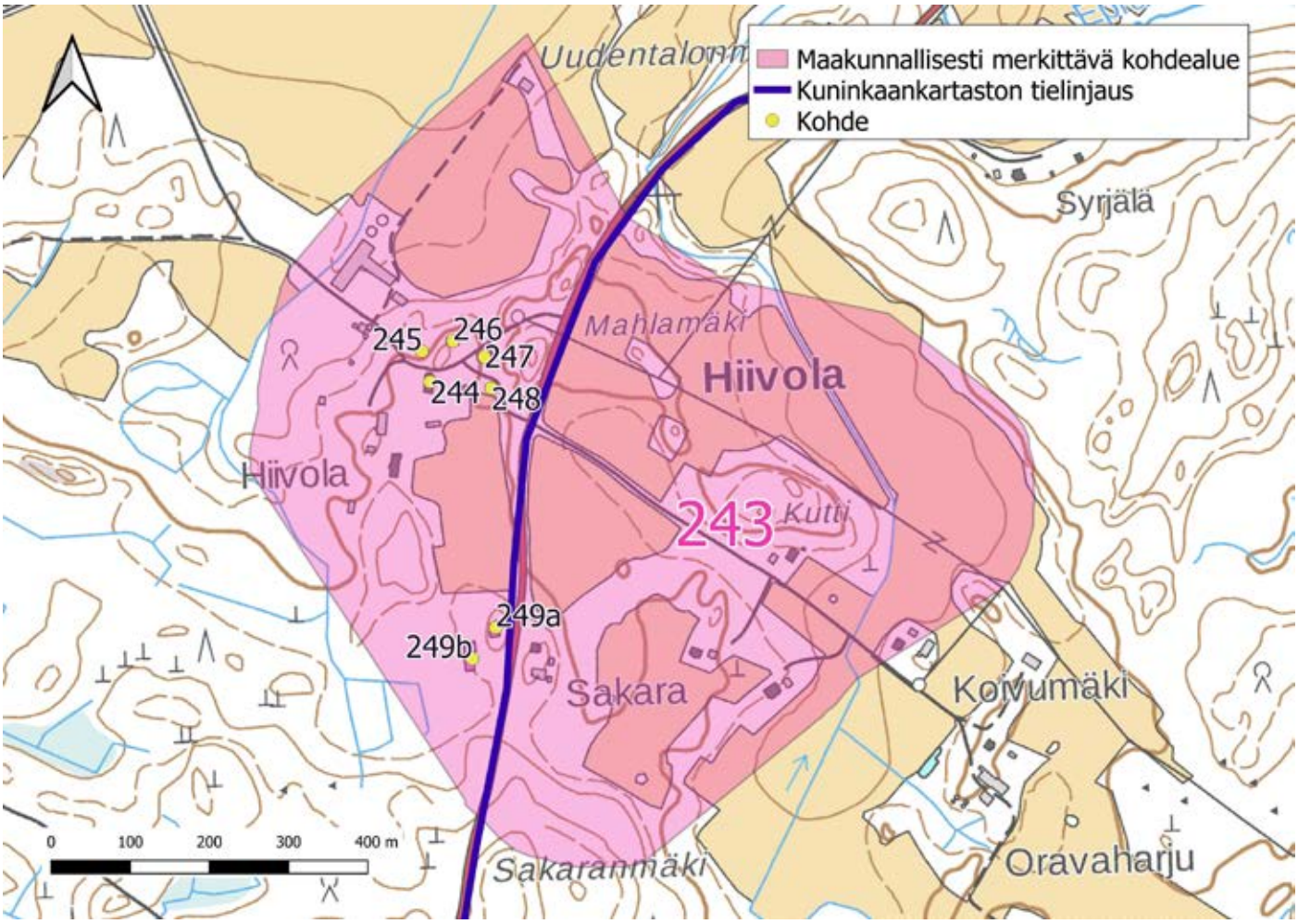

© MML 1/2020

Arvo: MRKY

244 Hiivolan nyk. päärakennus, 1906
245 Vilja-aitta, 1901
246 Kelloaitta, 1890
247 Työväen asuintalo, rak. ennen 1890-lukua
248 Piharakennus, 1890-luku
249a Hiivolan koulu, 1897
249b Hiivolan koulun uudisrak. 1958, laaj. 1987

Hiivolassa on kuninkaankartaston mukaan sijainnut kylä ja Riihimäen nykyisen alueen laajimmat pellot 1700—1800-lukujen vaihteessa. Hiivolan tila muodostui 1860-luvun lopulla Hunsan ja Heikkilän rälssitiloista sekä Marttilan ratsutilasta. Nykyisen tilakeskuksen paikkeilla oli 1600-luvun lopulla kokonainen kylä, noin 26 rakennusta. Kylä kuitenkin paloi, mikä lienee edesauttanut Hiivolan kartanon muodostumista. Hiivolan entinen koulu sijaitsee kyläkeskuksen eteläpuolella. Kuninkaankartaston mukainen tielinja kulkee kartanon tilakeskuksen ja koulun vierestä. Hiivolan kartano ja kulttuurimaisema on maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö.

244–248 Hiivolan kartano

248, piharakennus, 247, työväen asuintalo

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-404-13-12 Rakennusvuosi: 1890 - 1918
Osoite: Hiivolan kartanotie 12

244 Päärakennus 1906
245 Vilja-aitta 1901
246 Kelloaitta 1890
247 Työväen asuintalo, rak. ennen 1890-lukua
248 Piharakennus, 1890-luku

Hiivola oli Kytäjän kartanon ulkotila. Siellä ei koskaan pidetty ns. hovia, vaan tila oli työ- ja tuotantoyksikkö. Yleensä kartanoille ominaista päärakennusta ei Hiivolassa ole varsinaisesti ollut. Kamariherra Hjalmar Linder myi Kytäjän kartanon vapaussodan jälkeen. 1923–1924 Hiivolan omisti Nostra Oy, ja 1924 sen ostivat agronomi Johannes Kaltio, neiti Anna Wallden ja maisteri Willy Schulman. He ottivat yhden työväen asunnoista kartanon päärakennukseksi. Willy Schulman osti tilan 1937. Tilan nykyinen päärakennus, ns. Valkoinen talo on rakennettu vuonna 1906. Rakennus on alun perin tilanhoitajan asunto ja se otettiin päärakennukseksi tilan siirryttyä Willy Schulmanin pojalle Fredrik Schulmanille 1960-luvun lopussa. Rakennus on ollut ennen muutoksia tyyliltään samanlainen kuin Hiivolan koulun vanha osa. Työväen asuintalo, ns. Hölmölä on rakennettu ennen 1890-lukua. Sitä vastapäätä sijaitsee piharakennus 1890-luvulta. Päärakennuksen kupeessa on kaksi aittaa: kelloaitta 1890-luvulta ja vilja-aitta 1900-luvun alusta. Mäellä sijaitsevalta tilakeskukselta avautuvat näkymät ympäröivään viljelymaisemaan. Kokonaisuuteen kuuluvat myös vanha päärakennus, talli ja tallimiehen asunto, joita ei ole julkaisun yhteydessä tarkasteltu.

244, päärakennus

245, vilja-aitta

246, kelloaitta

249 Hiivolan koulu

Arvo: MRKY Arvotusperuste: - Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-404-1-3 Rakennusvuosi: 1897, 1958, 1987
Osoite: Hirvijärventie 185

249a Hiivolan koulu, 1897
249b Hiivolan koulun uudisrak. 1958, laaj. 1987

Hiivolan koulun perustamiskokous pidettiin 23.10.1896 ja päätettiin, että koulu tehtäisiin jo seuraavana kesänä. Kytäjän kartanon silloinen omistaja, hovijahtimestari Constantin Linder lahjoitti tonttimaan ja kustansi koulun rakennustarvikkeet kivijalkaa lukuun ottamatta. Torpparit, lampuodit ja Riutta tilan omistaja huolehtivat kivijalasta ja vetivät hirret metsästä. Koulurakennus valmistui seuraavana syksynä eli 1897. Harjakattoisessa, puolitoistakerroksisessa rakennuksessa on keltainen vaakavuoraus ja tiilikate.
Uudisrakennus koululle valmistui vuonna 1958 arkkitehti, professori Martti Jaatisen suunnitelmien mukaan. Pitkänomainen, yksikerroksinen rakennus on vanhan koulutalon tapaan tiilikatteinen ja vuorattu keltaisella vaakalaudalla. Rakennusta laajennettiin pohjoispäädystä vuonna 1987 rakennusmestari Y. Lehtosen suunnitelmin. Samana vuonna vanha, rakennusmestari J. E. Valorinnan suunnittelema alakoulurakennus vuodelta 1923 purettiin. Hiivolan koulu lakkautettiin keväällä 2010.

250–252 Pitkäsenkulma

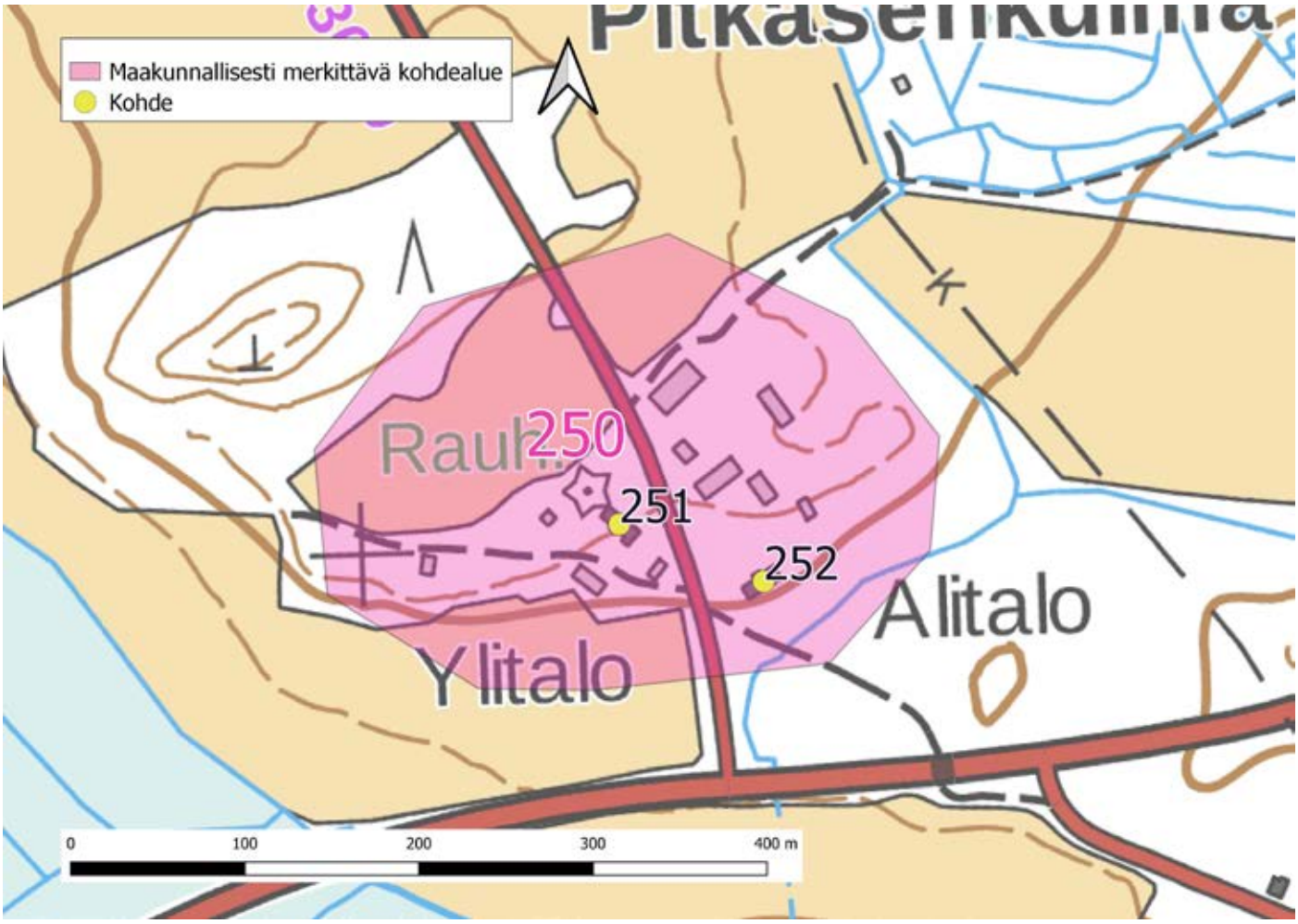

© MML 1/2020

Arvo: MRKY

251	**Ylitalo**	**694-403-6-40**	**Vanha Punkantie 8**
252	**Alitalo**	**694-403-6-68**	**Vanha Punkantie 9**

Alun perin yhdestä tilasta jaetut Ali-Pitkäsen ja Yli-Pitkäsen eli Alitalon ja Ylitalon tilat rakennuksineen muodostavat perinteistä maaseudun kulttuurimaisemaa Riihimäen taajaman liepeillä. Ylitalon päärakennus on rakennettu 1829, ja rakennusta on jatkettu 1891. Rakennusta on myöhemmin korjattu 1960-luvulla, jolloin mm. ikkunat on muutettu. Pihapiirissä on 1803 rakennettu riihi ja aitta 1890-luvulta. Ali-Pitkäsen päärakennus on rakennettu noin vuonna 1850. Rakennus on säilyttänyt alkuperäiset piirteensä ja edustaa vanhaa hämäläistä rakennustapaa. Ali-Pitkäsen eläinsuojat on rakennettu tilaa vuodesta 1875 isännöineen Juho Fredrik Pitkäsen aikana. Pitkäsenkulma on maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö.

251, Ylitalon pihapiiriä

251, Ylitalo

252, Alitalo

253–257 Vatsian kylä ja Kenkiän kulttuurimaisema

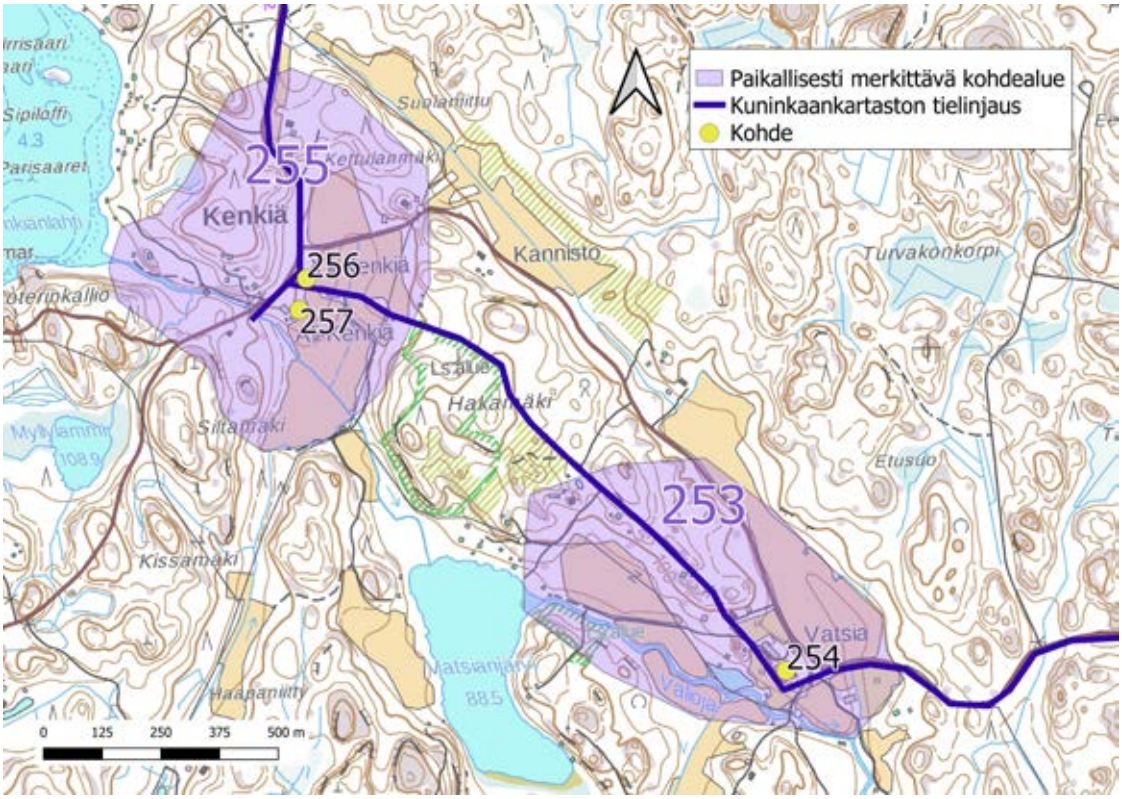

© MML 1/2020

Arvo: paikallinen

253	**VATSIAN KYLÄ**		
254	**Vatsian tila**	**694-409-1-247**	**Vatsiantie 328**
255	**KENKIÄN KULTTUURIMAISEMA**		
256	**Yli-Kenkiä**	**694-409-1-187**	**Kenkiäntie 98**
257	**Ali-Kenkiä**	**694-409-1-251**	**Kenkiäntie 102**

Vatsia ja Kenkiä muodostavat Riihimäen eteläisimmän viljelymaiseman Hirvijärven ja Suolijärven yhdistävän Väliojan laaksossa Kytäjä—Usmin alueella. Molemmissa paikoissa on ollut ainakin torppa ja viljeltyä peltoa jo 1700-luvun lopulla. Kuninkaankartaston mukaan tie on jo tuolloin yhdistänyt paikat sekä toisiinsa että Herajoen ja Hiivolan suuntiin. Vatsian tilakeskuksen rakennusryhmä hallitsee maisemaa vanhan torpan paikkeilla edelleen. Päärakennus on rakennustietorekisterin mukaan vuodelta 1920. Tilakeskuksessa on säilynyt vanhoja talousrakennuksia, mm. pihapiirin luhtiaitta.

Kenkiän kulttuurimaisema muodostaa paikallisesti merkittävän, maisemaltaan historiallisesti vakiintuneen maaseudun kulttuurimaisemakohteen, joka koostuu Yli-Kenkiän ja Ali-Kenkiän tilojen rakennuksista, pelto- ja koskilaaksomaisemasta sekä Kuninkaankartaston mukaisesta tielinjauksesta. Kenkiänkoskessa on ollut mylly. Ali-Kenkiän päärakennus on noin vuodelta 1930 ja edustaa arkkitehtuuriltaan 1930-luvun tiiliklassismia.

254, Vatsian tila

254, Vatsian tila

257, Ali-Kenkiä ja 256, Yli-Kenkiä

258 Vähäjärven-Paalijärven laakso

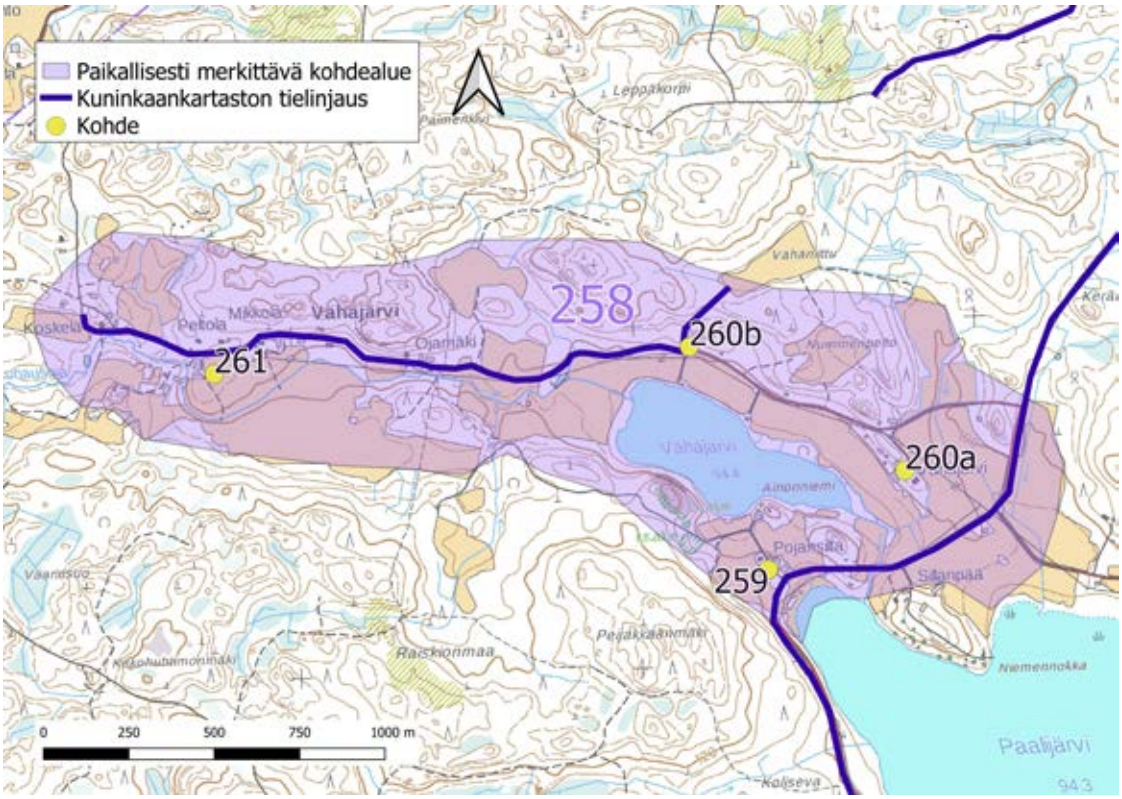

© MML 1/2020

Arvo: paikallinen H, R, M

259 Pojansilta, vanha talon paikka ja maaseudun kulttuurimaisema
260a Vähäjärven tilan navetta, 1935
260b Vähäjärven tilan aitta
261 Kunausojan laakson pellot ja nauhamainen asutus

Vähäjärventien linjaus noudattaa vanhaa Kuninkaankartaston mukaista reittiä. Asutus on kehittynyt nauhamaiseksi tien varteen. Vähäjärven ympäristössä, Paalijärven länsipään liepeillä on sijainnut kolme torppaa, Paalijärven pohjoisrannalla kaksi. Vähäjärven pohjoisranta ja järvien välinen kannas on ollut viljeltyä peltoa jo Kuninkaankartaston mukaan. Vähäjärventien ja Kunausojan välissä avautuu pitkänomainen peltoaukea, joka jatkuu Kunaussuolta Vähäjärven ja Paalijärven rantapelloille asti. Se edustaa paikallista, historiallisesti vakiintunutta perinteistä viljelymaisemaa.

259 Pojansilta

Vähäjärven-Paalijärven laakso

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-404-7-0
Osoite: Pojansillantie 6

Rakennusvuosi: 1920-luku

Paalijärven ja Vähäjärven välisellä kannaksella on Pojansillan tila, joka on alun perin ollut Kytäjän kartanon torppa. Vanha päärakennus on rakennettu 1920-luvulla, mutta paikalla on Kuninkaankartaston mukaan asuttu ainakin 200 vuotta sitten. Tilakeskus Paalijärven rantaan laskeutuvine peltoineen ja puutarhoineen on arvokas paikallinen maaseutumaisemakohde.

260 Vähäjärven tila

Vähäjärven-Paalijärven laakso

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-404-2-16
Osoite: Vähäjärventie 40

Rakennusvuosi:

260a Navetta, 1935
260b Aitta

Vähäjärven tilan tilakeskus hallitsee maisemaa Vähäjärven itäpuolen peltoaukion keskellä, puustoisella kumpareella. Tilakeskuksessa on säilynyt vanhoja talousrakennuksia, joista merkittävin on kaunis tiilinavetta vuodelta 1935. Vähäjärven rantatien varressa tilakeskukselta länteen on säilynyt vanha aitta entisen Kuninkaankartaston mukaisen tien risteyksessä. Myös tilan päärakennus on aiemmin sijainnut risteyksessä, mistä kertovat osa säilynyttä rakennuksen kivijalkaa ja vanhat pihapuut.

261 Kunausojan laakson pellot ja nauhamainen asutus

Vähäjärven-Paalijärven laakso

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-404-7-0
Osoite: Pojansillantie 6

Rakennusvuosi: 1920-luku

Vähäjärventien linjaus noudattaa vanhaa Kuninkaankartaston mukaista reittiä, ja Vähäjärven–Paalijärven laakson länsiosa on Kuninkaankartaston mukaan ollut niittyinä. Asutus on kehittynyt nauhamaiseksi tien varteen.
Nykyiset Koskelan ja Peltolan tilat muodostavat eri-ikäisine talousrakennuksineen ja 1900-luvun alkukymmeniltä periytyvine asuinrakennuksineen viehättävää, perinteistä maaseudun asuinmaisemaa.

262 Retkiojan kylä ja peltomaisema

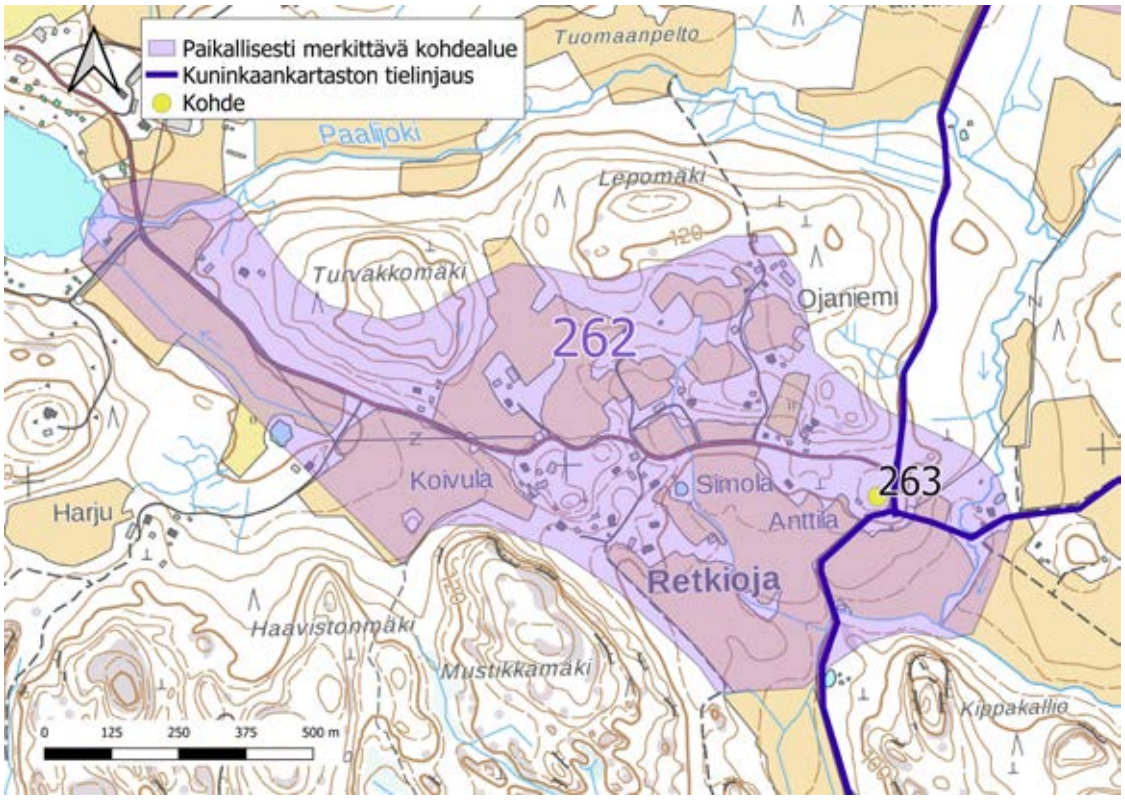

© MML 1/2020

Arvo: paikallinen H, R, M

263 Anttila 694-420-53-3 Vatsiantie 5

Retkiojalle asutus on kehittynyt Kunaussuolta Paalijoen kanjonille ulottuvan viljelymaiseman osaksi. Tämä nauhamainen peltojen vyöhyke sijoittuu Kytäjä—Usmin kallioisen metsäalueen pohjoisreunalle. Retkiojan kylä sijoittuu historiallisten teiden risteykseen ja ainakin torppa sekä viljeltyä peltoa on sijainnut nykyisen Anttilan tilakeskuksen paikkeilla Kuninkaankartaston mukaan. Anttilan pitkänmallisessa, harjakattoisessa päärakennuksessa on vaalea pystyvuoraus. Tilakeskuksessa on säilynyt mm. kaksi aittaa 1800-luvun puolelta. Paalijärventien varteen rakentuneessa kylässä on säilynyt perinteistä maaseudun rakennuskantaa. Muun muassa tien alkupään mökit sekä Simolan, Koivulan ja Sireenilän tilat rakennuksineen luovat tien varren peltomaisemaan viehättävää maaseudun asuinympäristöä.

263, Anttilan päärakennus

Tien alun mökkejä

Koivulan tilan rakennuksia

265 Välimäen rakennusryhmä ja peltomaisema

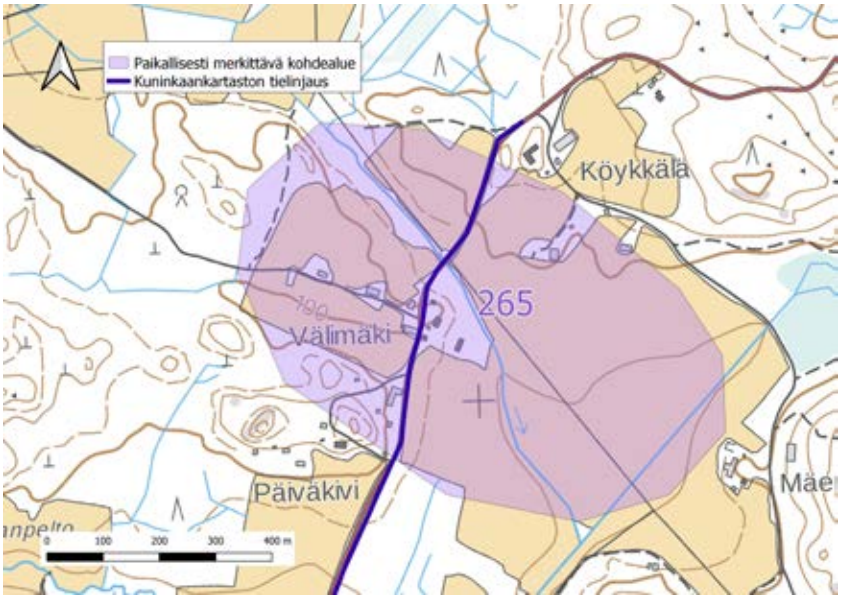

© MML 1/2020

Arvo: paikallinen

Arvotusperuste: H, R, M

Suojelu: -

Kiinteistötunnus:
Osoite: Retkiojantie

Rakennusvuosi:

Mäen kumpareella sijaitseva Välimäen rakennusryhmä ympäröivine peltoineen muodostaa kaunista ja kiinnostavaa maaseudun miljöötä vanhan Kuninkaankartaston aikaisen maantien varressa. Tilakeskus on aikoinaan sijainnut kahden kärrytien risteyksessä. Pihan punaiset ja valkopuitteiset, pystyvuoratut rakennukset ja tien toisella puolella sijaitsevat hirsi- ja lautarakenteiset talousrakennukset muodostavat maisemallisesti tasapainoisen, kiinteästi maanviljelyyn sidoksissa olleesta elämänmuodosta kertovan kokonaisuuden.

266 Riuttan kulttuurimaisema

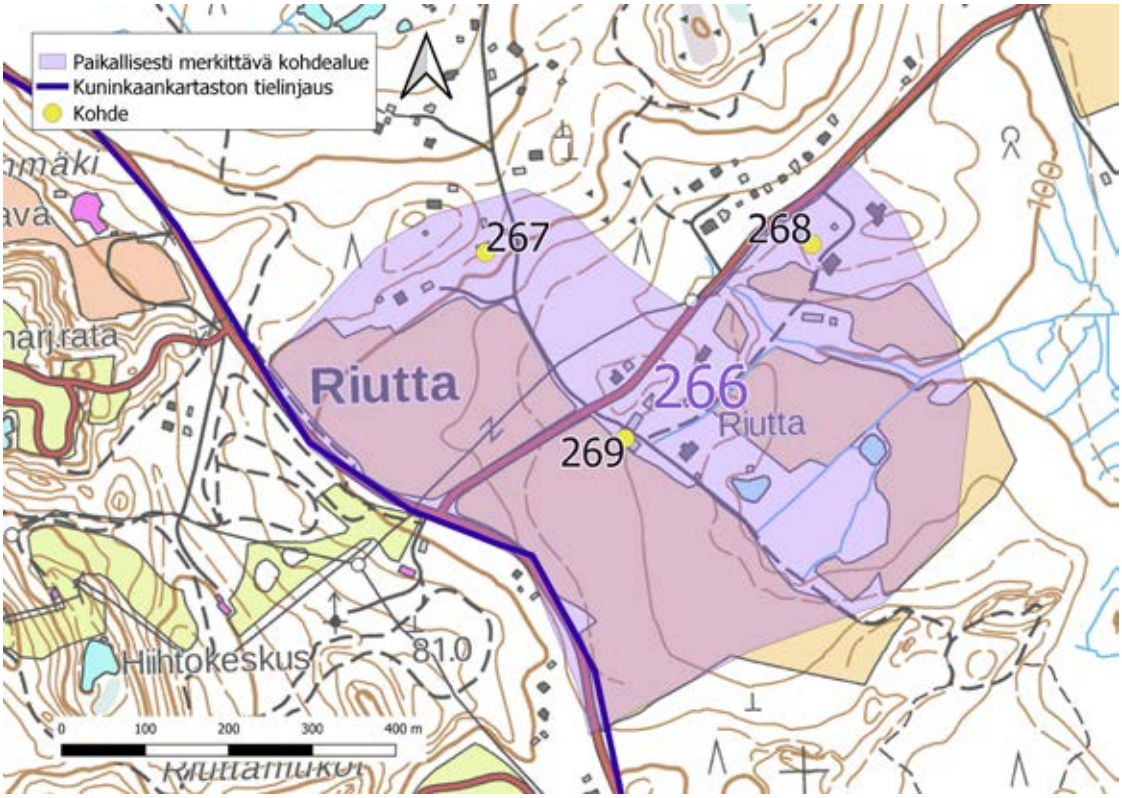

© MML 1/2020

Arvo: paikallinen H, R, M

267 Yli-Riutta, päärakennus 1936
268 Koivu-Riutta, entinen Vatsian saha, päärakennus 1948, höyläämö 1938
269 Riuttan tilakeskus, kivinavetta vuodelta 1900

Riuttan kulttuurimaisema on muodostunut Kuninkaankartastoon merkityn Vanhan Kormuntien varteen. Alueella on sijainnut Kuninkaankartaston mukaan peltoa ja kaksi torppaa. Nykyinen Riuttan kulttuurimaisema on muodostunut 1900-luvun kuluessa erityisesti Vatsian suvun toimesta. Riuttan tilakeskus siirtyi Vatsioiden omistukseen 1916, Yli-Riutta puolestaan 1928. Koivu-Riutta –nimisellä tilalla toimi Vatsian Saha Oy vuosina 1946—1969.

267 Yli-Riutta

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, R, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-407-3-76 Rakennusvuosi: 1936
Osoite: Kernaalantie 89

Yli-Riuttan tilan omistajiksi tulivat vuonna 1928 Emil ja Sylvi Vatsia. Tilan entinen, puinen asuinrakennus oli vuodelta 1920. Emil Vatsian vuonna 1936 rakennuttama, joissain yhteyksissä Vatsian huvilana tunnettu asuinrakennus sijaitsee Kernaalantien varressa, etelä-kaakkoon laskevassa rinteessä. Rakennus on klassiseen tyyliin rakennettu. Siinä on harjakatto, saumapeltikate, vaaleanpunainen rappaus, kuusiruutuiset pystyikkunat ja eteläsivulla pylväiden kannattelema, sisäänkäynnille nouseva portaikko.

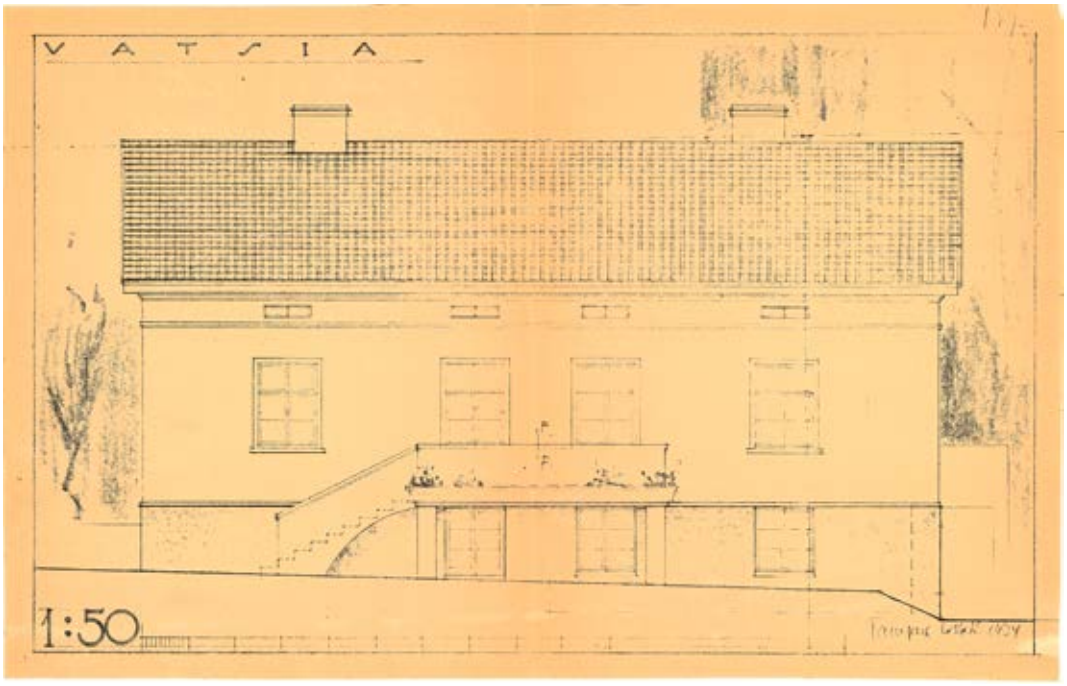

268 Koivu-Riutta, entinen Vatsian Saha

Riuttan kulttuurimaisema

Arvo: paikallinen

Arvotusperuste: H, R, M

Suojelu: -

Kiinteistötunnus:
694-407-3-144
Osoite: Riuttantie 162

Rakennusvuosi: 1938, 1948

Vatsian Saha Oy perustettiin vuonna 1946. Raamisaha oli ostettu jo aiemmin, mutta sodan alettua saha takavarikoitiin valtiolle. Sodan jälkeen saatiin uusi saha, ja sahaustoiminta pystyttiin aloittamaan. Höyläämö aloitti toimintansa sahan yhteydessä 1950-luvun alussa. 1960-luvulla tontilla toimi myös sahan omistama kioski. Vatsian Saha lopetti toimintansa 1969. Päärakennus valmistui vuonna 1948 sahan toimitusjohtajan perheen asunnoksi. Rakennusta on laajennettu kuistilla ja sen päälle yläkertaan tehdyllä huoneella 1998. Rakennus on pääosin säilyttänyt rakentamisajalle ominaiset piirteensä, ja myös sisätilat ovat hyvin säilyneet. Harjakattoisessa rakennuksessa on pystyrimavuoraus ja tiilikate. Pihapiirissä sijaitseva kookas talousrakennus valmistui 1938 heinäladoksi, mutta sahatoiminnan käynnistyttyä se muutettiin höyläämöksi. Pihapiirin aitta vuodelta 1800 on siirretty paikalle Mommilasta 2003. Entinen sahan rakennus on myös säilynyt ja sijaitsee hieman kauempana pihapiiristä.

Koivu-Riutta edustaa paikallista pienteollisuuden historiaa ja muodostaa ehjän kokonaisuuden osana Riuttan kulttuurimaisemaa.

269 Riuttan tilakeskus

Arvo: paikallinen Arvotusperuste: H, M Suojelu: -

Kiinteistötunnus: 694-407-3-199 Rakennusvuosi: 1900
Osoite: Riuttantie

Vatsian suku osti tilan Felix Riutalta vuonna 1916. Tilan pinta-ala oli 1930-luvun alussa 124 hehtaaria, ja kaksikerroksinen, 11 huonetta käsittänyt päärakennus näkyi pitkälle viljelysmaisemassa. Tilakeskus sijaitsi samoilla sijoilla nykyisen tilakeskuksen kanssa. Rakennuskanta on monin osin uusiutunut, mutta kivinavetta vuodelta 1900 muistuttaa yhä alueen historiasta peltomaiseman laidassa.

Kuninkaankartaston tielinjat

T1 Uusi-Nokkala – Isola – Retkioja – Vatsia - Kenkiä
T2 Köykkälä – Retkioja
T3 Kenkiä – Hiivola
T4 Riuttanmäki - Myllybacka - Herajoki
T5 Tuomela – Arolammi – Perttula
T6 Hiivola – Koskela
T7 Takala - Riihiviita – Rintala
T8 Suontausta – Rajala
T9 Vainio – Apilisto
T10 Herajoki – Suokylä (Herajoentie, Lopentie, Hämeenkatu)

Historiallisilla teillä on suuri merkitys osana kulttuuriympäristöä, ja ne helpottavat erityisesti maaseudun historiallisen ajan kulttuuriperinnön ymmärtämistä. Luonto on vaikuttanut siihen, missä ja miten tiet ovat kulkeneet ja millaisia niiden rakenteet ovat voineet olla. Ihminen on vasta 1900-luvulla kyennyt halutessaan täysin ohittamaan luonnonolojen tienrakentamiselle asettamat esteet ja rajoitukset. Teiden arvo liittyy niiden rakenteisiin, asemaan maisemassa sekä välilliseen vaikutukseen esimerkiksi talouteen ja kulttuuriin. Monet historialliset asuinpaikat ja kylät ovat muodostuneet tielinjojen varsille ja risteyksiin.

Etelä-Suomesta laadittu Kuninkaankartasto perustuu Ruotsin sota-arkistossa säilytettyihin, sotilaallista käyttöä varten 1700-luvulla laadittuihin karttoihin. Se on varhaisimpia kattavia dokumentteja Suomen tieverkoston historiallisesta kehityksestä. Riihimäellä Kuninkaankartaston mukaisia, luonteensa ja linjauksensa säilyttäneitä, edelleen kuljettavissa olevia teitä on säilynyt kymmenen kappaletta.

Historiallisia teitä rakenteineen voidaan turvata muinaismuistolain, maankäytön suunnittelun tai rakennusperintölain keinoin. Muinaismuistolain (295/1963) rauhoittamia kiinteitä muinaisjäännöksiä ovat Suomen keskiaikaisia ja uuden ajan alun maakuntia ja niiden linnoja, kirkkoja, kaupunkeja ja kyliä yhdistäneen maantieverkoston käytöstä jääneet osat ja rakenteet sekä maantieverkostoon liittyvät krouvien/kestikievarien, siltojen, siltarumpujen ja siltaportaiden jäännökset. Keskiaikaisen ja uuden ajan maantieverkoston teiden talvilinjauksiin eli talviteihin liittyvien rakenteiden jäännökset (esim. krouvit/kestikievarit, sillat, siltaportaat, liittymärakenteet) ovat kiinteitä muinaisjäännöksiä. Edelleen käytössä olevaa historiallista tietä ei katsota kiinteäksi muinaisjäännökseksi. Muut historialliset tiet rakenteineen ovat kulttuuriperintöä, jota on mahdollista säilyttää niiden sisältämän historiallisen merkityksen ja kulttuuriperintöarvojen perusteella maankäytön suunnittelun tai rakennusperintölain keinoin.

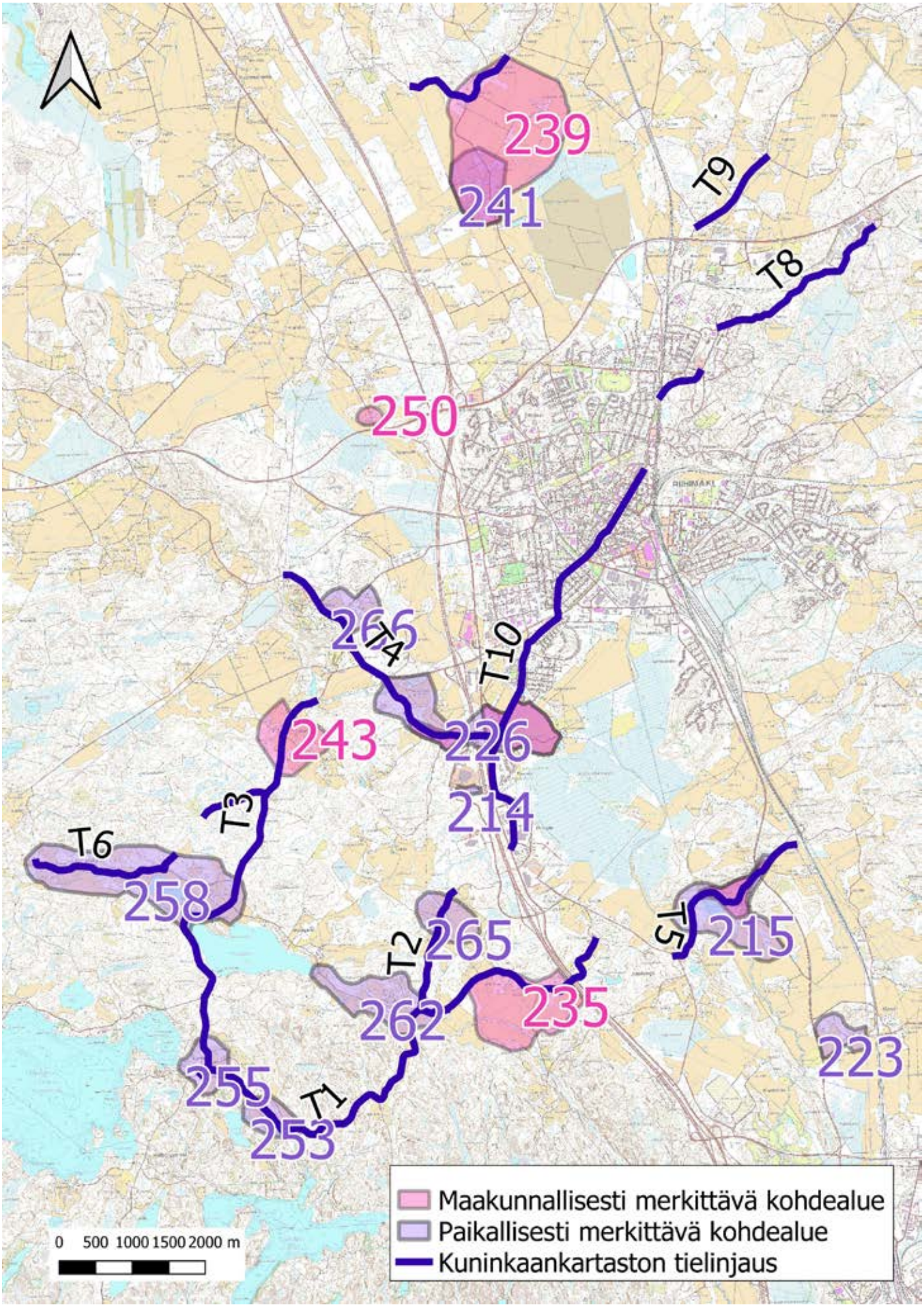
239
241
T9
T8
250
266
T4
T10
243
226
214
T3
T6
258
265
T2
T5
215
262
235
223
255
T1
253
Maakunnallisesti merkittävä kohdealue
Paikallisesti merkittävä kohdealue
Kuninkaankartaston tielinjaus
0 500 1000 1500 2000 m

© MML 1/2020

RIIHIMÄKI